

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Οι Οδηγίες για τα Άγρια Πτηνά και τους Οικοτόπους

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥΣ
ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

LIFE NATURA
THEMIS
www.lifethemis.eu

Το έργο LIFE14 GIE/GR/000026 με ακρωνύμιο «LIFE NATURA THEMIS» συγχρηματοδοτείται από το πρόγραμμα LIFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αφορά στην ποινική δίωξη εγκλημάτων κατά της άγριας ζωής σε περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 της Κρήτης. Το έργο απευθύνεται σε δικαστές, εισαγγελείς, δικηγόρους, στελέχη δημοσίων αρχών με προανακριτικές αρμοδιότητες, στελέχη Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, χρήστες των περιοχών NATURA 2000 και το γενικό κοινό. Ανάδοχος του προγράμματος είναι το Πανεπιστήμιο Κρήτης – Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης και εταίροι, το Συντονιστικό Γραφείο Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, ο Δικηγορικός Σύλλογος Χανίων και ο Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου. Η ανάγκη υλοποίησης του έργου προέκυψε από τη διαπίστωση ότι τόσο οι εισαγγελικές και προανακριτικές αρχές, όσο και οι δικηγόροι αλλά και οι ενδιαφερόμενοι πολίτες δεν είναι εξοικειωμένοι με

τις αρμοδιότητες και το καθεστώς προστασίας των προστατευόμενων περιοχών και τη σχετική νομοθεσία που διευκολύνει τη δίωξη περιβαλλοντικών εγκλημάτων.

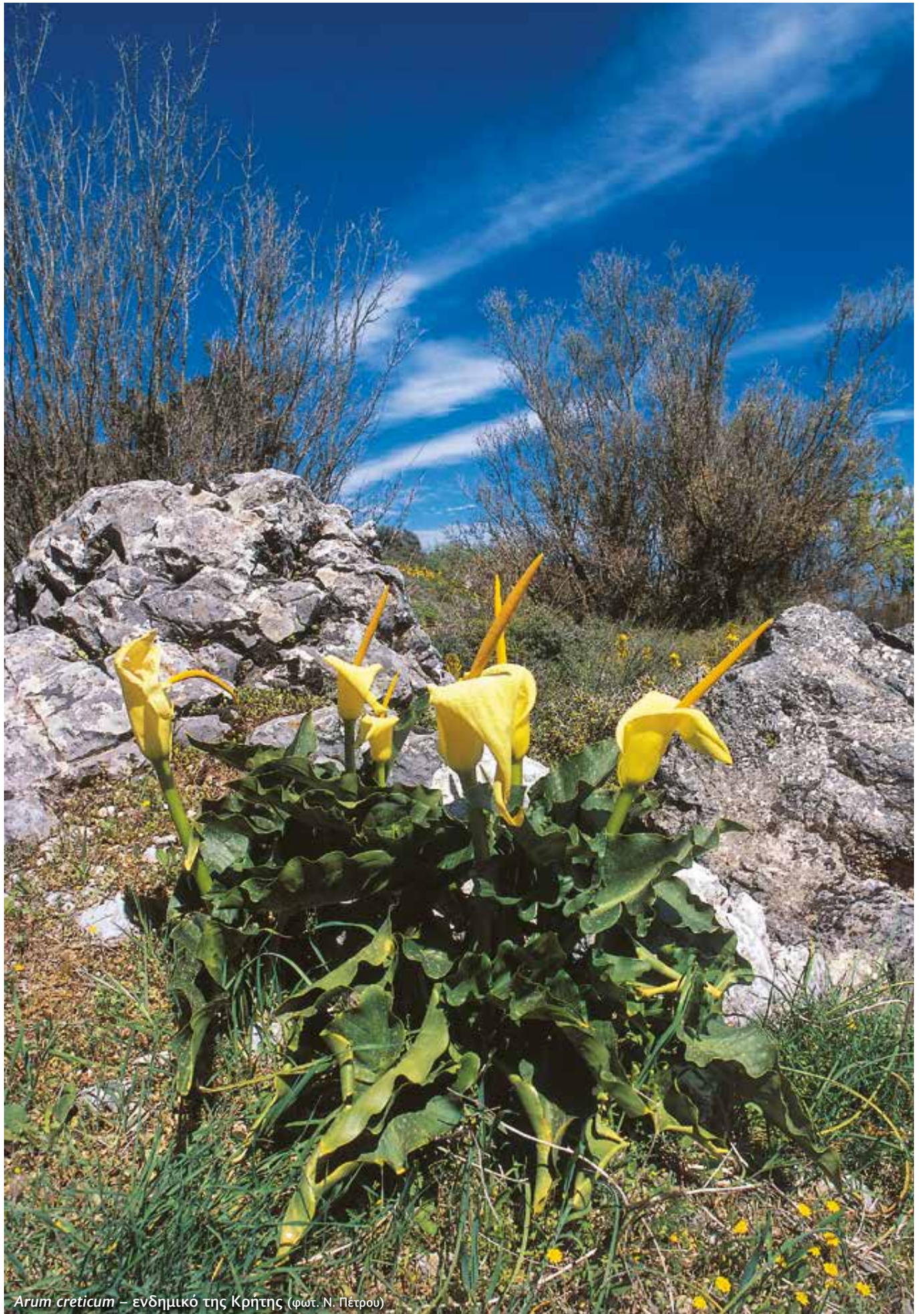

«LIFE NATURA Themis» – LIFE14 GIE/GR/000026

Οι Οδηγίες για τα Άγρια Πτηνά και τους Οικοτόπους

**ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥΣ
ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

Arum creticum – ενδημικό της Κρήτης (φωτ. Ν. Πέτρου)

«LIFE NATURA Themis» – LIFE14 GIE/GR/000026

Οι Οδηγίες για τα Άγρια Πτηνά και τους Οικοτόπους

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥΣ
ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Προστασία
της Φύσης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2019

Η έκδοση αυτή υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της **Δράσης Β6** του έργου **LIFE14 GIE/GR/000026 – LIFE NATURA Themis**: «Πρωώθηση της ευαισθητοποίησης για την άσκηση δίωξης για εγκλήματα κατά της άγριας ζωής και την ανάδειξη της περιβαλλοντικής ευθύνης για την αντιμετώπιση ζημιών έναντι της βιοποικιλότητας σε περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 στην Κρήτη».

Τεχνικός Οδηγός: Οι Οδηγίες για τα Άγρια Πτηνά και τους Οικοτόπους – Οδηγός για Δικηγόρους και Υπαλλήλους της Διοίκησης (The Birds and Habitats Directives: A guide for public interest lawyers and public administrators)

Συγγραφέας: **Βασίλειος Παπαδόπουλος**

Επιμέλεια έκδοσης: **Νίκος Πέτρου**

Υπεύθυνος έργου για την ΕΕΠΦ: **Χρήστος Γεωργιάδης**

Φωτογραφίες: **Άρης Βιδάλης, Μίλτος Γκλέτσος, Νίκος Πέτρου**

Σχεδιασμός-Επιμέλεια παραγωγής: **Άρης Βιδάλης**

Εκτύπωση: **Φωτόλιο Α.Ε.**

Στο πλαίσιο της ίδιας δράσης του **LIFE NATURA Themis** εκδόθηκαν ακόμη δύο τεχνικοί οδηγοί:

1. **Η Οδηγία για την Περιβαλλοντική Ευθύνη και η Άγρια Ζωή**
Οδηγός για Δικαστές, Εισαγγελείς, Υπαλλήλους Δικαστηρίων και Εισαγγελιών
2. **Το Δίκαιο του Περιβάλλοντος και το Δίκτυο NATURA 2000**
Οδηγός του Πολίτη

Το έργο LIFE14 GIE/GR/000026 χρηματοδοτείται σε ποσοστό 60% από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ μέρος της ίδιας συμμετοχής των Συνδικαιούχων του έργου καλύφθηκε από το Πράσινο Ταμείο.

The LIFE14 GIE/GR/000026 project is funded at a percentage of 60% from the European Commission, while a part of the Associated Beneficiaries own funds was covered by the Greek Green Fund.

ISBN 978-960-7197-27-6

Πλήρης βιβλιογραφική αναφορά: Παπαδόπουλος Β. (2019). Τεχνικός Οδηγός: Οι Οδηγίες για τα Άγρια Πτηνά και τους Οικοτόπους – Οδηγός για Δικηγόρους και Υπαλλήλους της Διοίκησης. Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, σελ. 104, Αθήνα.

©2019 Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης

Δεν επιτρέπεται η αντιγραφή, η αναπαραγωγή ή η αποθήκευση με οποιοδήποτε μέσο ηλεκτρονικό, φωτογραφικό, μηχανικό, θεατρικό ή ραδιοηλεκτρονικό, και γενικά η χρήση του κειμένου ή μέρους αυτού ή αποσπάσματος με κάθε μορφή χωρίς προηγουμένως να υπάρχει γραπτή άδεια του συγγραφέα και του εκδότη. Τα δικαιώματα για τις φωτογραφίες παραμένουν στους φωτογράφους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή. 7

2. Το έργο LIFE NATURA Themis. 9

3. Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας 11

Η Οδηγία 2009/147/ΕΚ για τα άγρια πτηνά	12
Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ στην εθνική έννομη τάξη	16
Η παράνομη θανάτωση των άγριων πτηνών: θήρα, δηλητηριασμένα δολώματα	17
Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους.	20
Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ στην εθνική έννομη τάξη	23
Το Δίκτυο NATURA 2000.	24
Η κατάσταση για το Δίκτυο NATURA 2000 στην Ελλάδα.	29
Το Δίκτυο NATURA 2000 στην Κρήτη.	30
Βιβλιογραφία – Πηγές	34

4. Ο Ν. 1650/1986, το θεμέλιο νομοθέτημα για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα 35

Η προστασία του εδάφους από την υποβάθμισή του	36
Η προστασία των υδάτων	39
Η προστασία του αιγιαλού από την αυθαίρετη επέμβαση και μεταβολή	44
Η προστασία του τοπίου – Η ποινική αντιμετώπιση των παράνομων λατομικών δραστηριοτήτων και της παράνομης διάνοιξης και κατασκευής δρόμων	46
Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων.	49
Βιβλιογραφία – Πηγές	51

5. Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος (Ν. 4042/2012) 53

Η Οδηγία 2008/99/ΕΚ και ο Ν. 4042/2012.	54
Η παράσταση πολιτικής αγωγής εκ μέρους των περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων	57
Βιβλιογραφία – Πηγές	58

6. Η προστασία των δασών στο ελληνικό δίκαιο (Ν. 998/1979) 59

Δασικοί Χάρτες και Δασολόγιο.	61
Οικιστικές πυκνώσεις.	62
Αδικήματα σχετικά με την προστασία του δασικού κεφαλαίου.	63
Βιβλιογραφία – Πηγές	69

7. Το σύστημα διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα (Ν. 1650/1986, Ν. 3937/2011, Ν. 4519/2018) 71

Οι Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών	73
Ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς - Δυτικής Κρήτης	75
Βιβλιογραφία – Πηγές	76

8. Χωροταξική και πολεοδομική νομοθεσία (Ν. 4447/2016) 77

Ο χωροταξικός σχεδιασμός	78
Ο πολεοδομικός σχεδιασμός	81
Η ποινική αντιμετώπιση της παράνομης/αυθαίρετης δόμησης	83
Βιβλιογραφία – Πηγές	84

9. Η περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων/σχεδίων και προγραμμάτων (Ν. 4014/2011) 85

Η Οδηγία 2011/92/ΕΚ και ο Ν. 4014/2011	86
Βιβλιογραφία – Πηγές	93

10. Τα διαδικαστικά περιβαλλοντικά δικαιώματα κατά τη Σύμβαση του Άρχους 95

Η μεταφορά της Σύμβασης του Άρχους στην εθνική έννομη τάξη – Τα διαδικαστικά περιβαλλοντικά δικαιώματα προέλευσης Ευρωπαϊκής Ένωσης.	97
Η Οδηγία 2003/4/ΕΚ και η ενσωμάτωσή της στην εθνική έννομη τάξη	98
Η Οδηγία 2003/35/ΕΚ.	99
Η ελληνική πραγματικότητα αναφορικά με τη Σύμβαση του Άρχους	100
Βιβλιογραφία – Πηγές	101

Συντομογραφίες

A.B.K.	Αριθμός βιβλίου καταγραφής
ΑΕΠΟ	Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων
A.N.	Αναγκαστικός νόμος
ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΖΔ	Ειδική Ζώνη Διατήρησης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕπ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
ΖΕΠ	Ζώνη Ειδικής Προστασίας
Η.Π.	Ηλεκτρονικό Πρωτόκολλο
ΚΑΖ	Καταφύγιο Άγριας Ζωής
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜΠΕ	Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ν.	Νόμος
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
ΟΤΑ	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΣΠΠ	Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά
ΣΜΠΕ	Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Σ	Σύνταγμα της Ελλάδας
ΤΕΕ	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
ΤΚΣ	Τόπος Κοινοτικής Σημασίας
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
ΥΠΕΝ	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
ΦΔΠΠ	Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών

1. Εισαγωγή

Ο παρών Οδηγός στοχεύει να αποτελέσει ένα ολοκληρωμένο εργαλείο για την ανάδειξη της σημασίας (περιβαλλοντικής, οικονομικής, κοινωνικής) και του ιδιαίτερου χαρακτήρα του Δικτύου NATURA 2000, του μεγαλύτερου και πιο συνεκτικού οικολογικού δικτύου προστατευόμενων περιοχών παγκοσμίως.

Προς το σκοπό αυτό, αναλύεται τόσο η ενωσιακή όσο και η εθνική νομοθεσία για τα άγρια πτηνά και τους οικοτόπους, με βάση την οποία το Δίκτυο NATURA 2000 δημιουργήθηκε και τέθηκε υπό διαχείριση. Ωστόσο, για λόγους πληρότητας και συστηματικότερης καταγραφής του περιβαλλοντικού δικαίου, αλλά και λόγω της απαίτησης για κατάρτιση σε καθημερινά ζητήματα, που αφορούν την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, ο Οδηγός αναλύει επιμέρους τομείς του δικαίου του περιβάλλοντος, παρέχοντας επίκαιρα στοιχεία. Επίσης, σε σύνδεση με τη Δράση A1 του έργου LIFE14 GIE/

GR/000026 – LIFE NATURA Themis (Θεώρηση της τρέχουσας κατάστασης: Ενημέρωση σχετικά με την Ευρωπαϊκή και την εθνική περιβαλλοντική νομοθεσία σχετικά με το NATURA 2000 στην Ελλάδα και συλλογή και ανάλυση των στατιστικών στοιχείων των δικαστηρίων στην Κρήτη), η οποία υλοποιήθηκε από τους συντονιστές δικαιούχους του έργου, επιχειρείται η «κωδικοποίηση» των συνηθέστερα καταγεγραμμένων περιπτώσεων περιβαλλοντικής παραβατικότητας και η σύνδεση των φαινομένων αυτών με τη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, όπου αυτή υπάρχει.

Ο ανά χείρας Οδηγός φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για τον νομικό, τον δικηγόρο της πράξης, τους υπαλλήλους της Διοίκησης, εργαζόμενους σε Περιβαλλοντικούς Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς, καθώς και κάθε επιστήμονα, που ασχολείται με το περιβάλλον.

Σπιζαετός (*Aquila fasciata*) (φωτ. Ν. Πέτρου)

2. Το έργο LIFE NATURA Themis¹

Το έργο της κατηγορίας LIFE Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Πληροφόρηση², υπό τον τίτλο «Πρωώθηση της ευαισθητοποίησης για την άσκηση δίκυβης για εγκλήματα κατά της άγριας ζώης και την ανάδειξη της περιβαλλοντικής ευθύνης για την αποκατάσταση των ζημιών της βιοποικιλότητας σε περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 στην Κρήτη» (LIFE14 GIE/GR/000026, με ακρωνύμιο «LIFE NATURA Themis»), υλοποιείται από το Πανεπιστήμιο Κρήτης – Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης ως Συντονιστή Δικαιούχο, ενώ Συνδικαιούχοι εταίροι είναι το Συντονιστικό Γραφείο Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών (ΣΥΓΑΠΕΖ) του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ), ο Δικηγορικός Σύλλογος Χανίων και ο Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου. Η διάρκεια του έργου είναι πενταετής (01.10.2015-30.09.2020). Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Πράσινο Ταμείο, ενώ όλοι οι εταίροι καλύπτουν με ίδιους πόρους μέρος του συνολικού προϋπολογισμού, που είναι 1.580.117 €.

Το έργο LIFE NATURA Themis απευθύνεται σε Δικαστές, Εισαγγελείς, Δικηγόρους, Νομικούς, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, δημόσιες αρχές και τα στελέχη ή τους υπαλλήλους αυτών με προανακριτικές αρμοδιότητες ή μη και σε επιστήμονες ειδικευμένους στον τομέα του περιβάλλοντος. Η ανάγκη υλοποίησης του έργου προέκυψε έπειτα από τη διαπίστωση, ότι οι εισαγγελικές και προανακριτικές αρχές δεν είναι εξοικειωμένες με τις αρμοδιότητες και το νομικό καθεστώς προστασίας του περιβάλλοντος και των προστατευόμενων περιοχών της Ελλάδας.

Στους βασικούς στόχους του έργου LIFE NATURA Themis περιλαμβάνονται:

- Η συνειδητοποίηση, εκ μέρους των φορέων, ότι το περιβαλλοντικό έγκλημα είναι ένα ξεχωριστό πεδίο ποινικού δικαίου και ότι υπάρχει ατομική ευθύνη για την πρόληψη και αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημίας.
- Η ενίσχυση της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη, για την αποκατάσταση των ζημιών στις περιοχές του Δικτύου NATURA 2000.
- Η καλλιέργεια δεξιοτήτων σε προανακριτικούς υπαλλήλους, προκειμένου να προλαμβάνουν και να διώκουν αποτελεσματικά το περιβαλλοντικό έγκλημα και να προβαίνουν στην, κατά το δυνατόν, καλύτερη αποκατάσταση της ζημίας στο περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα.
- Η τεκμηρίωση, ενώπιον των εμπλεκόμενων φορέων, ότι η ορθή εφαρμογή του περιβαλλοντικού δικαίου προάγει την τοπική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή και εξασφαλίζει την ορθή χρήση των περιβαλλοντικών πόρων.
- Η ενημέρωση των κατοίκων των περιοχών NATURA 2000 για την οικονομική αξία των υγιών οικοσυστημάτων και για την παράνομη δραστηριότητα στις περιοχές τους, που προσβάλλει την τοπική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την οικονομική τους πρόοδο.
- Η ενεργή εμπλοκή των τοπικών κοινοτήτων στις προσπάθειες για την πάταξη της περιβαλλοντικής παραβατικότητας, για την απαίτηση για αποτελεσματικά μέτρα επανόρθωσης της ζημίας στη βιοποικιλότητα και για την ένταξη

1. Η ιστοσελίδα του προγράμματος διαθέσιμη στο <http://www.lifethemis.eu/el>

2. Το χρηματοδοτικό εργαλείο LIFE Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Πληροφόρηση συγχρηματοδοτεί (υποστηρίζει) έργα στους τομείς της ευαισθητοποίησης, της περιβαλλοντικής κατάρτισης και της ανάπτυξης ικανοτήτων, της νομοθετικής συμμόρφωσης και της επιβολής, της ανάπτυξης της γνώσης, καθώς και της συμμετοχής των πολιτών, των κοινωνικών εταίρων και των δημοσίων φορέων. Συνχρηματοδοτεί δράσεις για έργα ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και διάχυσης, που στοχεύουν στην πρωώθηση της ευαισθητοποίησης για περιβαλλοντικά θέματα. Αυτές οι δράσεις περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων και πλατφόρμες συνεργασίας, καθώς και την ανταλλαγή γνώσεων σχετικά με βιώσιμες περιβαλλοντικές λύσεις και πρακτικές.

της περιβαλλοντικής παραμέτρου στις περιφερειακές και τοπικές πολιτικές.

Η υλοποίηση των ως άνω στόχων στηρίζεται στο πρωτογενές υλικό που για πρώτη φορά συγκεντρώνεται, σε συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές (αστυνομικά τμήματα, λιμενικό σώμα, πρωτοδικεία και εισαγγελίες, διοικητικές αρχές), μέσω δύο Παρατηρητηρίων Περιβαλλοντικού Εγκλήματος, στην ανατολική (Λασιθί, Ηράκλειο) και δυτική (Χανιά, Ρέθυμνο) Κρήτη. Τα αποτελέσματα θα απεικονιστούν σε γεωπληροφορικό χάρτη. Άλλες δράσεις του έργου είναι:

- Εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, η οποία περιλαμβάνει μία σειρά από ενέργειες δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων των προπαρασκευαστικών δράσεων και των δύο Παρατηρητηρίων, (ηλεκτρονική σελίδα έργου, έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό για τους κοινωνικούς εταίρους και τα ΜΜΕ).
- Προγράμματα εκπαίδευσης (ημερίδες, σεμινάρια, εργαστήρια, έντυποι και ηλεκτρονικοί οδηγοί) των κοινωνικών εταίρων αλλά και των ομάδων στόχων, όπως οι δημοσιογράφοι, οι

επαγγελματίες του πρωτογενούς και τριτογενούς τομέα, που δραστηριοποιούνται εντός των περιοχών NATURA 2000, στελέχη και υπάλληλοι δημοτικών και περιφερειακών υπηρεσιών που εργάζονται σε τμήματα περιβάλλοντος και διοίκησης.

- Αξιολόγηση, καθ' όλη τη διάρκεια του έργου, της αποτελεσματικότητας της στρατηγικής επικοινωνίας και της πορείας υλοποίησης των δράσεων (μέσω ερευνών αποτίμησης, παρακολούθησης ποιοτικών και ποσοτικών δεικτών, κ.ά.).
- Ανάπτυξη εφαρμογής για έξυπνες συσκευές για την αναφορά, άμεσα και ανώνυμα, οποιουδήποτε περιστατικού περιβαλλοντικής υποβάθμισης, αυθαιρεσίας ή εγκλήματος, στην Κρήτη. Η εφαρμογή στοχεύει στη δίωξη του περιβαλλοντικού εγκλήματος, στην αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημίας και, μακροπρόθεσμα, στην πρόληψη της περιβαλλοντικής υποβάθμισης στην Κρήτη.
- Διάχυση των αποτελεσμάτων του έργου μέσω της δικτύωσης με άλλα έργα, LIFE και μη, με παρόμοιο αντικείμενο.

Το οροπέδιο Γιους Κάμπος με ανθισμένες τουλίπες του είδους *Tulipa orphanidea* (φωτ. Ν. Πέτρου)

3. Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας

Η Ευρώπη είναι μία ήπειρος περιορισμένης σχετικά έκτασης, στην οποία ωστόσο υπάρχουν πολλά και διαφορετικά οικοσυστήματα, από τη Μεσόγειο ως τον Αρκτικό κύκλο και από τις ακτές στον Ατλαντικό ωκεανό ως τις στέπες του Καυκάσου. Παρότι αποτελεί μία από τις πιο πυκνοκατοικημένες ηπείρους του πλανήτη, με έντονη αστικοποίηση και δόμηση του παράκτιου χώρου και εκμετάλλευση εν γένει του φυσικού της πλούτου, εξακολουθεί να φιλοξενεί και να διατηρεί στο έδαφός της θαυμαστό πλούτο ενδιαιτημάτων και βιοποικιλότητας. Για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί προτεραιότητα ήδη από τη δεκαετία του 1970, ενώ στην ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ (Συνθήκη της Λισαβόνας) ορίζεται σαφώς η αρμοδιότητα της ΕΕ στην παραγωγή πράξεων δευτερογενούς δικαίου, που να ρυθμίζουν θέματα σχετικά με το περιβάλλον³. Η τρέχουσα πολιτική της ΕΕ για το περιβάλλον καθορίζεται από το 7ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον⁴.

Η ΕΕ επιδιώκει την προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας μέσω δύο βασικών Οδηγιών, των λεγόμενων «Οδηγιών για τη φύση»: της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών, καθώς και της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Οι Οδηγίες αυτές αποτελούν τα βασικά εργαλεία για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στην Ευρώπη. Βάσει των Οδηγιών αυτών, καθορίστηκαν προστατευόμενες περιοχές οι οποίες συγκροτούν από κοινού το Δίκτυο NATURA 2000. Στόχος του Δικτύου είναι να προστατευθούν όλοι οι βασικοί τύποι των ευρωπαϊκών οικοτόπων και τα απειλούμενα είδη πανίδας και χλωρίδας.

Εισαγωγή	11
Η Οδηγία 2009/147/ΕΚ για τα άγρια πτηνά. . .	12
Οι Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά	13
Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ στην εθνική έννομη τάξη.	16
Η παράνομη θανάτωση των αγρίων πτηνών: θήρα, δηλητηριασμένα δολώματα	17
Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους. . .	20
Η έννοια της δέουσας εκτίμησης	21
Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ στην εθνική έννομη τάξη.	23
Το Δίκτυο NATURA 2000	24
Η κατάσταση για το Δίκτυο NATURA 2000 στην Ελλάδα.	29
Το Δίκτυο NATURA 2000 στην Κρήτη	31
Βιβλιογραφία – Πηγές	34

Η πιο πρόσφατη εξέλιξη, αναφορικά με τις Οδηγίες για τη φύση, αφορά τον «έλεγχο καταλληλότητας» (fitness check), που διεξήγαγε η ΕΕπ προκειμένου να εξετάσει τις επιδόσεις αυτών των δύο Οδηγιών, ως μέρος του Προγράμματος Βελτίωσης της Καταλληλότητας και της Αποδοτικότητας του Κανονιστικού Πλαισίου (Regulatory Fitness and Performance Programme – REFIT). Η ΕΕπ ήθελε να εξετάσει κατά πόσον το σημερινό κανονιστικό πλαίσιο, που θέτουν οι Οδηγίες, είναι κατάλληλο για τον σκοπό για τον οποίο προορίζονται, και αν επιτυγχάνει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, με βάση πέντε κριτήρια: α) αποτελεσματικότητα, β) αποδοτικότητα, γ) σχετικότητα, δ) συνοχή και ε) οφέλη για την ΕΕ. Ο έλεγχος ανακοινώθηκε τον Οκτώβριο του 2013, και με αφορμή αυτόν ξεκίνησε δημόσια διαβούλευση, κατά την οποία υπήρξε μια άνευ προηγουμένου κινητοποίηση των περι-

3. βλ. Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τίτλος XX, διαθέσιμο στο: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0010.02/DOC_2&format=PDF. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

4. βλ. Απόφαση αριθ. 1386/2013/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2013 σχετικά με το γενικό ενωσιακό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον έως το 2020 «Ευημερία εντός των ορίων του πλανήτη μας», διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32013D1386>. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

βαλλοντικών οργανώσεων και της κοινωνίας των πολιτών⁵. Υπήρξε η ανησυχία, ότι ο έλεγχος θα κατέληγε σε σημαντική αναθεώρηση και χαλάρωση των Οδηγιών, ενώ ένα πιθανό συζητούμενο σενάριο ήταν η ενοποίηση των δύο Οδηγιών σε ενιαίο κείμενο. Τον Δεκέμβριο του 2016 ανακοινώθηκαν από την ΕΕπ τα αποτελέσματα του ελέγχου⁶, επιβεβαιώνοντας ότι το σύστημα των Οδηγιών για τη φύση δεν θα υποστεί αλλαγές και ότι θα αναπτυχθεί ένα Σχέδιο Δράσης για την καλύτερη εφαρμογή τους. Πράγματι, η ΕΕπ ενέκρινε το Σχέδιο Δράσης για τη φύση, τον άνθρωπο και την οικονομία, με σκοπό τη βελτίωση της εφαρμογής τους και την ενίσχυση της συμβολής τους στην επίτευξη των στόχων της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα ως το 2020. Το Σχέδιο Δράσης εστιάζει σε τέσσερις τομείς προτεραιότητας και περιλαμβάνει 15 δράσεις, που πρέπει να διεξαχθούν μέχρι το 2019, για την ενίσχυση της προστασίας της διαχείρισης της φύσης στην Ευρώπη. Οι τέσσερις τομείς προτεραιότητας είναι:

- Βελτίωση των κατευθυντήριων γραμμών και της γνώσης και επίτευξη μεγαλύτερης συνοχής με ευρύτερους κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους.
- Δημιουργία πολιτικής δέσμευσης και ενίσχυση της συμμόρφωσης.
- Ενίσχυση των επενδύσεων στο Δίκτυο NATURA 2000 και βελτίωση των συνεργιών με χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ.
- Καλύτερη επικοινωνία και προβολή, με τη συμμετοχή των πολιτών, των ενδιαφερόμενων μερών και των κοινοτήτων⁷.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε αναλυτικότερα τις Οδηγίες, τα χαρακτηριστικά του Δικτύου NATURA 2000, καθώς και τις πράξεις του εθνικού δικαίου βάσει των οποίων οι Οδηγίες αυτές ενσωματώθηκαν στην εθνική έννομη τάξη.

Η Οδηγία 2009/147/ΕΚ για τα άγρια πτηνά

Η Ευρώπη φιλοξενεί περίπου 553 είδη πτηνών, που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση, ωστόσο ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των ειδών αυτών, μεταναστευτικών και αυτόχθονων, δεν βρίσκονται σήμερα σε καλή κατάσταση διατήρησης⁸. Τα άγρια πτηνά αντιμετωπίζουν πολλές και έντονες απειλές. Οι γοργοί ρυθμοί αστικοποίησης, η απώλεια και ο περιορισμός των ενδιαιτημάτων μέσω της υποβάθμισης, της ρύπανσης και του κατακερματισμού που υφίστανται, εξαιτίας έργων που αναπτύσσονται στο φυσικό περιβάλλον, η εντατική γεωργία, η δασοκομία, η αλιεία, η αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων, η παράνομη ή κακώς ρυθμισμένη θήρα, το παράνομο εμπόριο, αποτελούν μερικές

μόνο από τις απειλές για την επιβίωση των άγριων πτηνών. Εξαιτίας των ανωτέρω παραγόντων, τα άγρια πτηνά στερούνται βασικών στοιχείων για την επιβίωσή τους, όπως χώρους τροφοληψίας και φωλεοποίησης. Τα άγρια πτηνά αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των οικοσυστημάτων της Ευρώπης και είναι δείκτες υγείας αυτών και της εν γένει βιολογικής ισορροπίας, ενώ η προστασία τους σε όλη την έκταση του ευρωπαϊκού εδάφους τονίζει, με τον πλέον emphaticό τρόπο, τη διασυννοριακή φύση του δικαίου του περιβάλλοντος⁹.

Η Οδηγία 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί της διατηρή-

5. βλ. από το #naturealert σε δράση!, διαθέσιμο στο: http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?alD=1819. Ανευρέθηκε στις 20 Μαΐου 2018.

6. βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT FITNESS CHECK of the EU Nature Legislation (Birds and Habitats Directives), διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/docs/nature_fitness_check.pdf. Ανευρέθηκε στις 20 Μαΐου 2018.

7. βλ. ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ: «Σχέδιο Δράσης για τη φύση, και την οικονομία».

8. βλ. BirdLife International Data Zone, διαθέσιμο στο: <http://datazone.birdlife.org/species/results?thrlev1=&thrlev2=&kw=&fam=0&gen=0&src=&cmn=®=7&cty=0>. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

9. βλ. The Birds Directive, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/birdsdirective/index_en.htm. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

σεως των αγρίων πτηνών, της 30ής Νοεμβρίου 2009, δίνει μεγάλη έμφαση στην προστασία των οικοτόπων για τα απειλούμενα και μεταναστευτικά είδη. Βάσει της Οδηγίας για τα άγρια πτηνά δημιουργήθηκε, με επιστημονικά ποσοτικά κριτήρια, ένα δίκτυο προστατευόμενων περιοχών για τα πτηνά (δίκτυο Ζωνών Ειδικής Προστασίας – ΖΕΠ). Από το έτος 1994, όλες οι ΖΕΠ περιλαμβάνονται στο οικολογικό Δίκτυο NATURA 2000, το οποίο έχει συσταθεί βάσει της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους. Η Οδηγία 2009/147/ΕΚ αντικατέστησε και κωδικοποίησε την προηγούμενη Οδηγία 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου, η οποία αποτέλεσε ένα πρωτοπόρο νομοθέτημα, προς μια περιεκτική προσέγγιση για την προστασία των αγρίων πτηνών, καθώς και το πρώτο νομοθέτημα του δευτερογενούς δικαίου της ΕΕ για την προστασία της βιοποικιλότητας.

Βασική επιδίωξη της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ είναι η διατήρηση ή η αποκατάσταση όλων των πληθυσμών των ειδών αγρίων πτηνών, που ζουν στο ευρωπαϊκό έδαφος, με βάση επιστημονικά κριτήρια. Προς το σκοπό αυτόν τα κράτη μέλη της ΕΕ αναλαμβάνουν προστατευτικά μέτρα και δημιουργούν συστήματα παρακολούθησης. Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας επεκτείνεται, πέρα από τα ίδια τα πτηνά, και στα αυγά, τις φωλιές και τους οικοτόπους τους.

Τα μέτρα για τη διαφύλαξη, τη διατήρηση ή την αποκατάσταση οικοτόπων επαρκούς ποικιλίας και επιφάνειας, για τη διατήρηση όλων των ειδών πτηνών αναλύονται ιδίως:

- στη δημιουργία ζωνών προστασίας,
- στη συντήρηση και τη διαχείριση των οικοτόπων, που βρίσκονται στο εσωτερικό και στο εξωτερικό των ζωνών προστασίας, και
- στην αποκατάσταση των κατεστραμμένων βιοτόπων και τη δημιουργία νέων.

Στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας απαριθμούνται 194 είδη αγρίων πτηνών, για τα οποία επιβάλλεται αυστηρό καθεστώς προστασίας εξαιτίας της κατάστασης διατήρησής τους, της τρωτότητάς τους απέναντι στις τυχόν μεταβολές στους οικοτόπους όπου διαβιούν, της περιορισμένης γεωγραφικής

τους κατανομής και της δημογραφικής κατάστασής τους. Για τα είδη αυτά προβλέπονται μέτρα ειδικής διατήρησης, που αφορούν τον οικοτόπο τους, για να εξασφαλισθεί η επιβίωσή τους.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να χαρακτηρίσουν και να καθιερώσουν Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα απειλούμενα είδη και τα αποδημητικά πτηνά (είδη χαρακτηρισμού), που θα βρίσκονται εντός της φυσικής γεωγραφικής κατανομής των πτηνών. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην προστασία των υγροτόπων¹⁰. Οι ΖΕΠ καθορίζονται βάσει επιστημονικών, ορνιθολογικών κριτηρίων και βάσει πολυετούς επιστημονικής παρακολούθησης. Επιστημονική βάση για τον καθορισμό των ΖΕΠ αποτέλεσαν οι Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά. Οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας αποτελούν μέρος των οικολογικά προστατευόμενων περιοχών του Δικτύου NATURA 2000.

Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά

Ως **Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά (ΣΠΠ) (Important Bird Areas – IBA)** καθορίζονται περιοχές μέγιστης προτεραιότητας για τη γενικότερη διατήρηση της βιοποικιλότητας και ειδικότερα για την προστασία των πουλιών, οι οποίες είναι συχνά αναντικατάστατες ή ευάλωτες, καθώς φιλοξενούν σε τακτική βάση σημαντικούς πληθυσμούς από ένα ή περισσότερα απειλούμενα, ενδημικά ή συναθροιστικά είδη. Συνολικά, δημιουργούν ένα συνεκτικό παγκόσμιο δίκτυο σε όλη τη βιογεωγραφική κατανομή συγκεκριμένων ειδών, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ως το ελάχιστο απαραίτητο, για να διασφαλιστεί η επιβίωσή τους στην περιοχή εξάπλωσής τους. Έτσι, το δίκτυο των ΣΠΠ δεν είναι απλά ένα άθροισμα περιοχών αλλά έχει ως στόχο να εξασφαλίζει τα κατάλληλα ενδιαιτήματα αναπαραγωγής, τροφοληψίας, ξεκούρασης και διαχείμασης των πτηνών. Θεσπίστηκαν από την BirdLife International, έναν παγκόσμιο οργανισμό στον οποίο συμμετέχουν πάνω από 120 εθνικοί οργανισμοί που ασχολούνται με την προστασία της ορνιθοπανίδας και των ενδιαιτημάτων της, βάσει διεθνώς αποδεκτών επιστημονικών τυποποιημένων κριτηρίων (πληθυσμιακά δεδομένα, έκταση κ.ά.). Οι

10. βλ. σχετικά και τη Σύμβαση για την προστασία των υγροτόπων διεθνούς σημασίας της 2ας Ιανουαρίου 1971 (Σύμβαση Ραμόν).

ΣΠΠ είναι, πλέον, ευρέως αναγνωρισμένες από τοπικούς φορείς, εθνικές νομοθεσίες και πολιτικές, δικαστικές αρχές, διεθνείς συμφωνίες και συμβάσεις¹¹.

Νομολογία σχετικά με τις Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά

Στην υπ' αριθ. 807/2014 απόφασή του το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ), στο πλαίσιο δίκης που αφορούσε αίτημα για ακύρωση της υπ' αριθ. 49828/12.11.2008 αποφάσεως της Επιτροπής Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον Τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ 2464/Β/3.12.2008), με την οποία εγκρίθηκε το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και η σχετικώς εκπονηθείσα Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ), ενώ το ίδιο Τμήμα του ΣτΕ, με προγενέστερη απόφαση (αριθ. 1422/2013), ανέβαλε την κρίση ως προς τη νομιμότητα του άρθρου 6 παρ. 3 του προσβαλλόμενου Ειδικού Πλαισίου, προκειμένου η Διοίκηση να προβεί στις ενέργειες που αναφέρονται στην απόφαση αυτή, και παρελθούσης άπρακτης της προθεσμίας εκ μέρους της Διοίκησης, έκρινε ότι η κρινόμενη αίτηση πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή, και να ακυρωθεί η παράλειψη της Διοικήσεως να ενσωματώσει στο προσβαλλόμενο Ειδικό Πλαίσιο ρύθμιση, με την οποία να επιβάλλεται **η σύνταξη ειδικής ορνιθολογικής μελέτης και για τις περιοχές εκτός ΖΕΠ, που χαρακτηρίζονται ως Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά**. Περαιτέρω, το ΣτΕ διέταξε η υπόθεση να αναπεμφθεί στη Διοίκηση, προκειμένου να εκδώσει, σε συμπλήρωση των ρυθμίσεων του προσβαλλόμενου χωροταξικού σχεδίου, απόφαση του αρμοδίου οργάνου με την οποία να προβλέπεται, ότι, για τη χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων εντός των περιοχών που χαρακτηρίζονται ως ΣΠΠ, επιβάλλεται η σύνταξη ειδικής ορνιθολογικής μελέτης¹².

Με την υπ' αριθ. 1542/2017 απόφασή του, το ΣτΕ έκρινε ότι κατά τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης αιολικών πάρκων που ευρίσκονται σε θέσεις εκτός περιοχών ΖΕΠ, πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη οι επιπτώσεις σε προστατευόμενα είδη πτηνών, που είναι εν δυνάμει ευαίσθητα στη λειτουργία των εν λόγω εγκαταστάσεων, ιδίως αν το υπό έγκριση αιολικό πάρκο τοποθετείται σε περιοχή σημαντικού διαδρόμου αποδημητικών πτηνών (μεταναστευτικής στενωπού), ή σε θαλάσσια περιοχή σημαντική για τα πουλιά, **ή σε ΣΠΠ, έστω κι αν δεν έχει ακόμη χαρακτηριστεί ως ΖΕΠ. Η υποχρέωση εκπονήσεως ειδικής ορνιθολογικής μελέτης για έργα και δραστηριότητες ισχύει και για έργα εκτελούμενα εκτός ΖΕΠ, αλλά εντός ΣΠΠ, δεδομένου ότι η σχετική υποχρέωση απορρέει ευθέως από τις διατάξεις της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, όπως ισχύει**. Στην περιοχή εγκατάστασης του επίμαχου αιολικού πάρκου, απαντώνται είδη πτηνών τα οποία περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, όπως ισχύει, καθώς και της αποφάσεως ΚΥΑ 37338/2010 (θα εξεταστεί κατωτέρω). Ο κατάλογος IBA 2000 περιλαμβάνει την επίδικη περιοχή ως Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά, αλλά το γεγονός αυτό δεν μνημονεύεται στην ΜΠΕ, ούτε προκύπτει ότι ελήφθη υπ' όψη κατά την έκδοση της προσβαλλομένης ΑΕΠΟ για την περιβαλλοντική αξιολόγηση του επίμαχου αιολικού πάρκου, σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ, ενώ έπρεπε εν προκειμένω να εκπονηθεί ειδική ορνιθολογική μελέτη, πέραν της ΜΠΕ που συνετάγη¹³.

Η Οδηγία εισάγει οριζόντια μέτρα, που αφορούν τη γενική προστασία για όλα τα είδη άγριων πτηνών, απαγορεύοντας:

- την εκ προθέσεως καταστροφή ή σύλληψη άγριων πτηνών,
- τη βλάβη των φωλιών,

11. βλ. BirdLife International, Important Bird and Biodiversity Areas (IBAs) – Europe and Central Asia, διαθέσιμο στο: <http://www.birdlife.org/europe-and-central-asia/programmes/important-bird-and-biodiversity-areas-ibas-europe-and-central>. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

12. βλ. ΣτΕ 807/2014 [ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΑΣΠΗΕ ΣΕ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ], διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/13393/ste-8072014-xorothetisi-aspie-se-simantikes-perioxes-gia-ta-poulia/>.

13. βλ. ΣτΕ 1542/2017 [ΑΕΠΟ ΓΙΑ ΑΣΠΗΕ ΕΝΤΟΣ ΣΠΠ], διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16433/ste-15422017-aepo-gia-aspie-entos-spp/?st=%CE%A3%CE%A0%CE%A0>. Ανευρέθηκε στις 26 Ιουνίου 2018.

- τη συλλογή των αυγών και την κατοχή τους,
- τη σκόπιμη ενόχληση των πτηνών, η οποία θέτει σε κίνδυνο τη διατήρησή τους, και
- την εμπορία ή κατοχή ζωντανών ή νεκρών πτηνών, των οποίων απαγορεύεται η θήρα.

Στο Παράρτημα II της Οδηγίας απαριθμούνται 82 είδη πτηνών, για τα οποία επιτρέπεται η θήρα. Ωστόσο, η θήρα επιτρέπεται μόνον υπό τον γενικό όρο, ότι δεν υπονομεύονται οι προσπάθειες διατηρήσεως που αναλαμβάνονται στη ζώνη εξαπλώσεως των ειδών αυτών. Επομένως, η θήρα δεν πρέπει να πραγματοποιείται κατά την περίοδο φωλεοποίησης, ούτε κατά τις διάφορες φάσεις της αναπαραγωγής και εξαρτήσεως, ενώ, ειδικά τα αποδημητικά είδη, δεν θα πρέπει να θηρεύονται κατά την περίοδο αναπαραγωγής και κατά την επιστροφή τους στον τόπο φωλεοποίησης. Μαζικές μέθοδοι μη επιλεκτικής θανάτωσης απαγορεύονται ρητά, και απαριθμούνται στο Παράρτημα IV της Οδηγίας. Η θήρα άγριων πτηνών, ως μια καταρχήν νόμιμη, αποδεκτή δραστηριότητα, οφείλει να ασκείται με βιώσιμο τρόπο και εντός των ορίων που θέτει η κατάσταση διατήρησης των ειδών. Έτσι, όσον αφορά το κρίσιμο ζήτημα της κλιμάκωσης των ημερομηνιών λήξης της θήρας, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), στην από 19.01.1994 απόφασή του υπ' αρ. C-435/92, *Association pour la Protection des Animaux Sauvages and others v Préfet de Maine-et-Loire and Préfet de Loire-Atlantique*, θεώρησε ότι ο καθορισμός των ημερομηνιών λήξης της θήρας κατά κλιμακωτό τρόπο, αφενός ενέχει τον κίνδυνο της όχλησης των ειδών για τα οποία η θήρα έχει ήδη λήξει, αφετέρου επιτείνει τον κίνδυνο σύγχυσης ως προς την αναγνώριση των διαφόρων ειδών.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η ορθή εφαρμογή της Οδηγίας όσον αφορά τη θήρα, η ΕΕπ προωθεί το διάλογο και τη συνεργασία των ενδιαφερομένων μερών. Το 2001, η ΕΕπ δρομολόγησε μια

πρωτοβουλία για την αειφόρο θήρα, προκειμένου να συμβάλει στη βελτίωση της κατανόησης των νομικών και τεχνικών πτυχών των διατάξεων της Οδηγίας σχετικά με το κυνήγι και στην ανάπτυξη μέτρων διατήρησης και ευαισθητοποίησης για την προώθηση της βιώσιμης θήρας σύμφωνα με την Οδηγία¹⁴. Το 2004, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας της ΕΕπ για την αειφόρο θήρα (ICD) και μετά από σειρά συναντήσεων, η FACE (Ομοσπονδία των Ενώσεων για το Κυνήγι και τη Διατήρηση της ΕΕ) και η BirdLife International κατέληξαν σε δέκα σημεία, τα οποία θα επιτρέψουν τη συνέχιση του κυνηγιού, μέσα σε ένα καλά ρυθμισμένο πλαίσιο, με πλήρη σεβασμό των διατάξεων της Οδηγίας¹⁵.

Επιπλέον, το 2004, η ΕΕπ εξέδωσε το έγγραφο κατευθύνσεων για τη θήρα, προκειμένου να παράσχει σαφή καθοδήγηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη πρέπει να εφαρμόζουν τις αρχές της Οδηγίας στα εθνικά τους μέτρα για τη ρύθμιση της θήρας¹⁶. Το έγγραφο αποσκοπεί στην καλύτερη διευκρίνιση των απαιτήσεων της Οδηγίας αναφορικά με τη θήρα, λαμβάνοντας υπόψη τις νομολογιακές εξελίξεις. Το έγγραφο συμπληρώθηκε από ένα δεύτερο, το οποίο παρέχει διευκρινίσεις και ερμηνείες των βασικών εννοιών του άρθρου 7 παράγραφος 4 της Οδηγίας για τα πτηνά, που αφορά την περίοδο αναπαραγωγής και την προγαμιαία μετανάστευση (επιστροφή στις αναπαραγωγικές περιοχές) για τα θηρεύσιμα είδη που απαριθμούνται στο Παράρτημα II της Οδηγίας, εξ αφορμής της ανωτέρω απόφασης του Δικαστηρίου του 1994 (βλ. Απόφαση ΔΕΕ 435/92), η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι πρέπει να διασφαλίζεται η πλήρης προστασία των θηρευτικών ειδών κατά τις περιόδους αυτές¹⁷.

Η θήρα στην Ελλάδα ρυθμίζεται βάσει Υπουργικής Απόφασης, που εκδίδεται σε ετήσια βάση, δύναμει της εξουσιοδοτικής διάταξης του άρθρου 258 του Ν.Δ. 86/1969 «περί δασικού κώδικα», όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, ρυθμίζοντας τη διάρ-

14. βλ. Sustainable Hunting and NATURA 2000, διαθέσιμο στο: <http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/factsheets/hunting.pdf>. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

15. βλ. http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/agreement_translation_el.pdf. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

16. βλ. “Έγγραφο κατευθύνσεων για τη θήρα βάσει της Οδηγίας για τα πτηνά”, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/hunting_guide_el.pdf. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

17. βλ. Key Concepts Document on Article 7 (4), διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/action_plans/guidance_en.htm. Ανευρέθηκε στις 18 Μαΐου 2018.

κεια της κυνηγετικής περιόδου και τα επιτρεπόμενα θηράματα, βάσει των προβλέψεων της Οδηγίας και των πράξεων που την ενσωματώνουν στο εθνικό δίκαιο. Κατ' έτος, πριν την έκδοση της σχετικής ΥΑ, κατατίθενται απόψεις από τους ενδιαφερόμενους φορείς. Το ΣΤΕ έχει αναπτύξει πλούσια νομολογία αναφορικά με τις ρυθμιστικές αποφάσεις περί θήρας, καθώς συχνά δεν λαμβάνουν υπόψη τη γενική υποχρέωση που θέτει η Οδηγία, η θήρα των ειδών αυτών να μην υπονομεύει τις προσπάθειες διατηρήσεως που αναλαμβάνονται στη ζώνη εξαπλώσεώς τους.

Στο άρθρο 9 της Οδηγίας, προβλέπονται παρεκκλίσεις από τις γενικές προστατευτικές διατάξεις των άρθρων 5-8 για περιορισμένους λόγους (υγεία και δημόσια ασφάλεια, αεροπορική ασφάλεια, ζημιές στις καλλιέργειες, κ.ά.), τις οποίες τα

κράτη μέλη μπορούν να αναλαμβάνουν, υπό τον όρο ότι αυτά θα απευθύνουν κάθε χρόνο στην ΕΕπ έκθεση για την εφαρμογή του συγκεκριμένου άρθρου. Επιπλέον, στο άρθρο 10 της Οδηγίας, ορίζεται η υποχρέωση των κρατών μελών για προώθηση της επιστημονικής έρευνας σχετικά με την προστασία, τη διαχείριση και την εκμετάλλευση των άγριων πτηνών. Οι σχετικές έρευνες στην Ελλάδα δεν πραγματοποιούνται κατά συστηματικό τρόπο, με μόνα τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις να υλοποιούν σχετικές επιστημονικές δράσεις. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 12, τα κράτη μέλη πρέπει να διαβιβάζουν στην ΕΕπ, ανά τριετία αρχής γενομένης από την 7η Απριλίου 1981, έκθεση για την εφαρμογή των εθνικών διατάξεων που έχουν ληφθεί δυνάμει της Οδηγίας για τα άγρια πτηνά.

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ στην εθνική έννομη τάξη (ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/01.09.2010, ΚΥΑ 8353/276/Ε103/17.02.2012)

Η Ελλάδα φιλοξενεί μεγάλη βιοποικιλότητα άγριων πτηνών (με 450 καταγεγραμμένα είδη), μικρή ωστόσο σε πληθυσμιακούς δείκτες, λόγω της περιορισμένης έκτασης της χώρας και του κατακερματισμού των βιοτόπων¹⁸. Η χώρα αποτελεί επίσης μία από τις σημαντικότερες μεταναστευτικές οδούς των πτηνών, στο ταξίδι τους από το βορρά προς το νότο και αντίστροφα.

Η Οδηγία 2009/147/ΕΚ ενσωματώθηκε στην εθνική έννομη τάξη με τις ακόλουθες ΚΥΑ:

α) ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/01.09.2010 (ΦΕΚ 1495/Β/06.09.2010) «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, «Περί διατηρήσεως των άγριων πτηνών», του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ», και

β) ΚΥΑ Η.Π. 8353/276/Ε103/17-2-2012 (ΦΕΚ 415/Β/23.02.2012) «Τροποποίηση και συμπλήρωση της υπ' αριθ. 37338/1807/2010 κοινής υπουργικής απόφασης «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ...» (Β' 1495), σε συμμόρφωση με τις διατάξεις του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των άγριων πτηνών» του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ»¹⁹.

Η χώρα έχει ενσωματώσει σε ικανοποιητικό βαθμό την ανωτέρω Οδηγία, ενώ σε ορισμένα σημεία έχει κάνει χρήση του άρθρου 14 αυτής, το οποίο επιτρέπει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν αυστηρότερα μέτρα προστασίας από αυτά που προβλέπει η Οδηγία (βλ π.χ. άρθρο 8 παρ. της ΚΥΑ του 2010 για την απαγόρευση της χρήσης μολύβδινων σκαγιών στους υγροτόπους).

18. βλ. Λεγάκις, Α., Μαραγκού, Π. 2009: Το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ζώων της Ελλάδας. Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία, Αθήνα, 528 σελ., Πουλιά, διαθέσιμο στο: http://dipe.ker.sch.gr/kainotomes/To_Kokkino_biblio.pdf. Ανευρέθηκε στις 19 Μαΐου 2018.

19. Σημειώνεται ότι κατά τη συγγραφή του παρόντος Οδηγού, έχει κατατεθεί και εκκρεμεί ενώπιον του ΣΤΕ αίτηση ακύρωσης κατά της συγκεκριμένης ΚΥΑ.

Στην ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/01.09.2010, ορίζονται τα σχετικά με την προστασία των ενδιαιτημάτων των πτηνών και την προστασία των ειδών. Βάσει των άρθρων 4 και 5 και του παραρτήματος Α, ορίζονται τα σχετικά με τον καθορισμό των ΖΕΠ. Στις ΖΕΠ, οι οποίες καθορίζονται με αυστηρά, ποσοτικοποιημένα επιστημονικά κριτήρια, τα οποία απαριθμούνται στο Παράρτημα Α, λαμβάνονται ειδικά μέτρα προστασίας, διατήρησης και αποκατάστασης (περιορισμοί, απαγορεύσεις κ.ά.), με σκοπό να εξασφαλισθεί η επιβίωση και η αναπαραγωγή των προστατευόμενων ειδών στη θαλάσσια και χερσαία γεωγραφική ζώνη εξάπλωσής τους. Οι περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ΖΕΠ στην Ελλάδα περιλαμβάνονται στα παραρτήματα Β και Γ του άρθρου 14 της ΚΥΑ, και συμπληρώνονται από την πρόσφατη επέκταση του Δικτύου NATURA 2000, κυρίως σε θαλάσσιες περιοχές²⁰, η οποία ολοκλήρωσε το έργο του χαρακτηρισμού και θέσπισης περιοχών που απαρτίζουν το Δίκτυο NATURA 2000. Με την επέκταση ολοκληρώθηκε μία μεγάλη εκκρεμότητα εκ μέρους της Ελλάδας (σχετικά με την οποία η ΕΕπ διαβίβασε, τον Σεπτέμβριο 2015, επιστολή EU PILOT), που αφορούσε, αφενός στην ένταξη στο Δίκτυο NATURA 2000 χερσαίων περιοχών που σχετίζονται κατά κύριο λόγο με είδη συγκεκριμένων ομάδων οικοτόπων και ειδών και, αφετέρου, στην ένταξη θαλάσσιων περιοχών, που αφορούν τόσο σε τύπους οικοτόπων, όσο και σε είδη πανίδας και ορνιθοπα-

νίδας²¹. Ωστόσο, υπολείπονται ακόμη σημαντικά βήματα για την ουσιαστική διαχείριση των περιοχών αυτών, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω. Επιπλέον, η επιβαλλόμενη από τα άρθρα 5-8 διασφάλιση της προστασίας των ειδών παραμένει σε εκκρεμότητα, καθώς, μέχρι στιγμής, έχει προχωρήσει η έγκριση και υπογραφή Σχεδίων Δράσης μόνο για τρία είδη: δύο Εθνικά Σχέδια Δράσης για τον Ασπροπάρη²² και τη Νανόχηνα²³, και ένα Περιφερειακό Σχέδιο για το Κιρκινέζι στο Θεσσαλικό κάμπο²⁴.

Η ΚΥΑ 8353/276/Ε103/17.02.2012 τροποποιεί και συμπληρώνει την ως άνω ΚΥΑ του 2010, εισάγοντας οριζόντια μέτρα ειδικής προστασίας για την πραγματοποίηση έργων ή δραστηριοτήτων εντός των περιοχών που ορίζονται ως ΖΕΠ, μέτρα ειδικής προστασίας για την εγκατάσταση και λειτουργία αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εντός ΖΕΠ, μέτρα σχετιζόμενα με την πραγματοποίηση εξορυκτικών δραστηριοτήτων εντός ΖΕΠ, ειδικές ρυθμίσεις για τη θήρα, τη γεωργία, τη δασοπονία, την αλιεία, καθώς και ρυθμίσεις σχετικά με την αντιμετώπιση της απειλής των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Σε ειδικό Παράρτημα της ΚΥΑ απαριθμούνται οι ελληνικές Ζώνες Ειδικής Προστασίας με τα αντίστοιχα είδη χαρακτηρισμού, τα είδη δηλαδή βάσει των οποίων κάθε συγκεκριμένη περιοχή χαρακτηρίζεται ως ΖΕΠ.

Η παράνομη θανάτωση των άγριων πτηνών: θήρα, δηλητηριασμένα δολώματα

Σύμφωνα με τα πορίσματα των ερευνών που διεξάγονται στο πλαίσιο του έργου LIFE NATURA Themis και τα Παρατηρητήρια ανατολικής και δυτικής Κρήτης, τα οποία ερευνούν την νομολογία

των Πρωτοδικείων και Εφετείων της Κρήτης για περιβαλλοντικά αδικήματα στην περιφέρεια αυτή, με ιδιαίτερη εστίαση στις προστατευόμενες περιοχές, κατεγράφησαν περιστατικά λαθροθηρίας και

20. βλ. την Κοινή Απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων υπ' αριθμ. 50743/11.12.2017 (ΦΕΚ 4432/Β/15.12.2017).

21. βλ. Ελληνική Δημοκρατία, Η Κυβέρνηση, Εγκρίθηκε η αναθεώρηση του εθνικού καταλόγου περιοχών του Δικτύου NATURA 2000, διαθέσιμο στο: <https://government.gov.gr/egkrithike-anatheorisi-tou-ethnikou-katalogou-periochon-tou-diktiou-natura-2000-2/>. Ανευρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

22. βλ. υπ' αριθ. οικ. 43236/1053 ΚΥΑ, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τον Ασπροπάρη (*Neophron percnopterus*) στην Ελλάδα, ΦΕΚ 3760/Β/25.10.2017

23. βλ. υπ' αριθ. οικ. 43235/1053 ΚΥΑ, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Νανόχηνα (*Anser erythropus*) στην Ελλάδα, ΦΕΚ 3762/Β/25.10.2017

24. βλ. υπ' αριθ. οικ. 43231/1054 Περιφερειακό Σχέδιο Δράσης για το Κιρκινέζι (*Falco naumanni*) στον Θεσσαλικό κάμπο, ΦΕΚ 3761/Β/25.10.2017

χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα την παράνομη θανάτωση άγριων πτηνών.

Η παράνομη θήρα συνίσταται είτε σε θήρα ειδών για τα οποία η θήρα απαγορεύεται, καθότι δεν απαριθμούνται στη λίστα θηρεύσιμων ειδών, είτε σε θήρα με απαγορευμένα μέσα και μεθόδους, είτε σε θήρα ειδών για τα οποία η θηρευτική περίοδος θεωρείται λήξασα κατά τα οριζόμενα στη σχετική Ρυθμιστική Απόφαση Θήρας, η οποία εκδίδεται κάθε χρόνο περί τα τέλη του καλοκαιριού. Στους παραβάτες των διατάξεων αυτών επιβάλλονται οι διοικητικές κυρώσεις και ποινές που προβλέπονται στο άρθρο 11 της ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/01.09.2010. Επιπλέον, σε κάθε περιστατικό λαθροθηρίας θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν όλες οι παράμετροι που αφορούν τον τόπο στον οποίο έλαβε χώρα το περιστατικό, αν π.χ. αποτελεί Καταφύγιο Άγριας Ζωής (ΚΑΖ), πυρήνα Εθνικού Δρυμού, αρχαιολογικό χώρο ή εντάσσεται σε οποιοδήποτε άλλο καθεστώς, γεγονός το οποίο πιθανά να επισύρει και άλλες κυρώσεις. Σε κάθε περίπτωση, στα περιστατικά λαθροθηρίας εφαρμογής τυγχάνουν και οι γενικές διατάξεις του Δασικού Κώδικα, άρθρα 287, 288 και 288Α.

Η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων αποτελεί μη επιλεκτικό μέσο θανάτωσης για σκοπούς καταπολέμησης ή ελέγχου του πληθυσμού των λεγόμενων «επιβλαβών ζώων»²⁵ και απαγορεύεται ρητά από το ελληνικό δίκαιο, λόγω των εκτεταμένων αρνητικών επιπτώσεων που προξενεί η πρακτική αυτή στην άγρια πανίδα, και ιδίως σε σπάνια και απειλούμενα είδη. Εξαιτίας της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, πολλά είδη της ελληνικής πανίδας, και ειδικά της ορνιθοπανίδας, απειλούνται με εξαφάνιση.

Το ισχύον νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων ορίζεται από τις διατάξεις του Προεδρικού Διατάγματος

67/1981 «Περί προστασίας της αυτοφυούς Χλωρίδος και Άγριας Πανίδας και καθορισμού διαδικασίας συντονισμού και Ελέγχου της Ερεύνης επ' αυτών» (ΦΕΚ 23/Α/30.01.1981)²⁶, το οποίο εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 16 του Ν. 998/79. Το εν λόγω νομοθέτημα αποτελεί μια ριζοσπαστική πρωτοβουλία του νομοθέτη που στοχεύει σε μια πιο ολοκληρωμένη προστασία των ειδών άγριας χλωρίδας και πανίδας, «...καθώς προβλέπει ειδικά, αυστηρότερα, μέτρα προστασίας για τα είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας (ενδημικά είδη, αμφίβολα ενδημικά είδη, μη ενδημικά - σπάνια και κινδυνεύοντα είδη), τα οποία επιβάλλεται να τηρούνται απαρέγκλιτα κατά την εφαρμογή, από τις αρμόδιες υπηρεσίες, των διατάξεων της Σύμβασης CITES αναφορικά με τα είδη αυτά»²⁷.

- Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 9 του Π.Δ. 87/1981 ορίζει ότι: «**Απαγορεύεται δια την καταπολέμηση των εκάστοτε καθοριζόμενων επιβλαβών ειδών, η χρησιμοποίησις τοξικών ουσιών και εν γένει δηλητηριωδών ουσιών, όσον αύται θέτουν εις κίνδυνον τα προστατευόμενα είδη άγριας πανίδος και αυτοφυούς χλωρίδος.**».
- Για την απαγόρευση της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, ο **Δασικός Κώδικας** ορίζει στο άρθρο 252 παρ. 5 («Μέσα ασκήσεως θήρας») ότι: «...5. **Απαγορεύεται η τοποθέτησις και η χρήσις ... δηλητηρίων ...ή άλλων αναλόγων μέσων, σκοπόν έχόντων την θανάτωσιν, σύλληψιν ή νάρκωσιν, εν γένει αγρίων θηλαστικών και πτηνών, ως και η εμπορία, κατασκευή και η εκ του εξωτερικού εισαγωγή των οργάνων τούτων.**». Οι παραβάτες του άρθρου αυτού τιμωρούνται κατά άρθρο 287 παρ. 17 του Δασικού Κώδικα με **φυλάκιση μέχρι 2 ετών και χρηματική ποινή** ή και με μια από τις ποινές τούτες, σε περίπτωση αμέλειας.
- Για την προστασία των ειδών άγριας πανίδας και τον αποκλεισμό χρήσης μη επιλεκτικών μέ-

25. Επιβλαβή ζώα θεωρούνται εκείνα, τα οποία προξενούν ζημιές στα θηραματικά είδη και στο ζωικό κεφάλαιο των κτηνοτρόφων. Ο όρος είναι αναχρονιστικός και δε χρησιμοποιείται από τη σύγχρονη επιστημονική κοινότητα.

26. Όπως διορθώθηκε, τροποποιήθηκε και ισχύει σύμφωνα με το ΦΕΚ 43/Α/18.02.1981, και το Π.Δ. 256/1987 (ΦΕΚ 114/Α/07.07.1987).

27. βλ. «Είδη Αυτοφυούς Χλωρίδας και Άγριας Πανίδας του Π.Δ. 67/1981 που περιλαμβάνονται στα Παραρτήματα της Διεθνούς Σύμβασης CITES και στους Πίνακες των εφαρμοστικών αυτής Κανονισμών της Ε.Ε., καθώς και σε σχετικές με την προστασία των ειδών Οδηγίες της Ε.Ε. και άλλες Διεθνείς Συμβάσεις.», διαθέσιμο στο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=fLzNzvQ8LLM%3D&tabid=538&language=el-GR>. Ανευρέθηκε στις 4 Ιουνίου 2018.

σων θανάτωσης των ειδών αυτών, εφαρμόζονται και οι ποινικές κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 282 του **Ποινικού Κώδικα** («Δηλητηρίαση της νομής των ζώων»), το οποίο, ωστόσο, προβλέπει μια σχετικά διαφορετική περίπτωση. Σύμφωνα με αυτό: «**1. Όποιος με πρόθεση δηλητηριάζει βοσκοτόπια, λιβάδια, λίμνες ή άλλους τόπους ποτίσματος ζώων τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Αν από την πράξη του θανατώθηκαν ή έπαθαν σοβαρή και διαρκή βλάβη ζώα άλλου, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. 2. Όποιος από αμέλεια έγινε υπαίτιος της πράξης της παρ. 1 τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή.**».

- Σχετική προς τη διάταξη αυτή είναι και η διάταξη του άρθρου 257 παρ. 3 του Δασικού Κώδικα κατά το οποίο: «Απαγορεύεται πάσα μόλυνσις δι' οιοδήποτε τρόπου υδάτων, λιμνών, ποταμών, λιμνοθαλασσών, είτε διά δηλητηρίου είτε εξ υπολειμμάτων διαφόρων εργοστασίων και βιομηχανιών. Οι ιδιοκτήται τούτων υποχρεούνται όπως, διά της ιδρυτικής των μελέτης ή διά συμπληρωματικής τοιαύτης διά τα ήδη υφιστάμενα, προβλέπουν την κατασκευήν των απαιτητών τεχνικών έργων προς ασφαλή και αζήμιον, διά τα ρέοντα ύδατα, την πανίδα και χλωρίδα, παροχέτευσιν των βιομηχανικών ακαθάρτων υδάτων.». Οι παραβάτες της ως άνω διάταξης τιμωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 287 παρ. 11 περ. α του Δασικού Κώδικα με **ποινή φυλάκισης μέχρι ενός έτους, ή με χρηματική ποινή ή με αμφότερες τις ποινές, είτε έχουν τελέσει το έγκλημα με δόλο είτε με αμέλεια.**
- Έτι περαιτέρω, σε ό,τι αφορά τις προβλεπόμενες διοικητικές και ποινικές κυρώσεις σε περιπτώσεις χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 («Απαγορευμένα μέσα/τρόποι θήρας») της ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/2010, με την οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία για τα άγρια πτηνά, «Για την άσκηση της θήρας, τη σύλληψη ή τη θανάτωση πτηνών, **απαγορεύεται η χρήση οιοδήποτε μέσου, εγκαταστάσεως ή μεθόδου μαζικής ή μη επιλεκτικής συλλήψεως ή θανατώσεως που μπορούν να προκαλέσουν τοπικά την εξαφάνιση ενός είδους, ιδιαίτερα εκείνων των μέσων, εγκαταστάσεων**

ή μεθόδων που αναφέρονται στο Παράρτημα III (περιπτ. 1) του άρθρου 14». Μεταξύ αυτών των μεθόδων είναι η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων ή αναισθητικών. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 2.α.γ. της εν λόγω ΚΥΑ, στους παραβάτες του ως άνω άρθρου επιβάλλεται **πρόστιμο από 100 έως 300 ευρώ**. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 2.β.γ. της ίδιας ΚΥΑ, οι παραβάτες του ως άνω άρθρου τιμωρούνται με **φυλάκιση μέχρι ενός έτους και χρηματική ποινή**. Επιπροσθέτα, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 2.β.2 της ίδιας απόφασης, εκτός των ανωτέρω ποινικών κυρώσεων, όπου είναι αναγκαίο, είναι δυνατόν να επιβληθούν και τα **συμπληρωματικά διοικητικά μέτρα που προβλέπονται στο άρθρο 28 παράγραφος 9 του νόμου Ν. 1650/1986, όπως ισχύει, ήτοι αφαίρεση κυνηγετικής άδειας, κατάσχεση εξοπλισμού, κ.λπ.**

- Όσον αφορά τη θανάτωση λοιπών ειδών της άγριας πανίδας με τη χρήση δηλητηρίων, η ΚΥΑ ενσωμάτωσης της Οδηγίας για τους οικοτόπους (αναλύεται κατωτέρω) ορίζει στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. α αυτής ότι απαγορεύεται: «... κάθε μορφή σύλληψης ή θανάτωσης, εκ προθέσεως, δειγμάτων αυτών των ειδών λαμβανομένων στη φύση. Στην περίπτωση αυτή καθώς και στην περίπτωση σύλληψης ή θανάτωσης των ειδών άγριας πανίδας που αναφέρονται στο σημείο α) του Παραρτήματος V του άρθρου 20 όταν εφαρμόζονται οι παρεκκλίσεις που προβλέπονται στο άρθρο 14 για τη λήψη δειγμάτων **απαγορεύεται η χρησιμοποίηση όλων των μη επιλεκτικών μέσων που είναι δυνατόν να προκαλέσουν τοπικά την εξαφάνιση ή να διαταράξουν σοβαρά την ησυχία των πληθυσμών ενός είδους και ειδικότερα: α) τη χρήση μέτρων σύλληψης και θανάτωσης που απαριθμούνται στο Παράρτημα VI του άρθρου 20, ...**». Στο άρθρο 19 της εν λόγω ΚΥΑ προβλέπονται κυρώσεις με παραπομπή στα άρθρα 28, 29 και 30 του Ν. 1650/1986 έτσι όπως έχουν τροποποιηθεί και ισχύουν.
- Πέραν των ανωτέρω, η εκ προθέσεως δηλητηρίαση (με τη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων) δύναται να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3στ, του Ν. 4042/2012, (αντίστοιχο του άρθρου 3στ της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ), το οποίο προβλέπει ότι: «Τιμωρούνται σύμφωνα με

το άρθρο 28 του νόμου 1650/1986, όπως τροποποιείται με το άρθρο 7 του παρόντος νόμου, ... (στ) η θανάτωση, ο αφανισμός, η κατοχή ή η σύλληψη προστατευόμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή

πανίδας, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που η συμπεριφορά αφορά αμελητέα ποσότητα αυτών των ειδών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησης των ειδών».

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους

Στην Ευρώπη, οι φυσικοί οικοτόποι αντιμετωπίζουν σοβαρές απειλές υποβάθμισης και κατακερματισμού, ενώ ο αριθμός των άγριων ειδών που απειλούνται σοβαρά αυξάνεται διαρκώς. Οι απειλούμενοι οικοτόποι και τα απειλούμενα είδη αποτελούν τμήμα της φυσικής κληρονομιάς της Ευρώπης και αυτό επιβάλλει τη λήψη μέτρων προστασίας και διατήρησης σε επίπεδο ΕΕ.

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, έχει ως κύριο στόχο τη διασφάλιση και προστασία της βιοποικιλότητας στην Ευρώπη, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων και των ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας (πλην της ορνιθοπανίδας που, όπως παρουσιάστηκε ανωτέρω, προστατεύεται από την Οδηγία 2009/147/ΕΚ). Βάσει της Οδηγίας αυτής, συστάθηκε το Δίκτυο NATURA 2000, το μεγαλύτερο οικολογικό δίκτυο παγκοσμίως για τη διασφάλιση της διατήρησης ορισμένων τύπων φυσικών οικοτόπων και της βιοποικιλότητάς τους. Το Δίκτυο NATURA 2000 αποτελείται από Ειδικές Ζώνες Διατήρησης που χαρακτηρίζονται από τα κράτη μέλη της ΕΕ, σύμφωνα με την Οδηγία για τους οικοτόπους, ενώ περιλαμβάνει επίσης Ζώνες Ειδικής Προστασίας, που έχουν ταξινομηθεί σύμφωνα με την Οδηγία για τα πτηνά.

Βάσει των άρθρων 3 και 4 της Οδηγίας, προβλέπονται οι υποχρεώσεις των κρατών μελών, προκειμένου να προβούν στο χαρακτηρισμό και θέσπιση των περιοχών που θα συναρτηθούν, μαζί με τις ΖΕΠ, το οικολογικό Δίκτυο NATURA 2000. Το Παράρτημα I της Οδηγίας, προβλέπει τους τύπους φυσικών οικοτόπων, των οποίων η διατήρηση απαιτεί το χαρακτηρισμό των τόπων ως Ειδικών Ζωνών Διατήρησης (ΕΖΔ), ενώ το Παράρτημα II της Οδηγίας είναι συμπληρωματικό του Παραρτήματος I και απαριθμεί τα ζωικά και φυτικά είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος, των οποίων

η διατήρηση επιβάλλει τον καθορισμό ΕΖΔ. Μεταξύ τους ορίζονται **οικότοποι ή είδη προτεραιότητας**, που διατρέχουν τον κίνδυνο να εξαφανιστούν και για τα οποία θεσπίζονται ειδικοί κανόνες.

Το Παράρτημα III απαριθμεί τα κριτήρια επιλογής των περιοχών που μπορεί να αναγνωριστούν ως περιοχές κοινοτικού ενδιαφέροντος και να χαρακτηριστούν ως ΕΖΔ. Κάθε κράτος μέλος της ΕΕ, χρησιμοποιώντας τα κριτήρια που ορίζονται στα Παραρτήματα, αξιολογεί σε εθνικό επίπεδο τη σημασία των περιοχών για κάθε φυσικό τύπο οικοτόπου του Παραρτήματος I και είδους του Παραρτήματος II και καταρτίζει έναν κατάλογο τόπων, όπου βρίσκονται φυσικοί οικοτόποι και άγρια χλωρίδα και πανίδα. Στη συνέχεια, με βάση τους εθνικούς καταλόγους και σε συμφωνία με τα κράτη μέλη της ΕΕ, η ΕΕπ εγκρίνει έναν κατάλογο Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) για κάθε μία από τις εννέα βιογεωγραφικές περιοχές της ΕΕ: την αλπική, την ατλαντική, του Ευξείνου Πόντου, την αρκτική, την ηπειρωτική, τη Μακαρονησιακή, τη μεσογειακή, την παννονική και τη στεπική.

Το κράτος μέλος οφείλει να χαρακτηρίσει έναν τόπο ως ΕΖΔ εντός μιας εξαετίας από την επιλογή του ως ΤΚΣ. Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η ΕΕπ θεωρεί ότι ένας τόπος, στον οποίο υπάρχει τύπος φυσικού οικοτόπου ή είδος προτεραιότητας, έχει παραληφθεί από έναν εθνικό κατάλογο ενός κράτους μέλους, μπορεί να διεξαχθεί μια διαδικασία συνεννόησης μεταξύ της ΕΕπ και του εν λόγω κράτους. Εάν το αποτέλεσμα δεν είναι ικανοποιητικό, η ΕΕπ μπορεί να διαβιβάσει πρόταση στο Συμβούλιο σχετικά με την επιλογή του τόπου ως ΤΚΣ.

Βάσει του άρθρου 6 παρ. 1 της Οδηγίας, τα κράτη μέλη, αφού προβούν στο χαρακτηρισμό περιοχών ως ΕΖΔ, καθορίζουν τους αναγκαίους στόχους δια-

τήρησης καθώς και τα αναγκαία μέτρα διατήρησης, που ενδεχομένως συνεπάγονται ειδικά ενδεδειγμένα σχέδια διαχείρισης, τα οποία ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών οικοτόπων του Παραρτήματος Ι και των ειδών του Παραρτήματος ΙΙ που απαντώνται στους τόπους, προκειμένου να εξασφαλίζουν τη διατήρηση των οικοτόπων στις εν λόγω περιοχές και να αποφεύγεται η υποβάθμισή τους, καθώς και τυχόν σοβαρές ενοχλήσεις με επιπτώσεις στα είδη. Επίσης, βάσει του άρθρου 6 παρ. 2, πρέπει να θεσπίζονται κατάλληλα μέτρα ώστε στις ΕΖΔ να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις, όσον αφορά τους στόχους της Οδηγίας.

Βάσει του άρθρου 6 παρ. 3 της Οδηγίας, επιβάλλεται η **δέουσα εκτίμηση** των επιπτώσεων των σχεδίων και των έργων, τα οποία δεν συνδέονται άμεσα, ούτε είναι αναγκαία για τη διαχείριση του τόπου που προστατεύεται από την Οδηγία, που ωστόσο είναι δυνατόν να επηρεάζουν σημαντικά τον εν λόγω τόπο, **καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια** (σωρευτικές επιπτώσεις). Τα σχετικά έργα εγκρίνονται **μόνον εφόσον δεν υπάρχει εύλογη επιστημονική αμφιβολία** ότι θα παραβιάσουν την ακεραιότητα της συγκεκριμένης περιοχής NATURA 2000. Βάσει του άρθρου 6 παρ. 4, εάν ένα σχέδιο/έργο πρέπει να πραγματοποιηθεί για επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, περιλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως, παρά τα αρνητικά συμπεράσματα της εκτίμησης των επιπτώσεων ως προς τη διατήρηση της ακεραιότητας του τόπου στον οποίο πραγματοποιείται καθώς και ελλείψει εναλλακτικών λύσεων, τότε το κράτος μέλος λαμβάνει κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο, ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής του Δικτύου NATURA 2000, και ενημερώνει την ΕΕπ σχετικά με τα αντισταθμιστικά μέτρα που έλαβε.

Η έννοια της δέουσας εκτίμησης (appropriate assessment)

Η έννοια της **δέουσας εκτίμησης** (appropriate assessment), και η αντίστοιχη διαδικασία που εισάγει, αποτελεί μία από τις κομβικές ρυθμίσεις της Οδηγίας για τους οικοτόπους, η οποία ωστόσο παρουσιάζει έντονες δυσκολίες ως προς την κατανόηση και την εφαρμογή της από τα κράτη μέλη της ΕΕ. Η ΕΕπ έχει προβεί στην έκδοση κατευθυντήριων οδηγιών για την ερμηνεία και την εφαρμογή του άρθρου 6 της Οδηγίας για τους οικοτόπους, με στόχο να οδηγήσει τα κράτη μέλη στη σύγκλιση και την όσο το δυνατόν ενιαία κατανόηση του άρθρου²⁸. Οι σχετικές κατευθυντήριες αναμένεται να τροποποιηθούν και επικαιροποιηθούν μέχρι τα τέλη του έτους 2019, κατ' επιταγή του Σχεδίου Δράσης για τη φύση, τον άνθρωπο και την οικονομία.

Η διαδικασία της δέουσας εκτίμησης αποτελεί ενσάρκωση της αρχής της προφύλαξης (άρθρο 191 ΣΛΕΕ), η οποία επιβάλλει τη διαμόρφωση διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων που απειλούν το περιβάλλον, και προϋποθέτει δυο στάδια: α) ένα στάδιο αξιολόγησης-προσδιορισμού του είδους και των χαρακτηριστικών του κινδύνου που απειλεί το φυσικό περιβάλλον, δηλαδή την επιστημονική αξιολόγηση του κινδύνου (risk assesment), και β) τη διαχείριση του κινδύνου (risk management), τον καθορισμό δηλαδή του ανεκτού επιπέδου κινδύνου για το περιβάλλον, ώστε να τεθούν απαγορευτικά μέτρα. Εν πολλοίς, οι αποφάσεις, που λαμβάνονται βάσει της αρχής της προφύλαξης, καταδεικνύουν με εύγλωττο τρόπο τις ιδιαίτερες συνδιαλλαγές και τρόπους επικοινωνίας μεταξύ επιστήμης και πολιτικής.

Η Οδηγία για τους οικοτόπους δεν παρέχει τον ορισμό του όρου «σχέδιο» ή «πρόγραμμα» ή «έργο», παραπέμποντας με τον τρόπο αυτό στις διατάξεις των Οδηγιών για την περιβαλλοντική αδειοδότηση (οι οποίες θα αναλυθούν κατωτέρω). Το ΔΕΕ, ήδη από το έτος 2002, έχει προβεί στην ερμηνεία του σχετικού άρθρου [βλ. Waddensee case (C-127-02), Papenburg case (C226/08)]. Η ορθή μεθοδολογία για τη διαδι-

28. βλ. European Commission Environment DG Assessment of plans and projects significantly affecting NATURA 2000 sites, Methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/natura_2000_assess_en.pdf. Ανευρέθηκε στις 20 Μαΐου 2018.

κασία της δέουσας εκτίμησης, πρέπει οπωσδήποτε να περιλαμβάνει:

- Ακριβή καθορισμό της προστατευόμενης περιοχής, στην οποία θα πραγματοποιηθεί το έργο, απαριθμώντας με εξαντλητικό τρόπο τα είδη και τους οικοτόπους.
- Εστίαση στους στόχους διατήρησης για τη συγκεκριμένη περιοχή και ανάδειξη των τύπων οικοτόπων και ειδών προτεραιότητας, για τα οποία έχουν καθοριστεί οι στόχοι.
- Αξιολόγηση των επιπτώσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις σωρευτικές επιπτώσεις με άλλα υπάρχοντα ή σχεδιαζόμενα έργα.
- Τα πλέον πρόσφατα και αξιόπιστα επιστημονικά δεδομένα.
- Εναλλακτικές λύσεις και αντισταθμιστικά μέτρα.
- Κρίση, εν τέλει, περί της διατήρησης της ακεραιότητας της προστατευόμενης περιοχής.

Η έννοια της ακεραιότητας του τόπου ερμηνεύτηκε από το ΔΕΕ στην απόφαση C-258/2011, Sweetman [2013], ΕΕ C156/4, σκ. 39 ως εξής: «Προϋπόθεση για να μην παραβιάζεται η ακεραιότητα ενός τόπου ως φυσικού οικοτόπου, κατά την έννοια του άρθρου 6 παρ. 3 δεύτερη περίοδος της Οδηγίας για τους οικοτόπους είναι η διατήρησή του σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, πράγμα που συνεπάγεται ... τη διασφάλιση της διατήρησης των συστατικών χαρακτηριστικών του οικείου τόπου που έχουν σχέση με την παρουσία ενός τύπου φυσικού οικοτόπου, του οποίου ο σκοπός διατήρησης αποτέλεσε το λόγο καταχώρισης του τόπου αυτού στον κατάλογο των ΤΚΣ, κατά την έννοια της Οδηγίας αυτής».

Πρέπει να καταστεί σαφές, πως η διαδικασία δέουσας εκτίμησης είναι διακριτή από τη διαδικασία της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων έργων, δραστηριοτήτων και σχεδίων ή προγραμμάτων, της οποίας μπορεί να αποτελεί διακριτό μέρος, καθώς εξυπηρετεί διαφορετικό σκοπό, και δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αντικατασταθεί από αυτή²⁹.

Η νομοθεσία σχετικά με τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων (η οποία θα αναλυθεί κατωτέρω),

προβλέπει τα σχετικά με τις προδιαγραφές σύνταξης δέουσας εκτίμησης (Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης κατά το ελληνικό δίκαιο), βάσει υπουργικών αποφάσεων. Το Συμβούλιο της Επικρατείας, στις πρόσφατες αποφάσεις του 4224/2013 (περιβαλλοντική αδειοδότηση για την κατασκευή λιμνοδεξαμενής στο οροπέδιο Ομαλού Χανίων) και 585/2014 (ΑΕΠΟ για χοιροτροφική μονάδα βιολογικής καλλιέργειας σε περιοχή του Δικτύου NATURA 2000 του Ν. Ρεθύμνου), ερμήνευσε το σχετικό άρθρο της Οδηγίας και τη σχετική έννοια.

Στο άρθρο 8 της Οδηγίας, προβλέπονται τα σχετικά με τη χρηματοδότηση των δράσεων, για την πραγματοποίηση των στόχων που θέτει η Οδηγία με το άρθρο 6, ενώ στο άρθρο 11, καθιερώνεται η υποχρέωση της εποπτείας (monitoring) της κατάστασης διατήρησης των ειδών και των οικοτόπων προτεραιότητας.

Σύμφωνα με τα άρθρα 12 και 13 και το Παράρτημα IV (α, β) της Οδηγίας, τα κράτη μέλη πρέπει να θεσπίσουν καθεστώς αυστηρής προστασίας των ζωικών και φυτικών ειδών τα οποία απειλούνται ιδιαίτερα, απαγορεύοντας για το λόγο αυτό:

- κάθε μορφή σύλληψης ή θανάτωσης εκ προθέσεως, καθώς και λήψης δειγμάτων αυτών των ειδών στη φύση,
- κάθε παρενόχληση εκ προθέσεως για τα εν λόγω είδη, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα, τη χειμερία νάρκη και τη μετανάστευση,
- την εκ προθέσεως καταστροφή ή τη συλλογή των αυγών στο φυσικό περιβάλλον, και
- τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης.

Η Οδηγία προβλέπει την απαγόρευση της χρήσης μη επιλεκτικών μεθόδων συλλογής, σύλληψης ή θανάτωσης ορισμένων ζωικών και φυτικών ειδών (Παράρτημα V), και επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να καθιερώσουν ένα σύστημα για την παρακολούθηση των τυχαίων συλλήψεων και θα-

29. βλ. για περισσότερα Η Δέουσα Εκτίμηση Επιπτώσεων Έργων και Σχεδίων στις περιοχές του Δικτύου NATURA 2000, Γιώργος Μπαλιάς, Περιοδικό «Περιβάλλον και Δίκαιο», έτος 2014 τεύχος 4, σελ. 577-594

νατώσεων των ζωικών ειδών που αναγράφονται στο σημείο α) του παραρτήματος IV. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 17, τα κράτη μέλη οφείλουν να υποβάλλουν έκθεση σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνουν στην ΕΕπ κάθε εξαετία, ενώ η ΕΕπ με τη σειρά της εκδίδει μια συνολική έκθεση που αφορά ολόκληρη την ΕΕ³⁰.

βάνουν στην ΕΕπ κάθε εξαετία, ενώ η ΕΕπ με τη σειρά της εκδίδει μια συνολική έκθεση που αφορά ολόκληρη την ΕΕ³⁰.

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ στην εθνική έννομη τάξη (ΚΥΑ 33318/3028/11.12.1998, ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/Ε103/04.04.2008)

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία με τις ακόλουθες ΚΥΑ:

α) ΚΥΑ 33318/3028/11.12.1998 (ΦΕΚ 1289/Β/28.12.1998) «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας».

β) ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/Ε103/04.04.2008 (ΦΕΚ 645/Β/11.04.2008) «Τροποποίηση των υπ' αριθμ. 33318/3028/1998 κοινών υπουργικών αποφάσεων (Β'1289) και υπ' αριθμ. 29459/1510/2005 κοινών υπουργικών αποφάσεων (Β'992), σε συμμόρφωση με διατάξεις της Οδηγίας 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου της 20ης Νοεμβρίου 2006 της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Η ΚΥΑ ενσωμάτωσης του 1998 (όπως τροποποιήθηκε και ισχύει), μεταφέρει την Οδηγία στην εθνική έννομη τάξη, ορίζοντας το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (νυν ΥΠΕΝ) και και τη Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος (νυν Γενική Διεύθυνση Περιβαλλοντικής Πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Περιβάλλοντος) ως τον αρμόδιο φορέα για τη συμμετοχή της Ελλάδας στη σύσταση του Δικτύου NATURA 2000. Η ΚΥΑ περιλαμβάνει τον εθνικό κατάλογο των τόπων, στους οποίους υποδεικνύονται οι τύποι φυσικών οικοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος, των οποίων η διατήρηση απαιτεί το χαρακτηρισμό περιοχών ως ΕΖΔ και τον κατάλογο των ζωικών και φυτικών ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος, των οποίων η διατήρηση επιβάλλει τον καθορισμό ΕΖΔ (βλ. Παραρτήματα I και II του άρθρου 20 της ΚΥΑ, όπως τροποποιήθηκαν και

ισχύουν), ο οποίος έχει καταρτιστεί με βάση τα υφιστάμενα επιστημονικά στοιχεία που ανταποκρίνονται στα κριτήρια που προβλέπονται στο Παράρτημα III. Σύμφωνα με το άρθρο 4B: «Όταν ένας τόπος οριστεί ως τόπος κοινοτικής σημασίας σύμφωνα με τη διαδικασία της παραγ. 2 προσδίδεται στον εν λόγω τόπο, **μέσα σε έξι (6) χρόνια** από την κατάρτιση του σχετικού Κοινοτικού καταλόγου, εκτός του χαρακτηρισμού που ενδεχομένως προβλέπεται σε άλλες ειδικές διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας **και ο πρόσθετος χαρακτηρισμός του ως Ειδική Ζώνη Διατήρησης**».

Δυνάμει του άρθρου 5 της ΚΥΑ, συστάθηκε η **Επιτροπή «Φύση 2000»**. Η Επιτροπή «Φύση 2000» αποτελεί το κεντρικό επιστημονικό γνωμοδοτικό όργανο για το συντονισμό, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών και μέτρων προστασίας της ελληνικής βιοποικιλότητας. Η απρόσκοπτη λειτουργία της αποτελεί ευθύνη και υποχρέωση του εκάστοτε Υπουργού Περιβάλλοντος (Ν. 3937/2011, άρθρο 19). Κύρια αρμοδιότητα της Επιτροπής «Φύση 2000» είναι ο έλεγχος τήρησης και αποτελεσματικής εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας για τους οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ), όπως ενσωματώθηκε στο Ελληνικό δίκαιο, για το σύνολο των περιοχών του Δικτύου NATURA 2000 της χώρας, αλλά και για το σύνολο του Εθνικού χώρου (πέραν του Δικτύου NATURA 2000). Η Επιτροπή «Φύση 2000» ενεργεί και ως Εθνική Επιτροπή Προστατευόμενων Περιοχών με σκοπό το συντονισμό, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των διαδικασιών προγραμματισμού, οργάνωσης και λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Διοίκησης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών (Ν. 2742/1999, άρθρο 17), ασκώντας

30. βλ. Έκθεση σχετικά με την κατάσταση και τις τάσεις των τύπων οικοτόπων και των ειδών που καλύπτονται από την Οδηγία για τους οικοτόπους και την Οδηγία για τα πτηνά όσον αφορά την περίοδο 2007-2012 σύμφωνα με το άρθρο 17 της Οδηγίας για τους οικοτόπους και το άρθρο 12 της Οδηγίας για τα πτηνά, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52015DC0219>. Ανευρέθηκε στις 20 Μαΐου 2018.

σειρά αρμοδιοτήτων για το σκοπό αυτό. Μεταξύ αυτών καταγράφει, ταξινομεί, συντονίζει, ελέγχει και αξιολογεί το έργο και τις δραστηριότητες των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών (ΦΔΠΠ), εισηγείται στα αρμόδια Υπουργεία τα γενικότερα μέτρα και τις δράσεις που πρέπει να πραγματοποιηθούν για την προστασία της φύσης και τη βιώσιμη ανάπτυξη των υπό προστασία περιοχών και εισηγείται για την κατανομή πόρων στους Φορείς Διαχείρισης, ώστε να εκπληρώσουν το σκοπό τους (Ν. 3044/2003). Αποτελείται από τακτικά και αναπληρωματικά μέλη, που εκπροσωπούν την επιστημονική κοινότητα, τη Διοίκηση και τις περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ)³¹. Η Επιτροπή «Φύση 2000», στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, διατύπωσε τις απόψεις της στο σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος για τον

χαρακτηρισμό του Εθνικού Δρυμού Λευκών Ορέων ως Εθνικού Πάρκου³².

Σύμφωνα με το άρθρο 17 της ΚΥΑ ενσωμάτωσης, το Υπουργείο Περιβάλλοντος συντάσσει έκθεση για την εφαρμογή των διατάξεων αυτής, η οποία πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τα μέτρα προστασίας (άρθρο 6), καθώς και την εκτίμηση των επιπτώσεων αυτών των μέτρων στην κατάσταση διατήρησης των τύπων οικοτόπων που αναφέρει το Παράρτημα Ι και των ειδών που αναφέρει το Παράρτημα ΙΙ του άρθρου 20, και τα κυριότερα αποτελέσματα της εποπτείας που προβλέπεται στο άρθρο 10. Η έκθεση αυτή διαβιβάζεται στην Επιτροπή και **γνωστοποιείται στο κοινό με κάθε πρόσφορο μέσο**.

Το Δίκτυο NATURA 2000

Το Δίκτυο NATURA 2000 αποτελεί ένα συνεκτικό, οικολογικό σύνολο προστατευόμενων περιοχών στην Ευρώπη, τόσο χερσαίων όσο και θαλάσσιων. Οι περιοχές που απαρτίζουν το Δίκτυο έχουν οριστεί ειδικά για την προστασία τύπων οικοτόπων και ειδών χλωρίδας, πανίδας και ορνιθοπανίδας, τα οποία απαριθμούνται στις Οδηγίες για τη φύση, όπως αναλύονται ανωτέρω. Τα είδη αυτά προστατεύονται επειδή είναι απειλούμενα, ευάλωτα, σπάνια, ή/και ενδημικά και οι περιοχές επειδή φιλοξενούν εξαιρετικά παραδείγματα τυπικών χαρακτηριστικών μιας ή περισσότερων από τις εννέα βιογεωγραφικές περιοχές της Ευρώπης. Το Δίκτυο NATURA 2000 είναι το μεγαλύτερο δίκτυο προστατευμένων περιοχών παγκοσμίως, και καλύπτει περίπου το ένα πέμπτο της χερσαίας επιφάνειας της ΕΕ και πάνω από 250.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα θαλάσσιας έκτασης (περίπου το 6%). Όσον αφορά τις χερσαίες επιφάνειες, περίπου 50% αυτών είναι δασικές και 40% αυτών είναι αγροοικοσυστήματα. Σκοπός του Δικτύου είναι η διασφάλιση της κατάστασης διατήρησης ή η αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση δι-

ατήρησης των τύπων οικοτόπων και ειδών, για τα οποία αυτές οι περιοχές έχουν οριστεί.

Το Δίκτυο NATURA 2000 αποτελείται από τις ΖΕΠ, που ορίζονται για τη διατήρηση των ειδών της ορνιθοπανίδας και από τις ΕΖΔ που ορίζονται για τη διατήρηση των ειδών οικοτόπων και ειδών χλωρίδας και πανίδας. Οι ως άνω περιοχές επιλέγονται με επιστημονικά κριτήρια. Αναλυτικότερα:

- **Σύμφωνα με την Οδηγία για τα άγρια πτηνά, τα κράτη μέλη της ΕΕ οφείλουν να ορίσουν ΖΕΠ**, δηλαδή εδάφη κατάλληλα, σε αριθμό και επιφάνεια, για τη διατήρηση των ειδών που απαριθμούνται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας, καθώς και των αποδημητικών ειδών, στη γεωγραφική θαλάσσια και χερσαία ζώνη στην οποία έχει εφαρμογή η Οδηγία. Στις ΖΕΠ, τα κράτη μέλη λαμβάνουν μέτρα προκειμένου να αποφεύγουν τη ρύπανση ή την υποβάθμιση των οικοτόπων, καθώς και τις επιζήμιες για τα πτηνά διαταράξεις.

31. βλ. Επιτροπή «Φύση 2000», διαθέσιμο στο: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=764&language=el-GR>. Ανευρέθηκε στις 20 Μαΐου 2018.

32. βλ. Διατύπωση γνώμης επί του Σχεδίου Π.Δ. «Χαρακτηρισμός της περιοχής του Εθνικού Δρυμού Λευκών Ορέων ως Εθνικού Πάρκου καθορισμός ζωνών προστασίας και χρήσεων, όρων και περιορισμών», διαθέσιμο στο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=E0DJBm9ONmg%3d&tabid=764&language=el-GR>. Ανευρέθηκε στις 20 Μαΐου 2018.

Γυπαετός (*Gypaetus barbatus*) (φωτ. Ν. Πέτρου)

Βλαχοτσιχλονο (*Emberiza hortulana*) (φωτ. Ν. Πέτρου)

- Σύμφωνα με την Οδηγία για τους οικοτόπους, τα κράτη μέλη πρέπει να ορίσουν ΕΖΔ, δηλαδή τους τόπους που απαιτούνται για να εξασφαλιστεί ότι οι τύποι φυσικών οικοτόπων που απαριθμούνται στο Παράρτημα Ι και τα ενδιαίτηματα των ειδών που απαριθμούνται στο Παράρτημα ΙΙ διατηρούνται ή, όπου χρειάζεται, αποκαθίστανται σε ευνοϊκή κατάσταση διατήρησης στο φυσικό τους εύρος, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποκατάσταση ή η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος σε ικανοποιητικό επίπεδο.

Οι ΖΕΠ, μετά το χαρακτηρισμό τους από τα κράτη μέλη, εντάσσονται αυτόματα στο Δίκτυο NATURA 2000, και η διαχείρισή τους ακολουθεί τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 2, 3, 4 της Οδηγίας 92/43/ΕΚ και τις διατάξεις του άρθρου 4 της Οδηγίας 2009/147/ΕΚ. Αντίθετα, για την ένταξη των ΤΚΣ πραγματοποιείται επιστημονική αξιολόγηση και διαπραγμάτευση μεταξύ των κρατών μελών και της ΕΕπ, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των, κατά οικολογική ενότητα, Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων³³. Οι ΤΚΣ υπόκεινται στις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 2, 3, 4 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Μετά την οριστικοποίηση του καταλόγου των ΤΚΣ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να κηρύξουν τις περιοχές αυτές ως ΕΖΔ το αργότερο μέσα σε μια εξαετία και να καθορίσουν τις προτεραιότητες για τη διατήρηση σε ικανοποιητική κατάσταση των τύπων οικοτόπων και ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος εντός αυτών. Οι ΕΖΔ υπόκεινται στις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1, 2, 3, 4 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Οι ΖΕΠ, οι ΤΚΣ και οι ΕΖΔ αναφέρονται συνολικά ως περιοχές του Δικτύου NATURA 2000. Οι ΤΚΣ είναι τοποθεσίες, που έχουν εγκριθεί επίσημα από την ΕΕπ και, κατά συνέπεια, υπόκεινται στις διατάξεις περί προστασίας των άρθρων 6.2, 6.3 και 6.4 της Οδηγίας για τους οικοτόπους. **Οι ΕΖΔ είναι ΤΚΣ, που έχουν οριστεί από τα κράτη μέλη μέσω μιας νομοθετικής πράξης, και για τις οποίες εφαρμόζονται τα απαραίτητα μέτρα διατήρησης, για να διασφαλιστεί η διατήρηση των ειδών και των τύπων οικοτόπων που παρουσιάζουν σημασία στην ΕΕ.**

Ο καθορισμός των περιοχών προς ένταξη στο Δίκτυο NATURA 2000 βάσει αποκλειστικά επιστημονικών δεδομένων, σύμφωνα με τα κριτήρια επιλογής που ορίζονται στις δύο Οδηγίες για τη φύση, οφείλει να εξασφαλίζει ότι δημιουργείται ένα δίκτυο συνεκτικό, που εκπληρώνει τους στόχους που θέτουν οι Οδηγίες αυτές. Η επιλογή των περιοχών βάσει επιστημονικών κριτηρίων, εξασφαλίζει ότι:

- επιλέγονται μόνο οι πλέον κατάλληλες τοποθεσίες για την ολοκλήρωση του Δικτύου NATURA 2000, και
- περιλαμβάνεται στο Δίκτυο NATURA 2000 ένας επαρκής αριθμός περιοχών, προκειμένου να εξασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη διατήρηση καθενός από τα αναφερόμενα είδη και ενδιαίτηματα, σε ολόκληρη τη φυσική τους περιοχή εντός της επικράτειας της ΕΕ.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 3 της Οδηγίας για του οικοτόπου, «Κατά τη λήψη μέτρων [για τη διατήρηση και την αποκατάσταση, σε ευνοϊκή κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των ειδών ευρωπαϊκής σημασίας] σύμφωνα με την παρούσα Οδηγία, λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες». Εντούτοις, **προέχουν τα επιστημονικά κριτήρια.**

Σύμφωνα με δεδομένα και στοιχεία του έτους 2016, το Δίκτυο NATURA 2000 περιλαμβάνει πάνω από 27.000 χώρους συνολικής επιφάνειας 1.150.000 km², τόσο σε χερσαίες όσο και σε θαλάσσιες περιοχές όλων των κρατών μελών της ΕΕ. Η συνολική έκταση, που καλύπτεται από το Δίκτυο αντιπροσωπεύει περίπου το 18,36% της συνολικής επιφάνειας της ΕΕ στην ξηρά, ενώ η εθνική κάλυψη της χέρσου από περιοχές NATURA 2000, κυμαίνεται από περίπου 9% έως σχεδόν 38%. Όσον αφορά το θαλάσσιο χώρο, η πρόοδος στον προσδιορισμό των περιοχών του Δικτύου είναι πολύ πιο αργή από ό,τι στην ξηρά. Σύμφωνα με στοιχεία του 2016 έχουν οριστεί περισσότερες από 3.000 θαλάσσιες περιοχές για το Δίκτυο NATURA 2000, οι οποίες καλύπτουν πε-

33. Για περισσότερες πληροφορίες επί των Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων επισκεφθείτε την ιστοσελίδα The NATURA 2000 Biogeographical Process της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διαθέσιμη στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/seminars_en.htm. Ανευρέθηκε στις 24.10.2018.

ρίπου το 6% της συνολικής θαλάσσιας περιοχής της ΕΕ (άνω των 360.000 km²). Η καθυστέρηση αυτή οφείλεται στην έλλειψη επιστημονικών πληροφοριών σχετικά με τα θαλάσσια ενδιαίτηματα και είδη της ΕΕ. Η ΕΕπ και τα κράτη μέλη έχουν εντείνει τις προσπάθειές τους για τον καθορισμό θαλάσσιων περιοχών NATURA 2000, ιδίως στις υπεράκτιες περιοχές³⁴.

Όσον αφορά τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες εντός των περιοχών του Δικτύου, συχνά επικρατούν παρανοήσεις, καθώς η πλειοψηφία του κόσμου, λανθασμένα, θεωρεί ότι στις περιοχές αυτές αποκλείεται κάθε ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα. Το Δίκτυο NATURA 2000 υιοθετεί μια διαφορετική προσέγγιση, θεωρώντας την ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα αναπόσπαστο κομμάτι του. Οι υπάρχουσες παραδοσιακές δραστηριότητες συνεχίζονται, αξίζει δε να τονιστεί ότι ορισμένα είδη εξαρτώνται εξ ολοκλήρου από τη συνέχιση τέτοιων δραστηριοτήτων, για τη μακροπρόθεσμη επιβίωσή τους, όπως π.χ. η υλοτομία και η γεωργία. Οριζόντιες απαγορεύσεις εντός του Δικτύου αφορούν μόνον ορισμένες δραστηριότητες, όπως π.χ. η εγκατάσταση ιδιαιτέρως οχλουσών και επικίνδυνων βιομηχανικών εγκαταστάσεων που εμπίπτουν στις διατάξεις της Οδηγίας 96/82/ΕΚ³⁵.

Έννοια-κλειδί για την προστασία των περιοχών NATURA 2000 είναι οι **στόχοι διατήρησης**. Οι στόχοι διατήρησης έχουν ως αντικείμενο να καθορίσουν, με όσο το δυνατόν ακριβέστερο τρόπο, την επιθυμητή κατάσταση, ή βαθμό, διατήρησης, που πρέπει να επιτευχθεί σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία. Στόχοι διατήρησης καθορίζονται για καθέναν από τους τύπους οικοτόπων και για τα είδη που απαντούν στην εν λόγω περιοχή από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, σε συνεννόηση και επαφή με τους χρήστες γης και τις περιβαλλοντικές ΜΚΟ. Συχνά, οι στόχοι διατήρησης είναι ποσοτικοποιη-

μένοι. Ο καθορισμός σαφών στόχων διατήρησης για το Δίκτυο NATURA 2000 αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι κάθε περιοχή του Δικτύου συμβάλλει, όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα, στο γενικό στόχο των δύο Οδηγιών για τη φύση, δηλαδή την επίτευξη ευνοϊκής κατάστασης διατήρησης για όλους τους τύπους οικοτόπων και για όλα τα είδη. Οι στόχοι διατήρησης οφείλουν να είναι συγκεκριμένοι για κάθε περιοχή και πρέπει να βασίζονται σε ορθή και επικαιροποιημένη επιστημονική γνώση, σχετικά με τις υφιστάμενες απειλές και πιέσεις. Η ΕΕπ έχει δημοσιεύσει ένα σημείωμα καθοδήγησης, σχετικά με τον καθορισμό στόχων διατήρησης για το Δίκτυο NATURA 2000, το οποίο παρέχει επεξηγήσεις επί του θέματος³⁶. Τα κράτη μέλη οφείλουν να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις περιοχές του Δικτύου NATURA 2000, συμπεριλαμβανομένων των στόχων διατήρησης, των σχεδίων διαχείρισης και των μέτρων διατήρησης. Πληροφορίες σχετικά με την ονομασία, τη θέση, την έκτασή της κάθε περιοχής, καθώς και ο χάρτης της και τα δεδομένα, που προκύπτουν από την εφαρμογή των κριτηρίων που χρησιμοποιήθηκαν για την επιλογή της, παρέχονται από τα έντυπα παροχής πληροφοριών (Standard Data Form – SDF) για τις περιοχές NATURA 2000.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 της Οδηγίας για τους οικοτόπους, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να καθορίζουν **μέτρα διατήρησης**: «Για τις ειδικές ζώνες διατήρησης, τα κράτη μέλη καθορίζουν τα αναγκαία μέτρα διατήρησης που ενδεχομένως συνεπάγονται ειδικά ενδεδειγμένα σχέδια διαχείρισης ή ενσωματωμένα σε άλλα σχέδια διευθέτησης και τα δέοντα κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα που ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών οικοτόπων του παραρτήματος I και των ειδών του παραρτήματος II, τα οποία απαντώνται στους τόπους». Η ΕΕπ έχει δημοσιεύσει ένα σημείωμα καθοδήγησης σχετικά

34. βλ. Frequently asked questions on NATURA 2000, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/faq_en.htm. Ανευρέθηκε στις 21 Μαΐου 2018.

35. βλ. Οδηγία 96/82/ΕΚ του Συμβουλίου της 9ης Δεκεμβρίου 1996 για την αντιμετώπιση των κινδύνων μεγάλων ατυχημάτων σχετιζόμενων με επικίνδυνες ουσίες, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A31996L0082>. Ανευρέθηκε στις 21 Μαΐου 2018.

36. βλ. COMMISSION NOTE ON SETTING CONSERVATION OBJECTIVES FOR NATURA 2000 SITES, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/commission_note/commission_note2_EN.pdf. Ανευρέθηκε στις 21 Μαΐου 2018.

με τη θέσπιση μέτρων διατήρησης για τις περιοχές NATURA 2000³⁷. Τα μέτρα διατήρησης στις περιοχές του Δικτύου μπορούν να ποικίλουν, περιλαμβάνοντας εργασίες αποκατάστασης, διατήρησης ή βελτίωσης της κατάστασης διατήρησης ορισμένων οικοτόπων ή του πληθυσμού ορισμένων ειδών, ενώ ενδέχεται επίσης να είναι απαραίτητες δραστηριότητες επιτήρησης και φύλαξης. Η επιλογή και κατάρτιση συγκεκριμένων μέτρων διατήρησης απαιτεί προσεκτικό προγραμματισμό και επεξεργασία λεπτομερών σχεδίων και τεχνικών προδιαγραφών, για να εξασφαλιστεί η ορθή εφαρμογή τους. Η εποπτεία είναι επίσης μέρος των σχεδιαζόμενων μέτρων διατήρησης (βλ. και άρθρο 11 της Οδηγίας για τους οικοτόπους), δεδομένου ότι υπάρχει ανάγκη παρακολούθησης και αξιολόγησης των επιτευχθέντων αποτελεσμάτων. Η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του πληθυσμού που ζει σε περιοχές NATURA 2000 και, ιδιαίτερα, των κυριότερων ενδιαφερόμενων ομάδων χρηστών γης, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία και αποδοχή των μέτρων διατήρησης. Η διαδικασία θέσπισης και εφαρμογής των αναγκαίων μέτρων διατήρησης για κάθε περιοχή NATURA 2000, είναι υποχρεωτική για όλα τα κράτη μέλη (βλ. υπόθεση C-508/04 του ΔΕΕ)³⁸.

Μια άλλη σημαντική έννοια, που εισάγει το άρθρο 6 της Οδηγίας για τους οικοτόπους, είναι η έννοια των **σχεδίων διαχείρισης**. Τα σχέδια διαχείρισης αποτελούν το πλαίσιο για την εφαρμογή και την παρακολούθηση των μέτρων διατήρησης. Τα σχέδια διαχείρισης των περιοχών NATURA 2000 αποτελούν χρήσιμα εργαλεία καθώς:

- παρέχουν πλήρη καταγραφή των στόχων διατήρησης και της οικολογικής κατάστασης κα-

θώς και των απαιτήσεων των ενδιαιτημάτων και των ειδών που υπάρχουν στον τόπο, έτσι ώστε να είναι σαφή σε όλους, όσα διατηρούνται και γιατί,

- περιγράφουν το κοινωνικό-οικονομικό και πολιτιστικό πλαίσιο της περιοχής και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των διαφόρων χρήσεων γης και των προστατευόμενων ειδών και οικοτόπων,
- στοχεύουν στη μακροπρόθεσμη διατήρηση του τόπου μέσα από μια συναινετική διαδικασία συμβιβασμού και συνεννόησης, και
- προωθούν βιώσιμες λύσεις όσον αφορά τη διαχείριση.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 της Οδηγίας για τους οικοτόπους, «Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την εποπτεία της κατάστασης της διατήρησης των ειδών και των οικοτόπων που αναφέρει το άρθρο 2, λαμβάνοντας υπόψη τους κυρίως τους τύπους φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας και τα είδη προτεραιότητας». Η κατάσταση διατήρησης όλων των ειδών και οικοτόπων αξιολογείται τακτικά στο πλαίσιο των εξαετών (ή τριετών) εκθέσεων προόδου, που υποβάλλουν τα κράτη μέλη στην ΕΕπ, σύμφωνα με το άρθρο 17 της Οδηγίας για τους οικοτόπους και το άρθρο 12 της Οδηγίας για τα πτηνά. Στόχος είναι να καθοριστεί η κατάσταση διατήρησης κάθε είδους ή οικοτόπου σε ολόκληρη τη φυσική του περιοχή εντός της ΕΕ. Έχουν υιοθετηθεί τέσσερις κατηγορίες κατάστασης διατήρησης: Ευνοϊκή (FV), Μη ευνοϊκή-ανεπαρκής (U1) και Μη ευνοϊκή-κακή (U2), Άγνωστη (XX). Ο τελικός στόχος είναι όλοι οι τύποι οικοτόπων και των ειδών να φθάνουν σε ευνοϊκή κατάσταση διατήρησης, όπως ορίζεται στην Οδηγία για τους οικοτόπους.

37. βλ. COMMISSION NOTE ON ESTABLISHING CONSERVATION MEASURES FOR NATURA 2000 SITES, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/commission_note/comNote%20conservation%20measures_EN.pdf. Ανευρέθηκε στις 21 Μαΐου 2018.

38. Commission of the European Communities v Republic of Austria. Failure of a Member State to fulfil obligations – Directive 92/43/EEC – Conservation of natural habitats and of wild fauna and flora – Measures transposing the directive στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62004CJ0508> Ανευρέθηκε στις 21 Μαΐου 2018.

Η κατάσταση για το Δίκτυο NATURA 2000 στην Ελλάδα (ΚΥΑ 50743/11.12.2017)

Το ελληνικό Δίκτυο NATURA 2000 μετράει σχεδόν μια 35ετία ζωής, με αφετηρία την ενσωμάτωση της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979 περί της διατηρήσεως των άγριων πτηνών ήδη από έτος 1985, δυνάμει της ΥΑ 414985/29.11.1985 (ΦΕΚ 757/Β/18.12.1985) «Μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας». Το Δίκτυο NATURA αποτελείται από δύο κατηγορίες περιοχών:

- τις ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ) για την προστασία της ορνιθοπανίδας (Οδηγία 79/409/ΕΚ, νυν 2009/147)³⁹, και
- τους τόπους κοινοτικής σημασίας (ΤΚΣ) όπως ορίζονται στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ⁴⁰.

Το έτος 1987 υποβλήθηκαν προς την ΕΕπ οι πρώτες ΖΕΠ, οι οποίες ήταν αποκλειστικά δασικές εκτάσεις. Το 1989 συμπληρώθηκε ο κατάλογος των ΖΕΠ με την προσθήκη των υγροτόπων διεθνούς σημασίας, κατά τα κριτήρια της Σύμβασης για την προστασία των υγροτόπων διεθνούς σημασίας της 2ας Ιανουαρίου 1971 (Σύμβαση Ραμσάρ)⁴¹. Τη διετία 1994-1996 εκπονήθηκε έργο LIFE, για την αναγνώριση υποψήφιων περιοχών NATURA 2000 από το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων, με τη συνεργασία των τμημάτων Βιολογίας των Πανεπιστημίων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πάτρας και τη συγχρηματοδότηση των τότε Υπουργείων ΠΕΧΩΔΕ και Γεωργίας⁴². Οι προτάσεις του έργου LIFE κοινοποιήθηκαν στα συναρμόδια Υπουργεία. Τα έτη 1996 και 1997 υποβλήθηκαν στην ΕΕπ οι πρώτοι προτεινόμενοι ΤΚΣ και συμπληρώθηκε ο κατάλογος των ΖΕΠ. Το έτος 1998 ενσωματώθηκε στην εθνική έννομη

τάξη η Οδηγία για τους οικοτόπους. Την περίοδο 1999-2010 συμπληρώθηκε το δίκτυο των ΤΚΣ με έντεκα (11) διαδοχικές επιπλέον υποβολές περιοχών και επικαιροποιήσεις στοιχείων, βάσει των αποτελεσμάτων των τριών χερσαίων Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων για τη Μεσογειακή ζώνη (1998, 1999, 2003), του Βιογεωγραφικού Σεμιναρίου για τη θαλάσσια Μεσογειακή ζώνη (2010) και την είσοδο της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην ΕΕ (2007). Την περίοδο 2001-2010 συμπληρώθηκε το δίκτυο των ΖΕΠ βάσει της απογραφής IBA 2000 της BirdLife International. Το έτος 2006 εκδόθηκε ο πρώτος Κοινοτικός κατάλογος ΤΚΣ.

Η Ελλάδα καταδικάστηκε από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στις 25 Οκτωβρίου 2007, επειδή παρέλειψε να ορίσει επαρκείς ΖΕΠ για τα άγρια πτηνά. Το Δικαστήριο επέκρινε επίσης την πλημμελή κάλυψη υγροτόπων διεθνούς σημασίας. Στο πλαίσιο συμμόρφωσης προς την ανωτέρω απόφαση, η Ελλάδα έχει ορίσει κατά τα προηγούμενα έτη επιπροσθέτως 12 ΖΕΠ⁴³. Μέχρι πρότινος, η Ελλάδα απαριθμούσε 419 περιοχές NATURA 2000 (241 ΕΖΔ και 202 ΖΕΠ). Πρόσφατα, αποφασίστηκε η επέκταση του Δικτύου, δυνάμει κοινής απόφασης των Υπουργών Περιβάλλοντος και Αγροτικής Ανάπτυξης, με την οποία εντάσσονται 32 νέες περιοχές στο Δίκτυο, ενώ επεκτείνονται 63 υφιστάμενες⁴⁴. **Οι εκτάσεις αφορούν, σχεδόν εξ ολοκλήρου, τον θαλάσσιο χώρο και θεσπίζονται για την προστασία των θαλασσοπούλιων, της Μεσογειακής Φώκιας, της Θαλάσσιας Χελώνας και των κητιδών.** Ειδικότερα, όσον αφορά τη θέσπιση ΖΕΠ, εντάσσονται 9 νέες και επεκτείνονται 24 υφιστά-

39. βλ. ΦΕΚ 1495/Β/06.09.2010

40. βλ. ΦΕΚ 60/Α/31.03.2011

41. Η Σύμβαση έχει μεταφερθεί στην εθνική έννομη τάξη με τα Ν.Δ. 191/1974, τον Ν. 1751/1988 και τον Ν. 1959/1991.

42. Η καταγραφή των τόπων, που πληρούν τα κριτήρια της παρουσίας τύπων οικοτόπων και οικοτόπων ειδών της Οδηγίας 92/43/ΕΚ στη χώρα μας (296 περιοχές – «Επιστημονικός Κατάλογος»), έγινε από ομάδα περίπου 100 επιστημόνων, που συστήθηκε ειδικά για το σκοπό αυτό στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού έργου LIFE (1994-1996) με τίτλο «Καταγραφή, Αναγνώριση, Εκτίμηση και Χαρτογράφηση των Τύπων Οικοτόπων και των Ειδών Χλωρίδας και Πανίδας της Ελλάδας (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ)». Στον «Επιστημονικό Κατάλογο» εντάχθηκε το σύνολο, σχεδόν, των μέχρι τότε προστατευόμενων περιοχών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

43. βλ. «Περιβάλλον: Η Επιτροπή προειδοποιεί την Ελλάδα και την Ουγγαρία για παραλείψεις στο θέμα της προστασίας της φύσης», διαθέσιμο στο: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1538_el.htm. Ανευρέθηκε στις 22 Μαΐου 2018.

44. βλ. ΚΥΑ 50743/11.12.2017 «Αναθεώρηση εθνικού καταλόγου περιοχών του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου NATURA 2000» (ΦΕΚ 4432/Β/15.12.2017).

μενες περιοχές. Η προσθήκη βασίστηκε στον κατάλογο των θαλάσσιων ΣΠΠ της Ελλάδας, περιохών δηλαδή που έχουν αναγνωρισθεί με διεθνή επιστημονικά κριτήρια για τη σημασία τους στην αναπαραγωγή, τροφοληψία και μετανάστευση των θαλασσοπουλιών⁴⁵. Η ως άνω επικαιροποίηση του εθνικού καταλόγου του Δικτύου NATURA 2000, αποτέλεσε προϊόν του έργου «Εποπτεία και αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης ειδών και τύπων οικοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα», το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε από το ΕΤΠΑ, στο πλαίσιο του ΕΠ ΕΠΠΕΡΑΑ (ΕΣΠΑ 2007-2013) και υλοποιήθηκε από το Τμήμα Βιοποικιλότητας και Προστατευόμενων Περιοχών του ΥΠΕΝ το διάστημα 2014-2015⁴⁶. Η πρόσφατη επέκταση του Δικτύου, ολοκληρώνει το έργο του χαρακτηρισμού των περιοχών NATURA 2000, κατά τις επιταγές των άρθρων 3 και 4 της Οδηγίας για τα άγρια πτηνά και της τα άρθρα 3 και 4 της Οδηγίας για τους οικοτόπους. Συνεπώς, η Ελλάδα έχει εντάξει στο Δίκτυο NATURA 2000 συνολικά 446 περιοχές που καλύπτουν 35.982 Km² (27,2%) της χέρσου και 22,796 Km² (22%) των χωρικών υδάτων.

Όπως είδαμε και παραπάνω, το Δίκτυο NATURA 2000 φιλοξενεί την ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα, θεωρώντας και τις δύο αναπόσπαστα κομμάτια του. Στην ελληνική έννομη τάξη προβλέπονται, ωστόσο, **περιορισμοί και απαγορεύσεις** σε οριζόντιο επίπεδο στο Ν. 3937/2011 για τη βιοποικιλότητα (θα εξεταστεί κατωτέρω), στα ειδικά χωροταξικά, στο Ν. 3851/2010 για τις ΑΠΕ καθώς και στην ΚΥΑ ενσωμάτωσης της Οδηγίας για τα άγρια πτηνά του 2012. Στο πλαίσιο της **υποχρέωσης για υποβολή αναφορών** (άρθρο 12 της Οδηγίας για τα πτηνά, άρθρο 17 της Οδηγίας για τους οικοτόπους), η Ελλάδα υπέβαλε τις πιο πρόσφατες εκθέσεις τον Δεκέμβριο του 2014 για την Οδηγία για τους οικοτόπους και τον Αύγουστο του 2015 για την Οδηγία για τα πτηνά. Για την ολοκληρωμένη διαχείριση του Δικτύου υπο-

λείπονται ακόμη σημαντικές τομές και τροποποιήσεις. Στη συνέχεια (Κεφάλαιο 7) θα αναλυθεί με διεξοδικότερο τρόπο το ζήτημα της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα και οι πλέον πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με το ζήτημα αυτό. Πάντως, στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί επιγραμματικά πως υπάρχουν σημαντικές εκκρεμότητες σχετικά με το Δίκτυο NATURA 2000, οι οποίες αφορούν:

- Την έλλειψη ενός ολοκληρωμένου, μόνιμου εθνικού συστήματος εποπτείας και παρακολούθησης της φύσης, κατά τις επιταγές του άρθρου 11 της Οδηγίας για τους οικοτόπους, το οποίο θα παρέχει σταθερά, συστηματικά και αξιόπιστα δεδομένα για την κατάσταση της ελληνικής φύσης.
- Την έλλειψη σταθερών πόρων που να προορίζονται για τις ανάγκες του Δικτύου NATURA 2000.
- Την έλλειψη στόχων διατήρησης για τις περιοχές του Δικτύου και τη συνακόλουθη απουσία σχεδίων διαχείρισης. Η Ελλάδα δεν έχει καθορίσει ούτε τις προτεραιότητες και τους στόχους διατήρησης ούτε τα αναγκαία μέτρα διατήρησης για τους εν λόγω τόπους, και για το λόγο αυτό έχει λάβει αιτιολογημένη γνώμη⁴⁷.
- Την έλλειψη αποτελεσματικής προστασίας των περιοχών σε συνδυασμό με άλλες χρήσεις γης.
- Την ελλιπή εφαρμογή του άρθρου 6 παρ. 3 της Οδηγίας για τους οικοτόπους σχετικά με τη δέουσα εκτίμηση.
- Την ελλιπή ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών σχετικά με τα κοινωνικοοικονομικά οφέλη του Δικτύου και την αξία των οικοσυστημικών υπηρεσιών.

45. βλ. σημαντική επέκταση του Δικτύου NATURA 2000, διαθέσιμο στο: http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?alD=1909. Ανευρέθηκε στις 22 Μαΐου 2018.

46. βλ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ NATURA 2000, διαθέσιμο στο: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=432&language=el-GR>. Ανευρέθηκε στις 22 Μαΐου 2018.

47. βλ. Οδηγία για τους οικοτόπους: Η ΕΕ καλεί την Ελλάδα να σεβαστεί πλήρως τους κανόνες για τη φύση, διαθέσιμο στο: <https://dasarxeio.com/2018/03/11/53961/>. Ανευρέθηκε στις 23.10.2018.

Το Δίκτυο NATURA 2000 στην Κρήτη

Η Κρήτη αποτελεί, για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, μια πραγματική κιβωτό βιοποικιλότητας. Η ιδιαίτερη γεωγραφική της θέση και το μοναδικό της γεωλογικό ανάγλυφο, της έχουν προσδώσει ένα ιδιαίτερο καθεστώς όσον αφορά την ποικιλία τύπων οικοτόπων και ειδών χλωρίδας και πανίδας που φιλοξενεί. Παράκτια και ορεινά οικοσυστήματα, υγρότοποι και υδρολογικά συστήματα, δάση και δασικές και αγροτικές εκτάσεις συνθέτουν ένα ιδιαίτερο ψηφιδωτό φυσικών περιοχών. Η Κρήτη φιλοξενεί το 70% των ειδών των άγριων πτηνών της Ευρώπης (361 σε σύνολο 553 ειδών), στις θάλασσές της έχει καταγραφεί το 40% των ειδών ψαριών και το 12% των ειδών θαλάσσιων θηλαστικών της Ευρώπης (476 είδη ψαριών και 5 κητώδη), στη στεριά έχει καταγραφεί το 15% των ειδών θηλαστικών και το 10% των ειδών ερπετών της Ευρώπης, ενώ στο νησί φύονται 1.896 είδη χλωρίδας, 169 από τα οποία είναι ενδημικά.

Η συνολική έκταση των προστατευόμενων περιοχών NATURA 2000 στην Κρήτη ανέρχεται σε 3.782 km² και αντιστοιχεί σε ποσοστό 45% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας⁴⁸. Στην Περιφέρεια Κρήτης έχει ιδρυθεί και λειτουργεί ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς και Λευκών Ορέων-Δυτικής Κρήτης, ενώ αναμένεται να λειτουργήσει και ο νέος Φορέας Διαχείρισης Κεντρικής και Ανατολικής Κρήτης (λεπτομέρειες σε επόμενο κεφάλαιο). Ο κατάλογος των περιοχών NATURA 2000 στην Κρήτη, σύμφωνα με την Κοινή Απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων υπ' αριθ. 50743/11.12.2017 «Αναθεώρηση εθνικού καταλόγου περιοχών του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου NATURA 2000» (ΦΕΚ 4432/Β/15-12-17), περιλαμβάνει τις κάτωθι περιοχές⁴⁹:

48. βλ. «Προστατευόμενες Περιοχές NATURA 2000: Ένα Ολοκληρωμένο Σχέδιο για την Προστασία και τη Βιώσιμη Ανάπτυξή τους», διαΝΕΟσις, διαθέσιμο στο: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2017/11/natura-2000_parartimata.-pdf.pdf

49. Στην Κρήτη υλοποιείται το έργο LIFE NATURA 2000 Value Crete, του οποίου κύριο αντικείμενο είναι μια εκστρατεία περιβαλλοντικής ενημέρωσης του πληθυσμού που κατοικεί και δραστηριοποιείται εντός των περιοχών NATURA 2000 (αγρότες, κτηνοτρόφοι, κυνηγοί, εργαζόμενοι στον τουριστικό τομέα, υπάλληλοι δημόσιων υπηρεσιών και Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, εργαζόμενοι στα ΜΜΕ, μηχανικοί, μαθητές, φοιτητές, επισκέπτες), αλλά και του ευρύτερου πληθυσμού της Κρήτης για την περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική αξία των περιοχών που έχουν ενταχθεί στο Δίκτυο NATURA 2000.

ΖΕΠ: Ζώνη Ειδικής Προστασίας
 ΕΖΔ: Ειδική Ζώνη Διατήρησης
 πΤΚΣ: Προτεινόμενοι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας

Στην ΠΕ Ηρακλείου:		
GR4310002	Γιούχτας - Φαράγγι Αγίας Ειρήνης	ΕΖΔ
GR4310003	Νήσος Δία	ΕΖΔ-ΖΕΠ
GR4310004	Δυτικά Αστερούσια (από Αγιοφάραγγο έως Κόκκινο Πύργο)	ΕΖΔ
GR4310005	Αστερούσια (Κόφινας)	ΕΖΔ
GR4310006	Δίκτη: Ομαλός Βιάννου (Σύμη - Ομαλός)	ΕΖΔ
GR4310009	Κρουσώνας - Βρωμονερό Ίδης	ΖΕΠ
GR4310010	Όρος Γιούχτας	ΖΕΠ
GR4310011	Κορυφή Κούπα (δυτική Κρήτη)	ΖΕΠ
GR4310012	Εκβολή Γεροπόταμου Μεσαράς	ΖΕΠ
GR4310013	Αστερούσια Όρη (Κόφινας)	ΖΕΠ

Στην ΠΕ Λασιθίου:		
GR4320002	Δίκτη: οροπέδιο Λασιθίου, Καθαρό, Σελένα, Κράσι, Σελάκανος, Χαλασμένη Κορυφή	ΕΖΔ - πΤΚΣ
GR4320003	Νήσος Χρυσή	ΕΖΔ
GR4320004	Μονή Καψά (Φαράγγι Καψά και γύρω περιοχή)	ΕΖΔ
GR4320005	Όρος Θρυπτής και γύρω περιοχή	ΕΖΔ
GR4320006	Βορειοανατολικό άκρο Κρήτης: Διονυσάδες, Ελάσα και χερσόνησος Σίδερο (Άκρα Μαύρο Μούρι - Βάι - άκρα Πλάκας) και θαλάσσια ζώνη	ΕΖΔ - πΤΚΣ
GR4320008	Νήσος Κουφονήσι και παράκτια θαλάσσια ζώνη	ΕΖΔ
GR4320009	Βορειοανατολικό άκρο Κρήτης	ΖΕΠ
GR4320010	Κορυφή Λάζαρος - Μαδάρα Δίκτης	ΖΕΠ
GR4320011	Διονυσάδες νήσοι και θαλάσσια ζώνη	ΖΕΠ
GR4320013	Φαράγγι Σεληνάρι -Βραχάσι	ΖΕΠ
GR4320014	Νοτιοδυτική Θρυπτή (Κουφωτό)	ΖΕΠ
GR4320016	Όρη Ζάκρου	ΖΕΠ
GR4320017	Νήσος Κουφονήσι, γύρω νησίδες και νησίδες Καβάλλοι	ΖΕΠ

Στην ΠΕ Ρεθύμνου:		
GR4330002	Όρος Κέδρος	ΕΖΔ
GR4330003	Κουρταλιώτικο φαράγγι - Μονή Πρέβελι - Ευρύτερη περιοχή	ΕΖΔ
GR4330004	Πρασσανό φαράγγι - Πατσός - Σφακόρυακο ρέμα - Παραλία Ρεθύμνου και εκβολή Γεροπόταμου, Ακρ. Λιανός Κάβος - Περιβόλια	ΕΖΔ

GR4330005	Όρος Ίδη (Βορίζια, Γερανοί, Καλή Μαδάρα)	ΕΖΔ
GR4330006	Σωρός - Αγκάθι - Κέδρος	ΖΕΠ
GR4330007	Κουρταλιώτικο φαράγγι, φαράγγι Πρέβελης	ΖΕΠ
GR4330008	Πρασσανό φαράγγι	ΖΕΠ
GR4330009	Όρος Ψηλορείτης (νοτιοδυτικό τμήμα)	ΖΕΠ

Στην ΠΕ **Χανίων**:

GR4340001	Ήμερη και Άγρια Γραμβούσα - Τηγάνι και Φαλάσσαρνα - Ποντικονήσι, Όρμος Λιβάδι - Βιγλιά	ΕΖΔ
GR4340002	Νήσος Ελαφώνησος και παράκτια θαλάσσια ζώνη	ΕΖΔ
GR4340003	Χερσόνησος Ροδωπού - Παραλία Μάλεμε - Κόλπος Χανίων	ΕΖΔ - πΤΚΣ
GR4340004	Έλος - Τοπόλια - Σάσαλος - Άγιος Δίκαιος	ΕΖΔ
GR4340005	Όρμος Σούγιας - Βάρδια - Φαράγγι Λισσού μέχρι Άνυδρους και παράκτια ζώνη	ΕΖΔ
GR4340006	Λίμνη Αγυάς - Πλατανιάς - Ρέμα και Εκβολή Κερίτη - Κοιλάδα Φασά	ΕΖΔ - πΤΚΣ
GR4340007	Φαράγγι Θερίσσου	ΕΖΔ
GR4340008	Λευκά Όρη και παράκτια ζώνη	ΕΖΔ - πΤΚΣ
GR4340010	Δράπανο (βορειοανατολικές ακτές) - παραλία Γεωργιούπολης - Λίμνη Κουρνά - Σπήλαιο Ψιμάκι	ΕΖΔ - πΤΚΣ
GR4340011	Φρε - Τζιτζιφές - Νίπος	ΕΖΔ
GR4340012	Ασφένδου - Καλλικράτης και παράκτια ζώνη	ΕΖΔ - πΤΚΣ
GR4340013	Νήσοι Γαύδος και Γαυδοπούλα	ΕΖΔ
GR4340014	Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς - Φαράγγι Τρυπητής - Ψιλάφι - Κουστογέρακο	ΖΕΠ
GR4340015	Παραλία από Χρυσοσκαλίτισσα μέχρι ακρωτήριο Κριός	ΖΕΠ
GR4340016	Μετερίζια Άγιος Δίκαιος - Τσουνάρα - Βιτσιλιά Λευκών Ορέων	ΖΕΠ
GR4340017	Χερσόνησος Γραμβούσας και νησίδες Ήμερη και Άγρια Γραμβούσα, Ποντικονήσι και θαλάσσια ζώνη	ΖΕΠ
GR4340018	Νησίδα Άγιοι Θεόδωροι	ΖΕΠ
GR4340019	Φαράγγι Καλλικράτης - Αργουλιανό φαράγγι - οροπέδιο Μανικά	ΖΕΠ
GR4340020	Λίμνη Αγυάς (Χανιά)	ΖΕΠ
GR4340021	Χερσόνησος Ροδωπού	ΖΕΠ
GR4340022	Λίμνη Κουρνά και εκβολή Αλμυρού	ΖΕΠ
GR4340023	Νοτιοδυτική Γαύδος και Γαυδοπούλα	ΖΕΠ
GR4340024	Θαλάσσια περιοχή δυτικής και νοτιοδυτικής Κρήτης	πΤΚΣ

Βιβλιογραφία – Πηγές

- Α. Λεγάκις, Π. Μαραγκού: Το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ζώων της Ελλάδας. Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία, 2009, Αθήνα, 528 σελ., Πουλιά, διαθέσιμο στο: http://dipe.ker.sch.gr/kainotomes/To_Kokkino_biblio.pdf
- Γ. Μπάλιας: Η Δέουσα Εκτίμηση Επιπτώσεων Έργων και Σχεδίων στις περιοχές του Δικτύου NATURA 2000, Περιοδικό «Περιβάλλον και Δίκαιο», έτος 2014 τεύχος 4, σελ. 577-594
- διανέοσις, www.dianeosis.org
- Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, www.ornithologiki.gr
- Ιστοσελίδα της Ελληνικής Δημοκρατίας, <https://government.gov.gr>
- Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu>
- Περιοδικό «Νόμος και Φύση», www.nomosphysis.org.gr
- Περιοδικό «Περιβάλλον και Δίκαιο»
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, www.ypeka.gr
- BirdLife International, www.birdlife.org

Χιονισμένες κορυφές της Δίκτης (φωτ. Α. Βιδάλης)

4. Ο Ν. 1650/1986, το θεμέλιο νομοθέτημα για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα

Ο νόμος 1650/1986 αποτελεί το πρώτο νομοθέτημα στην Ελλάδα που είναι αποκλειστικά εστιασμένο στην προστασία του περιβάλλοντος, κατά τις επιταγές του άρθρου 24 του Συντάγματος. Πρόκειται για ένα τολμηρό για την εποχή του κείμενο, το οποίο επιδεικνύει αξιοθαύμαστη αντοχή στο χρόνο, ενώ εξακολουθεί να αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για το νομικό κόσμο. Ο Ν. 1650/1986 έχει υποστεί πολλές τροποποιήσεις κατά το πέρασμα των χρόνων, από τους νόμους 3010/2001 και 4014/2011 για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων (η διαδικασία περιγράφεται αναλυτικά κατωτέρω), τον Ν. 3851/2010 για την επιτάχυνση της ανάπτυξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τον Ν. 3937/2011 για τη βιοποικιλότητα⁵⁰, τον Ν. 4042/2012 για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος (αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο), καθώς και με μια σειρά άλλων νομοθετημάτων.

Εισαγωγή	35
Η προστασία του εδάφους από την υποβάθμισή του	36
Η προστασία των υδάτων	39
Η προστασία του αιγιαλού από την αυθαίρετη επέμβαση και μεταβολή.	44
Η προστασία του τοπίου – Η ποινική αντιμετώπιση των παράνομων λατομικών δραστηριοτήτων και της παράνομης διάνοιξης και κατασκευής δρόμων.	46
Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων.	49
Βιβλιογραφία – Πηγές	51

50. Α. Καλλία-Αντωνίου, Λ. Δημητριάδη: «Ο νέος νόμος 3937 για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας – Νέες προσεγγίσεις στη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος», Περιοδικό «Περιβάλλον και Δίκαιο», Τεύχος 2/2011, Νομική Βιβλιοθήκη.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 1650/1986, σκοπός του νόμου είναι η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων, κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος, προκειμένου να εξασφαλιστεί υψηλής ποιότητας περιβάλλον για τον άνθρωπο, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι ο νόμος δεν θέτει ως αυτοσκοπό την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά το πράττει με τη λογική της διασφάλισης του ζωτικού χώρου, εντός του οποίου ζει ο άνθρωπος και αναπτύσσει την προσωπικότητά του. Άλλωστε, κατά τον ίδιο τον ορισμό που παρέχει ο νόμος στο άρθρο 2, περιβάλλον είναι το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, **την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων**, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.

Ο νόμος στοχεύει στην αποτροπή της ρύπανσης και της εν γένει υποβάθμισης του περιβάλλοντος, τη διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας, την αειφόρο διαχείριση των πόρων και τη διατήρηση των

οικοσυστημάτων. Ο νόμος περιέχει επιμέρους διατάξεις για το έδαφος, τα ύδατα, την ατμόσφαιρα, τις προστατευόμενες περιοχές, το θαλάσσιο περιβάλλον και τα παρόχθια οικοσυστήματα, τα απόβλητα, την πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία και την περιβαλλοντική εκπαίδευση, το τοπίο. Πρόκειται για ένα νόμο που εισάγει ρυθμίσεις για πολλές επιμέρους πλευρές του δικαίου του περιβάλλοντος, οι οποίες κατά βάση ρυθμίζονται από άλλα εξειδικευμένα νομοθετήματα.

Σύμφωνα με τα πορίσματα των ερευνών, που διεξάγονται στο πλαίσιο του έργου LIFE NATURA Themis από τα Παρατηρητήρια ανατολικής και δυτικής Κρήτης, αρμόδια για τον έλεγχο της νομολογίας των Πρωτοδικείων και των Εφετείων της Κρήτης σχετικά με περιβαλλοντικά αδικήματα που λαμβάνουν χώρα στην περιφέρεια αυτή, με ιδιαίτερη εστίαση στις περιοχές NATURA 2000, κατεγράφησαν περιστατικά υποβάθμισης του περιβάλλοντος που εμπίπτουν στις διατάξεις του Ν. 1650/1986. Παρακάτω, θα εξετάσουμε ορισμένες συνήθεις περιπτώσεις, ανά προστατευτέο αντικείμενο κατά τις διατάξεις του νόμου 1650/1986

Η προστασία του εδάφους από την υποβάθμισή του

Με τη συνδυασμένη θεώρηση των άρθρων 2 και 11 Ν. 1650/1986, διαπιστώνεται ότι η υποβάθμιση του εδάφους μπορεί να προέρχεται είτε από φυσικές αιτίες (διάβρωση, έλλειψη αερισμού, αποξήρανση, υπεργήρανση, καταστροφή δομής, αλάτωση, αποκάλυψη δυσμενών οριζόντων), είτε από ανθρωπογενείς παρεμβάσεις (χημική εξάντληση, υπερλίπανση ή ακατάλληλη λίπανση, προσθήκη τοξικών ουσιών από τη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, διάθεση τοξικών και επικίνδυνων αποβλήτων και ιλύος, διάθεση στερεών αποβλήτων από μεταλλευτικές ή λατομικές δραστηριότητες). Ως **υποβάθμιση**, νοείται κατά το νόμο «η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και

πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες» και ως **οικολογική ισορροπία** «η σταθερή σχέση που διαμορφώνεται με την πάροδο του χρόνου ανάμεσα στους παράγοντες και τα στοιχεία ενός οικοσυστήματος».

Για τη στοιχειοθέτηση του υπαλλακτικώς μικτού εγκλήματος της ρυπάνσεως ή υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος⁵¹, πρέπει να διαπιστωθεί η ύπαρξη «ρυπάνσεως» ή «υποβαθμίσεως» του περιβάλλοντος, κατά την έννοια που προσδίδουν στους όρους αυτούς οι διατάξεις του άρθρου 2 του Ν. 1650/1986. Επιπλέον, η περί ρυπάνσεως ή υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος γνωμάτευση **διατυπώνεται από ειδικούς**, οι οποίοι ορίζονται και γνωματεύουν με βάση τις κείμενες διατάξεις και **η διατύπωση περί υποβάθμισης δεν επαφίεται στην αντίληψη του «μέσου κοινωνικού**

51. Υπαλλακτικώς μικτά είναι τα αδικήματα στα οποία οι πλείονες τρόποι τελέσεως της αντικειμενικής υποστάσεως του αδικήματος μπορούν να εναλλαχθούν.

ανθρώπου». Για την ποινική αντιμετώπιση των φαινομένων υποβάθμισης του εδάφους εφαρμογής τυγχάνουν οι διατάξεις του άρθρου 28 παρ. 2 του Ν. 1650/1986 κατά το οποίο: «**Όποιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον** [σ.σ.: γενικά, όχι μόνο τις προστατευόμενες περιοχές] με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του, **τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 3.000,00 έως 60.000,00 ευρώ.** Αν η πράξη του προηγούμενου εδαφίου τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή. Αν οι αρνητικές επιπτώσεις της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, περιορισμένες επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή».

Νομολογία

Στην υπ' αριθμ. 930/2014 απόφαση Αρείου Πάγου (Ε Ποινικές), το δικαστήριο έκανε χρήση της διάταξης του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, απορρίπτοντας αίτηση αναίρεσης και επικύρωσε προηγούμενη απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Πατρών, με την οποία ο αναιρεσείων καταδικάστηκε για κατ' εξακολούθηση υποβάθμιση του περιβάλλοντος (άρθρα 28 παρ. 1 α, 1,2 και 18 του Ν. 1650/1986), σε ποινή φυλάκισης δέκα πέντε (15) μηνών (με τριετή αναστολή) και χρηματική ποινή 5.000,00 ευρώ, και μάλιστα για προστατευόμενη περιοχή του Δικτύου NATURA 2000. Στην προκειμένη περίπτωση, ο κατηγορούμενος, σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, έγινε αντιληπτός να έχει απορρίψει και εναποθέσει μεγάλες ποσότητες απορριμμάτων σε παραλιακή περιοχή. Τα απορρίμματα αυτά προέρχονταν από συστηματική καλλιέργεια καρπουζιών, που πραγματοποιούσε ο κατηγορούμενος στην περιοχή με την εγκατάσταση θερμοκηπίων. Αποτελούνταν από μεγάλες ποσότητες πλαστικών και υλικών στηρίξεως (ξύλα, καλάμια, μέταλλα), που προ-

έρχονταν από τα ως άνω θερμοκήπια, καθώς και πλαστικά δοχεία, συσκευασίες φυτοφαρμάκων και άλλα φερτά υλικά⁵². Ο ίδιος κατηγορούμενος είχε προβεί σε συστηματική καλλιέργεια καρπουζιού με σύγχρονες καλλιεργητικές μεθόδους σε έκταση, η οποία αποτελεί τμήμα του ακινήτου με Αριθμό Βιβλίου Καταγραφής (ΑΒΚ) 102 συνολικής έκτασης 284.500,00 τ.μ., που έχει χαρακτηριστεί δημόσιο κτήμα ως παλιός αιγιαλός σύμφωνα με την 1071485/Β0010/24.11.2003 απόφαση του Υπ. Οικονομίας, και συγκεκριμένα σε έκταση αυτού 62.702,33 τ.μ., από την οποία είχε αποβληθεί. Το δικαστήριο έκρινε, ότι με τις ενέργειές του αυτές (απόρριψη απορριμμάτων και στερών αποβλήτων, εντατική καλλιέργεια καρπουζιών) ο κατηγορούμενος **προκάλεσε υποβάθμιση του περιβάλλοντος από την απόρριψη των ως άνω επιβλαβών απορριμμάτων καθώς και δυσμενή μεταβολή στο περιβάλλον**, η οποία είναι δυνατόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων και στις αισθητικές αξίες καθώς επήλθε α) αλλοίωση των γεωμορφολογικών και φυσικών χαρακτηριστικών της περιοχής, με **την μεταβολή του ανάγλυφου, την ρήξη της συνοχής του αμμώδους εδάφους και την ισοπέδωση μεγάλης έκτασης αμμοθινών** και της αυτοφυούς βλάστησης επί αυτών, β) διάσπαση της συνέχειας του οικοσυστήματος με την καταστροφή μεγάλης έκτασης της τοπικής χλωρίδας, **την ερήμωση του εδάφους** και τη διατάραξη της πανίδας, γ) σημαντική **αλλοίωση του τοπίου** και δ) **κίνδυνο από τη συστηματική χρήση φυτοφαρμάκων**, για μόλυνση του εδάφους, την υγεία των κατοίκων και των διερχόμενων λουομένων κατά τους θερινές μήνες, και για την προστατευόμενη Θαλάσσια Χελώνα *Caretta caretta*⁵³.

Ένα σύνηθες επίσης καταγεγραμμένο φαινόμενο, το οποίο συνιστά υποβάθμιση του εδάφους και εν γένει του περιβάλλοντος κατά τους ορισμούς του νόμου, αποτελεί και η **ανεξέλεγκτη διάθεση**

52. Ως φερτά υλικά χαρακτηρίζονται τα στερεά υλικά, τα οποία μεταφέρονται από το νερό σ' ένα υδατόρευμα ή στην εδαφική επιφάνεια, ή αποτίθενται. Παρουσιάζονται με τη μορφή αιωρούμενων, πυθμενικών ή επιπλεόντων υλικών.

53. βλ. Απόφαση 930 / 2014 (Ε, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=LK3N9IPWTDUJTMM64G69X47FX2WYOR&apof=930_2014&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C5. Ανευρέθηκε στις 26 Ιουνίου 2018.

λυμάτων ελαιοτριβείου. Η σχετική πρακτική τιμωρείται:

- Κατά τις διατάξεις του άρθρου 28 παρ. 1 του Ν. 1650/1986 σύμφωνα με το οποίο: «**Όποιος ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 3010/2003 (Α' 91) και τον Ν. 4014/2011 (Α' 209), ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή 1.000,00 έως 60.000,00 ευρώ**».
- Συμπληρωματικά, στη διάταξη αυτή στέκεται το άρθρο 30 του Ν. 1650/1986 για την επιβολή διοικητικών κυρώσεων-προστίμων από πεντακόσια (500) μέχρι δύο εκατομμύρια (2.000.000) ευρώ, καθώς και απόφαση για προσωρινή παύση της λειτουργίας της παράνομης δραστηριότητας, ακόμα και οριστικής διακοπής.
- Επίσης, για τις σχετικές περιπτώσεις ανατρέχουμε και στις διατάξεις της ΚΥΑ υπ' αριθ. 145116 «Καθορισμός μέτρων, όρων και διαδικασιών για την επαναχρησιμοποίηση επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 354/Β/08.03.2011) και στο άρθρο 14 («Κυρώσεις») κατά το οποίο «1. Σε οποιονδήποτε γίνεται αίτιος παράβασης των διατάξεων της παρούσας απόφασης με πράξη ή παράλειψη, **επιβάλλονται οι Κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 13 και 14 του Ν. 3199/2003.** 2. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, του οποίου η δραστηριότητα προκαλεί ζημία ή άμεση απειλή ζημίας στα υδατικά συστήματα κατά παράβαση των διατάξεων της παρούσας απόφασης, φέρει **περιβαλλοντική ευθύνη, η οποία διέπεται από τις διατάξεις του Π.Δ. 148/2009.** 3. Οι Κυρώσεις που προβλέπο-

νται στην προηγούμενη παράγραφο **επιβάλλονται ανεξάρτητα από τις Κυρώσεις που προβλέπονται σε άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.**».

Νομολογία

Ένα σχετικό παράδειγμα από τη νομολογία είναι το εξής: Δυνάμει της υπ' αριθμ. 831/2014 απόφασής του, το Τριμελές Πλημμελειοδικείο Μυτιλήνης, που δίκασε σε δεύτερο βαθμό, κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο για παραβίαση του άρθρου 28 παρ. 1 περ. α του Ν. 1650/1986 και τον καταδίκασε σε ποινή φυλακίσεως πέντε (5) μηνών, με αναστολή. Κατά το σκεπτικό του δικαστηρίου, αποδείχθηκε ότι, στη Λέσβο από τον Ιανουάριο έως τον Σεπτέμβριο του 2010, ο κατηγορούμενος, **προέβη σε εναπόθεση, στον αύλειο ακάλυπτο χώρο εργοστασίου, μεγάλης ποσότητας ανεπεξέργαστου ελαιοπυρήνα, χωρίς να υπάρχουν εγκαταστάσεις περισυλλογής, επεξεργασίας και διάθεσης των στραγγιδίων καταλοίπων του ως άνω προϊόντος, παρά μάλιστα τη ρητή διατύπωση της υπ' αρ. πρωτ. 627/14.30/31.03.2009 απόφασης του αντινομάρχη Λέσβου περί της υποχρέωσης επεξεργασίας όλης της αποθηκευμένης ποσότητας ελαιοπυρήνα και χωρίς τη σφράγιση των τμημάτων ραφινερίας και σαπωνοποιίας του βιομηχανικού συγκροτήματος,** με αποτέλεσμα να προκύπτει έντονη δυσοσμία από τους αέριους ρύπους, κατάσταση από την οποία **προξενήθηκε σοβαρή υποβάθμιση του περιβάλλοντος στην ευρύτερη γειτνιάζουσα περιοχή και υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της.** Τα ανωτέρω προέκυψαν και από τις σαφείς **καταθέσεις των μαρτύρων του κατηγορητηρίου.** Την ως άνω απόφαση επικύρωσε ο Άρειος Πάγος, δυνάμει της 515/2015 απόφασής του, με την οποία απέρριψε σχετική αίτηση αναίρεσης⁵⁴.

54. βλ. Απόφαση 515 / 2015 (Ζ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=50GKPTXSC76Z0LONU0J702SD2KKJAY&apof=515_2015&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C6. Ανευρέθηκε στις 26 Ιουνίου 2018.

Η προστασία των υδάτων

Από τη συνδυασμένη ερμηνεία των διατάξεων 8 και 9 του Ν. 1650/1986, προβλέπεται ότι ο νομοθέτης επιθυμεί την εξασφάλιση της ποιοτικής κατάστασης των υδάτων, έναντι έργων και δραστηριοτήτων, υφιστάμενων ή νέων, που ενδέχεται να επηρεάσουν την ποιότητα των υδάτων. Σε αυτά τα έργα και τις δραστηριότητες επιβάλλονται μέτρα και περιορισμοί, που μπορεί να περιλαμβάνουν: αποστάσεις ασφάλειας, εφαρμογή τεχνολογίας αντιρρύπανσης, χρήση συγκεκριμένων πρώτων και βοηθητικών υλών ή και καυσίμων, οριακές τιμές αποβλήτων και χρησιμοποιούμενων νερών, ωράρια λειτουργίας, εγκατάσταση οργάνων ελέγχου της ποιότητας των υγρών αποβλήτων, καυσίμων, νερών, πρώτων και βοηθητικών υλών, καθορισμό μεθόδων, συνθηκών και συχνοτήτων δειγματοληψίας και αναλύσεων παραμέτρων που σχετίζονται με την ποιότητα και ποσότητα των χρησιμοποιούμενων καυσίμων, νερών, ποταμών, πρώτων και βοηθητικών υλών, υγρών αποβλήτων, όρους και προϋποθέσεις συλλογής, μεταφοράς και διάθεσης ιλύων, μεθόδους τελικής διάθεσης υγρών αποβλήτων, μήκος υποβρύχιων αγωγών και πρότυπα παραγωγικών διαδικασιών (βλ. άρθρο 9 παρ. 2 του Ν. 1650/1986).

Είναι σαφώς αντιληπτό, ότι οι διατάξεις για την προστασία των υδάτων του Ν. 1650/1986 είναι περιορισμένης εμβέλειας. Η **προστασία των υδάτων** πλαισιώνεται από ένα εκτεταμένο σύμπλεγμα νομικών διατάξεων, ενωσιακής κυρίως προέλευσης, το οποίο αποτελείται κατά κύριο λόγο από την Οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα 2000/60/ΕΚ, η οποία έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο με τον Ν. 3199/2003 και το Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθμ. 51/2007 (ΦΕΚ 54/Α/2007) «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ «για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000»⁵⁵. Σκοπός της Οδηγίας, και κατ' επέκταση του σχετικού νόμου και του Π.Δ. (άρθρο 1), είναι η ολοκληρωμένη προστασία και ορθολογική διαχείριση των εσωτε-

ρικών επιφανειακών, των μεταβατικών, των παράκτιων και υπόγειων υδάτων, η οποία συνίσταται:

- α) Στην αποτροπή της περαιτέρω επιδείνωσης, και στην προστασία και βελτίωση της κατάστασης των υδάτινων οικοσυστημάτων, καθώς και των αμέσως εξαρτώμενων από αυτά χερσαίων οικοσυστημάτων και υγροτόπων, σε ό,τι αφορά τις ανάγκες τους σε νερό.
- β) Στην προώθηση της βιώσιμης χρήσης του νερού, βάσει μακροπρόθεσμης προστασίας των διαθέσιμων υδατικών πόρων.
- γ) Στην ενίσχυση της προστασίας και τη βελτίωση του υδάτινου περιβάλλοντος, μεταξύ άλλων με ειδικά μέτρα για την προοδευτική μείωση των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών ουσιών προτεραιότητας και με την παύση ή τη σταδιακή εξάλειψη των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών των επικίνδυνων ουσιών προτεραιότητας.
- δ) Στη διασφάλιση της προοδευτικής μείωσης της ρύπανσης των υπόγειων υδάτων και στην αποτροπή της περαιτέρω μόλυνσής τους.
- ε) Στο μετριασμό των επιπτώσεων από πλημμύρες και ξηρασίες ώστε να συμβάλλει με αυτό τον τρόπο: στην εξασφάλιση επαρκούς παροχής επιφανειακού και υπόγειου νερού καλής ποιότητας που απαιτείται για τη βιώσιμη, ισόρροπη και δίκαιη χρήση ύδατος και σε σημαντική μείωση της ρύπανσης των υπογείων υδάτων.
- στ) Στην προστασία των εσωτερικών και **θαλάσσιων υδάτων** και στην επίτευξη των στόχων των σχετικών διεθνών συμφωνιών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων, που αποσκοπούν στην πρόληψη και την εξάλειψη της ρύπανσης του θαλασσίου περιβάλλοντος, με κοινοτική δράση, δυνάμει του άρθρου 16 παράγραφος 3 της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ, για την παύση ή τη σταδιακή εξάλειψη των απορρίψεων, εκπομπών και διαρροών επικίνδυνων ουσιών προτεραιότητας.

Όσον αφορά την ποινική μεταχείριση του φαινομένου της υποβάθμισης των υδάτων ισχύουν τα κάτωθι:

55. Α. Καλλία-Αντωνίου: «Θεσμικό πλαίσιο για την προστασία και διαχείριση των υδατικών πόρων», εκδόσεις ΖΗΤΗ Θεσσαλονίκη 2012

- Σύμφωνα με το άρθρο 18 του Π.Δ. 51/2007, «1. Σε κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που ρυπαίνει ή υποβαθμίζει τα νερά ή παραβαίνει τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος με πράξη ή παράλειψη επιβάλλονται οι διοικητικές και ποινικές κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 13 και 14 του Ν. 3199/2003. 2. Οι ως άνω κυρώσεις επιβάλλονται ανεξάρτητα από την επιβολή κυρώσεων που προβλέπονται σε άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.». Επομένως, σε περιστατικά υποβάθμισης της ποιοτικής στάθμης των υδάτινων πόρων, στους παραβάτες, φυσικά ή νομικά πρόσωπα, επιβάλλεται ως **διοικητική κύρωση πρόστιμο από 100 ευρώ μέχρι 600.000 ευρώ. Σε περίπτωση εξαιρετικά σοβαρής ρύπανσης ή υποβάθμισης των υδάτων**, και ιδίως στην περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης των υδάτων υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, **το ύψος του προστίμου μπορεί να ανέλθει μέχρι 1.500.000 ευρώ** (άρθρο 13 παρ. 1,3 του Ν. 3199/2003)⁵⁶.
- Επιπρόσθετα, για επιχείρηση ή δραστηριότητα που προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση των υδάτων, **μπορεί να απαγορευθεί προσωρινά η λειτουργία της**, μέχρις ότου ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να πάψει οριστικά η ρύπανση ή η υποβάθμιση των υδάτων. Μπορεί, επίσης, να επιβληθεί η **οριστική διακοπή της λειτουργίας της**, αν η επιχείρηση ή δραστηριότητα **παραλείπει να συμμορφωθεί** προς τα υποδεικνυόμενα μέτρα ή αν η λήψη αποτελεσματικών μέτρων είναι ανέφικτη. Με την πράξη επιβολής της απαγόρευσης λειτουργίας μπορεί να προβλέπεται και πρόστιμο από 500 ευρώ έως 50.000 ευρώ, για κάθε ημέρα παράβασης της απαγόρευσης (άρθρο 13 παρ. 4 του Ν. 3199/2003).

- Ως προς τις ποινικές κυρώσεις, το άρθρο 14 του Ν. 3199/2003 ορίζει ότι: «Σε όποιον προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει με άλλον τρόπο τα ύδατα, με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων διαταγμάτων ή αποφάσεων, καθώς και σε όποιον ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων διαταγμάτων ή αποφάσεων, άδεια ή έγκριση ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει τα ύδατα, επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις που προβλέπονται στο **άρθρο 28 του Ν. 1650/1986**.».

Νομολογία

Προς το παρόν δεν υπάρχει καταγεγραμμένη νομολογία για την ερμηνεία και εφαρμογή των ως άνω άρθρων. Το άρθρο 18 του Π.Δ. 51/2007 μνημονεύεται στην απόφαση του ΣτΕ 3943/2015, δυνάμει της οποίας έγινε δεκτή αίτηση ακύρωσης κατοίκων της περιοχής του Ασωπού ποταμού και η υπόθεση αναπέμφθηκε στη Διοίκηση, καθώς η Διοίκηση παρέλειψε να λάβει μέτρα προστασίας του Ασωπού ποταμού και προστασίας της υγείας των κατοίκων, αποφεύγοντας, κατά τον τρόπο αυτό, να διακόψει τη λειτουργία όσων μονάδων δεν διαθέτουν σύστημα επεξεργασίας αποβλήτων ή λειτουργούν κατά παράβαση των σχετικών με την επεξεργασία αποβλήτων περιβαλλοντικών όρων, να επιλύσει το γενικότερο πρόβλημα επεξεργασίας αποβλήτων και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα αποκατάστασης του διαταραχθέντος οικοσυστήματος.

Ενδιαφέρον, για το θέμα της προστασίας των υδάτων, παρουσιάζει η απόφαση υπ' αριθ. 242/2015 του Τριμελούς Εφετείου Ευβοίας, το οποίο, ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο, κήρυξε τον κατηγορούμενο ένοχο παραβάσεως του άρθρου 28 παρ. 1 α του Ν. 1650/1986 και του επέβαλε, με

56. Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 116/2010 γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους υπό τον τίτλο «Πρόστιμο ρύπανσης υδάτων και παραβίασης της νομοθεσίας για τα ύδατα», για την επιβολή του προστίμου των παρ. 1-3 του άρθρου 13 του Ν. 3199/2003, δεν απαιτείται η έκδοση οποιασδήποτε κανονιστικής πράξης, η δε εξουσιοδοτική διάταξη της παρ. 5 του ίδιου άρθρου αναφέρεται μόνο στη δυνατότητα να μεταβιβασθεί με υπουργική απόφαση στην τοπική αυτοδιοίκηση α' και β' βαθμού η αρμοδιότητα επιβολής του ως άνω προστίμου και των λοιπών κυρώσεων της παρ. 4, και να καθορισθεί περαιτέρω η διαδικασία ελέγχου και επιβολής των κυρώσεων αυτών από τα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Διαθέσιμο στο: http://www.nsk.gr/web/nsk/anazitisi-gnomodoteseon?p_p_id=nskconsulatories_VVAR_nskplatformportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3. Ανευρέθηκε στις 27 Ιουνίου 2018.

τη συνδρομή της ελαφρυντικής περιστάσεως του άρθρου 84 παρ. 2 δ του ΠΚ, ποινή φυλακίσεως οκτώ (8) μηνών, την εκτέλεση της οποίας ανέστειλε επί τριετία. Ο κατηγορούμενος κατηγορείτο για το ότι, ενώ ήταν νόμιμος εκπρόσωπος επιχείρησης, διαπιστώθηκε πως, κατά μήκος του ρέματος, προκάλεσε εκτεταμένη ρύπανση σε πολύ μεγάλο βαθμό από **υγρά απόβλητα και λάσπες καταλοίπων πετρελαιοειδών**, και πως τα προαναφερθέντα απόβλητα προέρχονταν από το εργοστάσιο, καθότι υπάρχει σύστημα υπόγειου αγωγού από το εν λόγω εργοστάσιο, το οποίο καταλήγει στο πρανές του άνω ρέματος και συνεχής εκροή των ανωτέρω πετρελαιοειδών από τον δεύτερο αγωγό προς την κοίτη του ρέματος, με αποτέλεσμα την εκτεταμένη ρύπανση του, ώστε να προκαλείται υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με συνέπεια να υπάρχουν πιθανές αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην υγεία και στην ποιότητα ζωής των κατοίκων ομώνυμων περιοχών. Η εν λόγω απόφαση αναιρέθηκε από την 74/2016 ΑΠ και η ποινική δίωξη κατά του ως άνω κατηγορουμένου έπαυσε οριστικά⁵⁷.

Ενδιαφέρον ακόμη παρουσιάζει η απόφαση 1389/2013 του Τριμελούς Εφετείου Λάρισας (ως δευτεροβάθμιου), το οποίο εξέτασε περίπτωση ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων σε υδάτινο σώμα, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη ρύπανση του περιβάλλοντος, δεδομένου ότι, κατά τον τρόπο αυτό, διαταράχθηκε η οικολογική ισορροπία και δημιουργήθηκαν δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης για τους κατοίκους των περιοχών που διατρέχει ο ποταμός. Συγκεκριμένα, σε περιοχή των Τρικάλων, στις 08.08.2008, ο κατηγορούμενος με πρόθεση προκάλεσε ρύπανση του περιβάλλοντος, με πράξη που αντιβαίνει στις διατάξεις του Ν. 1650/86 ή των κατ' εξουσιοδότηση εκδιδόμενων διαταγμάτων ή υπουργικών αποφάσεων. Συγκεκριμένα, στον ανωτέρω τόπο και χρόνο, κατά την αυτοψία που διενήργησε η Υγειονομική Υπηρεσία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Τρικάλων, διαπιστώθηκε ότι, ο ως άνω κατηγορούμενος, ως Διευθύνων Σύμβουλος και αγορανομικός-υγειονομικός υπεύθυνος εταιρείας-βιομηχανίας επε-

ξεργασίας γάλακτος που βρίσκεται στο ανωτέρω σημείο, **διοχέτευσε υγρά απόβλητα, λευκού χρώματος, στον Πηνειό ποταμό**. Ειδικότερα, από την έξοδο του βιολογικού καθαρισμού της βιομηχανίας έρεαν λευκά υγρά από τα οποία λήφθηκε δείγμα (από το σημείο που έπεφταν στον ποταμό-αποδέκτη). Το δείγμα εξετάστηκε από την Χημική Υπηρεσία του Βόλου και διαπιστώθηκε ότι τα υγρά είχαν αυξημένες τιμές των παρακάτω παραμέτρων: ρ.Η. 5,7 αντί του ορίου των 6,50-9,50, COD 899 mg/l αντί του ορίου των <125 mg/l, BOD 544 mg/l αντί του ορίου των <25 mg/l, Αμμωνία NH₄ 15 mg/l αντί του ορίου των 0,50 mg/l, Φωσφορικά PO₄-3 258 mg/l αντί 5mg/l και Αιωρούμενα στερεά SS 125 mg/l αντί του ορίου των 35 mg/l⁵⁸.

Εξίσου σημαντική είναι και η Οδηγία 98/83/ΕΚ του Συμβουλίου της ΕΕ σχετικά με την **ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης**, η οποία ενσωματώθηκε με την ΚΥΑ Υ2/2600/2001 (ΦΕΚ 892/Β/2001), σχετικά με την ποιότητα νερού ανθρώπινης κατανάλωσης, όπως αυτή έχει τροποποιηθεί με τη ΔΥΓ2/ΓΠοικ 38295/22.3.2007 ΚΥΑ (ΦΕΚ 630/Β/26.4.2007), και έχει διορθωθεί στα ΦΕΚ 986/Β/2007 και ΦΕΚ 1215/Β/2012, με στόχο την προστασία της ανθρώπινης υγείας από τις δυσμενείς επιπτώσεις που οφείλονται στη ρύπανση ή/ και μόλυνση του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης, μέσω της εξασφάλισης ότι είναι υγιεινό και καθαρό. Η πιο πρόσφατη ΚΥΑ ενσωμάτωσης είναι η υπ' αριθμ. Γ1(δ)/ΓΠ οικ. 67322 «Ποιότητα νερού ανθρώπινης κατανάλωσης σε συμμόρφωση προς τις διατάξεις της Οδηγίας 98/83/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 3ης Νοεμβρίου 1998, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία (ΕΕ) 2015/1787 (L260,7.10.2015)» (ΦΕΚ 3282/Β/19.09.2017).

Στο άρθρο 13 της ΚΥΑ ενσωμάτωσης του 2017, προβλέπονται **διοικητικές κυρώσεις** για τους παραβάτες του εν λόγω νομοθετήματος με βάση το **άρθρο 30** του Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α/1986),

57. Πηγή ΝΟΜΟΣ.

58. βλ. ΑΠ 289/2015 (Ζ Ποινικός) διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=3M5K2CD2E99VUCVILGU2V4I9YUKUFB&apof=289_2015&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%20C6. Ανευρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, ενώ προβλέπονται περαιτέρω **και ποινικές κυρώσεις** κατά το άρθρο 14 της εν λόγω ΚΥΑ και συγκεκριμένα προβλέπονται οι ποινικές κυρώσεις των άρθρων:

- α) 3 του Α.Ν. 2520/1940 (Α' 273), όπως κάθε φορά ισχύουν και του άρθρου 43 του Ν. 4025/2011 όπως ισχύει,
- β) 28 και 29 του Ν. 1650/1986 και
- γ) 4 και 5 του Ν. 4042/2012.

Επιπλέον εφαρμογής τυγχάνει και το άρθρο 281 ΠΚ, αν από άλλες διατάξεις νόμων ή διαταγμάτων δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή.

Η παράβαση των διατάξεων της ΚΥΑ του 2017 συνιστά παράνομη συμπεριφορά, σύμφωνα με την περίπτωση (αα) της παραγράφου α' του άρθρου 2 και του παραρτήματος Α' του Ν. 4042/2012 (ΦΕΚ 24/Α/13.2.2012).

Νομολογία

Σχετική νομολογία για το ζήτημα δεν έχει καταγραφεί ακόμη.

Όσον αφορά τα **θαλάσσια ύδατα**, σε περίπτωση υποβάθμισης αυτών, όπως π.χ. με τη ρίψη λυμάτων ή τη ρύπανση λόγω πετρελαιοειδών, εφαρμογής τυγχάνουν:

- Οι ποινικές και διοικητικές κυρώσεις των άρθρων 28 και 30 του Ν. 1650/1986 (Α' 160)⁵⁹.
- Εφαρμογής τυγχάνει σε αντίστοιχη περίπτωση και το άρθρο 6 του Ν. 4037/2012 (αντίστοιχο των άρθρων 4, 5α και 8α της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ, και άρθρου 1 παράγραφοι 4, 5 και 7 της Οδηγίας 2009/123/ΕΚ) κατά το οποίο: «1. **Η απόρριψη ρυπογόνων ουσιών από πλοίο σε οποιαδήποτε από τις περιοχές του άρθρου 3, από την οποία προκαλείται υποβάθμιση της ποι-**

ότητας του θαλάσσιου ύδατος τιμωρείται: α) με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή από τρεις χιλιάδες (3.000) έως τριακόσιες χιλιάδες (300.000) ευρώ αν, εξαιτίας της σοβαρότητας της υποβάθμισης, δημιουργείται κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρεία οικολογική διατάραξη ή καταστροφή, β) με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από χίλια πεντακόσια (1.500) έως πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις. 2. Όποιος από αμέλεια έγινε υπαίτιος: α) της πράξης της περίπτωσης α' της παραγράφου 1, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και χρηματική ποινή από χίλια (1.000) έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ, β) της πράξης της περίπτωσης β' της παραγράφου 1, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή από διακόσια (200) έως τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ. 3. **Επαναλαμβανόμενες μικρής σημασίας απορρίψεις, οι οποίες, όχι μεμονωμένα αλλά σε συνδυασμό μεταξύ τους και εν όψει της τοπικής και χρονικής ενότητας, επιφέρουν υποβάθμιση της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος, τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών και χρηματική ποινή από χίλια (1.000) έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ.** 4. Όποιος από αμέλεια έγινε υπαίτιος της πράξης της παραγράφου 3 τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή από διακόσια (200) έως τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ. 5. Όποιος με οποιονδήποτε τρόπο συμβάλλει, χωρίς να μπορεί να χαρακτηριστεί ως συμμετοχος, στην τέλεση των εγκλημάτων των παραγράφων 1 και 3, τιμωρείται με τις αντίστοιχες ποινές, μειωμένες κατά το άρθρο 83 του Ποινικού Κώδικα. 6. Αν ο δράστης των παραβάσεων των προηγούμενων παραγράφων περιορίσει ο ίδιος ουσιαστικά ή συντελέσει, με έγκαιρη αναγγελία προς την αρχή, στην ουσιαστική μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ρύπανσης ή της υποβάθμισης της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος, που προκάλεσε η ενέργεια ή η παράλειψή του, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει ποινή μειωμένη,

59. Στα άρθρα αυτά παραπέμπει και το άρθρο 21 του Ν. 3983/2011 «Εθνική στρατηγική για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/56/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 17ης Ιουνίου 2008 και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 144/Α/2011), κατά το οποίο: «Σε όποιον προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του θαλάσσιου περιβάλλοντος με πράξη ή παράλειψη κατά παράβαση των μέτρων που θεσπίζονται σύμφωνα με το άρθρο 12 και τις κανονιστικές πράξεις που εκδίδονται σε εφαρμογή του, επιβάλλονται οι ποινικές και διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 28 και 30 του Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α/1986), όπως το άρθρο 28 τροποποιήθηκε με το άρθρο 16 του Ν. 3937/2011 (ΦΕΚ 60/Α/2011) και το άρθρο 30 με το άρθρο 4 του Ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91/Α/2002).».

σύμφωνα με το άρθρο 83 του Ποινικού Κώδικα ή να τον απαλλάξει από κάθε ποινή. 7. Οι διατάξεις των παραγράφων 2 και 4 δεν εφαρμόζονται σε περίπτωση ελαφράς ασυνείδητης αμέλειας.»

- Για περιπτώσεις θαλάσσιας ρύπανσης ανατρέχουμε ακόμη στις διατάξεις του Π.Δ. 55/1998 «Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος» (ΦΕΚ 58/Α/20.03.1998) και το άρθρο 13 αυτού, κατά το οποίο: «1. Οι παραβάτες του παρόντος Νόμου, της «Σύμβασης» και των Προεδρικών Διαταγμάτων και Υπουργικών Αποφάσεων που εκδίδονται σε εκτέλεση αυτών, τιμωρούνται ποινικά, διοικητικά και πειθαρχικά ως εξής: (α) **Ποινικές κυρώσεις:** (i) Αυτοί που με **πρόθεση προκαλούν σοβαρή ρύπανση τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών.** Αν από την πράξη μπορεί να **προκύψει κίνδυνος ζημιάς ή βλάβης σε πρόσωπα ή πράγματα, τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους.** (ii) Αυτοί που από **αμέλεια** γίνονται υπαίτιοι των παραπάνω πράξεων τιμωρούνται με **φυλάκιση.** Αυτοί μπορούν να απαλλάσσονται από κάθε ποινή, αν με δική τους πρωτοβουλία εξουδετερώσουν τη ρύπανση και αποτρέψουν κάθε βλάβη ή ζημιά που μπορεί να επέλθει ή αν με γρήγορη αναγγελία προς τις Αρχές συντελέσουν στην εξουδετέρωση της ρύπανσης, καταβάλλοντας ταυτόχρονα και τις συναφείς δαπάνες. (β) **Διοικητικές κυρώσεις:** (i) Υπαίτιοι ρύπανσης της θάλασσας ή των ακτών τιμωρούνται με απόφαση της αρμόδιας Αρχής **με πρόστιμο μέχρι «20.000.000 δραχμές (58.694,06 Ευρώ)».** Με πρόστιμο μέχρι το ίδιο ποσό τιμωρούνται οι παραβάτες των διατάξεων του παρόντος νόμου, με τις οποίες επιβάλλεται η λήψη μέτρων ή η τήρηση άλλων διαδικασιών για την πρόληψη, τον περιορισμό ή την καταπολέμηση της ρύπανσης ακόμη και αν δεν προκλήθηκε ρύπανση. Σε περιπτώσεις εξακολούθησης της ρύπανσης, επιβάλλεται από την Αρχή πρόστιμο μέχρι «3.000.000 δραχμές (8.804,11 Ευρώ)» για κάθε ημέρα υπέρβασης της προθεσμίας που έχει ταχθεί για την αποκατάσταση. Σε περίπτωση σοβαρής ρύπανσης, ο Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας επιβάλλει πρόστιμο μέχρι «400.000.000 δραχμές (1.173.881,14 Ευρώ)». (ii) ... (γ) **Πειθαρχικές κυρώσεις:** Αν οι υπαίτιοι ρύπανσης είναι Έλληνες ναυτικοί, υπόκεινται και σε

πειθαρχική δίωξη κατά τις διατάξεις του Μέρους ΠΕΜΠΤΟΥ του Ν.Δ. 187/1973 «περί Κώδικος Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου», τιμωρούμενοι με προσωρινή στέρηση άσκησης του ναυτικού επαγγέλματος. 2. Οι παραπάνω κυρώσεις, όταν συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, επιβάλλονται αθροιστικά.»

Νομολογία

Ένα νομολογιακό παράδειγμα είναι το παρακάτω: Δυναμει της 1549/2007 αποφάσεώς του, το Τριμελές Εφετείο Αθηνών επέβαλε συνολική ποινή φυλακίσεως τριών (3) μηνών, της οποίας η εκτέλεση ανεστάλη για τρία έτη, σε κατηγορούμενο ο οποίος ήταν διευθύνων σύμβουλος και νόμιμος εκπρόσωπος βιομηχανίας φινιριστηρίου. Η δραστηριότητα αυτή είναι ιδιαίτερος ρυπογόνα και επιβλαβής για το περιβάλλον, γι' αυτό απαιτείται να διαθέτει η βιομηχανία σε λειτουργία βιολογικό καθαρισμό των αποβλήτων της. Ωστόσο, την 14.09.2000 διαπιστώθηκε ότι, **από πρόθεση, προκάλεσε σοβαρή ρύπανση της θάλασσας, διότι διοχέτευσε τα υγρά απόβλητά της βιομηχανίας, όχι μέσω του βιολογικού καθαρισμού, αλλά μέσω αποχετευτικού σωλήνα και φυσικού αύλακα, στον Ασωπό ποταμό, ο οποίος εκβάλλει στη θαλάσσια περιοχή Αλυκές του Ευβοϊκού κόλπου.** Τα υγρά αυτά απόβλητα, χρώματος κίτρινου αφρίζοντος, με θερμοκρασία μεγαλύτερη από το περιβάλλον, μεταφέρθηκαν με τις βροχές στην παραπάνω θαλάσσια περιοχή, προκαλώντας σοβαρή ρύπανση της θάλασσας, ο δε κατηγορούμενος τελούσε εν γνώσει ότι τούτο απαγορεύεται. Ακόμη, στον ίδιο τόπο και χρόνο προκάλεσε, εν γνώσει του, μεταβολή στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων της περιοχής. Σ' αυτόν τον τόπο, τα ακάθαρτα ύδατα έφθασαν αφρίζοντα και δημιούργησαν μία γλοιώδη ουσία στο έδαφος, στο οποίο δεν υπήρχε βλάστηση σε απόσταση 2 μέτρα από αυτά, ενώ στη λοιπή περιοχή η βλάστηση είναι άφθονη. Επίσης, λόγω των ατμών, της διαφοράς θερμοκρασίας και του είδους των υγρών, προκλήθηκε μεταβολή στο περιβάλλον, «... η οποία είναι πιθανόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην

ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων της περιοχής (...) και του Ασωπού ποταμού»⁶⁰.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέλιξη της υπόθεσης του ναυαγίου του δεξαμενόπλοιου «Αγία Ζώνη II», συνέπεια του οποίου ήταν η διαρροή πετρελαιοειδών στο Σαρωνικό κόλπο και

η εκτεταμένη ρύπανση του θαλάσσιου και παράκτιου χώρου. Αναμένεται με έντονο επιστημονικό και νομικό ενδιαφέρον η έκβαση της ποινικής διαδικασίας και το πως ο φυσικός δικαστής θα εφαρμόσει τον Ν. 4042/2012 (βλ. επόμενο κεφάλαιο) σε αυτό και παρόμοια περιστατικά⁶¹.

Η προστασία του αιγιαλού από την αυθαίρετη επέμβαση και μεταβολή

Βασικός στόχος του Ν. 1650/1986 είναι, ανάμεσα σε άλλα, και η προστασία **των ακτών των θαλασσών, των οχθών των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων**, ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου. Ωστόσο, δεν εξειδικεύεται περαιτέρω η στόχευση αυτή του νόμου σε κάποιο συγκεκριμένο άρθρο.

Για την προστασία του αιγιαλού από αυθαίρετη επέμβαση-μεταβολή εφαρμόζονται:

- Η διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 και 3 του Ν. 2971/2001, που μας παρέχουν τις έννοιες «αιγιαλός» και «παλαιός αιγιαλός», καθώς και τα άρθρα 4 περί καθορισμού αιγιαλού. Το άρθρο 29 παρ. 1, 2 του ως άνω νόμου⁶² σύμφωνα με το οποίο: «**Όποιος χωρίς άδεια ή με υπέρβαση αυτής ή με άδεια που εκδίδεται κατά παράβαση του νόμου αυτού επιφέρει στον αιγιαλό, την παραλία, τη θάλασσα, τον πυθμένα, τη ζώνη λιμένα, τη μεγάλη λίμνη, πλεύσιμο ποταμό, όχθη ή παράχθια ζώνη μεγάλης λίμνης ή πλεύσιμου ποταμού οποιαδήποτε μεταβολή με την κατασκευή, τροποποίηση ή καταστροφή έργων ή του εδάφους ή του πυθμένα με τη λήψη χύματος, λίθων ή άμμου ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο, ανεξάρτητα αν με τον τρόπο αυτόν επήλθε ζημιά σε οποιονδήποτε, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και με τα πρόστιμα που επιβάλλονται διοικητικά σύμφωνα με την παράγραφο 23 του άρθρου**

3 του Ν. 2242/1994, που εφαρμόζεται κατά τα λοιπά. Τα πρόστιμα του προηγούμενου εδαφίου επιβάλλονται, όσον αφορά τις όχθες μεγάλων λιμνών και πλεύσιμων ποταμών, από την αρμόδια κατά τόπο Κτηματική Υπηρεσία. 2. Με την ποινή της προηγούμενης παραγράφου τιμωρούνται και όσοι υπάλληλοι εκδίδουν άδεια κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος νόμου.»

- Αντίστοιχα, η παράγραφος 23 του άρθρου 3 του Ν. 2242/1994 ορίζει ότι: «23. Στους παραβάτες της παραγράφου 2 του άρθρου 24 του Ν. 2344/1940 «περί αιγιαλού και παραλίας» (ΦΕΚ 154/Α/1940), όπως τροποποιήθηκε με την παράγραφο 3 του άρθρου 1 του Α.Ν. 263/1968, **ανεξαρτήτως των συντρεχουσών ποινικών ευθυνών, επιβάλλεται από την οικεία Λιμενική Αρχή πρόστιμο ύψους τουλάχιστον πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) δραχμών και μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές** κατά τη διαδικασία του άρθρου 157 του ν. δ/τος 187/1973. **Σε σοβαρές περιπτώσεις παράνομων προσχώσεων και αλλοιώσεων του αιγιαλού και της παραλίας ο Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας επιβάλλει πρόστιμο ύψους μέχρι εκατό εκατομμυρίων (100.000.000) δραχμών, ύστερα από πρόταση της οικείας Λιμενικής Αρχής. Σε περιπτώσεις που εκ των παρανόμων προσχώσεων προκαλείται ευρείας εκτάσεως οικολογική καταστροφή λόγω τοξικότητας των υλικών της προσχώσεως, το παραπάνω πρόστιμο δύναται**

60. βλ. ΑΠ 2067/2008 (Ζ, Ποινικές), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=wrsOO6b0LfljG2ZTJTiryNabqmjTh4&apof=2067_2008&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C6. Ανευρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

61. βλ. WWF Υπόμνημα 2017: Ρύπανση στο Σαρωνικό κόλπο. Υπόμνημα προς τις αρμόδιες αρχές σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις από το ναυάγιο του δεξαμενόπλοιου «Αγία Ζώνη II», διαθέσιμο στο: http://www.wwf.gr/images/pdfs/ekthesi_saronikos.pdf. Ανευρέθηκε στις 27 Ιουνίου 2018.

62. Έχει αντικαταστήσει το άρθρο 24 παρ. 2 του Α.Ν. 2344/1940 «περί αιγιαλού και παραλίας».

να ανέλθει μέχρι του ποσού των διακοσίων εκατομμυρίων (200.000.000) δραχμών. Τα παραπάνω πρόστιμα περιέρχονται στο Ε.Τ.Ε.Π.Σ. και τηρούνται στον ειδικό λογαριασμό αυτού «Γαλάζιο Ταμείο». ... Ο υπαίτιος αλλοιώσεως του αιγιαλού και της παραλίας, κατά τα ανωτέρω, υποχρεούται σε άμεση αποκατάσταση αυτών στην προτέρα κατάσταση. Αν ο υπόχρεος δεν συμμορφωθεί, η αποκατάσταση γίνεται με μέριμνα της αρμόδιας τεχνικής υπηρεσίας της περιφέρειας και η σχετική δαπάνη καταλογίζεται σε βάρος του». Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σημείωση στην παράγραφο 24, που αναφέρει ότι: «Σε περίπτωση τέλεσης της παράβασης σε περιβαλλοντικά ευαίσθητη περιοχή (ενταγμένη στο Δίκτυο NATURA 2000) ή υποτροπής του υπαίτιου της παράβασης ή αναίρεσης, λόγω της παράβασης, του κοινόχρηστου χαρακτήρα του αιγιαλού, το πρόστιμο που προσδιορίζεται βάσει των ανωτέρω, διπλασιάζεται.». Στην παράγραφο 24, παρέχονται επιπλέον διευκρινίσεις για τον υπολογισμό του προστίμου σε ευρώ.

- Η διάταξη του άρθρου 17 παρ. 8 Ν. 1337/1983, σύμφωνα με την οποία «Για την εκτέλεση εργασιών δόμησης, χωρίς οικοδομική άδεια ή κατά παράβαση αυτής, στα ρέματα, στους βιότοπους, σε παραλιακά δημόσια κτήματα, στους αρχαιολογικούς χώρους και σε δάση και αναδασωτέες εκτάσεις εκτός από την κατά τις προηγούμενες παραγράφους επιβολή των προστίμων και της κατεδάφισης των αυθαιρέτων, τα πρόσωπα του πρώτου και του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου αυτής τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και με χρηματική ποινή από δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ μέχρι εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ.».
- Ο ως άνω νόμος δεν έχει καταργηθεί και ισχύει. Ωστόσο, ειδικά για αυθαίρετες κατασκευές, που πραγματοποιούνται μετά την 28η Ιουλίου 2011, εφαρμογής τυγχάνει ο Ν. 4495/2017 και το άρθρο 94 παρ. 8 περ. β' κατά το οποίο: «Για την εκτέλεση εργασιών δόμησης, χωρίς οικοδομική άδεια ή κατά παράβαση αυτής, στα ρέματα, στους βιότοπους, σε παραλιακά δημόσια κτήματα, στους αρχαιολογικούς χώρους και σε δάση και αναδασωτέες εκτάσεις οι εντολές ή ιδιοκτήτες των αυθαιρέτων κατασκευών, καθώς και οι μηχανικοί αυτών τιμωρούνται με φυλάκιση του-

λάχιστον δύο (2) ετών και με χρηματική ποινή από δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ μέχρι εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ευρώ.».

- Η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 23 του Α.Ν. 1539/1938 κατά το οποίο: «1. Ο αυτογνωμόνως επιλαμβανόμενος οιοδήποτε δημοσίου κτήματος, ευρισκομένου αναμφισβητήτως υπό την κατοχήν του Δημοσίου, τιμωρείται, διωκόμενος και αυτεπαγγέλτως, διά φυλακίσεως τουλάχιστον 6 μηνών, ης δεν συγχωρείται η μετατροπή, και διά χρηματικής ποινής, τουλάχιστον, 100.000 δραχμών.».
- Κατά περίπτωση, εάν ο χώρος στον οποίο πραγματοποιείται η επέμβαση είναι χαρακτηρισμένος ως **Καταφύγιο Άγριας Ζωής (ΚΑΖ)**, τότε εφαρμογής τυγχάνει και το άρθρο 19 παρ. 4 υποπερ. 3 του Ν. 1650/1986 κατά το οποίο: «Μέσα στα καταφύγια άγριας ζωής απαγορεύονται η θήρα, οι αγώνες κυνηγετικών ικανοτήτων σκύλων δεικτών, η σύλληψη της άγριας πανίδας, η συλλογή της άγριας χλωρίδας, η με κάθε τρόπο καταστροφή ζώνης με φυσική βλάστηση, ... καθώς και η υπαγωγή έκτασης του καταφυγίου σε πολεοδομικό ή ρυμοτομικό σχεδιασμό. ... Η εκτέλεση λατομικών και μεταλλευτικών δραστηριοτήτων, οδικών έργων και η εγκατάσταση μονάδων υδατοκαλλιέργειας επιτρέπεται κατόπιν περιβαλλοντικής αδειοδότησης, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 4014/2011 (Α' 209), όπως ισχύει.».
- Επιπλέον ανατρέχουμε και στις διατάξεις του Ν. 3937/2011 και συγκεκριμένα στο άρθρο 13 παρ. 4α κατά το οποίο: «Δεν επιτρέπεται η κίνηση μηχανοκίνητων οχημάτων εκτός οδικού δικτύου σε οικολογικά ευαίσθητες εκτάσεις, όπως ενδεικτικά, μόνιμες ή εποχικές λίμνες και τέλματα και οι ακτές τους, ο αιγιαλός, οι αμμοθίνες, ποτάμια, ρέματα και ρυάκια, δάση, λιβάδια, βοσκότοποι, οι οικότοποι προτεραιότητας του παραρτήματος Ι της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, καθώς και σε μονοπάτια που βρίσκονται σε τέτοιες περιοχές», αλλά και στην παρ. 5 κατά την οποία: «Στην κρίσιμη παράκτια ζώνη της χώρας, όπως αυτή οριοθετείται με τα προεδρικά διατάγματα της παραγράφου 8 του άρθρου 20 επιτρέπονται μόνο ήπιες και χαμηλής έντασης χρήσεις, οι οποίες δεν θίγουν το φυσικό ανάγλυφο και δεν προκαλούν οικολογική επιβάρυνση, με την επιφύ-

λαξη των έργων που προβλέπονται στην παρ. 1 του άρθρου 14 του Ν. 2971/2001.».

Νομολογία

Δυνάμει της από 462/2009 αποφάσεώς του, το Τριμελές Εφετείο Ναυπλίου κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο (εκτός της κατασκευής αυθαιρέτου σε δημόσιο κτήμα, ως προς την οποία πράξη ο ΑΠ αναίρεσε την προσβαλλόμενη απόφαση με την 1123/2010 απόφασή του) για τις πράξεις α) της παράνομης μεταβολής αιγιαλού και β) της παράνομης κατάληψης δημοσίου κτήματος, και του επέβαλε ποινή φυλάκισης δέκα οκτώ (18) μηνών για την α' πράξη και ποινή φυλάκισης 10 μηνών για τη β' πράξη, ενώ, κατά τον καθορισμό της συνολικής ποινής με ποινή βάσης την πρώτη τούτων, υπολόγισε (έλαβε) από τη δεύτερη των ποινών αυτών ποινή πέντε (5) μηνών. Συγκεκριμένα, κατά το χρονικό διάστημα από Φεβρουάριο του έτους 2004 έως 27 Ιουλίου του έτους 2004, ο κατηγορούμενος: Α) επέφερε επί αιγιαλού μεταβολή με κατασκευή έργων, χωρίς την κατά νόμο άδεια της αρμόδιας αρχής. Ειδικότερα, ως ιδιοκτήτης ουσίας, που βρίσκεται στην ανωτέρω τοποθεσία, προέβη α) στην **κατασκευή δύο πετρόκτιστων κτισμάτων με κεραμοσκεπή, με χρήση κατοικίας, β)**

στην **κατασκευή υπόστεγου με κεραμοσκεπή, το οποίο στηρίζεται σε κολώνες από πέτρα και σε προϋφιστάμενο τοίχο αντιστήριξης, ο οποίος επενδύθηκε με πέτρα, γ) στην κατασκευή προβλήτας από οπλισμένο σκυρόδεμα και δ) στην πλακόστρωση και διαμόρφωση του χώρου, με κατασκευές από τσιμέντο και τη φύτευση φυτών, συνολικού εμβαδού 786,62 τ.μ. εμπροσθεν του δυτικού τμήματος της οικίας του και εκτός ζώνης ξηράς, που βρέχεται από τη θάλασσα από τις μεγαλύτερες και συνήθεις αναβάσεις των κυμάτων, χωρίς άδεια από την αρμόδια αρχή, και Β) με πρόθεση αυτογνωμόνως, **κατέλαβε δημόσιο κτήμα το οποίο αναμφισβήτητα βρισκόταν στην κατοχή του δημοσίου.** Επιπρόσθετα, κατέλαβε και χρησιμοποιεί την κοινόχρηστη ζώνη παραλίας, μπροστά από τα δημόσια κτήματα, καθώς και τον αιγιαλό, ο οποίος βρίσκεται εμπροσθεν της ιδιοκτησίας του. Από γενόμενο έλεγχο προέκυψε ότι ο κατηγορούμενος έχει προβεί σε νέα καταπάτηση τμήματος του αιγιαλού και σε νέες κατασκευές εντός του αιγιαλού, στο δυτικό τμήμα της ιδιοκτησίας του. Για τις κατασκευές αυτές δεν είχε ζητηθεί και δεν είχε εκδοθεί καμία άδεια από την Κτηματική Υπηρεσία Ν. Αργολίδας⁶³.**

Η προστασία του τοπίου – Η ποινική αντιμετώπιση των παράνομων λατομικών δραστηριοτήτων και της παράνομης διάνοιξης και κατασκευής δρόμων

Στους σκοπούς του Ν. 1650/1986 περιλαμβάνονται η προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου και ιδιαίτερα των περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία. Η εξόρυξη αδρανών υλικών, υπό τη μορφή των λατομικών δραστηριοτήτων, έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει ριζικά τη φυσιογνωμία του υφιστάμενου τοπίου και να επιβαρύνει το φυσικό περιβάλλον, με την εκπομπή σκόνης που επιβαρύνει την ατμόσφαιρα, θορύβου, αλλά και

την ενδεχόμενη ρύπανση των υδάτων, επομένως οφείλει να αδειοδοτείται κατά το νόμο (βλ. Ομάδα 5η, α/α 4 «Εξόρυξη αδρανών υλικών»).

Σύμφωνα με το άρθρο 59 του Ν. 4512/2018, ορίζεται ότι: «3. **Κάθε παράβαση** από τον εκμεταλλευτή των διατάξεων του ΚΜΛΕ, των εντολών του Προϊσταμένου του αρμόδιου Σώματος Επιθεώρησης της Ειδικής Γραμματείας Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέρ-

63. βλ. Απόφαση 1123 / 2010 (ΣΤ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=JB_EWBPACWK8A0HXTLF61FYVGVPKR09&apof=1123_2010&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%D3%D4. Ανευρέθηκε στις 28 Ιουνίου 2018. βλ. σχετικά και την 39/2009 απόφαση Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων Αιγαίου, διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=31XPFOVDRAVMWUEELW360U5M4D3HSX&apof=2385_2009&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C6. Ανευρέθηκε στις 28 Ιουνίου 2018.

γίας, καθώς και κάθε παράβαση των παραγράφων 4 και 6 του άρθρου 58 **τιμωρείται με χρηματικό πρόστιμο από τριακόσια (300) έως είκοσι χιλιάδες (20.000) ευρώ**, που επιβάλλεται με αιτιολογημένη απόφαση του Προϊσταμένου του αρμόδιου Σώματος Επιθεώρησης της Ειδικής Γραμματείας του Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ο οποίος συντάσσει και αποστέλλει στο Δημόσιο Ταμείο τίτλο βεβαίωσης (χρηματικό κατάλογο) για την είσπραξή του, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων.... 6. **Όποιος εκμεταλλεύεται ή εξορύσσει ή αποκομίζει λατομικά ορυκτά χωρίς να έχει τις προϋποθέσεις άσκησης του σχετικού δικαιώματος σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος, τιμωρείται ποινικώς με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και διοικητικώς με χρηματικό πρόστιμο από δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ έως διακόσιες εβδομήντα χιλιάδες (270.000) ευρώ, που επιβάλλεται με απόφαση του Προϊσταμένου του αρμόδιου Σώματος Επιθεώρησης της Ειδικής Γραμματείας Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και βεβαιώνεται και εισπράττεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων.** Η ανωτέρω διοικητική κύρωση επιβάλλεται ανεξαρτήτως της ενδεχόμενης επιβολής κυρώσεων για τα παραπτώματα του άρθρου 67 του Ν. 4442/2016 ... Το ύψος της εν λόγω επιβαλλόμενης διοικητικής κύρωσης είναι ανάλογο με την υποτροπή και τη σοβαρότητα της παράβασης. ...Τα παρανόμως παραχθέντα λατομικά προϊόντα περιέρχονται στην οικεία Αποκεντρωμένη Διοίκηση, εφόσον προέρχονται από δημόσιο χώρο ή στην οικεία Περιφέρεια σε κάθε άλλη περίπτωση. **Τα υλικά αυτά, καταρχήν, χρησιμοποιούνται για την επαναφορά του ανάγλυφου και την αποκατάσταση του χώρου και τα εναπομείναντα εκποιούνται με πλειοδοτική δημοπρασία από την κατά περίπτωση αρμόδια για τη διαχείρισή τους υπηρεσία, στην οποία περιέρχεται το προκύπτον από την εκποίηση τίμημα.** ... Σε περίπτωση καθ' υποτροπή τέλεσης της παράβασης, με την απόφαση επιβολής προστίμου, διατάσσεται και η **σφράγιση των τυχόν υπαρχόντων ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων επεξεργασίας καθώς και η κατάσχεση του κινητού εξοπλισμού (εξορύ-**

ξης, φόρτωσης και μεταφοράς) του διενεργού- ντος την παράνομη πράξη.».

Περαιτέρω εφαρμογής τυγχάνουν και τα άρθρα 28, 30 του Ν. 1650/1986, ως γενικές διατάξεις.

Νομολογία

Με βάση το προγενέστερο νομικό καθεστώς του Ν. 1428/1984, δυνάμει της υπ' αριθ. 814/2009 απόφασής του, το Τριμελές Εφετείο Θεσσαλονίκης κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο, καθώς αυτός μέσα στο έτος 2003, με την ιδιότητα του νόμιμου εκπροσώπου εταιρείας, προέβη μαζί με τους συνεργάτες του σε εργασίες εκμετάλλευσης αδρανών υλικών, δηλαδή σε εξόρυξη, μεταφορά και διάθεση αυτών, **χωρίς να έχει για το σκοπό αυτό άδεια εκμεταλλεύσεως, που να έχει εκδοθεί από την αρμόδια αρχή (του Υπουργείου Ανάπτυξης).** Στην προαναφερόμενη περιοχή δημιουργήθηκε εκσκαφή μήκους 500 και πλέον μέτρων, πλάτους πλέον των 100 μέτρων και ύψους πρανών 20 και πλέον μέτρων. Η Επιθεώρηση Μεταλλείων Βόρειας Ελλάδας αποφάσισε την επιβολή χρηματικού προστίμου 50.000 ευρώ στην εταιρεία. Η εν λόγω απόφαση προσεβλήθη με αίτηση αναιρέσης, η οποία ωστόσο απορρίφθηκε⁶⁴.

Αντίστοιχα, το Τριμελές Εφετείο Αθηνών, που δίκασε ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο, με την υπ' αριθ. 3174/2013 απόφασή του κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο για υποβάθμιση και ρύπανση επί σκοπώ προσπορισμού οικονομικού οφέλους, εκ της οποίας δημιουργήθηκε κίνδυνος σοβαρής και ευρείας ρυπάνσεως και υποβαθμίσεως και οικολογικής και περιβαλλοντικής διαταραχής και καταστροφής, και παράβαση του άρθρου 16 παρ. 1 του Ν. 1428/84, και επέβαλε ποινή φυλακίσεως δώδεκα (12) μηνών για κάθε πράξη και συνολική ποινή φυλακίσεως δέκα έξι (16) μηνών, που ανεστάλη επί τριετία. Το δικαστήριο δέχτηκε ότι, στην Αττική στις 30.05.2012, ο κατηγορούμενος, ως νόμιμος εκπρόσωπος της εταιρείας που ενεργούσε **εργασίες παράνομης εκμετάλλευσης λατομείου αδρανών υλικών στην ανωτέρω τοποθεσία:**

64. Απόφαση 2103 / 2009 (Ε, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=3UX5VNNZOLYXKVD5NKO6YVG3PDW4RT&apof=2103_2009&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C5. Ανευρέθηκε στις 28 Ιουνίου 2018.

Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων

Ο Ν. 1650/1986 εισάγει διατάξεις για τη διαχείριση των **στερεών αποβλήτων**. Σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 12 του Ν. 1650/1986: **«Απαγορεύεται η ανεξέλεγκτη απόρριψη στερεών αποβλήτων εντός ή εκτός αστικών περιοχών και σε οποιοδήποτε φυσικό αποδέκτη. Ο κάτοχος στερεών αποβλήτων τα παραδίδει στον υπόχρεο διαχείρισης σύμφωνα με την παρ. 2»,** ενώ κατ' αρχήν υπόχρεοι διαχείρισης είναι οι ΟΤΑ. Με το άρθρο 15 ο ίδιος νόμος παραπέμπει στην έκδοση κανονιστικών πράξεων (ΚΥΑ) για τα επικίνδυνα απόβλητα⁶⁶. Ο βασικός νόμος ο οποίος διέπει το καθεστώς των αποβλήτων σήμερα είναι ο Ν. 4042/2012 (Ενότητα Β) για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα. Σύμφωνα με το άρθρο 14 του εν λόγω νόμου: **«Η διαχείριση των αποβλήτων πραγματοποιείται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία και χωρίς να βλάπτεται το περιβάλλον, και ιδίως: α) χωρίς να δημιουργείται κίνδυνος για το νερό, τον αέρα, το έδαφος, τα φυτά ή τα ζώα, β) χωρίς να προκαλείται όχληση από θόρυβο ή οσμές, και γ) χωρίς να επηρεάζεται δυσμενώς το τοπίο ή οι τοποθεσίες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.»** Περαιτέρω δε, σύμφωνα με το άρθρο 29 παρ. 1 του Ν. 4042/2012 **«Απαγορεύεται η εγκατάλειψη, η απόρριψη και η ανεξέλεγκτη διαχείριση των αποβλήτων.»**

Έργα τα οποία αφορούν τη διαχείριση αποβλήτων κατατάσσονται στην 4η Ομάδα της ΥΑ περί κατάταξης έργων και δραστηριοτήτων («Συστήματα περιβαλλοντικών υποδομών»), εξαιρούνται ωστόσο βιομηχανικές εγκαταστάσεις επεξεργασίας αποβλήτων που αναφέρονται στην 9η Ομάδα και κατατάσσονται σύμφωνα με αυτήν («Βιομηχανικές και συναφείς εγκαταστάσεις»).

Για την ποινική αντιμετώπιση του φαινομένου της ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων ανατρέχουμε:

- Στις διατάξεις του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986. Συγκεκριμένα, το άρθρο 37 του Ν. 4042/2012

ορίζει ότι: **«1. Οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, όπως επιχείρηση ή οργανισμός, των οποίων οι δραστηριότητες αφορούν την παραγωγή, κατοχή ή την πραγματοποίηση εργασιών διαχείρισης αποβλήτων κατά την έννοια του άρθρου 11, προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλέσει βλάβες στο περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του παρόντος νόμου και ειδικότερα των άρθρων 14 και 29, καθώς και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση αυτού, τιμωρείται ποινικά με τις κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 28 του Ν. 1650/1986, όπως τροποποιείται με το άρθρο 7 του παρόντος. 2. Οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, όπως επιχείρηση ή οργανισμός, των οποίων οι δραστηριότητες αφορούν την παραγωγή, κατοχή ή τη διαχείριση αποβλήτων, κατά την έννοια του άρθρου 16, και προκαλούν βλάβες στην ανθρώπινη υγεία και στο περιβάλλον κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος νόμου και ειδικότερα των άρθρων 14 και 29, καθώς και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση αυτού, επιβάλλονται, ανεξάρτητα από την ποινική ευθύνη της προηγούμενης παραγράφου, ως διοικητικές κυρώσεις, διαζευκτικά ή σωρευτικά, πρόστιμο ή προσωρινή ή οριστική διακοπή λειτουργίας της συγκεκριμένης δραστηριότητας, ανάλογα με τη σοβαρότητα της παράβασης, την υποτροπή και το όφελος του παραβάτη. Το ύψος και η διαδικασία επιβολής των προαναφερόμενων διοικητικών κυρώσεων ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 30 του ν.1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3010/2003 (Α' 91) και τον Ν. 4014/2011 (Α' 209). Ειδικότερα για πράξεις ή παραλείψεις του προηγούμενου εδαφίου που τελέστηκαν προς όφελος νομικών προσώπων κατά την έννοια της παραγράφου 5 του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, όπως τροποποιείται με το άρθρο 7 του παρόντος, επιβάλλονται οι κυρώσεις της εν λόγω παραγράφου.»**

66. Α. Καλλία-Αντωνίου: «Το Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο διαχείρισης αποβλήτων και η εφαρμογή του στην Ελλάδα», περιοδικό «Περιβάλλον και Δίκαιο» 4/2009, Αριθ. τεύχους 50, σελ. 662-676, Νομική Βιβλιοθήκη.

■ Ειδικά για τους ΟΤΑ ορίζεται ότι: «3. Όταν οι Δήμοι ή τα συνιστώμενα από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) νομικά πρόσωπα για τη διαχείριση αποβλήτων, σύμφωνα με το άρθρο 30 του Ν. 3536/2007 (Α' 42), χρησιμοποιούν Χώρους Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων (ΧΑΔΑ), επιβάλλεται, εις βάρος του οικείου Δήμου ή των ανωτέρω νομικών προσώπων, χρηματικό πρόστιμο, το ύψος του οποίου προσδιορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 30 του Ν. 1650/1986 (Α' 160), όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3010/2002 (Α' 91) και το Ν. 4014/2011 (Α' 209). Οι ανωτέρω κυρώσεις επιβάλλονται ανεξάρτητα από την αστική ή ποινική ευθύνη του φορέα εκμετάλλευσης και ανεξάρτητα από τις διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται από άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας. Ποσοστό 40% επί του ανωτέρω προστίμου περιέρχεται στο Δημόσιο στον Κωδικό Αριθμό Εισόδου 3739 «Λοιπά πρόστιμα και χρηματικές ποινές επιβαλλόμενες από δικαστήρια και δημόσιες αρχές». Το υπόλοιπο 60% θα περιέρχεται στο Πράσινο Ταμείο και θα διατίθεται αποκλειστικά για τους σκοπούς που περιγράφονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 30 του Ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.».

Νομολογία

Ένα νομολογιακό παράδειγμα, όσον αφορά τα στερεά απόβλητα (με το προηγούμενο νομικό καθεστώς) είναι το ακόλουθο: Δυνάμει της υπ' αριθμ. 1134/2010 απόφασής του, το Τριμελές Εφετείο Θεσσαλονίκης, που δίκασε σε δεύτερο βαθμό, κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο του εγκλήματος της υποβάθμισης περιβάλλοντος, κατ' εξακολούθηση (άρθρο 28 παρ. 1α του Ν. 1650/1986), και του επέβαλε ποινή φυλακίσεως τριών (3) μηνών, η οποία ανεστάλη επί τριετία. Ειδικότερα, προέκυψε ότι ο κατηγορούμενος, κατά το χρονικό διάστημα από 01.04.2004 έως 18.03.2005, με περισσότερες πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου εγκλήματος, ως Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος εταιρείας, **μη συμμορφούμενος με τον αριθμό Δ5 των περιβαλλοντικών όρων**, σύμφωνα με τους οποίους λειτουργεί το εργο-

στάσιο της άνω εταιρείας, οι οποίοι όροι εγκρίθηκαν δυνάμει της με αριθμό πρωτοκόλλου 116949/18/7/2003 απόφασης του Γεν. Διευθυντή Υποστήριξης Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης, και σύμφωνα με τον οποίο όρο (Δ5) η εταιρεία έπρεπε να κρατά τα στερεά απόβλητα του εργοστασίου εντός του εργοστασιακού της χώρου, εν τούτοις απέρριπτε ανεξέλεγκτως τα στερεά απόβλητα του εργοστασίου της άνω επιχείρησης, κυρίως χαρτομάζα, με υπόλοιπα πλαστικού και μετάλλου, στο υπ' αριθμ. 722 αγροτεμάχιο, εκτάσεως πέντε (5) στρεμμάτων της περιοχής ... σε απόσταση περίπου 700 μέτρων από το ποτάμι ... και τριών χιλιομέτρων από την Κοινότητα ..., πλησίον αρδευτικού δικτύου της Κοινότητας ..., χωρίς μάλιστα να λαμβάνει μέτρα φύλαξης, όπως περιφραγή του χώρου και φωτισμός αυτού, με κίνδυνο να προκληθούν πυρκαγιές, γεγονός που έλαβε χώρα την 18.05.2005, με αποτέλεσμα οι παραγόμενοι καπνοί να δημιουργήσουν έντονη δυσφορία στους κατοίκους. Με αυτό τον τρόπο υποβάθμισε την ευαίσθητη περιβαλλοντολογικά -κατά τα παραπάνω- περιοχή. Ωστόσο, η ως άνω απόφαση προσεβλήθη με αίτηση αναιρέσεως και αναιρέθηκε με την υπ' αριθμ. 603/2011 απόφαση του Αρείου Πάγου⁶⁷.

Ένα αντίστοιχο νομολογιακό παράδειγμα που αφορά τα **υγρά απόβλητα**: Με την υπ' αριθμ. 3784/2008 απόφασή του, το Τριμελές Εφετείο Θεσσαλονίκης, που δίκασε σε δεύτερο βαθμό, κήρυξε ένοχους τους κατηγορούμενους για ρύπανση περιβάλλοντος κατ' εξακολούθηση και τους καταδίκασε σε ποινή φυλακίσεως 7 μηνών, ανασταλείσα, και χρηματική 5.000 €. Οι κατηγορούμενοι ήταν κατά το έτος 2002 ομόρρυθμα μέλη και διαχειριστές Ομόρρυθμης εταιρείας η οποία λειτουργούσε εργοστάσιο επεξεργασίας φρούτων. Τα απόβλητα του εργοστασίου αυτού διοχετεύονταν σε ποταμό. Την 11η Ιουλίου, την 13η, 22α και 28η Αυγούστου και την 12η Σεπτεμβρίου 2002, διενεργήθηκαν, από τους αρμοδίους υπαλλήλους της Νομαρχίας Πέλλας, αυτοψίες στο ως άνω εργοστάσιο. Κατά τις αυτοψίες διαπιστώθηκε, ότι οι κατηγορούμενοι, από πρόθεση, δεν μερί-

67. βλ. Απόφαση 603/2011 (ΣΤ Ποινικές), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=10M2WCVBOLN7UQH36WSB17ANBPC3D&apof=603_2011&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%D3%D4. Αναρρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

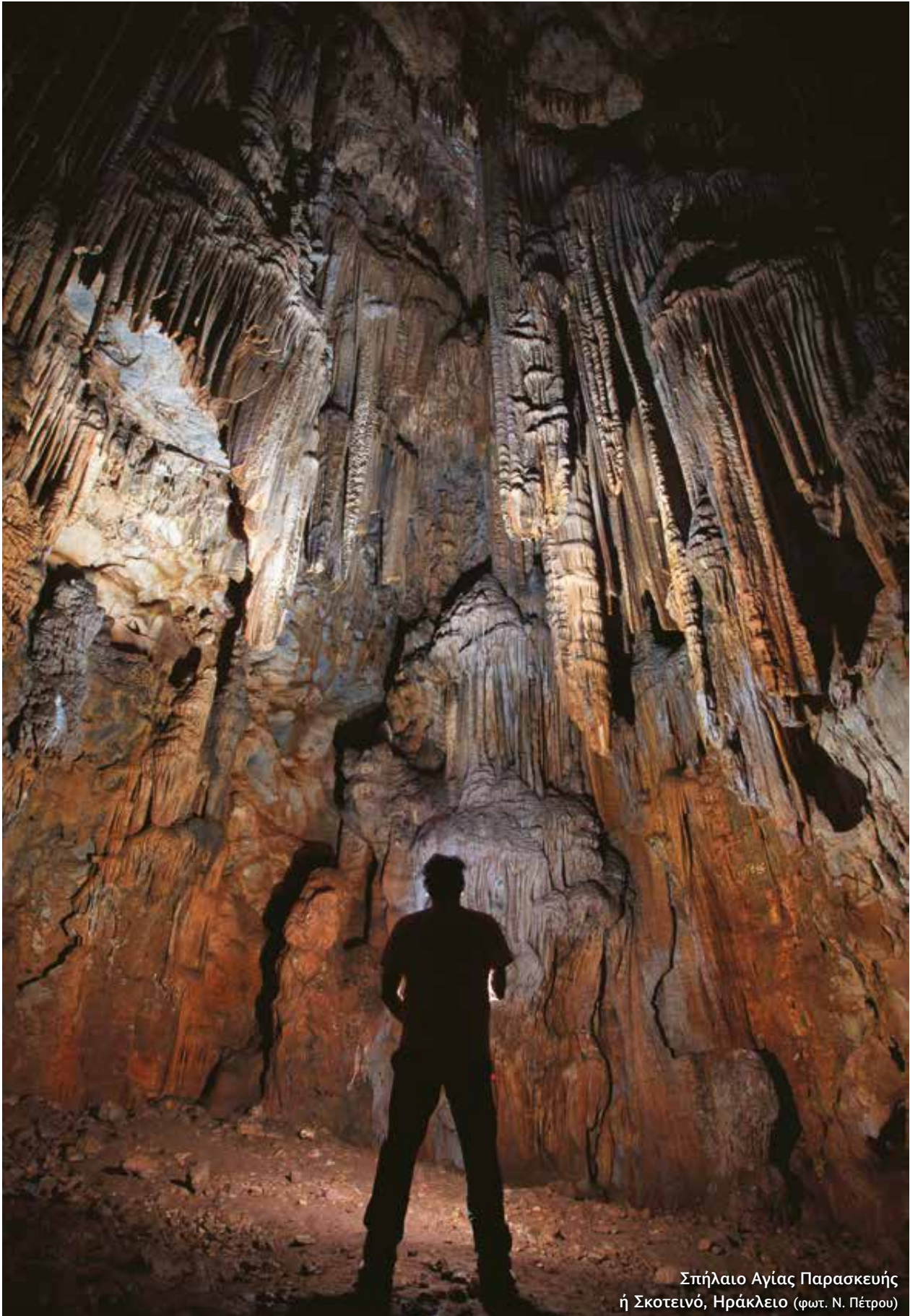
μησαν τις χρονολογίες αυτές για την τήρηση της υποχρέωσής τους για βιολογική επεξεργασία των υγρών αποβλήτων από την άνω δραστηριότητα του νομικού προσώπου που εκπροσωπούσαν στο σύνολό τους, σε εφαρμογή των διατάξεων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, τμήμα των υγρών αποβλήτων από την άνω δραστηριότητα του νομικού προσώπου, που κατέληγε στον ποταμό, διοχετευόταν σ' αυτόν χωρίς βιολογική επεξεργασία, περνώντας μόνο από κόσκινο κατακράτησης των στερεών. Από τα εν λόγω υγρά απόβλητα λήφθηκαν δείγματα από την έξοδο του συστήματος επεξεργασίας αυτών, τα οποία στάλθηκαν προς ανάλυση στο εργαστήριο χημικών αναλύσεων του τμήματος προστασίας περιβάλλοντος του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης. Από τις αναλύσεις των σχετικών δειγμάτων διαπιστώθηκε ότι, την 11η Ιουλίου 2002, με δραστηριότητα του εργοστασίου πλυσίματος και εκπυρήνωσης κερασιού, την 13η, 22α και 28η Αυγούστου 2002, με δραστηριότητα επεξεργασίας ροδάκινου και την 12η Σεπτεμβρίου 2002, με δραστηριότητα επεξεργασίας πιπεριάς, οι παράμετροι COD, BOD και SS, που με την υπ' αριθμ. 5340/18.12.1984 απόφαση των Νομαρχών Ημαθίας, Θεσσαλονίκης και Πέλλας, που σύμφωνα με το άρθρο 32 παρ. 2 του Ν. 1650/1986 εξα-

κολουθεί να ισχύει αφού δεν εκδόθηκε νεώτερη κανονιστική διάταξη που να καθορίζει διαφορετικά όρια, ορίζονται κατ' ανώτατο όριο σε 120, 40 και 50 mg/l αντίστοιχα, υπερέβαιναν τα όρια αυτά. Ειδικότερα: 1) Ο παράγων COD: α) την 11η Ιουλίου 2002, σε τρία δείγματα ήταν 132, 124 και 132 mg/l, β) την 13η Αυγούστου 2002, σε τέσσερα δείγματα ήταν 123, 1019, 957 και 949 mg/l, γ) την 22α Αυγούστου 2002, σε τρία δείγματα ήταν 1307, 1311 και 1315 mg/l, δ) την 28η Αυγούστου 2002, σε τρία δείγματα ήταν 1440, 1496 και 1448 mg/l και ε) την 12η Σεπτεμβρίου 2002, σε έξι δείγματα ήταν 224 mg/l. 2) Ο παράγων BOD: α) την 13η Αυγούστου 2002, σε τρία δείγματα ήταν 300, 225 και 230 mg/l, β) την 22α Αυγούστου 2002, σε τρία δείγματα ήταν 780, 760 και 750 mg/l, γ) την 28η Αυγούστου 2002, σε τρία δείγματα ήταν 945, 983 και 1050 mg/l και δ) την 12η Σεπτεμβρίου 2002, σε έξι δείγματα ήταν 71, 76, 86, 86, 83 και 81 mg/l και 3) ο παράγων SS την 22α Αυγούστου 2002, σε ένα δείγμα ήταν 55 mg/l. **Οι παράγοντες αυτοί, στις ως άνω υπερβολικές ποσότητες, προκάλεσαν ανάπτυξη παθογόνων μικροοργανισμών στον ποταμό και τον κατέστησαν ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του**⁶⁸.

Βιβλιογραφία – Πηγές

- Α. Καλλία-Αντωνίου: Θεσμικό πλαίσιο για την προστασία και διαχείριση των υδατικών πόρων, εκδόσεις ΖΗΤΗ Θεσσαλονίκη 2012
- Α. Καλλία-Αντωνίου, Λ. Δημητριάδη: Ο νέος νόμος 3937 για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας-Νέες προσεγγίσεις στη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος, άρθρο στο περιοδικό «Περιβάλλον και Δίκαιο», Τεύχος 2/2011, Νομική Βιβλιοθήκη
- Α. Καλλία-Αντωνίου: Το Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο διαχείρισης αποβλήτων και η εφαρμογή του στην Ελλάδα περιοδικό «Περιβάλλον και Δίκαιο» 4/2009, Αριθ. τεύχους 50, σελ. 662-676, Νομική Βιβλιοθήκη
- Ιστοσελίδα του Αρείου Πάγου, www.areiospagos.gr
- Ιστοσελίδα του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, www.nsk.gr
- ΝΟΜΟΣ Βάση νομικών δεδομένων, www.lawdb.gr
- WWF Ελλάς, www.wwf.gr

68. βλ. 302/2010 (Ζ, Ποινικές), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=B8P6VD5EL2SO GQASL98SCXOBEZZ2A7&apof=302_2010&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%20C6. Ανευρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

Σπήλαιο Αγίας Παρασκευής
ή Σκοτεινό, Ηράκλειο (φωτ. Ν. Πέτρου)

Το Λιβικό Πέλαγος από τον μινωικό οικισμό του Κομμού (φωτ. Μ. Γκλέτσος)

5. Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος (Ν. 4042/2012)

Η προστασία του περιβάλλοντος δεν θα μπορούσε να είναι πλήρης και αποτελεσματική, χωρίς τη συνδρομή των μέσων της ποινικής δικαιοσύνης. Στο άρθρο 24 του Συντάγματος, δυνάμει του οποίου κατοχυρώνεται η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος με τη χρήση προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων, ως υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα των πολιτών, δεν προβλέπεται ρητά η χρήση των ποινικών μέσων για την περιβαλλοντική προστασία. Ο Ν. 1650/1986, που αποτελεί το θεμέλιο του ελληνικού δικαίου περιβάλλοντος, υπήρξε, κατά το χρόνο ψήφισής του, το πρώτο νομοθέτημα, που εισήγαγε διατάξεις που προέβλεπαν ποινικές, αστικές και διοικητικές κυρώσεις σχετικά με περιστατικά υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος, σε ειδικό κεφάλαιο (Κεφάλαιο Ζ' – Κυρώσεις και Αστική

Εισαγωγή	53
Η Οδηγία 2008/99/ΕΚ και ο Ν. 4042/2012.	54
Η παράσταση πολιτικής αγωγής εκ μέρους των περιβαλλοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.	57
Βιβλιογραφία – Πηγές	58

Ευθύνη, Άρθρο 28 Ποινικές Κυρώσεις), θέτοντας το ίδιο το περιβάλλον ως έννοια στο επίκεντρο. Στο Ν. 743/1977 «περί προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων» (πλέον Π.Δ. 55/1998 ΦΕΚ 58/Α/20.03.1998) και τις διατάξεις αυτού, προβλέπονται ποινές στην περίπτωση της θαλάσσιας ρύπανσης, για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος⁶⁹.

69. βλ. Νομολογία του Αρείου Πάγου, η οποία έχει κρίνει ότι συνιστά «σοβαρά» ρύπανση η θόλωση του θαλάσσιου ύδατος και η ανάπτυξη παθογόνων μικροοργανισμών με συνακόλουθη μείωση της ποσότητας του οξυγόνου, που είχαν ως αποτέλεσμα να προκληθεί ζημία στα φύκια και οστρακοειδή (Α.Π. 733/84), η απόρριψη πετρελαιοειδών και απορριμμάτων κατά τον καθαρισμό πλοίου (Α.Π. 813/80), η απόρριψη αποβλήτων χαρτοβιομηχανίας εκ χρωστικών και χημικών ουσιών (Α.Π. 1493/83) και η απόρριψη λυμάτων ξενοδοχείου, χωρίς προηγούμενη επεξεργασία (Α.Π. 1371/83).

Στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα δεν υπάρχει ειδικό κεφάλαιο που να ορίζει τα σχετικά με τις ποινές για συμπεριφορές οι οποίες βλάπτουν το φυσικό περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα. Ωστόσο, εντοπίζονται μεμονωμένες διατάξεις που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, όπως λ.χ. το άρθρο 421 ΠΚ για την προστασία των αιγιαλών και των παρόχθιων περιοχών, το άρθρο 265 ΠΚ για τον εμπρησμό σε δάση, το άρθρο 282 ΠΚ για τη δηλητηρίαση της νομής των ζώων, το άρθρο 422 ΠΚ για την παραμέληση πρόληψης βλάβης από δηλητηρίαση ζώου, το άρθρο 428 ΠΚ για τη ρύπανση. Πριν από το νόμο 1650/1986, επιμέρους διατάξεις, προστατευτικές για το περιβάλλον, που προέβλεπαν ποινικές κυρώσεις, περιλαμβάνονταν σε ορισμένα μόνο ειδικά νομοθετήματα, όπως π.χ. ο Δασικός Κώδικας και άλλα, στα οποία, ωστόσο, η προστασία του περιβάλλοντος δεν παρουσιάζε-ται ως ο αμιγής στόχος του νομοθέτη⁷⁰.

Ήδη από τα χρόνια ψήφισης του Ν. 1650/1986 και της εφαρμογής του άρθρου 28, το συνόδευαν δύο εγγενείς αδυναμίες: η πρώτη αφορούσε το ότι, για να ενεργοποιηθεί το συγκεκριμένο άρθρο, έπρεπε να εκδοθούν μια σειρά από κανονιστικές ρυθμίσεις από τη Διοίκηση κατ' εξουσιοδότηση του νόμου αυτού, που να ορίζουν, με σαφή τρόπο ποια είναι η ανθρώπινη δραστηριότητα εκείνη η οποία θα συνιστούσε υποβάθμιση του περιβάλλο-

ντος εξαιτίας της παραβίασης των ανεκτών ορίων επιβάρυνσης του φυσικού περιβάλλοντος και των ζωντανών οργανισμών⁷¹. Η δεύτερη αφορά την ίδια την τυποποίηση των τρόπων τέλεσης του εγκλήματος, δηλαδή τις έννοιες ρύπανση και υποβάθμιση. Ο τρόπος με τον οποίο ο νόμος όριζε τις συγκεκριμένες συμπεριφορές είναι προβληματικός, ως έντονα αόριστος. Ως **ρύπανση** ορίζεται «η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του» (άρθρο 2 περ. 2). Ως **υποβάθμιση** ορίζεται «η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιαδήποτε άλλης μεταβολής στον περιβάλλον, η οποία είναι πιθανόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες». Οι ορισμοί αυτοί κινούνται στα όρια της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 7 παρ. 1 Σ. για την τυποποίηση του ποινικού φαινομένου (*nullum crimen nulla poena sine lege*), καθώς ορισμοί όπως «επιθυμητές χρήσεις για το περιβάλλον», «οικολογική ισορροπία» και «αισθητικές αξίες» δεν προσδιορίζονται επαρκώς⁷².

Η Οδηγία 2008/99/ΕΚ και ο Ν. 4042/2012

Στροφή, στο ζήτημα της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος, αποτέλεσε η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου

2008, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου δυνάμει του Ν. 4042/2012 «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ –

70. βλ. Αγάπιος Παπανεοφύτου: «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα στο πλαίσιο των Ν. 4037/2012 και 4042/2012», Πρακτικά Εθνικού Συνεδρίου «Περιβαλλοντική Ευθύνη, Πρόληψη και Αποκατάσταση: Προκλήσεις και Ευκαιρίες για την Προστασία της Βιοποικιλότητας στην Ελλάδα», LIFE NATURA Themis, Ηράκλειο 8-10 Σεπτεμβρίου 2017, σελ. 97 επ.

71. βλ. ΑΠ 1777/03, ΠοινΧρ 2004, σ. 643

72. βλ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος: Προβλήματα και προοπτικές», διαθέσιμο στο: <https://www.nomikachronika.gr/article.aspx?issue=61>. Ανευρέθηκε στις 27 Μαΐου 2018. Π. Δημόπουλος, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος», διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11348/h-poiniki-prostasia-tou-periballontos-aprilios-2008/>. Ανευρέθηκε στις 27 Μαΐου 2018. Α. Τουλούπας: «Γιατί η ποινική προστασία του περιβάλλοντος είναι ατελής», διαθέσιμο στο: <https://www.b2green.gr/el/post/43915/giati-i-poiniki-prostasia-tou-perivallontos-einai-atelis>. Ανευρέθηκε στις 29 Μαΐου 2018. Π. Τσιρίδης: «Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας», Νοέμβριος 2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11965/i-prostasia-tou-periballontos-meso-tou-poinikou-dikaiou-stin-europi-kai-i-epikeimeni-prosarmogi-tis-ellinikis-nomothesias-noembrios-2009/?st=%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CF%85%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%B7%CF%82>. Ανευρέθηκε στις 29 Μαΐου 2018, το ίδιο τελευταίο και στον Τόμο «Δίκαιο του Περιβάλλοντος», Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009 Τόμος Ι, σελ. 181 επ.

Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/98/ΕΚ – Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ 24/Α/13.02.2012)⁷³. Η Οδηγία για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος μεταφέρθηκε καθυστερημένα στην εθνική έννομη τάξη, καθότι προθεσμία ενσωμάτωσης ήταν η 26η Δεκεμβρίου 2010. Η Οδηγία για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος τελεί σε στενή συνάφεια με την Οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη, όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας, καθώς και ο αντίστοιχος νόμος που την ενσωμάτωσε με το Π.Δ. 148/2009 ενσωμάτωσης της Οδηγίας για την περιβαλλοντική ευθύνη.

Η αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής παραβατικότητας αποτελεί προτεραιότητα για την ΕΕ στη δράση της στον τομέα του περιβάλλοντος. Η ΕΕ αναγνωρίζει το διασυνοριακό χαρακτήρα που μπορεί να λάβει η περιβαλλοντική παραβατικότητα, καθώς και το γεγονός ότι οι περιβαλλοντικοί παραβάτες αναμένουν συνήθως κάποιο οικονομικό όφελος από την παράνομη δραστηριότητά τους. Ανάμεσα στις πιο κοινές μορφές της περιβαλλοντικής παραβατικότητας, η ΕΕ κατατάσσει την παράνομη εκπομπή ή απόρριψη ουσιών στον αέρα, το νερό ή το έδαφος, το παράνομο εμπόριο άγριων ζώων, το παράνομο εμπόριο ουσιών που καταστρέφουν το όζον και την παράνομη μεταφορά ή απόρριψη αποβλήτων. Προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής επιβολής και εφαρμογής του ουσιαστικού δικαίου περιβάλλοντος η ΕΕ κατέληξε στην Οδηγία 2008/99/ΕΚ, η οποία απαιτεί από τα κράτη μέλη να θεσμοθετήσουν ποινικές κυρώσεις για τα σοβαρότερα περιβαλλοντικά αδικήματα, ως αποτελεσματικό αποτρεπτικό μέτρο για την ορθή εφαρμογή του περιβαλλοντικού δικαίου. Η Οδηγία, σκοπεύει επίσης στην ευθυγράμμιση των εθνικών εννόμων τάξεων των κρατών μελών της ΕΕ, στον τομέα του ποινικού δικαίου περιβάλλοντος⁷⁴.

Η Οδηγία 2008/99/ΕΚ προβλέπει τύπους παράνομων συμπεριφορών επιβλαβών για την υγεία και το περιβάλλον, που πρέπει να τιμωρούνται με κυρώσεις. Ο Ν. 4042/2012, προβλέπει μια σειρά συγκεκριμένων αδικημάτων, επιζημιών για το περιβάλλον, τα οποία πρέπει να τιμωρούνται, εφόσον διαπράττονται από δόλο ή βαριά αμέλεια, διευρύνοντας κατά αυτόν τον τρόπο σημαντικά το φάσμα των αξιόποινων παραβατικών συμπεριφορών. Τα αδικήματα αυτά περιγράφονται κατά εκτενή και σαφή τρόπο, ικανοποιώντας τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 7 παρ. 1. Τα αδικήματα αυτά είναι (άρθρο 3 Ν. 4042/2012):

- Η απόρριψη, εκπομπή ή η εισαγωγή ποσότητας υλικών ή ιοντίζουσας ακτινοβολίας στον αέρα, στο έδαφος ή στο νερό, που προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλέσει το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα, ή ουσιαστικές βλάβες στην ποιότητα του αέρα, την ποιότητα του εδάφους, την ποιότητα του νερού ή στα ζώα ή τα φυτά.
- Η συλλογή, μεταφορά, ανάκτηση ή διάθεση επικίνδυνων αποβλήτων που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα, ή ουσιαστικές βλάβες στην ποιότητα του αέρα, στην ποιότητα του εδάφους ή στην ποιότητα του νερού ή στα ζώα ή τα φυτά.
- Η αποστολή μη αμελητέας ποσότητας αποβλήτων.
- Η λειτουργία βιομηχανικής μονάδας η οποία εκτελεί επικίνδυνες δραστηριότητες, ή στην οποία αποθηκεύονται ή χρησιμοποιούνται επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα και η οποία προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλέσει, εκτός της μονάδας, το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα, ή ουσιαστικές βλάβες στην ποιότητα του αέρα, την ποιότητα του εδάφους ή την ποιότητα του νερού ή στα ζώα ή τα φυτά.

73. Ο νόμος χωρίζεται σε δύο ενότητες: Ενότητα Α για την Οδηγία για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος και Ενότητα Β για την ενσωμάτωση της Οδηγίας πλαίσιο για τα απόβλητα.

74. βλ. European Commission, Environment, Legal Compliance, Crime, διαθέσιμο στο: <http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/>. Αναρρέθηκε στις 27 Μαΐου 2018.

- Η παραγωγή, η επεξεργασία, η διαχείριση, η χρήση, η κατοχή, η αποθήκευση, η μεταφορά, η εισαγωγή, η εξαγωγή ή η διάθεση πυρηνικών υλικών ή άλλων επικίνδυνων ραδιενεργών ουσιών, που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν θάνατο ή σοβαρή σωματική βλάβη σε πρόσωπα, ή ουσιαστική βλάβη στην ποιότητα του αέρα, την ποιότητα του εδάφους ή την ποιότητα του νερού ή στα ζώα ή τα φυτά.
- Η θανάτωση, ο αφανισμός, η κατοχή ή η σύλληψη προστατευόμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή πανίδας, εκτός αν αφορά αμελητέα ποσότητα αυτών των ειδών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησης των ειδών.
- Η ουσιαστική υποβάθμιση σε προστατευόμενα ενδιαίτηματα, έννοια στην οποία περιλαμβάνονται οι προστατευόμενες περιοχές του Δικτύου NATURA 2000.
- Η εμπορία προστατευόμενων ειδών άγριας πανίδας ή χλωρίδας ή μερών ή παραγώγων αυτών, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που η συμπεριφορά αφορά αμελητέα ποσότητα των ειδών αυτών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησής τους.

Στις κυριότερες τομές που εισήγαγε ο Ν. 4042/2012, πέραν της διεύρυνσης του φάσματος των προβλεπόμενων αξιόποινων συμπεριφορών, μπορεί να συμπεριληφθούν:

- Η αναθεώρηση του πλαισίου των ποινών που είχε εισαγάγει ο Ν. 1650/1986, με τη θέσπιση αυστηρότερων ποινικών κυρώσεων, ανάλογων της αξίας του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος και της βαρύτητας των προσβολών, με σκοπό την αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος, ακόμη και κακουργηματικής μορφής (βλ. άρθρο 7 του Ν. 4042/2012, δυνάμει του οποίου αντικαθίσταται το άρθρο 28 του Ν. 1650/1986 εξ ολοκλήρου). Είναι χαρακτηριστικό, ότι για το βασικό έγκλημα της

ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος, το οποίο, δυνάμει του Ν. 1650/1986, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης από τρεις μήνες έως δύο έτη και χρηματική ποινή, με τον Ν. 4042/2012, αναβαθμίστηκε η ποινική του απαξία και πλέον τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή.

- Η διεύρυνση του άρθρου 187 ΠΚ, περί σύστασης εγκληματικής οργάνωσης, ώστε να περιλαμβάνει και τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος, καθώς και το γεγονός ότι στο νόμο περί καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα (Ν. 3691/2008) εντάσσονται πια και τα αδικήματα που τιμωρούνται δυνάμει του άρθρου 28 παρ. 3 του Ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.
- Η συμπερίληψη των νομικών προσώπων ως ενδεχόμενων προσώπων για τα περιβαλλοντικά αδικήματα, τα οποία διαπράττονται επ' ωφελεία τους, και η διεύρυνση του κύκλου των υπαιτίων για τις περιπτώσεις της περιβαλλοντικής ρύπανσης και υποβάθμισης, με τη συμπερίληψη των φυσικών προσώπων που κατέχουν ιθύνουσα θέση σε οποιοδήποτε νομικό πρόσωπο, και ιδίως των προέδρων διοικητικών συμβουλίων κ.ά., καθώς και η ποινική ευθύνη των ως άνω προσώπων από παράλειψη. Η ευθύνη των νομικών προσώπων δεν αποκλείει την ποινική δίωξη κατά φυσικών προσώπων που είναι δράστες, ηθικοί αυτουργοί ή συνεργοί στα αδικήματα που απαριθμούνται στο νόμο⁷⁵.

Η αποτελεσματική ποινική αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής παραβατικότητας προϋποθέτει ορθά οργανωμένο και αποτελεσματικό σύστημα περιβαλλοντικής επιθεώρησης. Στην Ελλάδα, η Ειδική Γραμματεία Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας δραστηριοποιείται προς το σκοπό αυτό, σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο IMPEL (European Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law, <https://www.impel.eu/>) για την εφαρμογή και την τήρηση της

75. βλ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου: "Η ευθύνη των νομικών προσώπων και των υπαλλήλων τους για εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος", Πρακτικά Εθνικού Συνεδρίου «Περιβαλλοντική Ευθύνη, Πρόληψη και Αποκατάσταση: Προκλήσεις και Ευκαιρίες για την Προστασία της Βιοποικιλότητας στην Ελλάδα», LIFE NATURA Themis, Ηράκλειο 8-10 Σεπτεμβρίου 2017, σελ. 107 επ., διαθέσιμο στο: http://www.lifethemis.eu/sites/default/files/announcements/WEB_THEMIS_PROCEEDINGS.pdf. Ανευρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Άλλωστε, κατά τη διάταξη του άρθρου 9 του Ν. 4042/2012, η προκαταρκτική εξέταση και η προανάκριση των εγκλημάτων, που προβλέπονται στο άρθρο 28 του Ν. 1650/1986, ενεργείται και από τους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος με σκοπό τη διαλεύκανση των περιβαλλοντικών αδικημάτων. Αξίζει να αναφερθεί ότι το IMPEL βρίσκεται σε στενή συνεργασία με άλλα δίκτυα, όπως το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εισαγγελέων για το Περιβάλλον (ENPE), το Φόρουμ των Δικαστών της ΕΕ για το Περιβάλλον (EUFJE),

το Δίκτυο για την Καταπολέμηση του Περιβαλλοντικού Εγκλήματος (ENVI Crime Net), κ.ά., ενώ συμμετέχει και στην πρωτοβουλία της ΕΕπ για τη διασφάλιση της περιβαλλοντικής συμμόρφωσης (ECA), ικανοποιώντας έτσι την απαίτηση για προσπάθεια σύγκλισης και εναρμονισμένης προσπάθειας καταπολέμησης της περιβαλλοντικής παραβατικότητας εκ μέρους των κρατών μελών της ΕΕ, αλλά και θέτοντας στο προσκήνιο το διασυννοριακό χαρακτήρα των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Η παράσταση πολιτικής αγωγής εκ μέρους των περιβαλλοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων

Ήδη από τον Ν. 1650/1986, είχε προβλεφθεί η δυνατότητα ενός ευρύτατου αριθμού προσώπων, τα οποία νομιμοποιούνται να παραστούν στα δικαστήρια ως πολιτική αγωγή, προς υπεράσπιση της κατηγορίας που αφορά τη ρύπανση ή την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Ο νόμος προέβλεψε ότι, ως πολιτικώς ενάγων, μπορεί να παρίσταται και το Δημόσιο, οι ΟΤΑ, στην περιφέρεια των οποίων τελέσθηκε η προσβολή του περιβάλλοντος, και το ΤΕΕ, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία. Αίτημά τους μπορεί να είναι η αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που αυτή είναι δυνατή, χωρίς να απαιτείται έγγραφη προδικασία. Η παράσταση των φορέων αυτών δεν αποκλείει την παράσταση του ιδιώτη, ο οποίος έχει ζημιωθεί αμέσως από την αξιόποινη προσβολή του περιβάλλοντος.

Ήδη με τον νόμο 4042/2012 το άρθρο 7 του Ν. 1650/1986 αντικαθίσταται ως εξής: «Στις περιπτώσεις εγκλημάτων του κεφαλαίου αυτού ως πολιτικώς ενάγων μπορεί να παρίσταται το Δημόσιο, καθώς και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέσθηκε το έγκλημα, το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, πανεπιστήμια, άλλοι

επιστημονικοί φορείς, δικηγορικοί σύλλογοι, φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, **Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις** και φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία, προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο και με αίτημα ιδίως την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή. Έγγραφη προδικασία δεν απαιτείται». Διαπιστώνεται λοιπόν ότι, δυνάμει αυτής της τροποποίησης, διευρύνεται σημαντικά ο κύκλος των προσώπων που δικαιούνται να παρίστανται ως πολιτική αγωγή ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων προς υποστήριξη της κατηγορίας, περιλαμβάνοντας πια και τις περιβαλλοντικές ΜΚΟ, «σπάζοντας» τον παραδοσιακό κανόνα περί αμεσότητας και ύπαρξης βλάβης στο πρόσωπο του πολιτικώς ενάγοντος. Η αλλαγή αυτή, πραγματοποιήθηκε προς τη σωστή κατεύθυνση της περισσότερο ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής προστασίας. Η γνώση και η πείρα των περιβαλλοντικών ΜΚΟ σε ζητήματα υποβάθμισης περιβάλλοντος, και κυρίως οι εξειδικευμένες γνώσεις και τεχνικές κρίσεις που είναι σε θέση να εισφέρουν, στηρίζουν την αποδεικτική διαδικασία στο ποινικό ακροατήριο και λειτουργούν υπέρ της εύρυθμης λειτουργίας της περιβαλλοντικής ποινικής δικαιοσύνης.

Βιβλιογραφία – Πηγές

- Π. Δημόπουλος, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος», διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11348/h-roiniki-prostasia-tou-periballontos-aprilios-2008/>.
- Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος: Προβλήματα και προοπτικές», διαθέσιμο στο: <https://www.nomikaxronika.gr/article.aspx?issue=61>.
- Α. Τουλούπας: «Γιατί η ποινική προστασία του περιβάλλοντος είναι ατελής», διαθέσιμο στο: <https://www.b2green.gr/el/post/43915/giati-i-roiniki-prostasia-tou-perivallontos-einai-atelis>.
- Π. Τσιρίδης: «Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας», 2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11965/i-prostasia-tou-periballontos-meso-tou-roiniku-dikaiou-stin-euro-pi-kai-i-epikeimenei-prosarmogi-tis-ellinikis-nomothesias-noembrios-2009/?st=%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CF%85%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%B7%CF%82>.
- Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, <http://ec.europa.eu>
- Περιοδικό «Νομικά Χρονικά», www.nomikaxronika.gr
- Περιοδικό «Νόμος και Φύση», www.nomosphysis.org.gr
- Πρακτικά Εθνικού Συνεδρίου «Περιβαλλοντική Ευθύνη, Πρόληψη και Αποκατάσταση: Προκλήσεις και Ευκαιρίες για την Προστασία της Βιοποικιλότητας στην Ελλάδα», LIFE NATURA Themis, Ηράκλειο 8-10 Σεπτεμβρίου 2017

Ebenus cretica, ενδημικό της Κρήτης (φωτ. Ν. Πέτρου)

Cyclamen creticum, ενδημικό της Κρήτης (φωτ. Ν. Πέτρου)

Φοίνικες του Θεόφραστου (*Phoenix theophrasti*) στο Βάλι (φωτ. Ν. Πέτρου)

6. Η προστασία των δασών στο ελληνικό δίκαιο (Ν. 998/1979)

Τα δάση αποτελούν ευαίσθητα οικοσυστήματα, απολύτως απαραίτητα για τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας. Προσφέρουν πολλές λειτουργίες, είτε οικονομικές (π.χ. παραγωγή ξυλείας) είτε περιβαλλοντικές (π.χ. φιλτράρισμα της ατμόσφαιρας με την πρόσληψη του διοξειδίου του άνθρακα, φιλοξενία της βιοποικιλότητας, συμβολή στον κύκλο του νερού). Στην Ελλάδα, τα δασικά οικοσυστήματα αντιμετωπίζουν πολλές και έντονες απειλές. Η ανεξέλεγκτη υλοτομία, η υπερβόσκηση, η παρατεταμένη περίοδος κατά την οποία εκδηλώνονται καταστροφικές πυρκαγιές σε συνδυασμό με την ελλιπή οργάνωση της πυροπροστασίας, η ανάπτυξη έργων υποδομής που κατακερματίζουν τα δασικά οικοσυστήματα, η αστική ανάπτυξη και η αυθαίρετη δόμηση, η ρύπανση και η εν γένει υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και η κλιματική αλλαγή, αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν την υγεία και την ακεραιότητα των δασικών οικοσυστημάτων. Η νομική προστασία του δάσους είναι επιβεβλημένη και αυτό έγινε νωρίς αντιληπτό από τον νομοθέτη, ο οποίος ενέταξε τη δασική προστασία στον

Εισαγωγή	59
Δασικοί χάρτες και Δασολόγιο	61
Οικιστικές πυκνώσεις	62
Αδικήματα σχετικά με την προστασία του δασικού κεφαλαίου	63
1. Παράνομη υλοτομία	63
2. Εκχέρσωση δασικής έκτασης	65
3. Παράνομη βόσκηση	66
4. Εμπρησμός	68
5. Παράνομη κατασκήνωση	69
Βιβλιογραφία – Πηγές	69

καταστατικό χάρτη της χώρας αλλά και σε λοιπά νομοθετήματα

Στο Σύνταγμά μας, όπως αναθεωρήθηκε και ισχύει με το Ψήφισμα της 27 Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων, εντοπίζεται ένα προστατευτικό πλέγμα διατάξεων για τα δάση

αποτελούμενο από το άρθρο 24 παρ. 1 εδ. γ, δ, ε, τη συνοδή ερμηνευτική δήλωση και το άρθρο 117 παρ. 3. Οι σχετικές διατάξεις, βέβαια, υπήρχαν ήδη από το 1975, όταν το δάσος είχε αναγορευτεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο έννομο αγαθό συνταγματικής περιωπής, διακριτό από τη γενικότερη έννοια «περιβάλλον». Οι, στη συνέχεια, αναθεωρήσεις του Σύνταγματος εμπλούτισαν τον προστατευτικό ιστό για τα δάση, επικυρώνοντας με τον τρόπο αυτό και τις νομολογιακές εξελίξεις που είχαν μεσολαβήσει.

Έτσι, το άρθρο 24, στη σημερινή του μορφή, στα σχετικά χωρία ορίζει ότι: «Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη Δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον». Το Σύνταγμα αναθέτει στο νομοθέτη την εξειδίκευση της συνταγματικής πρόβλεψης για τη δασοπροστασία με νόμο (εκτελεστικό) για την πραγμάτωση του προγραμματικού στόχου, ο οποίος τίθεται από το ίδιο το Σύνταγμα, ενώ παράλληλα θέτει και έναν περιορισμό, ως προς τη μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων (δημόσιων και ιδιωτικών), προβλέποντας συγκεκριμένες εξαιρέσεις. Η αναθεώρηση του 2001 είχε ως αποτέλεσμα την πρόβλεψη για τη σύνταξη Δασολογίου, ως αναγκαία προϋπόθεση για την πραγματική δασοπροστασία. Για το Δασολόγιο και τους Δασικούς Χάρτες θα αναφερθούμε αναλυτικότερα σε ξεχωριστή ενότητα.

Στο άρθρο 117, ο συντακτικός νομοθέτης αναβαθμίζει τη διαδικασία της αναδάσωσης κατεστραμμένων δασών και δασικών εκτάσεων σε συνταγματικό επίπεδο, δίνοντάς της έτσι διακριτή σημασία σε σχέση με το γενικό όρο «προστασία» που υπάρχει στο άρθρο 24. Προέχουσα σημασία στη διάταξη του άρθρου αυτού έχει η μη μεταβολή του χαρακτήρα και του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, ακόμα και αν έχει μεσολαβήσει η καταστροφή τους. Το αυτό ισχύει

και στην περίπτωση της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης των δασών και των δασικών εκτάσεων. Έτσι, στο άρθρο 117 παρ. 3 και 4, ορίζεται ότι: «3. Δημόσια ή ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαγιά ή που με άλλο τρόπο αποψιλώθηκαν ή αποψιλώνονται δεν αποβάλλουν για το λόγο αυτό το χαρακτήρα που είχαν πριν καταστραφούν, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και αποκλείεται να διατεθούν για άλλο προορισμό. 4. Η αναγκαστική απαλλοτρίωση δασών ή δασικών εκτάσεων που ανήκουν σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου επιτρέπεται μόνο υπέρ του Δημοσίου σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 17, για λόγους δημόσιας ωφέλειας διατηρείται πάντως η μορφή τους αμετάβλητη ως δασική».

Η ερμηνευτική δήλωση, που περιλαμβάνεται στο άρθρο 24, σχετικά με τον ορισμό του δάσους και της δασικής έκτασης, προήλθε ως προσθήκη κατά την αναθεώρηση του 2001 και επιβεβαίωσε την εν τω μεταξύ επελθούσα νομολογιακή εξέλιξη. Συγκεκριμένα, το ΑΕΔ, δυνάμει της υπ' αριθμ. 27/1999 απόφασής του, ήρε τη νομική διαφωνία που είχε προκύψει ανάμεσα στο Συμβούλιο της Επικρατείας και τον Άρειο Πάγο σχετικά με την ερμηνεία της νομικής έννοιας του δάσους, κατά το άρθρο 3 του Ν. 998/1979. Έτσι, στο Σύνταγμά μας, σχετικά με τον ορισμό του δάσους και της δασικής έκτασης, προβλέπεται ότι: «Ως δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασής τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές). Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά»⁷⁶. Δυνάμει του Ν. 3208/2003 επιχειρήθηκε η, αντίθετη με το Σύνταγμα, εννοιολόγηση του δάσους και της δασικής έκτασης με την προσθήκη ποσοτικών χαρακτηριστικών. Οι σχετικές διατάξεις τελούν σαφώς σε αντίθεση με την ερμηνευτική δήλωση, η οποία έχει αποκτήσει συνταγματικό κύρος. Δυνάμει της υπ' αριθμ. 32/2013 απόφασης της Ολομέλειας του ΣτΕ, το άρθρο 1 του Ν.

76. λ. Π. Παραράς: «Η ερμηνευτική διεύρυνση της δικαιοδοσίας του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, ως προς την άρση της αμφισβήτησης για την έννοια διατάξεως τυπικού νόμου. Παρατηρήσεις στην ΑΕΔ 27/1999», Το Σύνταγμα 1/2000, σελ. 145.

3208/2003 που ορίζει ποσοστά επικάλυψης κρίθηκε αντισυνταγματικό⁷⁷.

Σε επίπεδο τυπικού νόμου, ο Δασικός Κώδικας (Ν.Δ. 86/69), προγενέστερος και του ισχύοντος Συντάγματος, καθώς και ο Ν. 998/79, ψηφισθείς κατά την επιταγή του άρθρου 24 Σ και έχοντας ως σκοπό τον «καθορισμό των συγκεκριμένων μέτρων προστασίας για τη διατήρηση, ανάπτυξη και βελτίωση των δασών, των δασικών εκτάσεων και των δημοσίων χορτολιβαδικών και βραχωδών εκτάσεων, σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας και σε συνάρτηση με το ιδιαίτερο νομικό καθεστώς που διέπει την ιδιοκτησία και την εκμετάλλευση αυτών, όπως και ο προσδιορισμός κατά περίπτωση των όρων και προϋποθέσεων υπό τις οποίες οι προστατευτές εκτάσεις μπορεί στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης να μεταβάλουν την

κατά προορισμό χρήση τους ή να εξυπηρετούν και άλλες χρήσεις, για λόγους επιβαλλόμενους από το δημόσιο συμφέρον», αποτελούν το βασικό νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των δασών, εισάγοντας τους γενικούς όρους προστασίας του ελληνικού δασικού πλούτου⁷⁸.

Η προστασία για τα δάση αναμένεται να συμπληρωθεί με την Εθνική Στρατηγική για τα Δάση, η οποία θα εισάγει τα εργαλεία για την αντιστροφή της υποβάθμισης των κάθε είδους δασικών οικοσυστημάτων και των οικοσυστημικών υπηρεσιών που παρέχουν, βάσει των πλέον επικαιροποιημένων και έγκυρων επιστημονικών δεδομένων. Ο διάλογος για την Εθνική Στρατηγική διεξάγεται κατά την περίοδο συγγραφής του παρόντος οδηγού.

Δασικοί Χάρτες και Δασολόγιο

Δυνάμει του άρθρου 13 του τότε ισχύοντος Ν. 998/1979, εισήχθη, παρά την έλλειψη σχετικής συνταγματικής επιταγής, η πρόβλεψη για την κατάρτιση και τήρηση Γενικού Δασολογίου από την κεντρική Δασική Υπηρεσία, το οποίο θα αποτελείται από τους επιμέρους Δασικούς Χάρτες. Το Δασολόγιο αναγνωρίστηκε από το νομοθέτη ως το πλέον ενδεδειγμένο μέσο-νομικό εργαλείο για την καταγραφή και διάσωση του δασικού πλούτου της χώρας. Η διάταξη αυτή συμπληρώθηκε με το κατ' εξουσιοδότηση του νόμου αυτού εκδοθέν Π.Δ. 1141/1980.

Η εν λόγω διάταξη είναι πια καταργηθείσα, δυνάμει του άρθρου 28 παρ. 15 του Ν. 2664/1998 για το Εθνικό Κτηματολόγιο. Η σύνταξη του Κτηματολογίου και η κατάρτιση του Δασολογίου είναι δυο διαδικασίες οι οποίες αναπτύχθηκαν με εξαιρετικά άνισους όρους στη χώρα μας και έχουν δημιουργήσει ένα πλήθος νομικών ζητημάτων. Ήδη, με την υπ' αριθμ. 2818/1997 απόφασή του, το ΣτΕ ακύρωσε την παράλειψη της οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας εκ μέρους της Διοίκησης να εκπληρώσει τη, συνταγματικά και εκ του νόμου προβλεπόμενη,

υποχρέωση για τήρηση του Δασολογίου. Η απόφαση ορίζει ότι η διαδικασία κατάρτισης των Δασικών Χαρτών είναι αυτοτελής και δεν εξαρτάται από τη διαδικασία κατάρτισης του Κτηματολογίου, του οποίου η ολοκλήρωση, συνδεδεμένη με την κρίση επί ιδιοκτησιακών ζητημάτων, απαιτεί πολυετή προσπάθεια. Ωστόσο, όπως είναι πλέον γνωστό, η σημερινή πραγματικότητα δεν έχει καμία σχέση με τη συγκεκριμένη ρήση του δικαστή. Η διαδικασία της σύνταξης Δασολογίου ταλανίζεται από αλλεπάλληλες νομοθετικές μεταβολές και νομολογιακές εξελίξεις, που δυσχεραίνουν τον ομαλό σχηματισμό του. Ελάχιστοι δήμοι διαθέτουν κυρωμένους Δασικούς Χάρτες και αυτοί συνήθως είναι μερικώς κυρωμένοι, καθώς εκκρεμεί μεγάλος αριθμός ενστάσεων, οι οποίες δεν έχουν εξεταστεί. Αντίθετα, η διαδικασία της κτηματογράφησης και της αντίστοιχης καταχώρησης των εμπραγμάτων δικαιωμάτων (οριστικοποιημένη ή μη) των ιδιωτών οδεύει σταθερά και απρόσκοπτα προς την ολοκλήρωσή της, έχοντας εξασφαλίσει τη σαφή και εκπεφρασμένη πολιτική βούληση για τη σύνταξη και τήρηση Κτηματολογίου καθώς και την εξασφάλιση των αναγκαίων χρηματοδοτικών

77. Σύμφωνα με το πλέον πρόσφατο Π.Δ. 32/2016, και τα φρυγανικά οικοσυστήματα περιλαμβάνονται στη δασική νομοθεσία.

78. βλ. Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου: Δίκαιο του Περιβάλλοντος, β' έκδοση Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 170 επ., Ευπραξία-Αίθρα Μαριά: «Δάση και δασικές εκτάσεις: από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας στο ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ», Πρακτικά σεμιναρίων 2008-2009 Τόμος Ι, σελ. 53 επ.

πόρων (και μέσω της ένταξης στο ΕΣΠΑ των σχετικών προγραμμάτων).

Οι πλέον πρόσφατες νομολογιακές εξελίξεις σχετικά με το ζήτημα αυτό εντοπίζονται στις αποφάσεις 805-808/2016 του ΣΤΕ⁷⁹. Σύμφωνα με τις αποφάσεις αυτές, είναι συνταγματικώς επιτρεπτή η, κατ' άρθρο 27 παρ. 7 του Ν. 2664/1998, μεταβίβαση αρμοδιοτήτων για την κατάρτιση των Δασικών Χαρτών στην ανώνυμη εταιρεία Κτηματολόγιο ΑΕ (πλέον Ελληνικό Κτηματολόγιο), καθ' υποκατάσταση των αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών, αρκεί να τηρούνται οι ασφαλιστικές δικλείδες, που τίθενται από το νόμο περί κτηματογράφησης. Επιπλέον, το δικαστήριο έκρινε, ότι η διαδικασία κατάρτισης των Δασικών Χαρτών και η ολοκλήρωση του Δασολογίου αποτελεί προτεραιότητα έναντι οποιασδήποτε άλλης διαδικασίας, και ότι η κύρωση των Δασικών Χαρτών δύναται ως διαδικασία να έπεται, θα πρέπει ωστόσο να ολοκληρώνεται πριν την περαιώση της κτηματογράφησης, σε σημείο τέτοιο, ώστε τα οριστικά δεδομένα των κυρωθέντων χαρτών να λαμβάνονται υπ' όψιν κατά την αποτύ-

πωση των πρώτων εγγραφών στα κτηματολογικά βιβλία. Το ΣΤΕ ανέβαλε την οριστική εκδίκαση των υποθέσεων. Πυρήνας της λογικής των αποφάσεων του ΣΤΕ, τόσο στο στάδιο αυτό όσο και στην πρόδρομη απόφαση του 1997, είναι η διασφάλιση του δασικού κεφαλαίου της χώρας και η εξασφάλιση της ορθής οριοθέτησης των δικαιωμάτων του δημοσίου επί της έγγειας ιδιοκτησίας έναντι των ιδιωτικών διεκδικήσεων και καταπατήσεων, προς διασφάλιση των συμφερόντων όλων⁸⁰.

Με την υπ' αριθμ. ΣΤΕ 1203/2017, το δικαστήριο ανέβαλε εκ νέου την έκδοση οριστικής απόφασης επί του συγκεκριμένου θέματος, και έθεσε προς τη Διοίκηση σειρά ερωτημάτων τα οποία καλείται να απαντήσει εντός προθεσμίας έξι μηνών. Τα ερωτήματα αφορούν την εκτίμηση της Διοίκησης σχετικά με το χρόνο ολοκλήρωσης της κύρωσης των δασικών χαρτών και της κατάρτισης Δασολογίου, τα μέτρα που προτίθεται να λάβει για την προστασία της δημόσιας κτήσης και κρίσεις σχετικά με την παράλληλη ανάπτυξη Δασολογίου και Κτηματολογίου⁸¹.

ΟΙΚΙΣΤΙΚΕΣ ΠΥΚΝΩΣΕΙΣ

Δυνάμει του άρθρου 153 παρ. ΙΑ του Ν. 4389/2016, το οποίο τροποποίησε το άρθρο 23 του Ν. 3889/2010, εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη η έννοια των οικιστικών πυκνώσεων. Σύμφωνα με τη διάταξη, οι ΟΤΑ, δίχως τη σύμπραξη οποιουδήποτε άλλου οργάνου (π.χ. Δασική Υπηρεσία), καλούνται να υποδείξουν συγκεντρώσεις κτιρίων (πυκνώσεις) εντός περιγραμμάτων (ιώδους χρώματος) και να τις διαβιβάσουν προς τις αρμόδιες Διευθύνσεις Δασών της Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Αποτέλεσμα του ορισμού των

περιγραμμάτων αυτών είναι η **αυτοδίκαιη εξαίρεση από την ανάρτηση, θεώρηση και κύρωση των Δασικών Χαρτών των εν λόγω περιοχών, με αποτέλεσμα τη μη υπαγωγή των εν λόγω περιοχών στις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας**. Ο νόμος έθεσε και τα (ασαφή) κριτήρια προσδιορισμού του περιγράμματος της οικιστικής πυκνώσης (αριθμός κτιρίων, αναλογία κτιρίων ανά επιφάνεια). Δυνάμει της ως άνω διάταξης εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 34844/2016 ΥΑ «Κριτήρια προσδιορισμού οικιστικής πυκνώσης

79. Οι δύο πρώτες αποφάσεις αφορούν αιτήσεις ακύρωσης που κατέθεσαν το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος και ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης τα έτη 2007 και 2008, ζητώντας να ακυρωθεί μία σειρά πράξεων και παραλείψεων, ενώ οι δύο δεύτερες αφορούν αιτήσεις ακυρώσεως του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης και της Πανελληνίας Κίνησης Δασολόγων, που κατατέθηκαν τα έτη 2010 και 2013.

80. βλ. Δ. Μαυροπόδη: «Δασικοί Χάρτες και Κτηματολόγιο, Σχόλιο στις 805-808/2016 7μελεις αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας», εισήγηση σε εκδήλωση με τίτλο «Δασικοί Χάρτες και Κτηματολόγιο: προβλήματα και προοπτικές», που διοργάνωσε η Ελληνική Εταιρεία Δικαίου Περιβάλλοντος (ΕΕΔΠ) στις 8 Ιουνίου 2016 στον ΔΣΑ, διαθέσιμο στο: https://nomosphysis.org.gr/15533/dasikoι-xartes-kai-ktimatologio-sxolio-stis-805-8082016-7m-afofaseis-toy-symvolyioy-tis-epikrateias/?st=%CE%B4%CE%B1%CF%83%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BF#_ftnref5. Ανευρέθηκε στις 2 Ιουνίου 2018.

81. βλ. ΣΤΕ 1203/2017, κτηματολόγιο και κύρωση δασικών χαρτών, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16234/ste-12032017-ktimatologio-kai-kyrosi-dasikon-xarton/?st=%CE%B4%CE%B1%CF%83%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BF>. Ανευρέθηκε στις 2 Ιουνίου 2018. Ι. Μαθιουδάκης: Παρατηρήσεις στην απόφαση ΣΤΕ 1203/2017, Δασολόγιο πριν το κτηματολόγιο, Αρμ2017, σελ. 1059-1061

άρθρου 23 παρ. 4 Ν. 3889/2010, όπως ισχύει» (ΦΕΚ 145/ΑΑΠ/20.07.2016). Βάσει αυτής της ΥΑ, εξειδικεύθηκαν τα κριτήρια που θέτει ο νόμος με υποτυπώδη τρόπο. Ήδη, από την πρώτη στιγμή εφαρμογής της σχετικής διάταξης του νόμου και της εφαρμοστικής ΥΑ, ανεδείχθησαν πολλαπλά προβλήματα και, το σημαντικότερο, το αντιδασικό πνεύμα των διατάξεων αυτών.

Η εν λόγω ΥΑ προσεβλήθη με αίτηση ακύρωσης ενώπιον του ΣτΕ δύο φορές και επί των αιτήσεων ακυρώσεως αυτών έχουν εκδοθεί οι αποφάσεις 1942/2017 και 1976/2017. Η πρώτη απόφαση 1942/2017, ορίζει ότι η προσβαλλόμενη ΥΑ πρέπει να ακυρωθεί για λόγους τυπικής νομιμότητας, επειδή η εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 23 παρ. 4 του Ν. 3889/2010, επί της οποίας η προσβαλλόμενη ΥΑ ερείδεται, είναι η ίδια αντίθετη στο άρθρο 43 παρ. 2 του Συντάγματος, διότι εξουσιοδοτεί άλλο διοικητικό όργανο, πλην του Προέ-

δρου της Δημοκρατίας, για τη ρύθμιση θέματος, το οποίο δεν είναι ειδικότερο, κατά την έννοια του άρθρου 43 παρ. 2 εδ. β' του Συντάγματος. Περαιτέρω, με την παραπάνω απόφαση, παραπέμπεται στην Ολομέλεια του ΣτΕ το ζήτημα του ουσιαστικού περιεχομένου της ρύθμισης του άρθρου 23 παρ. 4 του Ν. 3889/2010 και δη της συμβατότητάς του με το άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος.

Κατά την κρατούσα στην ΣτΕ 1942/2017 άποψη, η έννοια των οικιστικών πυκνώσεων καταλαμβάνει κατασκευές σε δάση **κατά τεκμήριο αυθαίρετες**, καταλείπει τις εν λόγω εκτάσεις εκτός Δασικών Χαρτών και, κατ' επέκταση, εκτός Δασολογίου, επιβάλλει την πολεοδομική διαχείριση περιοχών με δασικό χαρακτήρα και επιβραβεύει την αυθαίρετη δόμηση εντός δασών, στην οποία μάλιστα εξασφαλίζει μεταχείριση ευνοϊκότερη από εκείνη των μη νομίμως οριοθετημένων οικισμών, και για το λόγο αυτό είναι αντίθετη με το Σύνταγμα, άρθρο 24⁸².

Αδικήματα σχετικά με την προστασία του δασικού κεφαλαίου

Σύμφωνα με τα πορίσματα των ερευνών που διεξάγονται στο πλαίσιο του έργου LIFE NATURA Themis, η **παράνομη υλοτομία**, ο **εμπρησμός των δασών**, η **παράνομη βόσκηση**, η **παράνομη κατασκήνωση** και η **εκχέρωση δα-**

σικής έκτασης, αποτελούν τις συνηθέστερες περιπτώσεις περιβαλλοντικών αδικημάτων, τα οποία απειλούν την ακεραιότητα και την υγεία του δασικού πλούτου της Κρήτης. Παρακάτω θα αναφερθεί η εφαρμοστέα νομοθεσία ανά αδίκημα:

1. Παράνομη υλοτομία

Γενικά, η παράνομη υλοτομία και μεταφορά των παρανόμων υλοτομημένων δασικών προϊόντων ρυθμίζεται από τις διατάξεις του Δασικού Κώδικα. Ο Δασικός Κώδικας προβλέπει ένα αρκετά αυστηρό πλαίσιο για την καταπολέμηση της παράνομης υλοτομίας, προβλέποντας διοικητικά πρόστιμα, δήμευση των δασικών προϊόντων, των μέσων μεταφοράς και των μέσων τέλεσης των παρανόμων υλοτομιών.

Συγκεκριμένα, οι διατάξεις που τυγχάνουν εφαρμογής για τις περιπτώσεις παράνομης υλοτομίας είναι οι εξής:

- Το άρθρο 85 παρ. 1 εδάφιο α' του Δασικού Κώδικα κατά το οποίο ορίζεται ότι: «*Ουδείς υλοτόμος δύναται να υλοτομήσει, κατασκευάσει, ή συλλέξει δασικά προϊόντα εκ δημοσίων ή μη δασών, προς εμπορίαν ή ατομικές ανάγκες, εάν δεν εφοδιασθή προηγουμένως δι' αδείας υλοτομίας*».

82. βλ. ΣτΕ 1942/2017, Αντισυνταγματική η ΥΑ καθορισμού των κριτηρίων «οικιστικής πυκνώσεως», διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16484/ste-19422017-antisyntagmatiki-eksoysiodotisi-gia-tin-ya-orismoy-ton-kritirion-oikistikis-pyknosis-pararompi-stin-olomeleia/>. Ανευρέθηκε στις 2 Ιουνίου 2018. βλ. WWF Ετήσια Έκθεση 2017, ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, Έκθεση 2017 για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας σελ. 97 επ., διαθέσιμο στο: <http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF-NOMOreport-2017-Final16Oct2017.pdf>. Ανευρέθηκε στις 2 Ιουνίου 2018. βλ. Α. Παπαθανασόπουλος, Σχόλιο στον Ν. 4467/2017 (ΦΕΚ 56/Α/13.04.2017), τροποποιήσεις διατάξεων της δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις, διαθέσιμο στο: [https://nomosphysis.org.gr/16704/sxolio-ston-n-44672017-fek-a-5613-04-2017-tropoioiiseis-diatakseon-tis-dasikis-nomothesias-kai-alles-diataxeis/?st=%CF%80%CF%85%CE%BA%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82](https://nomosphysis.org.gr/16704/sxolio-ston-n-44672017-fek-a-5613-04-2017-tropoioiiseis-diatakseon-tis-dasikis-nomothesias-kai-alles-diataxeis). Ανευρέθηκε στις 2 Ιουνίου 2018.

- Το άρθρο 268 παρ. 1,2 του Δασικού Κώδικα (έτσι όπως αντικαταστάθηκε και ισχύει σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 4138/2013), σύμφωνα με το οποίο: «1. α) Ο οπωσδήποτε βλάπτων δάσος ή δασική έκταση ή προξενών οποιαδήποτε φθορά, β) ο υλοτομών, κατασκευάζουν ή συλλέγουν δασικά προϊόντα χωρίς άδεια υλοτομίας ή έγκριση ατελούς υλοτομίας ή εγκατάσταση από τη δασική αρχή, προκειμένου δε περί μη δημοσίων δασών, και χωρίς άδεια του ιδιοκτήτη ή του διακατόχου του δάσους, όπου απαιτείται τέτοια άδεια, γ) ο υλοτομών, κατασκευάζων ή συλλέγων δασικά προϊόντα δυνάμει αδειάς ή έγκρισης ατελούς υλοτομίας της δασικής αρχής ή αδειάς και του ιδιοκτήτη, προκειμένου περί μη δημοσίου δάσους, κατά τρόπο αντιβαίνοντα στις περί του τρόπου υλοτομίας, κατασκευής ή συλλογής δασικών προϊόντων διατάξεις, δ) ο μεταφέρων δασικά προϊόντα πριν την εξέλεγχση ή μετά από αυτήν από τον τόπο της εξέλεγχσης στον τόπο της πρώτης αποθήκευσης ή από αυτόν αλλού χωρίς θεώρηση ή εξόφληση του πρωτοκόλλου εξελέγξεως του δελτίου μεταφοράς δασικών προϊόντων ή της αδειάς υλοτομίας, στις περιπτώσεις όπου δεν συντάσσεται πρωτόκολλο εξέλεγχσης, για το μεταφερόμενο ποσό, ε) ο μεταφέρων δασικά προϊόντα, πλέον των επιτρεπομένων να μεταφερθούν, σύμφωνα με τα ως άνω έγγραφα μεταφοράς, καθώς και ο κάτοχος των παρανόμως μεταφερόμενων δασικών προϊόντων, στ) ο μεταφέρων δασικά προϊόντα, τα οποία έχουν υλοτομηθεί ή συλλεχτεί χωρίς τις απαιτούμενες άδειες, εφόσον ειδικές διατάξεις του παρόντος κώδικα δεν ορίζουν άλλως, **τιμωρούνται με πρόστιμο ή κράτηση ή και με αμφότερες τις ποινές αυτές, εάν από την παράβαση δεν επήλθε καμία ζημία ή η προξενηθείσα δεν υπερβαίνει τα 300 ευρώ. 2. Εάν η ζημία υπερβαίνει τα 300 ευρώ, ο παραβάτης τιμωρείται σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 381 και 382 του Ποινικού Κώδικα [εκτός της περίπτωσης της παραγράφου 2 του άρθρου 381 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 24 του Ν. 4055/12, όπου η φθορά πράγματος ευτελούς αξίας διώκεται σε βαθμό πταισματος και τιμωρείται με κράτηση**

έως έξι (6) μήνες ή με πρόστιμο έως τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ]. Ως επιβαρυντική περίπτωση θεωρείται, εάν το δάσος είναι δημόσιο. Σε όσους αγοράζουν την παρανόμως υλοτομημένη ξυλεία για περαιτέρω εμπορία επιβάλλεται από την αρμόδια οικονομική αρχή πρόστιμο ίσο με την πεντάπλάσια αξία μεταπώλησης του προϊόντος, το οποίο εισπράττεται κατά τα ισχύοντα για την είσπραξη των δημοσίων εσόδων. Σε περίπτωση υποτροπής αφαιρείται η άδεια λειτουργίας της επιχείρησης για 2 μήνες.».

- Σημειώνεται ότι, ο υπαίτιος των πράξεων που αναφέρονται στις περιπτώσεις β' έως και ε' ανωτέρω, εφόσον η προκληθείσα από την τέλεση αυτών στο δάσος ζημία υπερβαίνει τα 10.000,00 ευρώ, διώκεται σε βαθμό κακουργήματος και **τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη.**
- Εφαρμογής δύναται να τυγχάνει ακόμη το άρθρο 381 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο ορίζεται ότι: «1. Οποιοσ με πρόθεση καταστρέφει ή βλάπτει ξένο (ολικά ή εν μέρει) πράγμα ή με άλλον τρόπο καθιστά ανέφικτη τη χρήση του **τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών**», καθώς και το άρθρο 271 του Δασικού Κώδικα περί **κατάσχεσης και δήμευσης δασικών προϊόντων, εργαλείων, οργάνων, σκευών κ.λπ.**, σε συνδυασμό με το άρθρο 76 του Ποινικού Κώδικα.

Οι λεπτομέρειες για το σχετικό ζήτημα ρυθμίζονται από την υπ' αριθ. πρωτ. 136953/5132/14.10.2013 Εγκύκλιο της Διεύθυνσης Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του τότε ΥΠΕΚΑ, με θέμα «Εφαρμογή νομοθεσίας παράνομης υλοτομίας και μεταφοράς δασικών προϊόντων – Παράνομης κλαδονομής – Παράβασης δασικών αστυνομικών διατάξεων», η οποία απευθύνεται προς όλες τις Γενικές Διευθύνσεις Δασών και Αγροτικών Υποθέσεων των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων της χώρας⁸³.

83. βλ. Εγκύκλιος: Εφαρμογή νομοθεσίας παράνομης υλοτομίας και μεταφοράς δασικών προϊόντων, διαθέσιμο στο: <https://dasarxeio.com/2013/10/18/8966/>. Ανευρέθηκε στις 2 Ιουνίου 2018.

2. Εκχέρωση δασικής έκτασης

Οι ποινικές διατάξεις για το αδίκημα της εκχέρωσης δασικής έκτασης προβλέπονται στον Ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας», και διακρίνονται σε **δύο περιπτώσεις, ανάλογα δηλαδή εάν η έκταση η οποία εκχερσώνεται έχει κηρυχθεί αναδασωτέα ή όχι.**

Συγκεκριμένα, η παρ. 1 του άρθρου 70 του ως άνω νόμου («Παραβάσεις υποχρεώσεων σχετικών προς αναδασώσεις»), όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 1 άρθρου 41 του Ν. 4280/2014 (Α' 159/08.08.2014), ορίζει ότι: **«Όποιος εκχερσώνει, υλοτομεί αποψιλωτικά, καλλιεργεί ή φυτεύει μη δασικά φυτά σε έκταση δημόσια ή ιδιωτική, που κηρύχθηκε αναδασωτέα, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ για κάθε 100 τετραγωνικά μέτρα που καταστρέφονται. Η χρηματική ποινή για καταστροφή πέραν του ενός στρέμματος αναδασωτέας εκτάσεως αυξάνεται σε έξι χιλιάδες (6.000) ευρώ για κάθε επιπλέον 100 τετραγωνικά μέτρα αναδασωτέας εκτάσεως που καταστρέφονται. Οι ποινές αυτές επιβάλλονται ανεξάρτητα από τις ποινές των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 71 του παρόντος νόμου για την ανοικοδόμηση αναδασωτέων εκτάσεων. Επίσης επιβάλλεται διοικητική ποινή προστίμου με πράξη καταλογισμού του οικείου δασάρχη, η οποία εκδίδεται μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών από τη γνωστοποίηση σε αυτόν της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης που εκδίδεται σε βάρος των αναφερόμενων στο πρώτο εδάφιο προσώπων. Με μέριμνα της αρμόδιας Εισαγγελικής Αρχής γνωστοποιούνται οι αποφάσεις αυτές, μέσα σε προθεσμία τριάντα (30) ημερών από τη δημοσίευσή τους, στον οικείο δασάρχη. Το πρόστιμο ισούται με 1.467 ευρώ πολλαπλασιαζόμενα επί το συντελεστή Μ της παρ. 5 του άρθρου 16 του Π.Δ. 437/1981 (Α' 120) και με την έκταση που καταστρέφεται σε στρέμματα. Το πρόστιμο εισπράττεται κατά τα ισχύοντα για την είσπραξη Δημοσίων Εσόδων και αποδίδεται στον Ειδικό Φορέα Δασών του Πράσινου Ταμείου, ως δαπάνη αποκατάστασης της δασικής βλάστησης που καταστράφηκε...».**

Αντίθετα, στο άρθρο 71 παρ. 3 («Ανεπίτρεπτος μεταβολή χρήσεως») του Ν. 998/1979, όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 41 του

Ν. 4280/2014 (Α' 159/08.08.2014), ορίζεται ότι: **«Όποιος εκχερσώνει παράνομα δάσος, δασική έκταση, όποιος καλλιεργεί έκταση των ανωτέρω κατηγοριών που έχει εκχερσωθεί παράνομα ή φυτεύει μη δασικά φυτά ή παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο την κατά προορισμό χρήση δάσους, δασικής εκτάσεως, καθώς και όποιος ενεργεί επί εκχερσωθείσας παράνομα έκτασης πράξεις διακατοχής και σε κάθε περίπτωση όποιος πραγματοποιεί επέμβαση σε δάσος, δασική έκταση χωρίς την έγκριση της παραγράφου 2 ή την πράξη της παράγραφου 6 του άρθρου 45 του παρόντος νόμου τιμωρείται με τις ποινές της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου. Με τις ίδιες ποινές τιμωρούνται και εκείνοι κατ' εντολή ή παράτρηση ή οποιαδήποτε υποβοήθηση των οποίων τελέστηκαν οι παραβάσεις αυτές».** Η παράγραφος 2 προβλέπει **ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από 2.000 μέχρι 20.000 ευρώ.** Επιπλέον, η παράγραφος 4 προβλέπει τη **δήμευση των προϊόντων των ως άνω αξιοποιούνων πράξεων ως και των αντικειμένων, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ή ήταν προορισμένα για την τέλεσή τους.**

Νομολογία

Δυνάμει της με αρ. 2606/2014 απόφασής του, το Τριμελές Εφετείο Θεσσαλονίκης κήρυξε σε δεύτερο βαθμό ένοχους τους κατηγορουμένους, μόνο για παράνομη εκχέρωση δασικής έκτασης και αφού τους αναγνωρίστηκε ελαφρυντική περίπτωση του άρθρου 84 παρ. 2 α' του ΠΚ, τους επέβαλε ποινή φυλακίσεως έξι μηνών στον καθένα, ανασταλείσα επί τριετία. Το δικαστήριο δέχθηκε ότι οι κατηγορούμενοι, το Μάιο του έτους 2007, σε θέση δημοσίου δάσους αυτογνωμόνως επιλήφθηκαν δημοσίου κτήματος ευρισκομένου αναμφισβήτητα στην κατοχή του Ελληνικού Δημοσίου, και συγκεκριμένα, ενεργώντας με πρόθεση, κατέλαβαν αυθαίρετα δημόσια δασική έκταση εμβαδού 608 τ.μ., όμορη σε υπάρχουσα ιδιοκτησία τους και η οποία απέχει 70 μ. περίπου από τη θάλασσα, η οποία ανήκει στην κυριότητα του Ελληνικού Δημοσίου και βρίσκεται αναμφισβήτητα υπό τη διαχείριση του Δασαρχείου Πολυγύρου, προβαίνοντας στην εκχέρωση, χωρίς την άδεια του Δασαρχείου Πολυγύρου, της φυόμενης εντός αυτής βλάστησης, η οποία αποτελούνταν από αειφύλλα πλατύφυλλα,

προξενώντας ζημία, η οποία ανέρχεται στο ποσό των 1.100,00 ευρώ, προχώρησαν δε στη φύτευση οπωροφόρων και καλλωπιστικών φυτών και τέλος προέβησαν στην κατασκευή ψησταριάς με σκεπή από κεραμίδια, χωρίς να έχουν την προς

τούτο απαιτούμενη οικοδομική άδεια της αρμόδιας πολεοδομικής αρχής, καθώς και στην τοποθέτηση ξύλινης περίφραξης και φωτιστικών⁸⁴.

3. Παράνομη βόσκηση

Το προηγούμενο νομικό καθεστώς για τη βοσκή σε δάση ρυθμιζόταν από τον Α.Ν. 875/1937 «περί βοσκής εντός δασών, μερικώς δασοσκεπών εκτάσεων και μη πεδινών χορτολιβαδίων». Το αδίκημα της παράνομης βόσκησης ρυθμίζεται ειδικότερα ανάλογα με το είδος της έκτασης στην οποία πραγματοποιείται αυτή, π.χ. αναδασωτέα, αγροτική, κ.λπ. Γενικά, η προστασία του δασικού πλούτου της χώρας και η προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα αυτού προέχει έναντι οποιασδήποτε άλλης εκμετάλλευσης. Ενδεικτικά το άρθρο 56 του Δασικού Κώδικα, ορίζει ότι: «1. Τα δικαιώματα συλλογής ρητίνης, συλλογής βαλανιδόκαρπου, βοσκής, ξυλεύσεως κ.λπ., όσα απεκτήθησαν επί δημοσίων δασών ή δασικών εκτάσεων διά της έκπαιλασκήσεως των παραμένοντων σεβαστά, **δεν δύνανται όμως επ' ουδενί λόγω να παρεμποδίσουν την εκμετάλλευσιν των δασών τούτων υπό του Δημοσίου, ούτε την λήψιν υπ' αυτού των αναγκαίων προστατευτικών μέτρων προς αναγέννησιν των δασών μετά την υλοτομίαν.**». Ο Δασικός Κώδικας στο άρθρο 104 αυτού («Βοσκή εις δάση συνεπεία υλοτομιών, εκτελέσεως υδρονομικών έργων κ.λπ.») ορίζει, ότι η βοσκή ρυθμίζεται βάσει Δασικής Αστυνομικής Διάταξης (βλ. και άρθρο 113 επ. Δασικού Κώδικα). Οι παραβάτες των Δασικών Αστυνομικών Διατάξεων τιμωρούνται βάσει του άρθρου 276 («Παράνομος βοσκή») του Δασικού Κώδικα, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 268 παρ. 3 περί παράβασης αστυνομικών διατάξεων. Ωστόσο, είναι πιθανό ο νομοθέτης να θέλει πραγματικά να παραπέμψει στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, το οποίο ορίζει ότι: «Οι παραβάτες των δασικών αστυνομικών διατάξεων τιμωρούνται **με πρόστιμο ή κράτηση**, εκτός εάν η από την παράβαση των ως άνω διατάξεων προκύψασα ζημία είναι μεγαλύτερη των 300 ευρώ, οπότε τιμωρούνται με τις ποινές της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου.». Η παράγρα-

φος 2 παραπέμπει στο άρθρο 381 και 382 του Ποινικού Κώδικα περί φθοράς ξένης ιδιοκτησίας.

Όσον αφορά τη **βοσκή εντός εθνικών δρυμών και διατηρητέων μνημείων της φύσης**, το άρθρο 80 παρ. 2 («Απαγόρευσις εντός του πυρήνος εθνικών δρυμών και των διατηρητέων μνημείων της φύσεως. Οργάνωσις της περιφερειακής ζώνης εθνικών δρυμών και των αισθητικών δασών») του Δασικού Κώδικα ορίζει ότι: «2. Απαγορεύεται, **ωσαύτως, εντός του πυρήνος των εθνικών δρυμών και των χώρων των διατηρητέων μνημείων της φύσεως: ... ζ) Η βοσκή παντός ζώου καθ' όλην την διάρκειαν του έτους και η κατασκευή πάσης φύσεως κτηνοτροφικών έργων, ως ποτιστρών, στεγάστρων.**». Το άρθρο 286 παρ. 2 («Ποινάι κατά των καταστρεφόντων, αφαιρούντων κ.λπ. ορόσημα των δασών») του Δασικού Κώδικα, προβλέπει τις ποινές κατά της παράβασης αυτής. Η διάταξη προβλέπει, ότι οι παραβάτες «... **τιμωρούνται διά φυλακίσεως τουλάχιστον 3 μηνών και διά χρηματικής ποινής. Τα χρησιμοποιούμενα μέσα, διά την εκτέλεσιν της παρανόμου πράξεως, κατάσχονται και δημεύονται εκποιούμενα ή καταστρεφόμενα, κατά τα κεκανομιμένα.**».

Όσον αφορά τη **βοσκή σε αναδασωτέες εκτάσεις**, εφαρμόζονται οι κάτωθι διατάξεις:

- Το άρθρο 105 του Δασικού Κώδικα («Βοσκή εις αναδασωτέας εκτάσεις»), το οποίο ορίζει ότι: «1. **Με δασική αστυνομική διάταξη βοσκής, που εκδίδεται αυτεπάγγελα από το δασάρχη απαγορεύεται η βοσκή παντός ζώου σε έκταση που κηρύχθηκε αναδασωτέα.** [σ.σ.: τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 60 του Ν. 4264/2014 (ΦΕΚ 118/Α/15.05.2014)]. 2. Εντός των ούτω απαγορευμένων εις την βοσκήν εκτάσεων επιτρέπεται εις τα όργανα της δασοφυλακής,

84. βλ. Απόφαση 66 / 2016 (Ζ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=M8YMTLEZVF7Y9MRZ5XYCG2MBW6FPHF&apof=66_2016&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C6. Ανευρέθηκε στις 3 Ιουνίου 2018.

αγροφυλακής και αστυνομίας να προβαίνουν εις τον φόνον ή την σύλληψιν των παρανόμως βοσκότων ζώων, εφαρμοζομένων, όσον αφορά εις την σύλληψιν, την πληρωμήν συλλήπτρων και την παροχήν βοήθειάς κατά την σύλληψιν, των διατάξεων του άρθρου 278.». Σχετικά βλ. και άρθρο 308 παρ. 2ε του Δασικού Κώδικα περί οπλισμού δασικών υπαλλήλων.

- Το άρθρο 107 παρ. 1 του Δασικού Κώδικα (όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 4 του άρθρου 60 του Ν. 4264/2014 (ΦΕΚ 118/Α/15.05.2014), το οποίο ορίζει ότι: «**Στις κηρυγμένες αναδασωτέες εκτάσεις λόγω πυρκαγιάς, που υπέρκεινται χωριών ή συνοικισμών ή βρίσκονται εντός λεκανών σχηματισμού χειμάρρων, απαγορεύεται η βοσκή, των μεν προβάτων και των μεγάλων ζώων το λιγότερο επί πενταετία, των δε αιγών το λιγότερο επί επταετία από την ημέρα της πυρκαγιάς.**».
- Το άρθρο 70 παρ. 1 του Ν. 998/1979 το οποίο ορίζει ότι: «...Με την επιφύλαξη των προβλεπομένων στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 107 του Ν.Δ. 86/1969, όπως ισχύει, **ο ιδιοκτήτης και ο κάτοχος ποιμνίου που συλλαμβάνεται με το ποίμνιό του μέσα σε αναδασωτέα έκταση ή που δεν λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για να μην εισέρχονται τα ζώα μέσα σε αναδασωτέα έκταση, καθώς και αυτός που επιτρέπει τη βοσκή σε τρίτους, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από πεντακόσια (500) μέχρι πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ. Σε περίπτωση υποτροπής επί της ίδιας ή άλλης αναδασωτέας έκτασης οι παραπάνω ποινές κάθε παράβασης και το πρόστιμο διπλασιάζονται.**».

Όσον αφορά τη **βοσκή σε αγροτικές εκτάσεις**, εφαρμόζονται τα άρθρα 37-39 του Ν. 3585/2007 για την αγροφυλακή. Συγκεκριμένα:

- Το άρθρο 37 («Κλοπή και υπεξαίρεση») του Ν. 3585/2007 ορίζει ότι: «1. Με την επιφύλαξη των περιπτώσεων των άρθρων 374, 375 παρ. 1 και 2 του Ποινικού Κώδικα, **ο υπαίτιος κλοπής ή υπεξαίρεσης ξένου (ολικώς ή εν μέρει) ή κοινόχρηστου αγροτικού κινητού κτήματος, η αξία του οποίου δεν υπερβαίνει τα 300 ευρώ, τιμωρείται με κράτηση μέχρι τριών (3) μηνών ή με πρόστιμο.** 2. Η διάταξη του άρθρου 379 παρ. 1

του Ποινικού Κώδικα εφαρμόζεται και για τα αδικήματα της προηγούμενης παραγράφου.».

- Το άρθρο 38 («Φθορά αγροτικού κτήματος») του Ν. 3585/2007 ορίζει ότι: «1. Με την επιφύλαξη των περιπτώσεων του άρθρου 382 παράγραφοι 2 και 4 του Ποινικού Κώδικα, **ο υπαίτιος φθοράς ξένου (ολικώς ή εν μέρει) ή κοινόχρηστου αγροτικού κτήματος αξίας μέχρι 300 ευρώ ή αν η ζημία που προξενήθηκε από τη φθορά δεν υπερβαίνει τα 300 ευρώ, τιμωρείται με κράτηση μέχρι τριών (3) μηνών ή με πρόστιμο.** Με την ίδια ποινή τιμωρείται και ο υπαίτιος διατάραξης, με οποιονδήποτε τρόπο, της κανονικής ροής αρδευτικών υδάτων, αν η ζημία που προξενήθηκε δεν υπερβαίνει τα 300 ευρώ. 2. Η διάταξη του άρθρου 384 Π.Κ. εφαρμόζεται αναλόγως και επί των αδικημάτων της προηγούμενης παραγράφου.».
- Το άρθρο 39 («Φθορά με ζώα») του Ν. 3585/2007 ορίζει ότι: «1. **Όποιος με πρόθεση προκαλεί αγροτική φθορά, κατά την έννοια της παρ. 1 του προηγούμενου άρθρου, με ζώα, πτηνά ή μέλισσες, η οποία έχει αντικείμενο πράγμα αξίας μέχρι 300 ευρώ ή αν η ζημία που προξενήθηκε δεν υπερβαίνει τα 300 ευρώ, τιμωρείται με κράτηση μέχρι τριών (3) μηνών ή με πρόστιμο.** 2. Εάν η κατά την προηγούμενη παράγραφο πράξη τελέσθηκε από αμέλεια, επιβάλλεται πρόστιμο ή κράτηση. 3. Η διάταξη του άρθρου 384 Π.Κ. εφαρμόζεται και για το κατά την παράγραφο 1 αδίκημα, εκτός αν ο δράστης επανελημμένως είχε τελέσει το αδίκημα αυτό από πρόθεση ή αμέλεια.».

Όσον αφορά την **αιγοβοσκή σε δάση ελάτης**, εφαρμογής τυγχάνει το άρθρο 110 του Δασικού Κώδικα.

Το άρθρο 277 παρ. 1 του Δασικού Κώδικα, ορίζει τα σχετικά με την κατάσχεση του ζωικού κεφαλαίου που βόσκει παράνομα. Συγκεκριμένα, η διάταξη ορίζει ότι: «1. Ποίμνια βόσκοντα εντός δασών ή δασικών εκτάσεων, εις τας οποίας η βοσκή είναι απαγορευμένη διά διατάξεως της δασικής αρχής, **υπόκεινται εις σύλληψιν εν όλω ή εν μέρει παρά των δασικών ή αστυνομικών οργάνων ή των οργάνων της αγροφυλακής, δικαιουμένων να ζητήσουν την συνδρομήν και άλλων δημοσίων υπαλλήλων ή ιδιωτών.**».

Νομολογία

Δυνάμει της υπ' αριθμ. 237/2008 απόφασης του κατ' έφεση δικάσαντος Μονομελούς Πλημμελοδικείου Λάρισας (μεταβατική έδρα Φαρσάλων), ο κατηγορούμενος κηρύχθηκε ένοχος για την πράξη της φθοράς δια ζώων και επιβλήθηκε σ' αυτόν ποινή προστίμου σαράντα (40) ευρώ και υποχρεώθηκε να καταβάλλει στην πολιτικώς ενάγουσα ως αποζημίωση το ποσό των δύο χιλιάδων (2000)

ευρώ. Το δικαστήριο δέχθηκε ότι ο κατηγορούμενος από 20.6.2006 ως και 5.7.2006 εκ προθέσεως εισήγαγε για βοσκή τα 534 γίδια του μέσα σε 100 στρέμματα αθέριστα με βίκο αγρού άλλου, κατοίκου. Δια της βοσκής και των πατημάτων επροξένησε ζημία σε 1.000 μπάλες βίκο προς 35 κιλά η μία, σύνολο 35.000 κιλά προς 0,13 ευρώ το κιλό, σύνολο ζημίας 4.550 ευρώ⁸⁵.

4. Εμπρησμός

Οι δασικές πυρκαγιές αποτελούν μία από τις κυριότερες απειλές κατά των ελληνικών δασικών οικοσυστημάτων, μαζί με την αυθαίρετη δόμηση, την ανάπτυξη έργων υποδομής και την ανεξέλεγκτη οικονομική δραστηριότητα. Όταν, μάλιστα, εκδηλώνονται εκ νέου πυρκαγιές σε περιοχές που έχουν ήδη καεί, τότε η αναγέννηση των σχετικών δασικών εκτάσεων είναι πλέον εξαιρετικά αμφίβολη.

Το ποινικό αδίκημα του εμπρησμού δασικής έκτασης τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 265 του Ποινικού Κώδικα, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει: «1. Με την επιφύλαξη της βαρύτερης τιμωρίας κατά τους όρους του άρθρου 264, **όποιος με πρόθεση προξενεί πυρκαγιά σε δάσος ή δασική έκταση κατά την έννοια του άρθρου 3 παρ. 1 και 2 του Ν. 998/1979 ή σε έκταση που έχει κηρυχθεί δασωτέα ή αναδασωτέα κατά την έννοια της παρ. 5 του ίδιου άρθρου, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη και με χρηματική ποινή από δεκαπέντε**

χιλιάδες (15.000) ΕΥΡΩ... έως εκατόν σαράντα επτά χιλιάδες (147.000) ΕΥΡΩ ... Αν η πράξη είχε ως επακόλουθο να εξαπλωθεί η φωτιά σε μεγάλη έκταση, επιβάλλεται κάθειρξη. 2. Αν η πράξη τελέστηκε από ιδιοτέλεια ή κακοβουλία ή η έκταση που κάηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλη, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών. 3. Όποιος με σκοπό να διαπράξει το έγκλημα της παραγράφου 1 προβαίνει σε οποιαδήποτε προπαρασκευαστική ενέργεια τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους. Η ποινή αυτή δεν μετατρέπεται, ούτε αναστέλλεται και η έφεση δεν αναστέλλει την εκτέλεσή της.»

Εάν το ίδιο αδίκημα τελεστεί από αμέλεια, τότε εφαρμογής τυγχάνει η διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 266 ΠΚ. Εάν ο υπαίτιος της πράξης του άρθρου 266 ΠΚ καταστείλει ο ίδιος την πυρκαγιά ή, με τη γρήγορη αναγγελία του προς την αρχή, δώσει αφορμή για την καταστολή της με την ελεύθερη θέλησή του, απαλλάσσεται από κάθε ποινή (267 ΠΚ)⁸⁶.

85. βλ. Απόφαση 2604 / 2008 (Ε, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=9Zi3w27et3avCvjPj0e2VdESoAZpxK&apof=2604_2008&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C5. Ανευρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

86. βλ. σχετικά την ΑΠ 485/2013 (Ζ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=MCPVNVGZO7HYVMNI9DOTKBMZBLJ59Q&apof=485_2013&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C6. Ανευρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

5. Παράνομη κατασκήνωση

Η παράνομη κατασκήνωση αντιμετωπίζεται ποινικά από τον Ν. 4276/2014. Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 18 του ως άνω νόμου: «**Απαγορεύεται η εγκατάσταση σκηνών, ρυμουλκούμενων, ημιρυμουλκούμενων και αυτοκινούμενων τροχόσπιτων σε αρχαιολογικούς χώρους, αιγιαλούς, παραλίες, παρυφές δημόσιων δασών και εν γένει κοινόχρηστους χώρους, καθώς και η φιλοξενία πέραν του ενός τροχόσπιτου από καταστηματαρχες ή ιδιώτες. Οι παραβάτες τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι τρεις (3) μήνες ή με επιβολή προστίμου του κατωτέρω εδαφίου, εφόσον δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή από άλλη διάταξη, διατασσόμενης συγχρόνως υπό του δικαστηρίου της βίαιης απο-**

βολής τους. Διαδικασία τηρείται η οριζόμενη από τα άρθρα 417 επ. του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την ανάκριση και εκδίκαση των επ' αυτοφώρω πλημμελημάτων. Οι παραβάτες τιμωρούνται με **πρόστιμο ύψους τριακοσίων (300) ευρώ ανά άτομο ή ανά κατασκηνωτικό ή ανά μεταφορικό μέσο, που επιβάλλεται από το βεβαιούν την παράβαση αστυνομικό ή λιμενικό όργανο και εισπράττεται, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 104 του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.) του Ν. 2696/1999 (Α' 57).** Σε ελέγχους από μεικτά συνεργεία την ποινή του προστίμου επιβάλλει το αστυνομικό όργανο που παρίσταται κατά τον έλεγχο.».

Βιβλιογραφία – Πηγές

- Ευπραξία-Αίθρα Μαριά: «Δάση και δασικές εκτάσεις: από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας στο ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ», Πρακτικά σεμιναρίων 2008-2009, Τόμος Ι
- Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου: «Δίκαιο του Περιβάλλοντος», β' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007
- Π. Παραράς: «Η ερμηνευτική διεύρυνση της δικαιοδοσίας του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου ως προς την άρση της αμφισβήτησης για την έννοια διατάξεως τυπικού νόμου. Παρατηρήσεις στην ΑΕΔ 27/1999», Το Σύνταγμα 1/2000
- Ιστοσελίδα του Αρείου Πάγου, www.areiospagos.gr
- Περιοδικό «Αρμενόπουλος»
- Περιοδικό «Νόμος και Φύση», www.nomosphysis.org.gr
- Περιοδικό «Το Σύνταγμα»
- WWF Ελλάς, www.wwf.gr

Coenonympha thyrsis, ενδημική πεταλούδα της Κρήτης (φωτ. Ν. Πέτρου)

Tulipa bakeri, ενδημικό της Κρήτης (φωτ. Ν. Πέτρου)

Ophrys basilissa, ενδημικό ορχεοειδές του νότιου Αιγαίου (φωτ. Ν. Πέτρου)

7. Το σύστημα διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα (Ν. 1650/1986, Ν. 3937/2011, Ν. 4519/2018)

Βάσει του συστήματος των Οδηγιών για τη φύση, και συγκεκριμένα βάσει των άρθρων 6 παρ. 1 της Οδηγίας για τους οικοτόπους και 4 παρ. 1 και 2 της Οδηγίας για τα άγρια πτηνά, η Ελλάδα υποχρεούται στην προστασία των περιοχών NATURA 2000, μέσω της κατάλληλης διαμόρφωσης και υλοποίησης ενός εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 2 του Ν. 1650/1986, «Χερσαίες, υγροτοπικές, θαλάσσιες ή μεικτού χαρακτήρα περιοχές, μεμονωμένα στοιχεία ή σύνολα της φύσης και του τοπίου, μπορούν να αποτελέσουν **αντικείμενα προστασίας και διατήρησης** λόγω της οικολογικής, βιολογικής, γεωλογικής, γεωμορφολογικής, εν γένει επιστημονικής ή αισθητικής σημασίας τους.». Ο Ν. 3937/2011 «Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 60/Α/2011) και συγκεκριμένα το άρθρο 3 υπό τον τίτλο «Εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών», εισηγήθηκε τη δημιουργία σχετικού συστήματος, το οποίο θα αποτελείται από τις περιοχές, που χαρακτηρίζονται

Εισαγωγή	71
Οι Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών	73
Ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς - Δυτικής Κρήτης	75
Βιβλιογραφία – Πηγές	76

σύμφωνα με τις κατηγορίες του άρθρου 19 του Ν. 1650/1986. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, το ΥΠΕΝ ορίστηκε ως ο κεντρικός συντονιστής και εποπτής του Εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών. Βάσει της παραγράφου 2 του άρθρου 3, το ΥΠΕΝ θα πρέπει να τηρεί βάση δεδομένων με στοιχεία για την οικολογική κατάσταση και την κατάσταση διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών και να δίνει κατευθύνσεις για την αιφορική διαχείριση αυτών, ύστερα από γνωμοδότηση της Επιτροπής «Φύση 2000»⁸⁷.

87. Σχετικά με το χαρακτήρα και το έργο της Επιτροπής «Φύση 2000», βλ. άρθρο 5 της ΚΥΑ «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιδαιτημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας», ΦΕΚ 1289/Β/28.12.1998.

Βάσει του άρθρου 19 του Ν. 1650/1986, οι προστατευόμενες περιοχές κατατάσσονται στις κάτωθι κατηγορίες:

- Περιοχές Απόλυτης Προστασίας της φύσης (Strict Nature Reserves),
- Περιοχές Προστασίας της φύσης (Nature Reserves),
- Φυσικά Πάρκα (Natural Parks), Εθνικά και Περιφερειακά Πάρκα (National Parks, Regional Parks) και, ειδικά όταν το Φυσικό Πάρκο ή μεγάλο τμήμα του καταλαμβάνει θαλάσσια ή δασική περιοχή ή όταν περιλαμβάνει μεγάλης σημασίας γεωτόπους, μπορεί να ονομάζεται ειδικότερα Θαλάσσιο Πάρκο, Εθνικός ή Περιφερειακός Δρυμός ή Γεωπάρκο, αντίστοιχα⁸⁸,
- Περιοχές Προστασίας οικοτόπων και ειδών (Habitat/Species Management Areas), οι οποίες διακρίνονται ειδικότερα σε Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ), Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και Καταφύγια Άγριας Ζωής (ΚΑΖ),
- Προστατευόμενα Τοπία (Protected Landscapes/Seascapes), Προστατευόμενοι Φυσικοί Σχηματισμοί (Protected Natural Formations) και Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης (Protected Natural Monuments)⁸⁹.

Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 5 του Ν. 1650/1986 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 3937/2011, για τις ως άνω προστατευόμενες περιοχές καταρτίζονται σχέδια διαχείρισης, με τα οποία, στο πλαίσιο των όρων και προϋποθέσεων που τίθενται στις πράξεις χαρακτηρισμού: (α) καθορίζονται τα αναγκαία μέτρα οργάνωσης και

λειτουργίας για τη διατήρηση των αντικειμένων που προστατεύονται, (β) εξειδικεύονται οι όροι και περιορισμοί άσκησης δραστηριοτήτων και εκτέλεσης έργων και (γ) προσδιορίζονται αναλυτικά οι κατευθύνσεις και οι προτεραιότητες για την υλοποίηση έργων, δράσεων και μέτρων, που απαιτούνται για την αποτελεσματική προστασία, διαχείριση και αποκατάσταση των αντικειμένων που προστατεύονται κατά περίπτωση. Τα σχέδια διαχείρισης συνοδεύονται από σχέδια δράσης, στα οποία εξειδικεύονται τα αναγκαία μέτρα, δράσεις, έργα και προγράμματα, οι φάσεις, το κόστος, οι πηγές και οι φορείς χρηματοδότησής τους, καθώς και το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσής τους και οι φορείς εφαρμογής τους. Μέχρι στιγμής τέτοια σχέδια δεν έχουν εγκριθεί παρά μόνο για το Εθνικό Πάρκο Σχινιά (βλ. «Κανονισμός Διοίκησης και Λειτουργίας του Εθνικού Πάρκου Σχινιά-Μαραθώνα (ν. Αττικής) και Σχέδιο Διαχείρισης αυτού», ΦΕΚ 1830/Β/31.12.2001) και για τις λίμνες Κορώνεια-Βόλβη (βλ. «Έγκριση Σχεδίου Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου των Λιμνών Κορώνειας-Βόλβης και των Μακεδονικών Τεμπών», ΦΕΚ 3159/Β/27.11.2012) υπό το βάρος κυρώσεων⁹⁰.

Για τον χαρακτηρισμό των περιοχών ως προστατευόμενων σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία (άρθρο 21 του Ν. 1650/1986), προαπαιτείται:

α) Για τον χαρακτηρισμό και την οριοθέτηση μιας περιοχής ως Απόλυτης Προστασίας της Φύσης, Προστασίας της Φύσης και Εθνικού Πάρκου και τον καθορισμό χρήσεων γης και δραστηριοτήτων σε αυτήν, η **έκδοση Προεδρικού Διατάγματος**, κατόπιν πρότασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, ύστερα από γνώμη της Επιτροπής «Φύση 2000» και του Γενικού Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, σε εφαρμογή Ειδικής Περιβαλλο-

88. Σύμφωνα με την παράγραφο 3 περ. η του άρθρου 19 του Ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, οι Εθνικοί Δρυμοί που έχουν κηρυχθεί κατά το άρθρο 78 του Ν.Δ. 86/1969 (ΦΕΚ 7/Α/1969), όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 3 του Ν.Δ. 996/1971 (ΦΕΚ 192/Α/1971) και οι υγρότοποι διεθνούς σημασίας κατά τη Σύμβαση Ραμσάρ, η οποία κυρώθηκε με το πρώτο άρθρο του Ν.Δ. 191/1974 (ΦΕΚ 350/Α/1974), χαρακτηρίζονται Εθνικά Πάρκα με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, κατά τη διαδικασία του άρθρου 21.

89. Σύμφωνα με την παρ. 5 περ. γ του άρθρου 19 του Ν. 1650/1986, τοπία που έχουν κηρυχθεί ως Αισθητικά Δάση, ως Περιαισθητικά Δάση, ως Προστατευόμενα Δάση και ως Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης, εντάσσονται, δια του παρόντος, στην αντίστοιχη κατηγορία. Για τα ήδη κηρυγμένα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους, με απόφαση Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ρυθμίζονται οι όροι ένταξής τους.

90. Για τις λίμνες Βόλβη - Κορώνεια, η Ελλάδα καταδικάστηκε από το ΔΕΕ με την απόφαση C-517/11 για την παράβαση των υποχρεώσεων από το άρθρο 6 παρ. 2 της Οδηγίας για τους οικοτόπους, λόγω μη λήψης των αναγκαίων μέτρων αποτροπής υποβάθμισης των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών για τα οποία ορίστηκε η ΖΕΠ GR 1220009 και λόγω μη ύπαρξης δικτύου αποχετεύσεως και επεξεργασίας αστικών λυμάτων για τον οικισμό του Λαγκαδά.

ντικής Μελέτης (ΕΠΜ). Η ανάθεση της σύνταξης ΕΠΜ και η τελική έγκρισή της πραγματοποιείται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος.

β) Για το χαρακτηρισμό και την οριοθέτηση μιας περιοχής ως Περιφερειακού Πάρκου και τον καθορισμό όρων δόμησης, χρήσεων γης και δραστηριοτήτων σε αυτήν, η **έκδοση Προεδρικού Διατάγματος**, κατόπιν πρότασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, ύστερα από γνώμη της Επιτροπής «Φύση 2000» και του Γενικού Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, με βάση ειδική έκθεση που τεκμηριώνει την οικολογική σημασία και τις προστατευτέες αξίες της. Ειδικά για το χαρακτηρισμό αγροτικών περιοχών υψηλής φυσικής αξίας ως Περιφερειακών Πάρκων, το προεδρικό διάταγμα εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και Περιβάλλοντος. Ειδικά για το χαρακτηρισμό

θαλάσσιων περιοχών ως Περιφερειακά Πάρκων, το Προεδρικό Διάταγμα εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Θαλασσιών Υποθέσεων Νήσων και Περιβάλλοντος.

γ) Για το χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως Καταφυγίου Άγριας Ζωής εκδίδεται απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, με βάση ειδική έκθεση που τεκμηριώνει την οικολογική ή άλλη φυσική αξία της περιοχής.

δ) Για το χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως Προστατευόμενου Τοπίου ή ως Προστατευόμενου Φυσικού Σχηματισμού, εκδίδεται απόφαση του Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης, με βάση ειδική έκθεση, που τεκμηριώνει την οικολογική ή άλλη φυσική αξία του προστατευτέου αντικείμενου και γνώμη του αιρετού Περιφερειάρχη.

Οι Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών

Τις προστατευόμενες περιοχές μπορούν να διαχειρίζονται Φορείς Διαχείρισης ή υφιστάμενες δημόσιες υπηρεσίες, ειδικές υπηρεσίες και ΝΠΔΔ, ή φορείς που ορίζονται για το σκοπό αυτό με συμβάσεις διαχείρισης (ν 2742/99). Ο νομοθέτης έκανε την επιλογή η διοίκηση και διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών (πλην των Καταφυγίων Άγριας Ζωής, των Προστατευόμενων Τοπίων, Φυσικών Σχηματισμών και Διατηρητέων Μνημείων της Φύσης των οποίων η διαχείριση ανήκει στις οικείες αρχές δηλαδή στα δασαρχεία) να ανήκει στους **Φορείς Διαχείρισης**, οι οποίοι πρωτοεισήχθησαν στο ελληνικό δίκαιο δυνάμει του άρθρου 15 του Ν. 2742/1999. Από το έτος που εισήχθη η έννοια αυτή στο ελληνικό δίκαιο, μεσολάβησαν πολλές εξελίξεις και έντονες παλινδρομήσεις της Διοίκησης και του νομοθέτη, ως προς το ποια είναι η θέση της, τελικά, σε σχέση με την υποχρέωση που υπέχει για τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών. Για πολλά χρόνια, το σύστημα των προστατευόμενων περιοχών παρέμενε ανολοκλήρωτο, ως προς τη διοίκηση και τη λειτουργία του. Μέχρι πρότινος, υπήρχαν 28 Φορείς Διαχείρισης, των οποίων η χωρική αρμοδιό-

τητα κάλυπτε μόλις το 25% της συνολικής επιφάνειας των περιοχών NATURA 2000, ενώ, ακόμη και εκεί που υπήρχαν Φορείς, υπήρχαν πολλαπλά προβλήματα, όπως ανεπαρκής, περιστασιακή χρηματοδότηση, ελλείψεις προσωπικού, κ.ά.⁹¹

Η σημερινή κατάσταση, σχετικά με το καθεστώς διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, ρυθμίζεται από τον Ν. 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 25/Α/20.02.2018). Σύμφωνα με το άρθρο 1, οι Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών είναι κοινωφελή, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ), που εποπτεύονται από το ΥΠΕΝ και έχουν ως σκοπό τη διοίκηση και διαχείριση των περιοχών των άρθρων 18, 19 και 21 του Ν. 1650/1986 (Α' 160). Το ΥΠΕΝ εκδίδει πρότυπα, προδιαγραφές και συστάσεις, που διασφαλίζουν την ενιαία μεταξύ των ΦΔΠΠ αντιμετώπιση και συντονισμό για θέματα: α) διοικητικής οργάνωσης και οικονομικής λειτουργίας των ΦΔΠΠ, β) συλλογής δεδομένων και περιβαλλοντικών στοιχείων, επιστημονικής παρακολούθησης και εφαρ-

91. βλ. Η κατάσταση εφαρμογής των οδηγιών για τη φύση στην Ελλάδα, WWF 2017, διαθέσιμο στο: https://www.wwf.gr/images/pdfs/2017Apr_EUNatureDirectives_Status_GR_LowRes.pdf. Ανευρέθηκε στις 3 Ιουνίου 2018.

μογής των σχεδίων διαχείρισης. Ωστόσο, στο νέο νόμο δεν προβλέπονται τα σχετικά με το οργανόγραμμα των Φορέων Διαχείρισης και τις τακτικές θέσεις προσωπικού.

Ο νόμος προβλέπει 36 ΦΔΠΠ. Για τους 28 ήδη υπάρχοντες επέρχονται αλλαγές στο καθεστώς τους, κυρίως όσον αφορά τη χωρική τους αρμοδιότητα, ενώ οι 8 είναι νέοι. Η χωρική αρμοδιότητα των 36 Φορέων καλύπτει το σύνολο των περιοχών NATURA 2000 της χώρας. Ο νέος νόμος του 2018, ορίζει τα σχετικά με τις αρμοδιότητες των Φορέων Διαχείρισης, τη διοίκησή τους, τους πόρους τους με την ένταξή τους στον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, το προσωπικό, την αξιολόγησή τους από το Υπουργείο, και άλλα ζητήματα.

Συγκεκριμένα, δυνάμει του άρθρου 2 του ως άνω νόμου οι ήδη 28 υφιστάμενοι φορείς που είχαν συσταθεί με τον νόμο 2742/1999 άρθρο 15 μετονομάζονται ως εξής:

- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Δέλτα Έβρου και Σαμοθράκης,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Δάσους Δαδιάς - Λευκίμης-Σουφλίου,
- Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Κερκίνης,
- Φορέας Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου - Ακαρνανικών Ορέων,
- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Θερμαϊκού Κόλπου,
- Φορέας Διαχείρισης Κορώνειας - Βόλβης - Χαλκιδικής,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Αλοννήσου - Βορείων Σποράδων,
- Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Νέστου - Βιστωνίδας - Ισμαρίδας και Θάσου,
- Φορέας Διαχείρισης Πάρνωννα, Μουστού, Μαινάλου και Μονεμβασίας,
- Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας Ιωαννίνων,
- Φορέας Διαχείρισης Αμβρακικού Κόλπου - Λευκάδας,
- Φορέας Διαχείρισης Υγροτόπων Κοτυχίου - Στροφυλιάς και Κυπαρισσιακού Κόλπου,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου,

- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Πρεσπών,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Αίνου,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Ολύμπου,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς - Δυτικής Κρήτης (λεπτομέρειες κατωτέρω),
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Παρνασσού,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Οίτης, κοιλάδας Σπερχειού και Μαλιακού κόλπου,
- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Καλαμά - Αχέροντα - Κέρκυρας,
- Φορέας Διαχείρισης Χελμού - Βουραϊκού,
- Φορέας Διαχείρισης Οροσειράς Ροδότης,
- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Δωδεκανήσου,
- Φορέας Διαχείρισης Κάρλας - Μαυροβουνίου - Κεφαλόβρυσου Βελεστίνου - Δέλτα Πηνειού,
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά - Μαραθώνα, Υμηττού και Νοτιοανατολικής Αττικής [είχε συσταθεί με το Π.Δ. της 13.9.2002 (ΦΕΚ 793/Δ/2002)],
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου [είχε συσταθεί με το Π.Δ. της 27.11.2003 (ΦΕΚ 1272/Δ/2003)]
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων, Κοιλάδας Αχελώου Αγράφων και Μετεώρων [είχε συσταθεί με το Π.Δ. της 12.2.2009 (ΦΕΚ 49/Δ/2009)].

Περαιτέρω, συστάθηκαν 8 νέοι φορείς διαχείρισης:

- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Βόρα - Πάικου - Βερμίου,
- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Δυτικής Μακεδονίας,
- Φορέας Διαχείρισης Κορινθιακού Κόλπου,
- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Ευβοίας,
- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Νότιας Πελοποννήσου-Κυθήρων,
- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Κυκλάδων,

- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Βορείου Αιγαίου,
- Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Κεντρικής και Ανατολικής Κρήτης.

Ο νόμος ορίζει τα σχετικά με αρμοδιότητες των ΦΔΠΠ. Οι βασικές αρμοδιότητες αναλύονται ως κατωτέρω:

- Παροχή αιτιολογημένης γνώμης και στοιχείων κατά την κατάρτιση του σχεδίου διαχείρισης, την εφαρμογή, την παρακολούθηση, την αξιολόγηση, και την επικαιροποίησή του.
- Κατάρτιση ετήσιας έκθεσης για την προστατευόμενη περιοχή, με προτεραιότητα στην κατάσταση διατήρησης των προστατευτέων αντικειμένων και στα αποτελέσματα από την εφαρμογή των δράσεων, που προβλέπονται στα σχέδια διαχείρισης.
- Παροχή αιτιολογημένων γνωμοδοτήσεων κατά τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης των έργων και των δραστηριοτήτων, που εμπίπτουν στις προστατευόμενες περιοχές ευθύνης τους ή των έργων και δραστηριοτήτων, οι επιπτώσεις των οποίων επηρεάζουν, άμεσα ή έμμεσα, το προστατευτέο αντικείμενο.
- Διαβούλευση με την τοπική κοινωνία, τους παραγωγικούς φορείς και κάθε άλλον εμπλεκό-

μενο κατά περίπτωση φορέα, εντός των περιοχών ευθύνης τους, τόσο κατά τη διαδικασία κατάρτισης των ΕΠΜ, των σχεδίων Προεδρικών Διαταγμάτων για το χαρακτηρισμό των προστατευόμενων περιοχών και των σχεδίων διαχείρισης.

- Ανάλυση εκπόνησης και εκτέλεσης εθνικών, ευρωπαϊκών ή διεθνών προγραμμάτων και δράσεων σχετικών με την περιοχή ευθύνης τους.
- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού και των παραγωγικών φορέων σε θέματα αναγόμενα στο έργο και στους σκοπούς των ΦΔΠΠ.
- Επικουρία των αρμόδιων διοικητικών και δικαστικών αρχών στον έλεγχο της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, της νομοθεσίας για τα δάση, την αλιεία και τη θήρα, καθώς και των περιβαλλοντικών και πολεοδομικών όρων που ισχύουν για έργα ή δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στις περιοχές ευθύνης τους.
- Συνεργασία με όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες (Αστυνομία, Πυροσβεστική, δασικές και λιμενικές αρχές) και η πραγματοποίηση κοινών περιπόλων με δασικές και λιμενικές αρχές εντός των ορίων των περιοχών ευθύνης τους.

Ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς-Δυτικής Κρήτης

Το ΝΠΙΔ «Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς», που έχει συσταθεί με την περίπτωση 17 της παρ. 10 του άρθρου 15 του Ν. 2742/1999, είχε συγχωνευθεί με την περίπτωση θ' της παρ. 1 του άρθρου 8 του Ν. 4109/2013, και η λειτουργία του παρατάθηκε διαδοχικώς με την παρ. 20 του άρθρου 8 του Ν. 4109/2013, και εν συνεχεία με το άρθρο 36 του Ν. 4342/2015 και το άρθρο 16 του Ν. 4447/2016, δυνάμει του άρθρου 2 του Ν. 4519/2018 μετονομάστηκε σε Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς-Δυτικής Κρήτης. Τα όρια αρμοδιότητας του ως άνω Φορέα αποτυπώνονται στους χάρτες του Παραρτήματος ΙΙ του Ν.

4519/2018. Η λειτουργία του Φορέα ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2008, με την πρόσληψη του πρώτου προσωπικού και την έναρξη υλοποίησης του έργου «Διαχείριση και Λειτουργία Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς», Μέτρο 8.1, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον», του τότε ΥΠΕΧΩΔΕ.

Ο Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς αποτελεί μια από τις περισσότερο αναγνωρισμένες και βραβευμένες προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδας.

- Έχει λάβει τιμητική διάκριση από το Συμβούλιο της Ευρώπης (CoE), με την απονομή του

European Diploma of Protected Areas (Ευρωπαϊκό Δίπλωμα Προστατευόμενων Περιοχών του Συμβουλίου της Ευρώπης).

- Ανήκει στο δίκτυο Αποθεμάτων της Βιόσφαιρας (Biosphere Reserve), περιοχών δηλαδή που χαρακτηρίζονται έτσι από το πρόγραμμα «Άνθρωπος και Βιόσφαιρα» της UNESCO (Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών). Το φαράγγι της Σαμαριάς και ο Εθνικός Δρυμός Ολύμπου είναι οι μοναδικές προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδος, που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο MAB (πρόγραμμα «Άνθρωπος και Βιόσφαιρα»).
- Έχει ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Βιογενετικών Αποθεμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης.
- Είναι μια από τις Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά (IBA).
- Έχει ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000, ως ΖΕΠ με τον κωδικό GR4340014 - Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς - Φαράγγι Τρυπητής - Ψιλάφι - Κουστογέρακο.
- Η ευρύτερη περιοχή των Λευκών Ορέων έχει ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000, με τον κωδικό GR4340008 και είναι καταγεγραμμένη σαν Τόπος Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) – Ειδική Ζώνη Διατήρησης (ΕΖΔ)⁹².

Βιβλιογραφία – Πηγές

- WWF Ελλάς, www.wwf.gr

92. βλ. Samaria National Park, Νομική προστασία-Διακρίσεις, διαθέσιμο στο: <http://www.samaria.gr/el/nomiki-prostasia-diakriseis/>. Ανευρέθηκε στις 6 Ιουνίου 2018.

Βραυρώνια Αττικής. Στα αριστερά διακρίνεται ο αρχαιολογικός χώρος και ο υγρότοπος. Στα δεξιά ο οικισμός της Αρτέμιδας (φωτ. Α. Βιδάλης)

8. Χωροταξική και πολεοδομική νομοθεσία (Ν. 4447/2016)

Το Σύνταγμα διαθέτει ένα πλέγμα διατάξεων, που ορίζει την αρμοδιότητα του Κράτους σχετικά με τη χωροταξική οργάνωση και την πολεοδομική ανάπτυξη της χώρας. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται σχετικά με την οργάνωση των χρήσεων και των δραστηριοτήτων στο χώρο (χωροταξικός σχεδιασμός) και την ικανοποίηση της ανάγκης για ανάπτυξη πόλεων και οικισμών με ευνοϊκούς και βιώσιμους όρους για τους πολίτες (πολεοδομικός σχεδιασμός) είναι ικανές να επηρεάσουν, άμεσα ή έμμεσα, την ποιοτική στάθμη του φυσικού (και πολιτιστικού) περιβάλλοντος. Αντίστροφα, οι απαιτήσεις του άρθρου 24 παρ. 1 του Συντάγματος, για προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, προαπαιτούν, άνευ ετέρου, ορθό χωροταξικό σχεδιασμό. Έτσι, είναι σαφώς κατανοητό ότι η χωροταξική οργάνωση της χώρας, δηλαδή η χωρική πραγμάτωση της απαίτησης για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας, πρέπει να πραγματοποιείται με τρόπο ορθολογικό

Εισαγωγή	77
Ο χωροταξικός σχεδιασμός	78
Ο πολεοδομικός σχεδιασμός	81
Η ποινική αντιμετώπιση της παράνομης/αυθαίρετης δόμησης	83
Βιβλιογραφία – Πηγές	84

και με όρους αειφορίας, εξασφαλίζοντας όρους για ποιότητα ζωής των κατοίκων της χώρας και τον ομαλό συνδυασμό των αιτούμενων χρήσεων στο χώρο, οι οποίες πολλές φορές είναι αντικρουόμενες, πρωτίστως δε οφείλει να λαμβάνει υπόψη της και την απαίτηση για περιβαλλοντική προστασία⁹³. Άλλωστε, η σχετική επιταγή για σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος συμπλέει με την παραδεδεγμένη αρχή της ενσωμάτωσης του ενωσιακού δικαίου, που απαιτεί την ένταξη της περι-

93. βλ. σχετικά ΟΛΣτΕ 2489/2006.

βαλλοντικής συνιστώσας κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή όλων των επιμέρους τομεακών πολιτικών⁹⁴.

Ήδη από το Σύνταγμα του 1975, περιλαμβάνονται διατάξεις στο Σύνταγμα για την χωροταξική οργάνωση της χώρας. Η παράγραφος 2 του άρθρου 24, αποδίδει στο Κράτος την αρμοδιότητα της χωροταξικής αναδιάρθρωσης της χώρας και της πολεοδομικής της ανάπτυξης. Η αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 επεξέτεινε το περιεχόμενο της διάταξης αυτής, εισάγοντας την απαίτηση να λαμβάνονται υπόψη, κατά το χωροταξικό σχεδιασμό της χώρας και τη διαμόρφωση των αντίστοιχων τεχνικών κρίσεων, οι κανόνες της επιστήμης, επιλογή η οποία ωστόσο έχει δεχθεί κριτική, ως υποκρύπτουσα περιορισμούς στο εύρος του ελέγχου του ακυρωτικού δικαστή⁹⁵. Η σύνταξη Εθνικού Κτηματολογίου, η κατάρτιση δηλαδή ενός ενιαίου συστήματος που να αποτυπώνει με σαφήνεια την κατάσταση των ακινήτων και των δικαιωμάτων επ' αυτών, αποτελεί επίσης υποχρέωση του Κράτους, η οποία βαίνει ομαλά προς την ολοκλήρωσή της. Οι παράγραφοι 3 έως 5 του άρθρου 24 προβλέπουν μέσα ενεργού πολεοδομίας, με την παράγραφο 3 να προβλέπει τα σχετικά με την υποχρέωση των ιδιοκτητών για συνεισφορά για τη δημιουργία χώρων κοινωφελούς χαρακτήρα, χωρίς να υποχρεούται το Κράτος σε αποζημίωση λόγω απαλλοτρίωσης ακίνητης περιου-

σίας. Η παράγραφος 4 προβλέπει το θεσμό του αστικού αναδασμού (δεν έχει εφαρμοστεί μέχρι σήμερα) και η παράγραφος 5 προβλέπει μέτρα πολεοδομικής αναμόρφωσης σε υφιστάμενες οικιστικές περιοχές⁹⁶. Συμπληρωματικά, στο άρθρο 24, σχετικά με την κρατική αρμοδιότητα επί της χωροταξίας στέκεται το άρθρο 17 Σ περί προστασίας της ιδιοκτησίας, καθώς είναι αυτονόητο, πως η χωροταξία, ως σύστημα κανόνων, επηρεάζει άμεσα την ιδιοκτησία, ως δικαίωμα χρήσης και δόμησης, ενώ σχετικές είναι και οι παράγραφοι 4 και 7 του άρθρου 18 Σ καθώς και η παράγραφος 1 του άρθρου 106, για την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας.

Το άρθρο 24 παρ. 2 Σ ορίζει, ήδη από 1975, δεσμευτικές κατευθύνσεις προς τη Διοίκηση και το νομοθέτη, κατά τη θέσπιση διατάξεων που αφορούν τη χωροταξία και την πολεοδομία, οι οποίες πρέπει να νομοθετούν με γνώμονα την αρχή της αειφορίας. Ωστόσο, για πολλά χρόνια, ο χωροταξικός σχεδιασμός της χώρας μας υπήρξε ατελής, κατακεραματισμένος, αποσπασματικός και σαφώς μη αποτελεσματικός, με αποτέλεσμα το φυσικό περιβάλλον να πλήττεται κατά τρόπο καίριο. Η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί ολοκληρωμένο χωροταξικό σχεδιασμό, απαιτεί, δηλαδή, σαφείς κατευθύνσεις για τη χωροταξική ανάπτυξη της χώρας για το μέλλον, στο σύνολό της και για όλες τις εκτελούμενες δραστηριότητες.

Ο χωροταξικός σχεδιασμός

Ο χωροταξικός σχεδιασμός ρυθμίστηκε αρχικά με τον Ν. 360/1976, ο οποίος δεν εφαρμόστηκε ποτέ, στη συνέχεια με τον Ν. 2742/1999 (ο οποίος περιείχε και διατάξεις για τους Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, την Επιτροπή «Φύση 2000» και τον Ν. 1650/1986) και ύστερα με τον Ν. 4269/2014 και στην παρούσα φάση με τον Ν. 4447/2016 και το από 21.06.2018 Π.Δ. «Κα-

τηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης» (ΦΕΚ 114/Α/29.06.2018) που ισχύουν σήμερα. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν. 4447/2016, «ο **χωροταξικός σχεδιασμός** ασκείται σε **εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο** και διακρίνεται, ανάλογα με το χαρακτήρα του, σε **στρατηγικό ή ρυθμιστικό**: α. Στην κατηγορία του **στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού** **υπάγονται τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια του άρ-**

94. βλ. Ι. Κουφάκη: Χωροταξικός Σχεδιασμός και Περιοχές Δικτύου NATURA 2000, Σεμινάρια Δικαίου του Περιβάλλοντος από το Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, 2008-2009

95. βλ. σχετικά Λ. Κιουσοπούλου Η δεσμευτικότητα «των κανόνων της επιστήμης» στο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό (Μάρτιος 2006), διαθέσιμο στο: https://nomosphysis.org.gr/10389/i-desmeutikotita-ton-kanonon-tis-epistimis-ston-xorotaksiko-kai-poleodomiko-sxediasmo-martios-2006/?st=%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%BF%20%CE%BA%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF#_ftn9. Ανευρέθηκε στις 11 Ιουνίου 2018.

96. βλ. Β. Σκουρή: Χωροταξικό και Πολεοδομικό Δίκαιο, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 36 επ.

θρου 5 και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια του άρθρου 6. β. Στην κατηγορία του **ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού υπάγονται τα πολεοδομικά σχέδια τα οποία εκπονούνται σε τοπική κλίμακα και τα οποία διακρίνονται σε δύο επίπεδα σχεδιασμού.** 2. Στο πρώτο επίπεδο του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνονται: α) Τα **Τοπικά Χωρικά Σχέδια** του άρθρου 7, τα οποία ρυθμίζουν τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση της εδαφικής περιφέρειας ενός Ο.Τ.Α., β) τα **Ειδικά Χωρικά Σχέδια** του άρθρου 8, τα οποία αποτελούν υποδοχείς σχεδίων, έργων και προγραμμάτων ανεξαρτήτως διοικητικών ορίων. 3. Στο δεύτερο επίπεδο του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνονται τα **Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής** του άρθρου 10, τα οποία αποτελούν την εξειδίκευση και εφαρμογή των σχεδίων του πρώτου επιπέδου.»

Ο νόμος εισάγει την έννοια της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής ως ένα σύνολο αρχών, που περιλαμβάνει βασικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης, τους βασικούς άξονες, τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους χωρικής ανάπτυξης στο επίπεδο της Γενικής Κυβέρνησης και των επιμέρους φορέων της, καθώς και τα προτεινόμενα μέτρα και δράσεις για την υλοποίηση της επιδιωκόμενης ανάπτυξης (βλ. άρθρο 3 του Ν. 4447/2016). Το ισχύον Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, που εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 6876/4871/2008 απόφαση της Βουλής (Α' 128), επέχει, εφεξής, θέση Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής. Μετά την έγκριση της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ενσωματώνεται σε αυτήν και παύει να ισχύει (βλ. άρθρο 12 του Ν. 4447/2016).

Όσον αφορά το χωροταξικό σχεδιασμό σε εθνικό επίπεδο, το σχεδιασμό, δηλαδή, που θέτει μεσοπρόθεσμους ή και μακροπρόθεσμους στόχους ανάπτυξης και οργάνωσης του χώρου, καθώς και γενικές κατευθύνσεις και ρυθμίσεις για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών ασκήσεως παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των περιοχών προστασίας (βλ. άρθρο 1 του Ν. 4447/2016), αυτός διακρίνεται στο χερσαίο και το θαλάσσιο. Ο γενικός χωροταξικός σχεδιασμός αποτελεί τη βάση αναφοράς για το συντονισμό και την εναρμόνιση των επιμέρους τομιακών χωροταξικών προγραμμάτων, που πε-

ριλαμβάνονται στα ειδικά και στα περιφερειακά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού.

Ειδικά, όσον αφορά το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό, η χώρα καλείται να ενσωματώσει στο εθνικό της δίκαιο την Οδηγία 2014/89/ΕΚ «Περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό». Πρόκειται για μια Οδηγία η οποία έχει αυξημένη σημασία για την Ελλάδα, εξαιτίας τόσο της εκτεταμένης ακτογραμμής που διαθέτει όσο και του ευρύτατου συνόλου των δραστηριοτήτων που ασκούνται στον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο της (τουρισμός, αλιεία, υδατοκαλλιέργειες, εξόρυξη ορυκτών, θαλάσσιες μεταφορές). Οι δραστηριότητες αυτές οφείλουν να ασκούνται με βιώσιμο τρόπο και να συμβιβάζονται με την αειφόρο χρήση των θαλάσσιων πόρων και την αειφόρο ανάπτυξη της θαλάσσιας οικονομίας. Η θάλασσα χωροταξική πολιτική οφείλει να λαμβάνει υπόψη της τις έντονες πιέσεις που ασκούνται στο θαλάσσιο περιβάλλον, την ανάγκη για προστασία των ευαίσθητων προστατευόμενων θαλάσσιων οικοσυστημάτων, τους κινδύνους ρύπανσης και την κατάσταση της κλιματικής αλλαγής. Μέχρι στιγμής, το σχετικό νομοσχέδιο έχει ψηφιστεί επί της αρχής. Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει έντονος δισταγμός ως προς την υιοθέτηση εκ μέρους της Ελλάδας της αντίληψης για ολοκληρωμένη προσέγγιση στο θαλάσσιο χώρο, με τη συμπερίληψη του παράκτιου χώρου (αιγιαλού) στις διεργασίες για τον καθορισμό της θαλάσσιας χωροταξικής πολιτικής. Ο αιγιαλός δέχεται εντονότερες πιέσεις, συνήθως μη αναστρέψιμου χαρακτήρα.

Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (πρώην Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης) αποτελούν μέσα χωροταξικού σχεδιασμού, τα οποία υλοποιούνται σε εθνικό επίπεδο, ωστόσο αφορούν συγκεκριμένο παραγωγικό τομέα της εθνικής οικονομίας. Αποτελούν το δεύτερο βαθμό του χωροταξικού σχεδιασμού. Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν. 4447/2016 αποτελούν «**σύνολα κειμένων και διαγραμμάτων, με τα οποία προσδιορίζονται στρατηγικές κατευθύνσεις σε εθνικό επίπεδο, ιδίως, για: α) Τη χωρική διάρθρωση και δομή του οικιστικού δικτύου της Χώρας, β) τη χωρική διάρθρωση τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων και γενικότερα τομέων ανάπτυξης εθνικής σημασίας σε εξειδίκευση της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής εφόσον αυτή εμπερι-**

έχει σχετικές κατευθύνσεις, γ) τη διαμόρφωση πολιτικής γης, δ) την **προστασία του πολιτιστικού και φυσικού τοπίου**, ε) τη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση περιοχών του εθνικού χώρου που έχουν ιδιαίτερη σημασία από χωροταξική, **περιβαλλοντική**, αναπτυξιακή ή κοινωνική άποψη, **όπως είναι ιδίως οι παράκτιες, οι θαλάσσιες και νησιωτικές περιοχές, οι ορεινές και προβληματικές περιοχές**, στ) την προώθηση σχεδίων, προγραμμάτων ή έργων χωρικής ανάπτυξης μείζονος σημασίας ή/και διακρατικής, διαπεριφερειακής εμβέλειας.». Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια υπόκεινται σε διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και εγκρίνονται μαζί με τις στρατηγικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και των κατά περίπτωση αρμοδίων Υπουργών. Μέχρι στιγμής στην Ελλάδα έχουν εγκριθεί, δυνάμει του άρθρου 7 του Ν. 2742/1999, τα εξής Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια, τα οποία έχουν όλα προσβληθεί με αίτηση ακύρωσης:

- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Υδατοκαλλιέργειες (ΦΕΚ 2505/Β/04.11.2011). Βλ. αποφάσεις ΣτΕ 4966/2014 και 4982/2014 δυνάμει των οποίων απορρίφθηκαν οι σχετικές αιτήσεις ακύρωσης.
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και η στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού (ΦΕΚ 1138/Β/2009). Έχει καταργηθεί, δεδομένο το οποίο δημιουργεί πολλαπλά προβλήματα.
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για την Βιομηχανία και η στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού (ΦΕΚ 151/ΑΑΠ/13.04.2009). Κρίθηκε νόμιμο δυνάμει της απόφασης ΣτΕ 4013/2013.
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και η στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού

(ΦΕΚ 2464/Β/03.12.2008). Βλ. αποφάσεις ΣτΕ 1422/2013 και 807/2014, σύμφωνα μάλιστα με τη δεύτερη των οποίων, κρίθηκε, ότι είναι ακυρωτέα η παράλειψη της Διοικήσεως να διαλάβει στο προσβαλλόμενο Ειδικό Πλαίσιο ρύθμιση, με την οποία να επιβάλλεται η σύνταξη ειδικής ορνιθολογικής μελέτης και για τις περιοχές εκτός ΖΕΠ, που χαρακτηρίζονται ως Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά.

- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης των Καταστημάτων Κράτησης (ΦΕΚ 1575/Β/28.11.2001)⁹⁷.

Τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (πρώην Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης) αποτελούν, κατά το άρθρο 6 του Ν. 4447/2016, σύνολα κειμένων και διαγραμμάτων, βάσει των οποίων παρέχονται κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης και οργάνωσης σε περιφερειακό επίπεδο, ιδίως, για:

- α) την αποτίμηση, ανάδειξη και αξιοποίηση των ιδιαίτερων αναπτυξιακών και γενικότερα χωρικών χαρακτηριστικών κάθε Περιφέρειας, έτσι ώστε να υπάρχει ισότιμη ένταξή της στον εθνικό, ενωσιακό και διεθνή χώρο,
- β) τη χωρική διάρθρωση των βασικών παραγωγικών τομέων και κλάδων,
- γ) τη χωρική διάρθρωση των περιφερειακών δικτύων μεταφορών και της λοιπής τεχνικής υποδομής περιφερειακού ενδιαφέροντος,
- δ) τη διάρθρωση του περιφερειακού χώρου (πρότυπο χωρικής οργάνωσης), καθώς και τη χωρική οργάνωση και δομή του οικιστικού δικτύου,
- ε) την οικιστική ανάπτυξη και ανασυγκρότηση του αστικού χώρου,
- στ) την ανάδειξη, προβολή και προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και

97. βλ. για μια πλήρη ανασκόπηση της νομολογίας, αναφορικά με τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια, βλ. Αντώνιος Κ. Φοβάκης, «Ανασκόπηση της νομολογίας ΣτΕ για τα ειδικά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού», διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16230/nomologia-ste-gia-ta-eidika-plaisia-xorotaksikoy-sxediasmoy/?st=%CF%87%CF%89%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%B1>. Ανευρέθηκε στις 12 Ιουνίου 2018.

του οικιστικού και αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος, κάθε Περιφέρειας,

ζ) τον προσδιορισμό ενεργών παρεμβάσεων και προγραμμάτων χωροταξικού και αστικού χαρακτήρα, όπως ιδίως οι Περιοχές Ειδικών Χωρικών

Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ) και τα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ), των άρθρων 11 και 12 του Ν. 2742/1999 (Α' 207),

η) την προστασία του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου.

Ο πολεοδομικός σχεδιασμός

Ειδικά για την **Αθήνα** και τη **Θεσσαλονίκη**, έχουν εγκριθεί **Ρυθμιστικά Σχέδια**, τα οποία περιλαμβάνουν ρυθμίσεις γενικού περιεχομένου τόσο χωροταξικού όσο και πολεοδομικού χαρακτήρα, αλλά και για την περιβαλλοντική προστασία, όπως π.χ. προστασία αγροτικής γης, προστασία υγροτόπων, ακτών, προστασία από τη ρύπανση. Βλ. Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών (νυν Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής, που αντικατέστησε το 2014 το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών, Ν. 4277/2014) και το Ρυθμιστικό Σχέδιο Θεσσαλονίκης, νόμοι 1515/1985 (όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 2730/1999) και 1561/1985 αντιστοίχως).

Ακολούθως, ο Ν. 2508/1997 προέβλεψε την έγκριση Ρυθμιστικών Σχεδίων και για άλλες πόλεις, ωστόσο μέχρι στιγμής δεν έχουν εκδοθεί σχετικά νομοθετήματα με τέτοιο περιεχόμενο. **Ειδικά για την Κρήτη, είχε εγκριθεί, ήδη από το 2003, δυνάμει της απόφασης 25291/2003 του τότε ΥΠΕΚΑ «Έγκριση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης» (ΦΕΚ 1486/Β/2003), το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο της Κρήτης, το οποίο αναθεωρήθηκε δυνάμει της 42284/13.10.2017 απόφασης Υπουργού ΠΕΝ «Έγκριση αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Κρήτης και έγκριση της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού» (ΦΕΚ 260/ΑΑΠ/08.11.2017). Η ΥΑ αναθεώρησης λαμβάνει υπόψη της τη νομοθεσία για το περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα η οποία αφορά τις περιοχές NATURA 2000. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε ορισμένο χωρίο της η ΥΑ αναφέρει ότι «Τέλος, ως υποστηρικτικό εργαλείο της αρχής της συγκεντρωμένης ανάπτυξης, αλλά και ως επιπρόσθετο μέτρο για την προστασία του ευαίσθητου περιβάλλοντος**

του νησιού, εξαιρούνται οι περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 και οι λοιπές προστατευόμενες περιοχές από την εγκατάσταση Αιολικών και Ηλιοθερμικών Πάρκων».

Όσον αφορά την πολεοδομική ανάπτυξη, η αρχή της εντοπίζεται στο νομοθετικό διάταγμα της 16.8.1923 «Περί Σχεδίων Πόλεων», όπου, στο άρθρο 1, περιλαμβάνεται η πρόβλεψη πως η πόλη πρέπει να αναπτύσσεται βάσει σχεδίου, το οποίο παράγεται με την ευθύνη του κράτους. Στη συνέχεια, ακολούθησε ο οικιστικός Ν. 1337/1983 (νόμος Τρίτση), με τον οποίο καθιερώθηκε ο πολεοδομικός σχεδιασμός σε δύο επίπεδα, ο Ν. 2508/1997 που εισηγήθηκε το ΣΧΟΟΑΠ (Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης για οικισμούς κάτω των 2.000 κατοίκων) και ο Ν. 4269/2014 όπου χρησιμοποιείται πια ο όρος Τοπικό Χωρικό Σχέδιο (επαναλαμβάνεται ο όρος στον Ν. 4447/2016) και η Πολεοδομική Μελέτη αποκαλείται πια Ρυμοτομικό Σχέδιο Εφαρμογής (πλέον Πολεοδομικό Σχέδιο Εφαρμογής, με το αρ. 10 του Ν. 4447/2016).

Υπάρχουν δύο επίπεδα πολεοδομικού σχεδιασμού κατά το άρθρο 2 του Ν. 4447/2016: Στο πρώτο επίπεδο του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνονται:

α) Τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια του άρθρου 7 του Ν. 4447/2016, τα οποία ρυθμίζουν τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση της εδαφικής περιφέρειας ενός ΟΤΑ (πρώην Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια και ΣΧΟΟΑΠ).

β) Τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια του άρθρου 8 του Ν. 4447/2016, τα οποία αποτελούν υποδοχείς σχεδίων, έργων και προγραμμάτων ανεξαρτήτως διοικητικών ορίων. Ειδικά Χωρικά Σχέδια αποτελούν:

- Οι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ) του άρθρου 29 του Ν. 2545/1997, οι Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ) του άρθρου 24 του Ν. 1650/1986 και τα Τοπικά Ρυμοτομικά Σχέδια του άρθρου 26 του Ν. 1337/1983.
- Οι Οργανωμένοι Υποδοχείς Μεταποιητικών και Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων της παρ. 4 του άρθρου 41 του Ν. 3982/2011.
- Τα Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων (ΕΣΧΑΔΑ) του άρθρου 12 του Ν. 3986/2011 (Α' 152).
- Τα Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΣΧΑΣΕ) του άρθρου 24 του Ν. 3894/2010 (Α' 204).

Στο δεύτερο επίπεδο του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνονται τα Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής του άρθρου 10 του Ν. 4447/2016, τα οποία αποτελούν την εξειδίκευση και εφαρμογή των σχεδίων του πρώτου επιπέδου (πρώην Πολεοδομική Μελέτη).

Έντονη ανησυχία προκαλεί τα τελευταία χρόνια η αποχή του νομοθέτη από τη συνταγματική επιταγή για προστασία του οικιστικού και φυσικού περιβάλλοντος, όπως ορίζεται στο άρθρο 24 του Συντάγματος. Πρόσφατα, πρώτα με τις προβλέψεις του Ν. 4014/2011 και ύστερα με εκείνες του Ν. 4178/2013, επιχειρήθηκε η ταμειακή αξιοποίηση της αυθαίρετης δόμησης για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους⁹⁸, μέσω του θεσμού της μακροχρόνιας εξαίρεσης των αυθαίρετων κατασκευών από την κατεδάφιση, παραδεχόμενη η πολιτεία με τον τρόπο αυτό την αδυναμία της να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της παράνομης δόμησης. Η σχετική νομολογία του ΣτΕ οδηγήθηκε στην πολυσυζητημένη απόφαση της Ολομέλειας 1858/2015 που ανέτρεψε προηγούμενη νομολογία (βλ. αποφάσεις ΣτΕ 3341/2013 και 1118-9/2014 οι οποίες είχαν κρίνει ως **αντισυνταγματικές** τις δι-

ατάξεις του Ν. 4014/2011 για την αντιμετώπιση της αυθαίρετης δόμησης), η οποία έκρινε ότι «Η αθρόα νομιμοποίηση αυθαίρετων χρήσεων και κατασκευών μόνο κατ' εξαίρεση είναι δυνατό να γίνει συνταγματικά ανεκτή, εφόσον τεκμηριώνεται ότι η λύση αυτή επιβάλλεται από σπουδαίο δημόσιο συμφέρον και ότι συγχρόνως λαμβάνονται μέτρα, με τα οποία επιχειρείται να αποτραπεί η επανάληψη της αυθαίρεσας και διασφαλίζεται ο περιορισμός στο ελάχιστο δυνατό της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος και των όρων διαβίωσης» ενώ, περαιτέρω, έκρινε ως συνταγματικά ανεκτές τις σχετικές προβλέψεις του Ν. 4178/2013, με το σκεπτικό ότι «το Δικαστήριο, χωρίς να αναιρεί την βασική γραμμή της νομολογίας, η οποία απαιτεί ως αναγκαία συνταγματική προϋπόθεση της δομήσεως τον σχεδιασμό, οφείλει να λάβει υπ' όψιν του το πασιδηλο γεγονός, το οποίο εκίνησε τον νομοθέτη στις λύσεις και στα μέτρα του Ν. 4178/2013, αφ' ενός το ανενεργό του μέτρου της κατεδάφισης επί σειρά δεκαετιών με τα αντίστοιχα αποτελέσματα και αφ' ετέρου την μαθηματικώς διαπιστωμένη αντικειμενική αδυναμία υλοποίησης του μέτρου αυτού σήμερα, σε αναφορά με όγκο και επιφάνειες, όπως ανωτέρω εκτέθηκε. Από τη βασική αυτή παραδοχή εκκινώντας και λαμβάνοντας υπ' όψιν το Δικαστήριο τη δέσμη μέτρων που θεσμοθετούνται προς αποτροπή συνεχίσεως της άνομης οικοδομικής δραστηριότητας για το μέλλον, κρίνει ότι οι σχετικές ρυθμίσεις του νόμου, που αναφέρονται στα αυθαίρετα του παρελθόντος είναι συνταγματικώς ανεκτές». Η συλλήβδην εξαίρεση από την κατεδάφιση των αυθαίρετων κατασκευών, με μόνη τη δήλωση και την καταβολή χρηματικού ποσού-προστίμου, δίχως τη θεώρηση της συγκεκριμένης πολεοδομικής παράβασης ως προς τη βαρύτητα και τις συνέπειές της στο περιβάλλον, αντίκειται σαφώς στη συνταγματική επιταγή του άρθρου 24 για προστασία του περιβάλλοντος και ορθό χωροταξικό σχεδιασμό και βιώσιμη αστική ανάπτυξη, ενώ αντιτίθεται περαιτέρω στις αρχές του κράτους δικαίου και της ισότητας⁹⁹.

98. Δεδομένου ότι τα έσοδα που προέρχονται από την εξαίρεση αυθαίρετων κατασκευών από την κατεδάφιση δεν προορίζονται για τους σκοπούς του Πράσινου Ταμείου, αλλά διοχετεύονται στην ικανοποίηση του δημοσίου χρέους (βλ. άρθρο 3 παρ. 4 του Ν. 3889/2010).

99. βλ. Κ. Γώγος: Οικονομική κρίση και οικιστικό περιβάλλον στη νομολογία του ΣτΕ, διαθέσιμο στο: https://nomosphysis.org.gr/14908/oikonomiki-krisi-kai-oikistiko-perivallon-sti-nomologia-tou-ste/?st=%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%BF%20%CE%BA%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF#_ftnref11. Ανευρέθηκε στις 12 Ιουνίου 2018. Ευγενία Β. Πρεβεδούρου: Συνταγματικώς ανεκτές οι διατάξεις του Ν. 4178/2013 για την αυθαίρετη δόμηση (ΣτΕ Ολ 1858/2015), διαθέσιμο στο: <https://www.prevedourou.gr/%CF%83%CF%85%CE>

Η ποινική αντιμετώπιση της παράνομης/αυθαίρετης δόμησης

Παρότι, όπως αναφέραμε ανωτέρω, εισήχθησαν στην ελληνική έννομη τάξη ρυθμίσεις, που ρυθμίζουν με αμφιλεγόμενο τρόπο το ζήτημα της παράνομης δόμησης, εντούτοις βρίσκονται ακόμη εν ισχύ διατάξεις που τυποποιούν ποινικά το φαινόμενο της αυθαίρετης δόμησης για παράνομες κατασκευές που ανεγέρθηκαν μετά το 1983. Εφαρμογής τυγχάνουν οι διατάξεις του Ν. 1337/1983 και συγκεκριμένα το άρθρο 17 παρ. 8, 9 όπου ορίζεται ένας ευρύς κύκλος ποινικά υπεύθυνων προσώπων:

«8. Οι ιδιοκτήτες ή εντολείς κατασκευής αυθαιρέτων και οι εργολάβοι κατασκευής του τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ μέχρι πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ, ανάλογα με την αξία του αυθαίρετου έργου και το βαθμό υποβάθμισης του φυσικού ή πολιτιστικού περιβάλλοντος. Με την ίδια ποινή τιμωρούνται και οι μηχανικοί που εκπόνησαν τις μελέτες ή έχουν την επίβλεψη του έργου, αν διαπιστωθεί ότι οι μελέτες δεν εκπονήθηκαν σύμφωνα με τις διατάξεις που διέπουν την εκπόνησή τους ή σύμφωνα με τα εγκεκριμένα στοιχεία του τοπογραφικού διαγράμματος και του διαγράμματος κάλυψης ή αν διαπιστωθεί ότι οι εργασίες δόμησης δεν εκτελέστηκαν σύμφωνα με τις μελέτες που υποβλήθηκαν ή σύμφωνα με τα εγκεκριμένα στοιχεία του τοπογραφικού διαγράμματος και του διαγράμματος κάλυψης. Αν η πιο πάνω πράξη έχει γίνει από αμέλεια, τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης μέχρι ένα (1) έτος και με χρηματική ποινή από δύο χιλιάδες (2.000) ευρώ μέχρι δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ. Για απλές υπερβάσεις άδειας κατασκευής μπορεί να επιβληθεί ποινή μειωμένη.

Για την εκτέλεση εργασιών δόμησης, χωρίς οικοδομική άδεια ή κατά παράβαση αυτής, στα ρέματα, στους βιότοπους, σε παραλιακά δημόσια κτήματα, στους αρχαιολογικούς χώρους και σε δάση και αναδασωτέες εκτάσεις εκτός από την κατά τις προηγούμενες παραγράφους επιβολή των προστίμων και της κατεδάφισης των αυθαιρέτων, τα πρόσωπα του πρώτου και του δεύτερου εδαφίου της

παραγράφου αυτής τιμωρούνται με **φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και με χρηματική ποινή από δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ μέχρι εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ**. Μετατροπή της ποινής της φυλάκισης σε χρηματική, καθώς και αναστολή της εκτέλεσής της δεν επιτρέπεται. Η άσκηση της έφεσης δεν αναστέλλει την εκτέλεση της απόφασης. Ειδικότερα η πιο πάνω ευθύνη καταλογίζεται με τις ακόλουθες διακρίσεις:

α) **Στον κύριο, στο νομέα ή επικαρπωτή του ακινήτου.** Σε περίπτωση ανέγερσης κτιρίου με το σύστημα της αντιπαροχής, υπεύθυνο πρόσωπο για την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου αυτού είναι ο κατασκευαστής.

β) **Στο γενικό εργολάβο του έργου ή στους ειδικούς εργολάβους,** που εκτελούν τις διάφορες εργασίες, εφόσον δεν εφαρμόζουν τις σχετικές μελέτες που έχουν εγκριθεί ή υποβληθεί ή δεν ακολουθούν τις γραπτές οδηγίες του επιβλέποντα μηχανικού ή εκτελούν εργασίες χωρίς να υπάρχουν άδειες ή οι απαιτούμενες μελέτες.

γ) **Στους μηχανικούς ή τεχνικούς, που αναλαμβάνουν την εκπόνηση μελέτης που απαιτείται για την έκδοση της άδειας,** εφόσον περιέχονται σε αυτή στοιχεία ή σχέδια απεικόνισης της υπάρχουσας κατάστασης που παραπλανούν την αρμόδια για τη χορήγηση αδειών πολεοδομική υπηρεσία ή εφόσον αυτή δε συντάχθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις που διέπουν την εκπόνησή της ή εφόσον η μελέτη είναι αντίθετη με τα εγκεκριμένα στοιχεία του τοπογραφικού διαγράμματος και του διαγράμματος κάλυψης.

δ) **Στους μηχανικούς ή τεχνικούς, που αναλαμβάνουν την επίβλεψη των εργασιών,** εφόσον δεν εφαρμόζουν τις σχετικές μελέτες που έχουν εγκριθεί ή έχουν υποβληθεί στις αρμόδιες υπηρεσίες ή εφόσον αναλαμβάνουν την επίβλεψή τους χωρίς να υπάρχουν οι απαραίτητες άδειες και οι απαιτούμενες μελέτες. Η ευθύνη του επιβλέποντα υπάρχει για όλο το χρονικό διάστημα της ανέγερσης του κτιρίου μέχρι τον τελικό έλεγχο από την αρμόδια

πολεοδομική υπηρεσία, εφόσον δεν υποβλήθηκε στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία ανάκληση της δήλωσης επίβλεψης.».

Σύμφωνα με την παράγραφο 9 του ίδιου άρθρου, στους μηχανικούς και εργολάβους του πρώτου και δεύτερου εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου, ανεξάρτητα από την ποινική τους δίωξη, επιβάλλεται προσωρινή ή οριστική αφαίρεση της άδειας άσκησης του επαγγέλματός τους από την αρμόδια διοικητική αρχή, ενώ προβλέπονται περαιτέρω και άλλες συνέπειες. Ύστερα από έλεγχο επιβάλλεται, με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας, πρόστιμο ύψους δέκα χιλιάδων (10.000) μέχρι εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) ευρώ, ανάλογα με τη βαρύτητα της παράβασης. Οι πράξεις επιβολής προστίμου κοινοποιούνται και στο Υπουργείο Περιβάλλοντος.

Ωστόσο, για αυθαίρετες κατασκευές που πραγματοποιούνται **μετά την 28.07.2011** εφαρμογής τυγχάνει ο Ν. 4495/2017 και το άρθρο 94 παρ. 8 περ. α,β κατά το οποίο:

«α) Οι **ιδιοκτήτες** ή εντολείς κατασκευής ή εγκατάστασης αυθαίρετων κατασκευών ή αλλαγών χρήσεως αντίστοιχα και οι **εργολάβοι κατασκευής** του τιμωρούνται με **ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ μέχρι πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ**. Κατά την επιμέτρηση της ποινής του προηγούμενου εδαφίου λαμβάνεται υποχρεωτικά και αναλογικά υπόψη η αξία της αυθαίρετης κατασκευής

και ο βαθμός υποβάθμισης του φυσικού ή πολιτιστικού περιβάλλοντος. Για απλές υπερβάσεις άδειας κατασκευής μπορεί να επιβληθεί ποινή ελαττωμένη σύμφωνα με το άρθρο 83 του Ποινικού Κώδικα. β) **Για την εκτέλεση εργασιών δόμησης, χωρίς οικοδομική άδεια ή κατά παράβαση αυτής, στα ρέματα, στους βιότοπους, σε παραλιακά δημόσια κτήματα, στους αρχαιολογικούς χώρους και σε δάση και αναδασωτές εκτάσεις οι εντολείς ή ιδιοκτήτες των αυθαίρετων κατασκευών, καθώς και οι μηχανικοί αυτών τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και με χρηματική ποινή από δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ μέχρι εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ευρώ.».**

Νομολογία

Δυνάμει της υπ' αριθμ. 1022/2008 απόφασής του, το Τριμελές Πλημμελειοδικείο Κατερίνης, που δίκασε σε δεύτερο βαθμό, κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο για την πράξη του άρθρου 17 παρ. 8 του Ν. 1337/1983. Το δικαστήριο δέχθηκε ότι ο κατηγορούμενος προέβη στην εκτέλεση παράνομων οικοδομικών εργασιών και ειδικότερα στην κατασκευή κτίσματος Α' ορόφου και σκεπής διαστάσεων 5Χ8Χ3 μ. καθ' υπέρβαση της σχετικής οικοδομικής άδειας. Στη συνέχεια, του επέβαλε ποινή φυλάκισης επτά (7) μηνών, την οποία μετέτρεψε σε χρηματική, καθορίζοντας για κάθε ημέρα φυλάκισης το ποσό των 4,40 ευρώ¹⁰⁰.

Βιβλιογραφία – Πηγές

- Βασίλειος Σκουρής: Χωροταξικό και Πολεοδομικό Δίκαιο, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη 1997
- Περιοδικό «Νόμος και Φύση», www.nomosphysis.org.gr
- Προσωπική ιστοσελίδα κας Ε. Πρεβεδούρου, Καθηγήτριας στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ, www.prevebourou.gr
- Σεμινάρια Δικαίου του Περιβάλλοντος από το Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, 2008-2009

100. βλ. Απόφαση 410 / 2010 (ΣΤ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ), διαθέσιμο στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=5Y901P3RD0H0QY09J4QUXXTGRIZ60S&apof=410_2010&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%D3%D4. Ανευρέθηκε στις 30 Ιουνίου 2018.

Έργα για την εκτροπή του Αχελώου – φράγμα Μεσοχώρας (φωτ. Α. Βιδάλης)

9. Η περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων/σχεδίων και προγραμμάτων (Ν. 4014/2011)

Βασική αντίληψη, που διέπει το σύνολο του δικαίου περιβάλλοντος, είναι ότι οι δραστηριότητες και τα έργα που ενδέχεται να επιφέρουν επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον πρέπει, κατά προτεραιότητα, να αξιολογούνται και να εκτιμώνται ως προς τις επιπτώσεις τους σε αυτό, λιγότερο ή περισσότερο σημαντικές, εκ των προτέρων, πριν δηλαδή τα έργα αυτά αναπτύξουν τις συνέπειές τους, πριν δηλαδή αναπτυχθούν και καταλάβουν το κομμάτι του φυσικού χώρου που τους αντιστοιχεί. Αυτή η αντίληψη έχει αποτυπωθεί κατά τη διατύπωση της αρχής της πρόληψης, η οποία εντοπίζεται στον πυρήνα του θεσμού της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, ενός θεσμού ο οποίος έλκει την καταγωγή του από το κλασικό διοικητικό δίκαιο. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, έργα, τα οποία αναπτύσσονται στο φυσικό περιβάλλον, οφείλουν να αξιολογούνται σε ένα πρώιμο στάδιο ως προς τις

Εισαγωγή	85
Η Οδηγία 2011/92/ΕΚ, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον και ο Ν. 4014/2011	86
Νομολογία	92
Βιβλιογραφία – Πηγές	93

περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις, και, πάντως, οπωσδήποτε πριν αυτά αποκτήσουν τη σχετική διοικητική άδεια. Μάλιστα αυτή η αξιολόγηση πρέπει να είναι συνολική, να αφορά δηλαδή το σύνολο των εκφάνσεων του έργου, έτσι ώστε να αποφεύγεται να λαμβάνονται επιζήμιες για το περιβάλλον αποφάσεις. Ο θεσμός της περιβαλ-

λοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων (δημόσιων ή ιδιωτικών) υπάρχει αποτυπωμένος στη νομοθεσία, ενωσιακή και εθνική, ήδη από τη δεκαετία του 1980, ενώ η περιβαλλοντική αδειοδότηση σχεδίων και προγραμμάτων εισήχθη στο δίκαιο αρκετά αργότερα. Είναι απαραίτητο

να σημειωθεί, ότι ο θεσμός της περιβαλλοντικής αδειοδότησης οφείλει να συνοδεύεται από ένα αποτελεσματικό, ανεξάρτητο και διαφανές σύστημα περιβαλλοντικής επιθεώρησης, διαφορετικά οι επιταγές του αποτελούν γράμμα κενό.

Η Οδηγία 2011/92/ΕΚ, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον και ο Ν. 4014/2011

Ήδη, με τον Ν. 1650/1986 άρθρα 3-6, είχε εν μέρει ρυθμιστεί το ζήτημα της περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων. Με αυτά προσπαθούσε ο νομοθέτης να εναρμονιστεί με τις απαιτήσεις της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον. Η ως άνω Οδηγία τροποποιήθηκε επανειλημμένα και κωδικοποιήθηκε και αντικαταστάθηκε με την Οδηγία 2011/92/ΕΚ, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, η οποία με τη σειρά της επίσης έχει τροποποιηθεί από την Οδηγία 2014/52/ΕΚ¹⁰¹. Η Οδηγία (όπως και η προηγούμενες) ορίζει τους τύπους των έργων, οι οποίοι απαιτείται να υποβάλλονται σε εκτίμηση όσον αφορά τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις, και απαιτεί από τους φορείς των έργων/δραστηριοτήτων να προβαίνουν σε πλήρη εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των έργων που επιθυμούν να αναπτύξουν, τα οποία λόγω φύσης, μεγέθους ή θέσης ενδέχεται να επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Ευθύνη του φορέα του έργου είναι η σύνταξη και υποβολή πλήρους φακέλου μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η οποία περιλαμβάνει λεπτομέρειες για το είδος, τη θέση, τον σχεδιασμό και το μέγεθος του έργου, κατ' ελάχιστον. Η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων πρέπει να αξιολο-

γεί τις άμεσες, έμμεσες και συνεργιστικές με άλλα έργα επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, δηλαδή το έδαφος, τον αέρα, το νερό, το τοπίο, το κλίμα, τη βιοποικιλότητα, καθώς και στην ανθρώπινη υγεία και το πολιτιστικό περιβάλλον. Η Οδηγία προβλέπει επίσης τη συμμετοχή του κοινού στη σχετική διαδικασία της εκ των προτέρων αξιολόγησης των περιβαλλοντικών παραμέτρων ενός σχεδιαζόμενου έργου, διαδικασία γνωστή ως **διαβούλευση** (αναλύεται στην επόμενη ενότητα).

Στην Ελλάδα, το κύριο νομοθέτημα για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα, είναι ο Ν. 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος» (ΦΕΚ 209/Α/2011), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, τα έργα κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες (Α και Β), ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον: Η πρώτη κατηγορία (Α) περιλαμβάνει τα έργα και τις δραστηριότητες τα οποία ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και για τα οποία απαιτείται η διεξαγωγή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και η έκδοση Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ)¹⁰².

101. Η προθεσμία για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/52/ΕΚ για την τροποποίηση της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ, σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (16.05.2017), έχει παρέλθει άπρακτη και η Ελλάδα έχει ήδη λάβει προειδοποιητική επιστολή.

102. Ο φορέας του έργου ή της δραστηριότητας της κατηγορίας Α δύναται να ζητήσει γνωμοδότηση της αρμόδιας περιβαλλοντικής αρχής με την υποβολή φακέλου Προκαταρκτικού Προσδιορισμού Περιβαλλοντικών Απαιτήσεων (ΠΠΠΑ), πριν την υποβολή ΜΠΕ. Στο πλαίσιο της ΠΠΠΑ, ο φορέας του έργου ή της δραστηριότητας δύναται να διενεργήσει δημόσιο διάλογο

Με την Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων επιβάλλονται προϋποθέσεις, όροι και περιορισμοί για την πραγματοποίηση του έργου ή της δραστηριότητας, ενδεικτικά ως προς τη θέση, το μέγεθος, το είδος, την εφαρμοζόμενη τεχνολογία και τα γενικά τεχνικά χαρακτηριστικά. Επιβάλλονται, επίσης, τυχόν αναγκαία επανορθωτικά ή προληπτικά μέτρα και δράσεις παρακολούθησης των περιβαλλοντικών μέσων και παραμέτρων ή και αντισταθμιστικά μέτρα προς το σκοπό της αποφυγής ή ελαχιστοποίησης των επιπτώσεων ή της επανόρθωσης ή αποκατάστασης του περιβάλλοντος. Σε περιπτώσεις που διαπιστώνονται επιπτώσεις στο περιβάλλον και, εφόσον αυτές αξιολογηθούν ως σημαντικές, δύναται να επιβάλλονται συμπληρωματικά αντισταθμιστικά μέτρα ή και τέλη κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου 17 του Ν. 4014/2011. Οι περιβαλλοντικοί όροι του έργου θα πρέπει να είναι:

- α) συμβατοί με την ισχύουσα περιβαλλοντική ή άλλη νομοθεσία και το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό,
- β) επαρκείς για την περιβαλλοντική προστασία,
- γ) άμεσα σχετιζόμενοι με το συγκεκριμένο έργο και τις επιπτώσεις του,
- δ) δίκαιοι και αναλογικοί με το μέγεθος και το είδος του έργου ή της δραστηριότητας, και
- ε) ακριβείς, εφικτοί, δεσμευτικοί και ελέγξιμοι (άρθρο 2 παρ. 7 του Ν. 4014/2011).

Κατά κανόνα, η διάρκεια των ΑΕΠΟ είναι δεκαετής (βλ. άρθρο 2 παρ. 8 του Ν. 4014/2011), μπορούν όμως να υπάρξουν εξαιρέσεις. Σήμερα, έχουν δοθεί έως και τρεις (3) παρατάσεις προθεσμίας υποβολής δικαιολογητικών που σχετίζονται με την παράταση μέχρι 10ετίας έργων υφιστάμενων κατά τη δημοσίευση του Ν. 4014/2011, οι οποίες χορηγούνται βάσει υπεύθυνων δηλώσεων των φορέων των έργων (βλ. Εγκύκλιο 37475/26.7.2016 (ΑΔΑ: 6ΘΟΨ4653Π8-Α2Σ)). Οι εγκύκλιοι αυτές στερούνται νόμιμου ερείσματος και θέτουν εν αμφιβόλω τη νομιμότητα των εν λόγω έργων και δραστηριοτήτων.

Δυνάμει του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 7 του άρθρου 2 του Ν. 4014/2011, προβλέπεται η

έκδοση ΥΑ για τον καθορισμό των προδιαγραφών για το περιεχόμενο των ΑΕΠΟ ανάλογα με το είδος του έργου ή της δραστηριότητας. Κατ' εξουσιοδότηση της διάταξης αυτής εκδόθηκε η υπ' Αριθμ. οικ. 48963 ΥΑ «Προδιαγραφές περιεχομένου Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) για έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Α' της υπ' αριθμ. 1958/13-1-2012 απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Β' 21), όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 7 του Ν. 4014/2011 (Α' 209)» (ΦΕΚ 2703/Β/05.10.2012). Επιπλέον, δυνάμει της παραγράφου 13 του άρθρου 2 του συγκεκριμένου νόμου, προβλέπεται η κατ' εξουσιοδότηση έκδοση ΥΑ εξειδίκευσης των διαδικασιών και των κριτηρίων περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων του Ν. 4014/2011. Πράγματι, κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου αυτού εκδόθηκε και η υπ' Αριθμ. Οικ.: 167563/ΕΥΓΠΕ «Εξειδίκευση των διαδικασιών και των ειδικότερων κριτηρίων περιβαλλοντικής αδειοδότησης των έργων και δραστηριοτήτων των άρθρων 3, 4, 5, 6 και 7 του Ν. 4014/2011, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 2 παράγραφος 13 αυτού, των ειδικών εντύπων των ανωτέρω διαδικασιών, καθώς και κάθε άλλου σχετικού με τις διαδικασίες αυτές θέματος» (ΦΕΚ 964/Β/19.04.2013). Βάσει αυτών ρυθμίζονται τα ως άνω ζητήματα.

Τα έργα και οι δραστηριότητες της κατηγορίας Α κατατάσσονται: α) σε αυτά που ενδέχεται να προκαλέσουν **πολύ σημαντικές** επιπτώσεις στο περιβάλλον και αποτελούν την υποκατηγορία Α1 και β) σε αυτά που ενδέχεται να προκαλέσουν **σημαντικές** επιπτώσεις στο περιβάλλον και αποτελούν την υποκατηγορία Α2. Τα άρθρα 3 και 4 του Ν. 4014/2011, προβλέπουν τα σχετικά με τη διαδικασία έγκρισης της ΑΕΠΟ για τα έργα της κατηγορίας Α1 και Α2 αντίστοιχα. Η δεύτερη κατηγορία (Β) περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες, τα οποία χαρακτηρίζονται μόνον από τοπικές και μη σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, υπόκεινται σε γενικές προδιαγραφές, όρους και περιορισμούς που τίθενται για την προστασία του περιβάλλοντος, και δεν ακολουθούν τη διαδικασία εκπόνησης ΜΠΕ αλλά υπόκεινται σε Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ). Το άρθρο 8 προβλέπει τα σχετικά με τη διαδικασία περιβαλ-

λοντικής αδειοδότησης των έργων της κατηγορίας αυτής. Οι ΠΠΔ εξειδικεύονται περαιτέρω με ΚΥΑ των συναρμόδιων υπουργείων, όπως π.χ. δυνάμει της ΚΥΑ υπ' αριθμ. 46296 «Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ) για έργα και δραστηριότητες της κατηγορίας Β της 7ης ομάδας «Πτηνοκτηνοτροφικές εγκαταστάσεις» του Παραρτήματος VII, της υπ' αριθ. 1958/2012 (ΦΕΚ 21/Β/2012) υπουργικής απόφασης, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει και ειδικότερα για τα έργα και τις δραστηριότητες με α/α 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 και 14» (ΦΕΚ 2002/Β/14.08.2013), με την οποία εξειδικεύθηκαν οι συγκεκριμένες ΠΠΔ.

Σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 1 του Ν. 4014/2011, δυνάμει υπουργικής απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, τα δημόσια ή ιδιωτικά έργα και δραστηριότητες που υπόκεινται στις ρυθμίσεις του νόμου αυτού, κατατάσσονται στις κατηγορίες και υποκατηγορίες, καθώς και σε ομάδες κοινές για όλες τις κατηγορίες. Πράγματι, δυνάμει της υπ' αριθμ. ΥΑ ΔΙΠΑ/οικ. 37674/2016 «Τροποποίηση και κωδικοποίηση της υπουργικής απόφασης 1958/2012 – Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 4 του Ν. 4014/21.9.2011 (ΦΕΚ 209/Α/2011) όπως αυτή έχει τροποποιηθεί και ισχύει», η οποία στη συνέχεια τροποποιήθηκε δυνάμει της ΥΑ οικ. 2307/2018¹⁰³, τα έργα και οι δραστηριότητες που παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, ως προς τις επιπτώσεις τους, ομαδοποιούνται σε δώδεκα κοινές ομάδες για τα έργα κατηγορίας Α και Β. Οι ομάδες αυτές είναι:

- 1η Ομάδα: «Έργα χερσαίων και εναέριων μεταφορών».
- 2η Ομάδα: «Υδραυλικά έργα».
- 3η Ομάδα: «Λιμενικά έργα».
- 4η Ομάδα: «Συστήματα περιβαλλοντικών υποδομών».
- 5η Ομάδα: «Εξορυκτικές δραστηριότητες».
- 6η Ομάδα: «Τουριστικές εγκαταστάσεις και έργα αστικής ανάπτυξης, κτιριακού τομέα, αθλητισμού και αναψυχής».

- 7η Ομάδα: «Πτηνοκτηνοτροφικές εγκαταστάσεις».
- 8η Ομάδα: «Υδατοκαλλιέργειες».
- 9η Ομάδα: «Βιομηχανικές και συναφείς εγκαταστάσεις».
- 10η Ομάδα: «Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας».
- 11η Ομάδα: «Μεταφορά ενέργειας, καυσίμων και χημικών ουσιών».
- 12η Ομάδα: «Ειδικά έργα και δραστηριότητες».

Έτσι, παραδείγματος χάρη, σε περίπτωση εγκατάστασης μονάδων ελαιοτριβείων, ανατρέχουμε στις ως άνω ΥΑ στην 9η Ομάδα και στα έργα υπ' α/α 11, και, αν η μονάδα υπάγεται στο Παράρτημα της ΚΥΑ 36060/1155/Ε.103 (περ. 6.4.β) ή η μονάδα παράγει πλέον των διακοσίων τόνων την ημέρα και των 90 μορίων, ή παράγει προϊόν ίσο ή μικρότερο των 200 τόνων την ημέρα και μεγαλύτερο των 150 μορίων, τότε το έργο κατατάσσεται στην κατηγορία Α2, συνεπώς απαιτείται η εκπόνηση και υποβολή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και η έκδοση ΑΕΠΟ. Αρμόδια περιβαλλοντική αρχή για την περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων και δραστηριοτήτων της υποκατηγορίας Α2 είναι η οικεία Αποκεντρωμένη Διοίκηση. Η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων γίνεται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της (βλ. άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 4014/2011). Είναι πιθανόν να αιτηθεί η γνώμη λοιπών συναρμόδιων φορέων π.χ. δασικές υπηρεσίες (βλ. άρθρο 2 παρ. 4-6 του Ν. 4014/2011).

Σύμφωνα με το άρθρο 9 του Ν. 4014/2011, τα έργα και οι δραστηριότητες, που στερούνται περιβαλλοντικών όρων κατά τη δημοσίευση του νόμου αυτού, μπορούν να αδειοδοτηθούν περιβαλλοντικά στο σύνολό τους με βάση τις διατάξεις του Ν. 4014/2011. Τυχόν μη συμμόρφωση συνεπάγεται **αφαίρεση της άδειας λειτουργίας του έργου ή της δραστηριότητας**.

Το άρθρο 10 του Ν. 4014/2011 ρυθμίζει το σημαντικό ζήτημα της **ανάπτυξης έργων και δραστηριοτήτων εντός προστατευόμενων περιοχών, και μάλιστα εντός περιοχών NATURA**

103. ΥΑ οικ. 2307/2018 – Τροποποίηση της υπ' αριθ. ΔΙΠΑ/οικ 37674/ 27-7-2016 ΦΕΚ: 2471/Β/10-8-2016 απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής «Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες, σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 4 του Ν. 4014/21.09.2011 (Α' 209)», ως προς την κατάταξη ορισμένων έργων και δραστηριοτήτων των 1ης, 2ης, 3ης, 4ης, 5ης, 6ης, 7ης, 8ης, 9ης, 10ης, 11ης και 12ης Ομάδων (ΦΕΚ 439/Β/2018).

2000. Σημειωτέον, δεν υπάρχει περιορισμός για την ανάπτυξη έργων και δραστηριοτήτων εντός των περιοχών του Δικτύου πλην ορισμένων εξαιρέσεων, όπως π.χ. αυτές που προβλέπονται στο άρθρο 9 Ν. 3937/2011¹⁰⁴. Έτσι λοιπόν, για έργα και δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εντός του Δικτύου NATURA 2000, η περιβαλλοντική αδειοδότηση διενεργείται με βάση το καθεστώς προστασίας του, που προβλέπεται από κανονιστικές ρυθμίσεις. Σε περίπτωση ελλείψεως αυτών, α) για έργα **κατηγορίας Β** υποβάλλεται **ειδική οικολογική αξιολόγηση στην αρμόδια υπηρεσία Περιβάλλοντος της Περιφέρειας**, σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 11, και β) για έργα **κατηγορίας Α** υποβάλλεται, **ως τμήμα της ΜΠΕ, ειδική οικολογική αξιολόγηση στην αρμόδια, κατά περίπτωση, υπηρεσία**, σύμφωνα με τις παραγράφους 9 και 10 του άρθρου 11.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του εν λόγω άρθρου, «**Η ειδική οικολογική αξιολόγηση και η ΜΠΕ, όπου αυτή απαιτείται, εστιάζει στις συνέπειες για την περιοχή βάσει των στόχων διατήρησής της** [σ.σ.: για την πλειοψηφία των περιοχών NATURA 2000 στην Ελλάδα τέτοιοι στόχοι δεν έχουν καθοριστεί]. **Η σημασία των επιπτώσεων προσδιορίζεται σε σχέση με τα ειδικά χαρακτηριστικά και τις ειδικές περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν στην προστατευόμενη περιοχή την οποία αφορά το έργο ή η δραστηριότητα, λαμβάνοντας ιδιαίτερως υπόψη τους στόχους διατήρησης της περιοχής. Βάσει των συμπερασμάτων της ειδικής οικολογικής αξιολόγησης και της ΜΠΕ και εξαιρουμένης της περίπτωσης των διατάξεων της παραγράφου 4 του παρόντος, η αρμόδια αρχή συμφωνεί για το οικείο έργο ή δραστηριότητα μόνο αφού βεβαιωθεί ότι δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα της συγκεκριμένης περιοχής** [σ.σ.: αναφορά στο άρθρο 6 παρ. 3 της Οδηγίας για τους οικοτόπους]. **Ειδικότερα, η εξέταση πιθανών μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων και εναλλακτικών λύσεων μπορεί να επιτρέψει τη διαπίστωση ότι, βάσει τέτοιων λύ-**

σεων ή μέτρων, το έργο ή η δραστηριότητα δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα της περιοχής. Η ακεραιότητα μιας περιοχής αναφέρεται στις οικολογικές της λειτουργίες. Η απόφαση για το κατά πόσον παραβιάζεται πρέπει να εστιάζεται και να περιορίζεται στους στόχους διατήρησης της περιοχής. Οι προδιαγραφές της ειδικής οικολογικής αξιολόγησης και η διαδικασία δημοσιοποίησης ανάλογα με την κατηγορία ή υποκατηγορία του έργου ή της δραστηριότητας καθορίζονται με Απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, εντός τριών μηνών».

Σύμφωνα με την παράγραφο 4 του εν λόγω άρθρου, εάν, παρά τα αρνητικά συμπεράσματα της εκτίμησης των επιπτώσεων με βάση τη διαδικασία των παραγράφων 1 και 2 **και ελλείψει εναλλακτικών λύσεων**, ένα έργο ή δραστηριότητα πρέπει να πραγματοποιηθεί για άλλους επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημόσιου συμφέροντος, περιλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως, λαμβάνεται κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής των περιοχών του Δικτύου NATURA 2000. Η παρούσα ρύθμιση αναφέρεται στο άρθρο 6 παρ. 4 της Οδηγίας για τους οικοτόπους και μέχρι στιγμής δεν έχει εφαρμοστεί στην Ελλάδα, δεδομένου ότι ποτέ καμία μελέτη έργου ή δραστηριότητας δεν καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το σχεδιαζόμενο έργο ή δραστηριότητα παραβιάζει την ακεραιότητα της προστατευόμενης περιοχής. Σε περίπτωση που το έργο εγκριθεί με την ΑΕΠΟ, εντός δύο μηνών από την έκδοση ΑΕΠΟ του έργου ή της δραστηριότητας, ο Υπουργός Περιβάλλοντος ενημερώνει την ΕΕΠ για τις επιπτώσεις που ενδέχεται να προκύψουν και τα αντισταθμιστικά μέτρα που ελήφθησαν.

Στην παράγραφο 5 ρυθμίζεται το ζήτημα των έργων εκτός των περιοχών του Δικτύου, τα οποία ωστόσο δύνανται να επηρεάσουν το Δίκτυο. Έτσι λοιπόν, για κάθε έργο ή δραστηριότητα που βρι-

104. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, στις περιοχές του Δικτύου NATURA 2000, ισχύουν οι εξής περιορισμοί: α) Απαγορεύεται η εγκατάσταση ιδιαίτερως οχλουσών και επικίνδυνων βιομηχανικών εγκαταστάσεων, που εμπίπτουν στις διατάξεις της Οδηγίας 96/82/ΕΚ (L 10). β) Απαγορεύεται η εγκατάσταση βιομηχανικών εγκαταστάσεων υψηλής όχλησης, όπως αυτές ορίζονται στο Παράρτημα της ΚΥΑ των Υπουργών Ανάπτυξης, και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων 13727/724/2003 (ΦΕΚ 1087/Β/2003). γ) Απαγορεύεται η αλιεία με δίχτυα τράτας, δράγες, πεζότρατες ή παρόμοια δίχτυα και με στατικά δίχτυα πάνω από κοραλλιογενή ενδιαιτήματα και ασβεστοφυκικούς βυθούς. δ) Απαγορεύεται η εγκατάσταση και λειτουργία ιχθυοκαλλιέργειών σε λιβάδια ποσειδωνίας. ε) Απαγορεύεται η τοποθέτηση διαφημιστικών πινακίδων, πλην εκείνων που ενημερώνουν τον επισκέπτη για την περιοχή ή προωθούν τις ήπιες φυσιολατρικές δραστηριότητες.

σκεται εκτός προστατευόμενων περιοχών του Δικτύου NATURA 2000 είναι όμως δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά την εν λόγω περιοχή, καθ' εαυτό ή από κοινού με άλλα έργα ή δραστηριότητες, εφαρμόζεται η διαδικασία του παρόντος άρθρου, μετά από αιτιολογημένη εντολή της αδειοδοτούσας αρχής, προκειμένου να εκτιμηθεί δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στην προστατευόμενη περιοχή.

Το περιεχόμενο των φακέλων της περιβαλλοντικής αδειοδότησης καθορίζεται από το άρθρο 11 του Ν. 4014/2011. Η παράγραφος 4 του εν λόγω άρθρου παραπέμπει στην έκδοση απόφασης του Υπουργού ΠΕΚΑ (νυν ΠΕΝ), η οποία θα καθορίζει τα περιεχόμενα του φακέλου της ΜΠΕ ανά υποκατηγορία έργου ή δραστηριότητας, τυχόν απαιτούμενες γνωμοδοτήσεις φορέων, το περιεχόμενο της ΜΠΕ και τα λοιπά συνοδευτικά στοιχεία ανάλογα με το είδος του έργου ή της δραστηριότητας, εμπεριέχοντας ωστόσο κατ' ελάχιστο τα αναφερόμενα στο Παράρτημα ΙΙ. Πράγματι, δυνάμει της διάταξης αυτής εξεδόθη η ΥΑ οικ. 170225/2014 «Εξειδίκευση των περιεχομένων των φακέλων περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α' της απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με αρ. 1958/2012 (21/Β) όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 4014/2011 (209/Α), καθώς και κάθε άλλης σχετικής λεπτομέρειας» (ΦΕΚ 135/Β/27.1.2014)¹⁰⁵. Περαιτέρω, δυνάμει των παραγράφων 5 και 6, ορίζονται τα περιεχόμενα του φακέλου ανανέωσης και τροποποίησης ΑΕΓΠΟ αντίστοιχα.

Οι παράγραφοι 8 και 9 του άρθρου 11, ορίζουν τα σχετικά με τον θεσμό της **Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης (ΕΟΑ)**. Για έργα και δραστηριότητες **κατηγορίας Β** η ΕΟΑ περιλαμβάνει την **καταγραφή στοιχείων φυσικού περιβάλλοντος**, με έμφαση στα προστατευτέα αντικείμε-

να της περιοχής NATURA 2000 που δύναται να επηρεαστούν, και την **εκτίμηση των πιθανών επιπτώσεων, μεμονωμένα ή σε συνδυασμό με άλλα έργα ή δραστηριότητες**, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησης των συγκεκριμένων περιοχών NATURA 2000¹⁰⁶. Για έργα και δραστηριότητες **κατηγορίας Α** εντάσσεται σε **παράρτημα της ΜΠΕ, ως αναπόσπαστο μέρος της**, παρουσιάζοντας, επιπρόσθετα των προβλεπόμενων στο άρθρο 10 του Ν. 4014/2011: α) αναλυτική καταγραφή στοιχείων φυσικού περιβάλλοντος με έμφαση στα προστατευτέα αντικείμενα των περιοχών NATURA 2000 που δύναται να επηρεαστούν από το έργο ή τη δραστηριότητα και β) δέουσα εκτίμηση επιπτώσεων.

Σύμφωνα με την παράγραφο 10 του άρθρου 11 του Ν. 4014/2011, «η **δέουσα εκτίμηση επιπτώσεων** πρέπει να περιλαμβάνει **ανάλυση και αξιολόγηση των εκτιμώμενων επιπτώσεων με ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία** επί: α) των **τύπων οικοτόπων** του Παραρτήματος Ι της ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/Ε103/4.4.2008 (Β' 645), ιδίως ως προς την αντιπροσωπευτικότητα, τη σχετική επιφάνεια και το καθεστώς διατήρησής τους, β) των **ειδών χλωρίδας και πανίδας** του Παραρτήματος ΙΙ της ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/Ε103/4.4.2008 (Β' 645), ιδίως ως προς το μέγεθος και την πυκνότητα των πληθυσμών, την κατάσταση διατήρησής τους και την απομόνωσή τους, γ) των **ειδών ορνιθοπανίδας** του Παραρτήματος Ι της ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103 (Β' 1495), καθώς και άλλων ειδών μεταναστευτικής ορνιθοπανίδας με σημαντική παρουσία στην περιοχή NATURA 2000, ιδίως ως προς το μέγεθος και την πυκνότητα των πληθυσμών, την κατάσταση διατήρησής τους και την απομόνωσή τους, δ) **ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία σχετικά με το αν διασφαλίζεται η ακεραιότητα των περιοχών**. Σε περίπτωση εκτίμησης πιθανών σημαντικών αρνητικών επιπτώσεων, παρατίθενται με ανάλογη τεκμηρίωση τα αναγκαία μέτρα για την

105. Έτσι όπως τροποποιήθηκε και ισχύει δυνάμει της ΥΑ οικ. 2307/2018 «Τροποποίηση των υπ' αριθμ. 48963/2012 (Β' 2703) κοινής υπουργικής απόφασης, υπ' αριθμ. 167563/2013 (Β' 964) κοινής υπουργικής απόφασης και υπ' αριθμ. 170225/2014 (Β' 135) υπουργικής απόφασης, που έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 4014/2011 (Α' 209), σε συμμόρφωση με την Οδηγία 2014/52/ΕΕ «για την τροποποίηση της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014» (ΦΕΚ 304/Β/2.2.2018).

106. βλ. ΥΑ 52983/1952/2013 (ΦΕΚ 2436/Β/27.9.2013) Προδιαγραφές της Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης για έργα και δραστηριότητες της κατηγορίας Β του άρθρου 10 του Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/2011) «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής»

αποτροπή και ελαχιστοποίηση, ώστε να διασφαλίζεται η ακεραιότητα της περιοχής. Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατόν να διασφαλιστεί η ακεραιότητα της περιοχής παρατίθενται, με ανάλογη τεκμηρίωση και σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 10 του παρόντος, τα αναγκαία μέτρα αντιστάθμισης των αρνητικών επιπτώσεων.».

Σημαντική πρόβλεψη είναι αυτή του άρθρου 18 του Ν. 4014/2011 για το **Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο (ΗΠΜ)**. Κατά τα οριζόμενα στο νόμο, με την έναρξη της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης όλα τα έργα κατηγορίας Α ή Β, στο πλαίσιο του ΗΠΜ, λαμβάνουν αυτόματα ένα **μοναδικό χαρακτηριστικό αριθμό που καλείται Περιβαλλοντική Ταυτότητα (ΠΕΤ)**, αμετάβλητη ακόμη και σε περίπτωση ανανέωσης, τροποποίησης ή κατάργησης της αντίστοιχης ΑΕΠΟ ή των ΠΠΔ ή αλλαγής του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας. Στο ΗΠΜ καταχωρίζονται **όλες οι ενέργειες και πληροφορίες καθ' όλα τα στάδια της διαδικασίας για την έκδοση, ανανέωση ή τροποποίηση ΑΕΠΟ ή ΠΠΔ**, καθώς επίσης και το σύνολο των πληροφοριών που αναφέρονται στην πέραν αυτών περιβαλλοντική επίδοση ενός έργου ή μιας δραστηριότητας κατά τη διάρκεια του συνολικού κύκλου ζωής, συμπεριλαμβανομένων των αποτελεσμάτων τυχόν περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων. Η αρμόδια υπηρεσία και ο φορέας του έργου φέρουν την ευθύνη καταχώρισης των σχετικών πληροφοριών. Δυνάμει της ΚΥΑ 30651/23.06.2014¹⁰⁷, εξειδικεύονται οι προδιαγραφές, ο τρόπος παροχής και συντήρησης, οι διαδικασίες και άδειες ηλεκτρονικής πρόσβασης και εισαγωγής πληροφοριών καθώς και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την οργάνωση, υλοποίηση και λειτουργία του ΗΠΜ. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα, το Μητρώο δεν έχει λειτουργήσει κατά τον τρόπο που πρέπει, μην εξυπηρετώντας έτσι τις απαιτήσεις για διαφάνεια στη δράση της

Διοίκησης. Άλλωστε, βασική αρχή, που πρέπει να εξυπηρετήσει το Μητρώο, είναι η εξασφάλιση πρόσβασης του κοινού σε αυτό για θέαση, μεταφόρτωση δεδομένων και συμμετοχή στη διαβούλευση, χωρίς να απαιτείται η χρήση ειδικής ηλεκτρονικής άδειας.

Δυνάμει του άρθρου 19 του Ν. 4014/2011, προβλέπεται η ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού στη δημόσια διαβούλευση, κατά τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων. Στην ΥΑ Οικ. 1649/45/2014¹⁰⁸, εξειδικεύονται οι διαδικασίες γνωμοδοτήσεων και τρόπου ενημέρωσης του κοινού και συμμετοχής του ενδιαφερόμενου κοινού στη δημόσια διαβούλευση κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α. Περισσότερα για τη δημόσια διαβούλευση και τη συμμετοχή του κοινού στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, που αφορούν το περιβάλλον, αναλύονται στο επόμενο κεφάλαιο.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του Ν. 4014/2011 οι ΑΕΠΟ, καθώς και κάθε απόφαση ανανέωσης, παράτασης ισχύος ή τροποποίησής τους, **αναρτώνται υποχρεωτικά**, επί ποινή ακυρότητας, εντός ενός μηνός από την έκδοση της αντίστοιχης απόφασης, σε ειδικό καταχωρισμένο δικτυακό τόπο, προκειμένου να αποκτήσει κάθε ενδιαφερόμενος πλήρη, λεπτομερή και ανεμπόδιστη πρόσβαση και γνώση των εν λόγω αποφάσεων που αφορούν έργα και δραστηριότητες της κατηγορίας Α. Ο νόμος ορίζει ότι, με την ανάρτηση της ΑΕΠΟ στον ειδικό αυτό δικτυακό τόπο, η οποία αντιστοιχεί με επιβαλλόμενη από το νόμο δημοσίευση, **τεκμαίρεται η πλήρης γνώση για κάθε ενδιαφερόμενο προκειμένου να ασκήσει είτε αίτηση ακυρώσεως είτε οποιοδήποτε άλλο ένδικο βοήθημα**. Ωστόσο, δυνάμει της απόφασης του ΣτΕ (Ε' τμήμα) 1112/2017, το ζήτημα του εάν από την ανάρτηση στο διαδικτυακό τόπο της «Διαύ-

107. «Εξειδίκευση των προδιαγραφών, του τρόπου παροχής και συντήρησης, των διαδικασιών και αδειών ηλεκτρονικής πρόσβασης και εισαγωγής πληροφοριών καθώς και κάθε αναγκαίας λεπτομέρειας για την οργάνωση, υλοποίηση και λειτουργία του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου (ΗΠΜ), σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 18 παράγραφος 5 του Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/2011)» (ΦΕΚ 1817/Β/02.07.2014).

108. «Εξειδίκευση των διαδικασιών γνωμοδοτήσεων και τρόπου ενημέρωσης του κοινού και συμμετοχής του ενδιαφερόμενου κοινού στη δημόσια διαβούλευση κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α' της απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής υπ' αριθμ. 1958/2012 (ΦΕΚ 21/Α/2012), σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 19 παράγραφος 9 του Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/2011), καθώς και κάθε άλλης σχετικής λεπτομέρειας.» (ΦΕΚ 45/Β/15.01.2014).

γεια» τεκμαίρεται πλήρης γνώση, παραπέμπεται, λόγω σπουδαιότητας, στην επταμελή σύνθεση, ενώ, κατά την επικρατούσα άποψη, η συναγωγή τεκμηρίου πλήρους γνώσης από την ανάρτηση αυτή είναι θεμιτή, και συνεπώς η προθεσμία της άσκησης αίτησης ακύρωσης αρχίζει από την επόμενη ημέρα.

Νομολογία

Κατά την τελευταία πενταετία έχουν σημειωθεί σημαντικές νομολογιακές εξελίξεις σχετικά με το ζήτημα της περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων σε περιοχές NATURA 2000. Ορισμένες από αυτές είναι:

ΣτΕ 585/2014, ΑΕΠΟ για χοιροτροφική μονάδα βιολογικής καλλιέργειας σε περιοχή του Δικτύου NATURA 2000 του Ν. Ρεθύμνου

Δυνάμει της προσβαλλόμενης υπ' αριθμ. 1716/17.4.2006 απόφασης του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Κρήτης, εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι για τη χοιροτροφική μονάδα βιολογικής εκτροφής δυναμικότητας 40 χοιρομητέρων εκτός οικισμού, εντός της Ειδικής Ζώνης Διατήρησης GR4330003 «Κουρταλιώτικο φαράγγι-Μονή Πρέβελη-Ευρύτερη περιοχή». Εν τούτοις, ούτε από τη σχετική ΜΠΕ, όπου γίνεται καταγραφή της χλωρίδας και πανίδας της περιοχής χωρίς να εξετάζονται τα ειδικά περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της, η οποία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι δυσμενείς συνέπειες περιορίζονται στη φάση κατασκευής της χοιροτροφικής μονάδας, ούτε από τα λοιπά στοιχεία του φακέλου, προκύπτει ότι **εκτιμήθηκε ο κίνδυνος για την ακεραιότητα του τόπου, καθώς και οι επιπτώσεις από την εγκατάσταση και λειτουργία της επίμαχης χοιροτροφικής μονάδας, συνεπαγόμενες την υποβάθμισή του, ενώ υπάρχει υποχρέωση διατήρησης και διαφύλαξης των ειδικών περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών του**¹⁰⁹.

ΣτΕ 1704-5/2017, Επένδυση στο Κάβο Σίδερο

Δυνάμει της εν λόγω απόφασης κρίθηκε ότι δεν απαγορεύεται, κατ' αρχήν, η έγκριση σχεδίου, όπως είναι και το σχέδιο δημιουργίας, ενόψει των σημερινών αναγκών και αντιλήψεων στον τομέα του τουρισμού, οργανωμένου υποδοχέα τουριστικών εγκαταστάσεων, σε περιοχή του Δικτύου NATURA 2000, για την οποία δεν έχει εκπονηθεί σχέδιο διαχείρισης ή δεν έχουν ληφθεί θετικά μέτρα για την προστασία των περιλαμβανομένων σε αυτήν φυσικών οικοτόπων και ειδών, εφόσον διαπιστωθεί, κατόπιν της δέουσας εκτίμησης και πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας, ότι διασφαλίζεται ότι το συγκεκριμένο σχέδιο έχει σχεδιασθεί κατά τρόπο ώστε να μην παραβλάπτεται η ακεραιότητα της προστατευόμενης περιοχής. Το δικαστήριο έκρινε ότι στην ΣΜΠΕ του επίδικου έργου διαλαμβάνεται πλήρης καταγραφή και ανάλυση των οικολογικών χαρακτηριστικών της ευρύτερης περιοχής του σχεδίου, των φυσικών οικοτόπων και των ειδών προστασίας, καθώς και των πιθανών επιπτώσεων και παρατίθενται τα μέτρα προστασίας για τη διαχείριση του ευαίσθητου περιβάλλοντος της περιοχής, καθώς και σύστημα παρακολούθησης των σημαντικών επιπτώσεων κατά την εφαρμογή του σχεδίου. Επιπλέον, παρατίθενται οι λόγοι για τους οποίους επελέγησαν οι εξετασθείσες εναλλακτικές δυνατότητες και τεκμηριώνεται ειδικώς η επιλογή της λύσης του επίμαχου σχεδίου έναντι των υπολοίπων. Συνεπώς, το περιεχόμενο της ΣΜΠΕ ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ και της υπ' αριθ. 107017/2006 κοινής υπουργικής απόφασης.

Εν προκειμένω, έχουν μελετηθεί οι επιπτώσεις της εφαρμογής του σχεδίου στους προστατευόμενους οικοτόπους και είδη της ευρύτερης περιοχής του σχεδίου, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων στους οικοτόπους προτεραιότητας που ευρίσκονται πλησίον του σχεδίου, καθώς και των επιπτώσεων στα είδη πανίδας που ευρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή, και εκτιμάται ότι η υλοποίηση του σχεδίου δεν αναμένεται να έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις και να παραβιάσει

109. βλ. ΣτΕ 585/2014 [ΑΕΠΟ ΓΙΑ ΧΟΙΡΟΤΡΟΦΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000 ΤΟΥ Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ], διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/13651/ste-5852014-ae-po-gia-xoirotrofiki-monada-viologikis-kalliergeias-se-perioxi-toy-diktyoy-natura-2000-toy-n-rethymnoy/?st=585/2014>. Ανευρέθηκε στις 25 Ιουνίου 2018.

την ακεραιότητα των προστατευόμενων περιοχών και των στόχων διατήρησης αυτών, κατά άρθρο 6 παρ. 3 της Οδηγίας για τους οικοτόπους για τις απαιτήσεις δέουσας εκτίμησης. Δεν τίθεται, εν προκειμένω, ούτε ζήτημα διασφάλισης της συνολικής συνοχής του Δικτύου NATURA 2000, ούτε ζήτημα συνδρομής της προϋποθέσεως του επιτακτικού λόγου οικονομικού και κοινωνικού συμ-

φέροντος, που θα μπορούσε να καταστήσει, κατ' εξαίρεση, ανεκτή την υλοποίηση σχεδίου με σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στις ζώνες προστασίας κατά το άρθρο 6 παρ. 4 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, το οποίο δεν έχει έδαφος εφαρμογής¹¹⁰.

Βιβλιογραφία – Πηγές

- Περιοδικό «Νόμος και Φύση», www.nomosphysis.org.gr

Θαλασσοκόρακες (*Phalacrocorax aristotelis*) (φωτ. Ν. Πέτρου)

110. βλ. ΣτΕ ΟΛ. 1704/2017 [ΝΟΜΙΜΟ ΤΟ ΕΣΧΑΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΣΤΟ «ΚΑΒΟ ΣΙΔΕΡΟ»], διαθέσιμο στο: <https://www.nomosphysis.org.gr/16478/ste-17042017-nomimo-to-esxase-gia-tin-ependysi-sto-kavo-sidero/>. Ανευρέθηκε στις 25 Ιουνίου 2018.

Αμπελιτσιά (*Zelkova abelicea*)
ενδημικό της Κρήτης (φωτ. Ν. Πέτρου)

Μπάλος (φωτ. Ν. Πέτρου)

10. Τα διαδικαστικά περιβαλλοντικά δικαιώματα κατά τη Σύμβαση του Άαρχους

Η πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία, η συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν στο περιβάλλον και η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για επίλυση περιβαλλοντικών διαφορών

Η Σύμβαση για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, γνωστή ως Σύμβαση του Άαρχους, υπογράφηκε στις 25 Ιουνίου 1998 στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών και συγκεκριμένα της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη (UNECE) (εφεξής Σύμβαση του Άαρχους). Με τη Σύμβαση του Άαρχους επιδιώκεται η υλοποίηση επιμέρους ζητούμενων στη σύγχρονη Δημοκρατία, τα οποία αναλύονται επιμέρους ως εξής:

- διαφάνεια στη δράση των οργάνων της Πολιτείας,
- συμπερίληψη όλων των ενδιαφερομένων μερών και παροχή στους πολίτες πραγματικής δυνατότητας ενημέρωσης και παρέμβασης στις διαδικασίες διαμόρφωσης προγραμμάτων και κανονιστικών ρυθμίσεων, αλλά και λήψης ατομικών μέτρων,

Εισαγωγή	95
Η μεταφορά της Σύμβασης του Άαρχους στην εθνική έννομη τάξη	97
Η Οδηγία 2003/4/EK, που αφορά την πρόσβαση του κοινού στις περιβαλλοντικές πληροφορίες και η ενσωμάτωσή της στην εθνική έννομη τάξη	98
Η Οδηγία 2003/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Μάη 2003, σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον	99
Η ελληνική πραγματικότητα αναφορικά με τη Σύμβαση του Άαρχους	100
Βιβλιογραφία – Πηγές	101

- εξασφάλιση αποτελεσματικού ελέγχου της νομιμότητας της δράσης των δημόσιων αρχών,
- διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης,
- ενεργοποίηση της κοινωνίας με στόχο να επηρεάσει τις αποφάσεις των κυβερνητικών και άλλων οργάνων, που χαράσσουν πολιτική και ασκούν αρμοδιότητες στον περιβαλλοντικό τομέα,
- εκδημοκρατισμός του δικαίου του περιβάλλοντος, και
- ενίσχυση της συμμετοχικής δημοκρατίας.

Εν τέλει η Σύμβαση, μέσω των τριών πυλώνων της, που αναφέρονται παρακάτω, νοηματοδότησε την έννοια της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης και απέδωσε βαρύνουσα σημασία στην ενδυνάμωση της περιβαλλοντικής προστασίας, την πρόωξη της βιώσιμης ανάπτυξης και την περαιτέρω εμπάθυνση των δημοκρατικών διαδικασιών. Αποτελεί ένα πρωτοποριακό και ρηξικέλευθο σύστημα υποχρεωτικών κανόνων δικαίου, το οποίο άσκησε μεγάλη κανονιστική επιρροή στη διεθνή, ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία. Οι διατάξεις της εισάγουν ένα πλέγμα πρότυπων κανονιστικών ρυθμίσεων, απaráμιλλης τόλμης και διαπλαστικότητας. Οι καινοτομίες της Σύμβασης συνοψίζονται επιγραμματικά ως ακολούθως:

- Αποτελεί τη **μοναδική Πολυμερή Περιβαλλοντική Συμφωνία** (Multilateral Environmental Agreement) η οποία εστιάζει κατά κύριο λόγο στις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων κρατών έναντι των πολιτών και όχι στις **υποχρεώσεις των κρατών σε σχέση με τα άλλα συμβαλλόμενα κράτη και τα αρμόδια όργανα της εκάστοτε σύμβασης**.
- Εντάσσει την αναγνώριση των σχετικών δικαιωμάτων και των αντίστοιχων διαδικαστικών εγγυήσεων σε μια γενικότερη αντίληψη συνδεδεμένη με βασικές δημοκρατικές αρχές. Συνδέει γενικότερα τις υιοθετούμενες ρυθμίσεις με τα ατομικά δικαιώματα, με την **αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης**, με την **αρχή της διαφάνειας** και εξαγγέλλει ρητώς στους σκοπούς της Σύμβασης την ενίσχυση της Δημοκρατίας.
- Με τη Σύμβαση του Άαρχους δεν κατοχυρώνεται μόνο η παθητική ενημέρωση δηλαδή η υποχρέωση χορήγησης των πληροφοριών, όποτε αυτές ζητηθούν, αλλά επιβάλλεται και **ενερ-**

γητική ενημέρωση, δηλαδή η υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να συλλέγουν και να διαδίδουν, με δική τους πρωτοβουλία, τις κρίσιμες επικαιροποιημένες περιβαλλοντικές πληροφορίες, να διατηρούν συστήματα αποτελεσματικής και πραγματικής ροής των πληροφοριών και έτσι να διευκολύνουν το κοινό στην αναζήτησή τους, καθώς και να ενημερώνουν τους πολίτες σχετικά με τα δικαιώματά τους για ενημέρωση και συμμετοχή.

- **Διευρύνεται η έννοια της δημόσιας αρχής, έναντι της οποίας μπορεί να ασκηθεί το δικαίωμα της πληροφόρησης**, με τη συμπερίληψη φυσικών προσώπων και Νομικών Προσώπων Ιδιωτικού Δικαίου που ασκούν έργο δημόσιας υπηρεσίας κατά παραχώρηση, καθώς και οργάνων υπερεθνικών οργανισμών. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί εύλογη, αφού η κυρίαρχη τάση παγκοσμίως, αλλά και στον ευρωπαϊκό χώρο, θέλει τις δημόσιες υπηρεσίες και τις αρμοδιότητες αυτών να συρρικνώνονται, και τα κλασσικά κρατικά καθήκοντα να ανατίθενται σε ιδιώτες κατά παραχώρηση δημόσιας υπηρεσίας και την άσκηση εξουσίας να μεταφέρεται από εθνικά σε υπερεθνικά όργανα.
- **Διευρύνεται η έννοια της σχετικής με το περιβάλλον πληροφορίας**, σε σημείο που να περιλαμβάνει και οικονομικά στοιχεία, όπως είναι τα στοιχεία κόστους-οφέλους, προς εκπλήρωση, άλλωστε, και σε εναρμόνιση με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Κατά το άρθρο 2(3) η «περιβαλλοντική πληροφορία» περιλαμβάνει στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, όπως το νερό, η βιολογική ποικιλομορφία κ.ά., αλλά και διοικητικά μέτρα, περιβαλλοντικές συμφωνίες, πολιτικές, νομοθεσίες, σχέδια και προγράμματα που επηρεάζουν ή ενδέχεται να επηρεάσουν το περιβάλλον.
- **Το δικαίωμα συμμετοχής κατοχυρώνεται για κάθε διοικητική διαδικασία χορήγησης άδειας άσκησης δραστηριότητας που μπορεί να επηρεάσει το περιβάλλον** και, ακόμη, για κάθε διαδικασία σχεδιασμού και διαμόρφωσης προτάσεων ή/και κανονιστικών ρυθμίσεων που αφορούν το περιβάλλον, ή και απλώς ρυθμίσεων προγραμματικού χαρακτήρα.

- **Εισάγεται η διάκριση μεταξύ «κοινού» και «ενδιαφερόμενου κοινού».** Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα πρόσωπα των οποίων τα συμφέροντα ενδέχεται να επηρεαστούν από αποφάσεις σχετιζόμενες με το περιβάλλον και στα οποία, κατά ρητή πρόβλεψη της Σύμβασης, περιλαμβάνονται οι **μη κυβερνητικές οργανώσεις**, που έχουν ως σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος. Η διάκριση αυτή παρέχει τη δυνατότητα να εξειδικευθεί και να ενισχυθεί το δικαίωμα συμμετοχής που αναγνωρίζεται στα φυσικά και νομικά πρόσωπα που ανήκουν στον κύκλο του ενδιαφερόμενου κοινού. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η εξομοίωσή τους, από την άποψη αυτή, με τους πολίτες, οι οποίοι δεν έχουν οποιοδήποτε δεσμό με τη συγκεκριμένη διαδικασία, και η διάχυση του δικαιώματος, που θα είχε τελικώς ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωσή του.
- Στη Σύμβαση περιέχεται **δικονομική εγγύηση για την εξασφάλιση της δυνατότητας άσκησης των αναγνωριζόμενων ουσιαστικών δικαιωμάτων.** Κατοχυρώνεται, δηλαδή, ρητώς το δικαίωμα δικαστικής προστασίας κατά της άρνησης των δημόσιων υπηρεσιών να παράσχουν περιβαλλοντική πληροφόρηση, και κατά των πράξεων ή παραλείψεων, οι οποίες έχουν ως συνέπεια την παρεμπόδιση της συμμετοχής των ενδιαφερομένων στις διαδικασίες για την έκδοση αποφάσεων που αφορούν ζητήματα περιβάλλοντος¹¹¹.

Η Σύμβαση του Άρχους υπογράφηκε το 1998, και τέθηκε σε ισχύ την 30η Οκτ. 2001, αφού είχε τεθεί ως προϋπόθεση η επικύρωσή της από 16 κράτη προκειμένου να τεθεί σε ισχύ (αρ. 20 παρ. 1 της Σύμβασης). Η Σύμβαση αναγνωρίζει σε κάθε άτομο **το γενικό και βασικό δικαίωμα να ζει σε περιβάλλον κατάλληλο για την υγεία και την ευημερία του, αλλά και το καθήκον, τόσο ατομικά όσο και σε συνεργασία με άλλους, να προστατεύει και να βελτιώνει το περιβάλλον, για να ωφελούνται οι παρούσες και οι μέλλουσες γενεές.**

Η Σύμβαση αποτελεί, αναμφίβολα, ένα από τα πιο αναλυτικά και νομοτεχνικά επεξεργασμένα διεθνή κείμενα και, ίσως, το κορυφαίο στο πεδίο αναφοράς της. Περιλαμβάνει το Προοίμιο, 22 άρθρα και 2 Παραρτήματα και αποτελείται από τρεις κύριους πυλώνες, έκαστος των οποίων περιλαμβάνει διατάξεις που εκχωρούν διαφορετικά δικαιώματα, όμως όλοι από κοινού στοχεύουν στην εξασφάλιση ενός υγιούς περιβάλλοντος για τον άνθρωπο.

- Ο πρώτος πυλώνας προβλέπει το δικαίωμα των πολιτών να έχουν πρόσβαση στις περιβαλλοντικές πληροφορίες.
- Ο δεύτερος πυλώνας προβλέπει τη συμμετοχή του κοινού στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, που έχουν συνέπειες για το περιβάλλον.
- Ο τρίτος πυλώνας προβλέπει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα

Η μεταφορά της Σύμβασης του Άρχους στην εθνική έννομη τάξη – Τα διαδικαστικά περιβαλλοντικά δικαιώματα προέλευσης Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση κατά άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος με τον νόμο 3422/2005 «Κύρωση της Σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη» (ημ/νια υπογραφής 12.12.2005, ΦΕΚ 303/Α/13.12.2005), και έτσι η Σύμβαση κατέστη θετικό δίκαιο, με τυπική ισχύ υπέρτερη των κοινών νόμων. Σχετικές

ρυθμίσεις για την πληροφόρηση των πολιτών σε θέματα περιβάλλοντος και το δικαίωμα αυτών να συμμετέχουν στις διαδικασίες αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων που ενδέχεται να έχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις υπήρχαν ήδη στις Οδηγίες 90/313/ΕΟΚ και 85/337/ΕΟΚ, οι οποίες είχαν μεταφερθεί στο εσωτερικό της χώρας με την ΚΥΑ 77921/1440/1995 των Υπουργών Προεδρίας

111. βλ. Πρακτικά Συνεδρίων: α) 5 Χρόνια μετά τη Σύμβαση του Άρχους για περιβαλλοντική πληροφόρηση, Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και Συμμετοχή των Πολιτών σε Θέματα Περιβάλλοντος, Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης, Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Αθήνα, 2004 β) Η εφαρμογή της Σύμβασης του Άρχους, Προβλήματα και προοπτικές – Ημερίδα υπό τη διοργάνωση του Δ.Σ.Α. – Αθήνα, Μάης 2007

της Κυβέρνησης, Εσωτερικών, Εθνικής Οικονομίας και ΠΕΧΩΔΕ, καθώς και με το άρθρο 5 του Ν. 1650/1985 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, και

την ΚΥΑ 75308/5512/1990 των Υπουργών ΠΕΧΩΔΕ και Εθν. Οικονομίας.

Η Οδηγία 2003/4/ΕΚ, που αφορά την πρόσβαση του κοινού στις περιβαλλοντικές πληροφορίες και η ενσωμάτωσή της στην εθνική έννομη τάξη

Η πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία αποτελεί κατάκτηση και θεσμό κοινωνικής κυρίως έμπνευσης. Στην Ελλάδα, το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού για τη διοικητική δράση και το συνακόλουθο δικαίωμα πρόσβασης στα εν γένει διοικητικά έγγραφα, άρα και σε έγγραφα που παρέχουν πληροφόρηση σχετική με το περιβάλλον, υπήρχε ήδη εξασφαλισμένο από μια σειρά διατάξεων του εθνικού δικαίου, με πιο αντιπροσωπευτικές τις συνταγματικές διατάξεις των άρθρων 5Α και 10Σ καθώς και το αρ. 5 του Ν. 2690/1999 (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας), όπως και του Ν. 1650/1986, που σε αρκετές διατάξεις του προβλέπει και θεσμοθετεί την ενημέρωση των πολιτών για τη γενική κατάσταση του περιβάλλοντος. Ωστόσο, με την ενσωμάτωση της Οδηγίας για την πρόσβαση του κοινού στις περιβαλλοντικές πληροφορίες στην εθνική έννομη τάξη, επετεύχθη αποσαφήνιση, συγκεκριμενοποίηση και εξειδίκευση της έννοιας του δικαιώματος της περιβαλλοντικής πληροφόρησης, καθώς και των διαδικασιών για τη διασφάλιση του εν λόγω δικαιώματος, προς όφελος βεβαίως των ενδιαφερομένων μερών. Η Οδηγία 2003/4/ΕΚ που αφορά την πρόσβαση του κοινού στις περιβαλλοντικές πληροφορίες (και η οποία κατήργησε την προγενέστερη Οδηγία 90/313/ΕΟΚ του Συμβουλίου η οποία είχε κυρωθεί με ΚΥΑ των Υπουργών Προεδρίας, Εσωτερικών, Εθνικής Οικονομίας και Περιβάλλοντος) μεταφέρθηκε καθυστερημένα το έτος 2006 στο εσωτερικό δίκαιο με την **ΚΥΑ Η.Π. 11764/653/16.03.2006 (ΦΕΚ 327/Β/17-03-2006)**, με θέμα την πρόσβαση του κοινού στις δημόσιες αρχές για παροχή πληροφοριών σχετικά με το περιβάλλον. Η εν λόγω ΚΥΑ αποσκοπεί στην κατοχύρωση του δικαιώματος πρόσβασης των πολιτών στις περιβαλλοντικές πληροφορίες, που κατέχουν οι δημόσιες αρχές ή άλλοι για λογαριασμό των δημόσιων αρχών, προσδιορίζει τους βασικούς όρους και προϋποθέσεις και εισάγει πρακτικές

ρυθμίσεις για την άσκηση του δικαιώματος αυτού ενώ, τέλος, διασφαλίζει ότι, σε κάθε περίπτωση, οι περιβαλλοντικές πληροφορίες θα πρέπει να διατίθενται σταδιακά και να διαδίδονται στο κοινό, προκειμένου να επιτυγχάνεται η ευρύτερη δυνατή συστηματική διάθεση και διάδοσή τους, κυρίως με τη χρήση νέων τεχνολογιών.

Η ΚΥΑ ενσωμάτωσης αντιμετώπισε και το θέμα του τρόπου απάντησης των αρχών σε αιτήματα ενδιαφερομένων μερών για την παροχή πληροφοριών και της προθεσμίας εντός της οποίας η Διοίκηση υποχρεούται να απαντήσει, θεσπίζοντας ότι, σε περίπτωση άρνησης πρέπει η απάντηση να είναι οπωσδήποτε έγγραφη και αιτιολογημένη. Συγκεκριμένα, ο αιτών, εφόσον θεωρήσει ότι η δημόσια αρχή α) είτε αγνόησε το αίτημά του για παροχή πληροφοριών λόγω παρέλευσης των νόμιμων προθεσμιών (οι οποίες, σημειωτέον, φαίνεται να μη λαμβάνουν υπόψιν το οργανωτικό έλλειμμα και το γραφειοκρατικό καθεστώς που επικρατεί στην Ελλάδα), β) είτε απέρριψε την αίτησή του αδικαιολόγητα, γ) είτε απάντησε πλημμελώς, δ) είτε, τέλος, δεν αντιμετώπισε το αίτημά του σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο αρ. 3 της εν λόγω ΚΥΑ, τότε δικαιούται:

- Να ασκήσει το δικαίωμα αποζημίωσης, λόγω υπέρβασης των οριζόμενων προθεσμιών του αρ.3§3 της ΚΥΑ, ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής της παρ.13 αρ. 5 του Ν. 1943/1991 κατά τα οριζόμενα στις §§ 7-10 του εν λόγω άρθρου, ως ισχύει.
- Να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης, ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου, σύμφωνα με τις περί αστικής ευθύνης διατάξεις.
- Να ασκήσει ενδικοφανή προσφυγή, ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής της παρ. 13 αρ. 5 του Ν.

1943/1991, για την τροποποίηση ή επανεξέταση των πράξεων ή παραλείψεων της δημόσιας αρχής. Κατά της απόφασης της Επιτροπής αυτής επί της ενδικοφανούς προσφυγής ή της σιωπηρής απόρριψης, ο ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή ουσίας, ενώπιον του αρμοδίου Διοικητικού δικαστηρίου.

Οι σχετικές διατάξεις για την πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία βρίσκονται κωδικοποιημένες πλέον στο Π.Δ. 28/2015 (ΦΕΚ 34/Α/2015) σε ειδικό κεφάλαιο.

Η Οδηγία 2003/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Μάη 2003, σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον

Η Οδηγία 2003/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26.05.2003 σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον και με την τροποποίηση όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη των Οδηγιών 85/337/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου, ενσωματώθηκε εν μέρει με την **ΚΥΑ 37111/2021/2003 (ΦΕΚ 1391/Β/29.09.2003)** για τον καθορισμό του τρόπου ενημέρωσης και συμμετοχής του κοινού κατά τη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των έργων και δραστηριοτήτων κατά το άρ. 3 παρ. 2 του Ν. 3010/2002, και εν μέρει με την **ΚΥΑ 9269/470/2007 (ΦΕΚ 286/Β/02.03.2007)** για τα άρθρα 3(7) και 4(4), αναφορικά με τα μέσα ένδικης προστασίας του κοινού κατά πράξεων ή παραλείψεων της Διοίκησης σχετικά με θέματα ενημέρωσης και συμμετοχής του κατά τη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, προς εκτέλεση των επιταγών του αρ. 2 του Ν. 3422/2005. Η τελευταία ΚΥΑ εισάγει διαδικασία διοικητικών προσφυγών κατά πράξεων ή παραλείψεων της Διοίκησης, που έχουν σχέση με θέματα ενημέρωσης και συμμετοχής του πολίτη κατά τη διαδικασία έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων των έργων και δραστηριοτήτων. Ως προς τη δικαστική προστασία, παραπέμπει στα ένδικα μέσα που προβλέπονται από το εθνικό δικονομικό σύστημα και συγκεκριμένα στην αίτηση ακύρωσης και την αγωγή αποζημίωσης. Με την άσκηση των ως άνω δυνατοτήτων, ο πολίτης επιδιώκει την επανόρθωση κάθε υλικής ή

ηθικής βλάβης, που υπέστη το έννομο συμφέρον του.

Το ισχύον σύστημα για την συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων εδράζεται στο Ν. 4014/2011 περί περιβαλλοντικής αδειοδότησης και τις συνοδές εξειδικευτικές Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις, Υπουργικές Αποφάσεις και ερμηνευτικές εγκυκλίους. Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιείται, καταρχήν, διάκριση των αιτούμενων έργων ως προς την ένταση των συνεπειών τους στο περιβάλλον της περιοχής μελέτης.

Όσον αφορά την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, το ελληνικό δικαιοδοτικό σύστημα ικανοποιεί τις αρχές που διακηρύσσονται με τη Σύμβαση του Άρχους, γιατί εξασφαλίζει επαρκή δικαστική προστασία στις υποθέσεις που αφορούν σε περιβαλλοντικά ζητήματα, ανεξαρτήτως αν η διαφορά προκύπτει από δραστηριότητα ιδιωτών ή από πράξεις ή παραλείψεις δημοσίων αρχών και από το είδος της διαφοράς, δηλαδή από το εάν το αίτημα για την παροχή δικαστικής προστασίας αφορά την αποτροπή βλαπτικής για το περιβάλλον μεταβολής ή την αποκατάσταση της βλάβης που ήδη επήλθε ή την καταβολή χρηματικής αποζημίωσης, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη και η ευρύτητα με την οποία αντιμετωπίζεται από τη νομολογία το έννομο συμφέρον φυσικών και νομικών προσώπων για την άσκηση ένδικων βοηθημάτων στις υποθέσεις αυτές¹¹².

112. Καταρχήν, υπάρχει η διάταξη του αρ. 20 παρ. 1 Σ. Ειδικά για τη δικαστική προσβολή εν γένει των διοικητικών πράξεων, η διάταξη του αρ. 95 Σ θεσπίζει την αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του ΣτΕ, ως μέσο αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και

Η ελληνική πραγματικότητα αναφορικά με τη Σύμβαση του Άαρχους

Στην πραγματικότητα στην Ελλάδα, πάρα πολλές φορές, διαπιστώνεται, ότι υπάρχει έντονη απροθυμία εκ μέρους της Διοίκησης να παρέχει πληροφορίες, αγγίζοντας τα όρια της αδιαφάνειας και της απόκρυψης. Επιπλέον, είναι διαπιστωμένες τόσο η απουσία προγραμματικής και συστηματικής ενθάρρυνσης της Διοίκησης για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του κοινού, όσο και η ελλιπής οργάνωση και διάχυση προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Η αποτελεσματική εφαρμογή των αρχών της Σύμβασης στην Ελλάδα εξαρτάται από πλήθος παραγόντων, που σχετίζονται με το πολιτικό σύστημα, τη νοοτροπία των πολιτών και των στελεχών και υπαλλήλων που ασκούν τις σχετικές αρμοδιότητες στα διάφορα επίπεδα εξουσίας, και την υποδομή των υπηρεσιών του Κράτους και των ΟΤΑ. Η επίτευξη των στόχων της Σύμβασης προϋποθέτει τουλάχιστον:

- Σωστή οργάνωση και εύρυθμη λειτουργία της Διοίκησης καθώς και βελτίωση των υπηρεσιών.
- Ορθή στελέχωση των δημόσιων υπηρεσιών και επιμόρφωση των εργαζομένων.
- Δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης ανάμεσα στους πολίτες και τη Διοίκηση.
- Πάταξη της άποψης περί μυστικότητας, απορρήτου και εμπιστευτικού της δράσης της Διοίκησης.
- Πάταξη της άποψης «η Διοίκηση είναι ο ιδιοκτήτης του περιβάλλοντος».

- Νοοτροπία των πολιτών απαλλαγμένη από καχυποψία έναντι των υπηρεσιών.
- Περισσότερο «επαγγελματικές» περιβαλλοντικές οργανώσεις, οργανωμένες σε δίκτυα για την ανταλλαγή πληροφοριών, τεχνογνωσίας και εμπειριών.
- Δυνατή περιβαλλοντική υπεράσπιση.
- Εκπαίδευση της κοινής γνώμης.
- Ευρύτερη συνεργασία με ενώσεις και οργανώσεις για τα δικαιώματα του ανθρώπου, ερευνητικούς οργανισμούς, τοπικές πρωτοβουλίες, και κατά τόπους επαγγελματίες που εξαρτούν την εργασία τους από τη φύση.
- Συνειδητοποίηση από τους ενδιαφερόμενους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς της σημασίας που έχει η τήρηση των κανόνων της πληροφόρησης των πολιτών στα διάφορα στάδια διαδικασίας νομοθέτησης και διοικητικής δράσης, καθώς και της ανάγκης για ενεργό συμμετοχή της κοινωνίας στις διαδικασίες αυτές, προκειμένου να επιτευχθεί η προστασία του περιβάλλοντος.
- Επιθεώρηση και αξιολόγηση του συνόλου των διοικητικών αποφάσεων, που αφορούν το περιβάλλον από τους πολίτες.

Το 2017 η Ελλάδα υπέβαλε την Εθνική Έκθεση Εφαρμογής της Σύμβασης του Άαρχους στην χώρα¹¹³. Σε αυτήν διαπιστώνονται αδυναμίες και κενά στο σύστημα της Διοίκησης, που εμποδίζουν την πραγμάτωση των σκοπών της Σύμβασης και της αντίστοιχης ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

εγγυήσεως του κράτους δικαίου.

113. βλ. ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΑΑΡΧΟΥΣ (2017), διαθέσιμο στο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=6ΥmoγTViMpU%3d&tabid=467&language=el-GR>. Ανευρέθηκε στις 26 Μαΐου 2018.

Βιβλιογραφία – Πηγές

- Καραγιώργου Βίκυ Ι: Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα υπό το πρίσμα της επιρροής της Σύμβασης Άρχους και της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Περιβάλλον και Δίκαιο* 2/2013,
- Λιάσκα Αιμιλία: Δέκα χρόνια μετά τη Σύμβαση του Άρχους, *Περιβάλλον και Δίκαιο* 2/2008
- Σιούτη Γλυκερία: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ, *Περιοδικό «Νόμος και Φύση»* (Ιανουάριος 2010)
- Περιοδικό «Νόμος και Φύση», www.nomosphysis.org.gr
- «5 Χρόνια μετά τη Σύμβαση του Άρχους για περιβαλλοντική πληροφόρηση, Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και Συμμετοχή των Πολιτών σε Θέματα Περιβάλλοντος», Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης, Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Αθήνα, 2004
- Η εφαρμογή της Σύμβασης του Άρχους, Προβλήματα και προοπτικές – Ημερίδα για το περιβάλλον που διοργανώθηκε από το ΔΣΑ, Αθήνα, 2007
- Jan H. Jans & Hans H.B. Vedder: *European environmental law*, Groningen: Europa Law Publishing, 2008
- Louka, Elli: *INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW – Fairness, Effectiveness and World Order* – Cambridge, Cambridge University Press, 2006
- Sands, Philippe: *Principles of International Environmental Law* – Cambridge, Cambridge University Press, 2003

Cephalanthera cucullata,
ενδημικό ορχεοειδές της Κρήτης (φωτ. Ν. Πέτρου)

Hypericum empetrifolium subsp. *tortosum*,
ενδημικό της Κρήτης (φωτ. Ν. Πέτρου)

Το φαράγγι του Χα (φωτ. Α. Βιδάλης)

Το Δίκτυο των περιοχών NATURA 2000 στην Ελλάδα

Όρνιο (*Gyps fulvus*) (φωτ. Ν. Πέτρου)

Προστασία της Φύσης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης είναι περιβαλλοντική Μη Κυβερνητική Οργάνωση πανελληνίας εμβέλειας που δραστηριοποιείται συνεχώς από το 1951 για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί, τόσο τους Έλληνες όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα για τη φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για τη προστασία της. Ασχολείται ενεργά με τους εξής βασικούς τομείς: α) περιβαλλοντικές παρεμβάσεις, β) έργα και προγράμματα προστασίας της φύσης, γ) περιβαλλοντική εκπαίδευση με πέντε εγκεκριμένα από το ΥΠΠΕΘ πανελλήνια Δίκτυα, δ) αειφορική διαχείριση στον τομέα του τουρισμού, και ε) ευαισθητοποίηση του κοινού.

Ο παρών Οδηγός στοχεύει να αποτελέσει ένα ολοκληρωμένο εργαλείο για την ανάδειξη της υψηλής αξίας και σημασίας, περιβαλλοντικής, οικονομικής, κοινωνικής, αλλά και του ιδιαίτερου χαρακτήρα του Δικτύου NATURA 2000, του μεγαλύτερου και πιο συνεκτικού οικολογικού δικτύου προστατευόμενων περιοχών παγκοσμίως. Στον Οδηγό παρουσιάζεται και αναλύεται η ενωσιακή και η εθνική περιβαλλοντική νομοθεσία, με έμφαση στις Οδηγίες για τα άγρια πτηνά και τους οικοτόπους, βάσει των οποίων δημιουργήθηκε και τέθηκε υπό διαχείριση στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το Δίκτυο NATURA 2000. Παρουσιάζονται επίσης και λοιποί επιμέρους τομείς του δικαίου του περιβάλλοντος, με επίκαιρα στοιχεία. Λόγω της ανάγκης για κατάρτιση σε καθημερινά ζητήματα που αφορούν την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, παρουσιάζονται ακόμη οι συνηθέστερα καταγεγραμμένες περιπτώσεις περιβαλλοντικής παραβατικότητας και η σχετική νομολογία.

Ευελπιστούμε ότι ο ανά χείρας Οδηγός θα αποδειχθεί χρήσιμο εργαλείο για τον νομικό, τον δικηγόρο της πράξης, τους υπαλλήλους της διοίκησης, εργαζόμενους σε περιβαλλοντικές ΜΚΟ, καθώς και κάθε επιστήμονα, που ασχολείται με το περιβάλλον.

«LIFE NATURA Themis» – LIFE14 GIE/GR/000026

Το έργο LIFE14 GIE/GR/000026 χρηματοδοτείται σε ποσοστό 60% από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ μέρος της ίδιας συμμετοχής των Συνδικαιούχων του έργου καλύφθηκε από το Πράσινο Ταμείο.

Προστασία της Φύσης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

www.eepf.gr

ISBN 978-960-7197-27-6